

SKRIFTER UTGIVNA AV
PERSONHISTORISKA SAMFUNDET

14

EN BISKOPLIG BREVVÄXLING
Vilhelm Faxé—Carl Fredrik af Wingård
1818—1850

MED INLEDNING OCH KOMMENTAR
UTGIVEN AV

JOHAN FEUK

STOCKHOLM 1962

Personhistorisk tidskrift, 60, 1962, h. 3—4

Personhistorisk tidskrift, 60, 1962, h. 1—2
utkommer senare.

SKRIFTER UTGIVNA AV
PERSONHISTORISKA SAMFUNDET

14

EN BISKOPLIG BREVVÄXLING
Vilhelm Faxe—Carl Fredrik af Wingård
1818—1850

MED INLEDNING OCH KOMMENTAR

UTGIVEN AV

JOHAN FEUK

STOCKHOLM 1962

UTGIVEN MED ANSLAG FRÅN
STATENS HUMANISTISKA FORSKNINGSRÅD OCH
LÄNGMANSKA KULTURFONDEN

STOCKHOLM 1962. KUNGL. BOKTRYCKERIET P. A. NORSTEDT & SÖNER

INLEDNING

När den första kontakten knöts mellan Vilhelm Faxe, från augusti 1811 biskop över Lunds stift, och Carl Fredrik af Wingård, sedan 1805 eloquentiæ et poëseos lektor vid gymnasiet i Göteborg samt 1810 titulärprofessor, kan icke med bestämdhet fastslås. I Faxes dagbok, som mestadels innehåller ecklesiastika uppgifter rörande hans verksamhet som biskop och blott mera sällan upplysningar om förbindelser med prominenta in- och utländska personligheter, som gästade biskopshemmet i Lund, är ingenting nämnt om Wingård. Ej heller har Faxe i sin hittills otryckta självbiografi, som tillhör en av hans efterkommande i femte ledet, professorn Jonas Palm, gjort någon anteckning om sina första förbindelser med Wingård. Denne har visserligen i sitt brev till Faxe den 21/2 1838 (nr 48 nedan) påmint om det tillfälle i mitten av 1790-talet, då han första gången fick se »den vackre sekreter Faxe» på Björkris, det poetiska namnet på göteborgsbiskopens lantliga hem i prebendepastoratet Tölö, men detta besök av dåvarande konsistorienotarien Faxe i biskop Johan Wingårds¹ hem gällde givetvis inte sonen, då en skolyngling, utan fadern.

Emellertid hade de båda skribenterna bevisat 1809 års riksdag, Faxe som ombud i prästeståndet för Lunds stift och Wingård såsom adelsman med säte och stämma på riddarhuset. Någon direkt anledning för dem att vid detta tillfälle liera sig med varandra har knappast förelegat, och vid den följande år sammankallade valriksdagen i Örebro, där Faxe som medlem av valberedningen spelade en icke alldeles obetydlig roll vid korandet av den franske marskalcken till svensk tronföljare, har Wingård icke varit närvarande. Det första brevet från Faxe 1818, där han använder sedvanlig högtidlig titulatur till adressaten, torde emellertid ge en antydning. Faxe har 1818 blivit invald i Kungl. Vetenskaps- och Vitterhetssamhället i Göteborg, vars ordf. Wingård blev 1811, och vars sekreterare han var mellan åren 1815—1821, och sannolikt har på den vägen kontakten etablerats. Den skulle snart övergå från det mera högtidliga stadiet till en levnadslång intim vänskap, sedan Wingård 1818 blivit utnämnd till sin faders efterträdare som biskop över Göteborgs stift. Samma år möttes de båda som jämlikar i riksdagens prästestånd och skulle där samarbeta t. o. m. 1834 års riksdag. Faxe, som

¹ Johan Wingård (1738—1818) överhovpredikant, khde i Jakobs förs. i Stockholm, biskop i Göteborg 1781.

då uppnått 67 års ålder, och som skulle leva ännu tjugo år, begärde på grund av ålder och tilltagande skröplighet befrielse från deltagande i de följande riksdagarna under sin levnad. De flerstädes i breven förekommande inbjudningarna från ömse håll till gästbesök synas aldrig ha förbytts till praktisk handling.

Biskop Faxes här återgivna brev till Wingård, först under dennes tid som lektor och biskop i Göteborg och efter 1839 som ärkebiskop i Uppsala, finnas alla i den wingårdska samlingen i Uppsala universitetsbibliotek, dit Wingård donerade sitt arkiv och bibliotek. Allt ifrån dagen för sitt ämbetsstillträde som biskop i Göteborgs stift förde Wingård en ämbetsdagbok: *Diarium episcopi Gothoburgensis*, och i dennas första delar, som omfatta tiden 1818—1827, återger Wingård ett fåtal privatbrev, vilka enligt hans minnestecknare för biskopstiden i Göteborg, Daniel Fehrman, synas ha gått förlorade i original. Vid studiet av diariet finner man, att dessa brevkopior med något enda undantag röra officiella förhållanden eller högst allvarsamma förmanings- och varningsbrev till försumliga eller i sitt levnadssätt oefterrättliga präster inom stiftet. Med åren bli notiserna i diariet alltmera stereotypa och återgivandet av enstaka brev upphör alldeles. I andra delen av sin avhandling »Carl Fredrik af Wingård såsom biskop öfver Göteborgs stift» (1908—1912) påpekar Daniel Fehrman (2, s. 126), att Wingård stått i livlig förbindelse med Faxe, men att vänskapen aldrig övergått till förtrolighet. De här återgivna breven, i den mån de tillhöra det privata faxeska arkivet, som förvaras av mig, har Fehrman icke känt till. Vid den tid, då han skrev sin avhandling, lågo de väl förborgade hos Faxes barnbarn i ett privat-hem i Lund. De övriga breven, som tillhöra universitetsbiblioteket i Lund, voro möjligen kända av Fehrman, oaktat de, såsom nedan angives, katalogiserades av biblioteket först 1923 såsom överlämnade från domkapitelsarkivet. Hans uttalande om den bristande förtroligheten motsäges direkt av breven.

Det är ställt utom allt tvivel, att åtskilliga brev i brevväxlingen mellan de båda biskoparna förkommit. För tiden 1829—1835 finns sålunda intet enda brev från Faxe bevarat, men de rätt många breven denna tid från Wingård vittna om, att en skriftlig förbindelse förekommit. Wingårds brev för åren 1818 till slutet av 1820 saknas också, men av Faxes brev denna tid framgår klart, att han mottagit ett flertal brev. Wingårds sista brev är daterat 1847, men för tiden fram till hans död 1851 föreligga flera brev från Faxe, som utgöra svar på ankomna skrivelser. Orsaken till dessa luckor i brevväxlingen kan endast bli föremål för en gissning. Det privata faxeska arkivet om-

fattar bortåt 1 500 brev och andra handlingar, och det förefaller, som om Faxe med stor omsorg arkiverat breven till sig. Mot slutet av sin levnad — han dog 1854 vid 87 års ålder — var han av allt att döma mycket ålderssvag, och detta kan endels förklara, att brev undanlagts och förkommit. Men det finns även andra förklaringsgrunder. I Lunds universitetsbiblioteks accessionskatalog för åren 1853—57 finnas förtecknade de manuskript och böcker, som utgöra en donation av Faxe, daterad redan 1837 och utökad efter Faxes död av hans barn. Donationen gäller huvudsakligast av biskopen samlade handskrifter till det av honom påtänkta herdaminnet för Lunds stift samt sällsynta böcker ur hans förnäma bibliotek. Det egendomliga förhållandet föreligger, att ett av de wingårdska breven med sin första halva del finnes i det privata faxearkivet och med sin andra del i bibliotekets samling, som dessutom innehåller sju hela brev. Dessa 7 1/2 brev påträffades på domkapitlets vind, då en uppröjning gjordes av alla handlingar därstädes och enl. universitetsbibliotekets accessionskatalog tillfördes de biblioteket först 1923. Det antagliga är, att de långt tidigare varit deponerade på biblioteket och att Fehrman trott, att de också tillhörde biblioteket, eftersom han i sin förteckning över begagnade arkivalier nämner brev från Wingård till Faxe, tillhöriga universitetsbiblioteket. Några andra brev från Wingård till Faxe än dessa 7 1/2 finnas nämligen icke på universitetsbiblioteket. Under vilka omständigheter breven hamnat bland domkapitlets papper kan icke fastställas. Det övervägande antalet brev tillvaratogs av Faxes dotter änkeprofessorskan Margareta Engeström,^{1a} som efter styvmoderns död varit värdinna i biskopshuset, och denna samling kom vid hennes frånfälle redan två månader efter Faxes död till hennes döttrar. En del brev tillfördes dottern Minchen, som blev gift med konsistorieamanuensen E. Palm, däribland alla breven från Tegnér. Dessa senare tillhöra nu universitetsbiblioteket. Huvuddelen av faxearkivet kom att tillvaratagas av döttrarna Hilma och Louise Engeström.

Men intervallerna i brevväxlingen kunna också förklaras därav, att de båda skribenterna stundom icke tyckt sig ha något att meddela varandra av speciellt intresse. I ett brev från Wingård till hans förtrogne vän i stiftet, kyrkoherden, teol. dr S. Kamp i Slöinge (30/8 1837) ber Wingård denne hälsa till »Lundenses» och nämner därvid i främsta rummet Faxe, »med hkn jag icke på en tid brevväxlat».

^{1a} Margareta Sofia Engeström, f. Faxe (1799—1854). Hennes omnämnda döttrar voro Wilhelmina (Minchen; 1829—1887), gift med konsistorieamanuensen, adj. vid Lunds läroverk E. Palm (1820—1895), Hilma (1833—1913), gift med hypoteksombudsmannen J. Osterman (1827—1897) och Lovisa (Louise; 1827—1913).

Även Wingård synes omsorgsfullt ha arkiverat breven till sig, men det hindrar givetvis icke att några kunna ha förkommit. Då Elof Tegnér 1894 utgav i Svenska Litteratursällskapets skriftserie (nr 14) »Bref från Esaias Tegnér till Carl Fredrik af Wingård 1823—1845» så omnämner han i inledningen, att i den del av den wingårdska samlingen, som var ordnad vid denna tid, då just en ny upplaga av Tegnérns samlade skrifter började utgivas (1873), fanns endast ett fåtal tegnérska brev. Först långt senare, på 1890-talet, återfanns i Uppsala universitetsbibliotek en betydande del av breven till Wingård, vilka enligt Elof Tegnér »af okända skäl blifvit glömda eller utgallrade». Att inga brev finnas för riksdagsperioderna 1823, nov. 1828—mars 1830 samt 1834, då de båda ämbetsbröderna hade möjlighet att dagligen umgås, är självklart. Av brevet nr 2 framgår emellertid, att vid riksdagen 1817—1818 den första personliga kontakten sannolikt knutits. Det var såsom ovan sagts 1818, som Wingård utnämndes till biskop i Göteborg och därmed blev medlem av prästeståndet.

Över de båda brevväxlande ämbetsbröderna föreligga inga fullständiga biografier. När Cavallins Herdaminne för Lunds stift år 1854 utkom med sin första del, i vilken biskopslängden ingår, var Faxé ännu i livet. Han avled samma år den 22 sept. Biografien över honom är då av naturliga skäl rätt kortfattad, och den som skrivits av mig i Svenskt Biografiskt Lexikon, bd. 15 är i följd av det begränsade utrymme, som stod till buds, ganska summarisk. I en hel rad av memoarer och akademiska avhandlingar från de senaste årtiondena möter man här och var strödda drag av hans livsgärning inom kyrkans, skolans och den historisk-arkeologiska forskningens område. Som ett allmänt omdöme om hans insatser för kyrkan, kyrkotukten, den lärda skolan och folkskoleväsendets ordnande liksom för universitetet, vars prokansler han var med långa förordnanden som kansler, kan sägas, att de icke tillräckligt beaktats, samt att de skulle förtjäna en utförlig redovisning; detsamma kan sägas om hans lärda förbindelser med den danska kyrkan och med dansk arkeologisk forskning, en de lärda disciplinernas skandinavism långt före den politiska och litterära.²

I icke ringa omfattning bestämdes samtidens och eftervärldens omdöme om Faxé av de nidskrifter, som mot slutet av hans levnad publicerades av hans bittra fiender kyrkoherdarna Henrik Schönbeck och Carl Christian Eberstein. Den senares diktsamling »Bispen» torde

² Utförligast hittills om Faxes fornintressen och därmed sammanhängande danska förbindelser, se B. Hildebrand, C. J. Thomsen och hans lärda förbindelser i Sverige 1816—1837 (1937—38).

vara något av det mest perfida, som någonsin utgivits på svenska. Men P. G. Ahnfelts Studentminnen, utgivna i sin första upplaga två år efter Faxes död, med sina groteska förlöjliganden av biskopen, kommo också att prägla den dom eftervärlden så orättvist fällde om hans personlighet och livsgärning. Någon djup andlig personlighet med en sådans förmåga att leda och forma sin samtid var han icke, men han var en administrativt skicklig man, utrustad med höga representativa kvalifikationer, en ivrig befrämjare av bibelspridning och folkundervisning samt en inom vitt skilda discipliner mångkunnig bärare av den faxeska prästsläktens förnäma kulturtraditioner.

Någon i vetenskaplig mening fullständig levnadsteckning över Wingård finnes ej heller. Den ovan omnämnda kyrkohistoriska avhandlingen av D. Fehrman omfattar ju blott biskopstiden i Göteborg (1818—1839), och den bild av honom, som givits i herdaminna, är naturligt nog icke uttömmande. I praktverket »Svea Rikes Ärkebiskopar» (1935) omfattar biografien över honom blott några få sidor. Henrik Reuterdaahl, som efterträdde honom i Svenska akademien och efter ett kort interregnum även på ärkebiskopsstolen, har i sitt minnestal i akademien givit den intimaste bilden av honom. Wingårds egna i två band utgivna skrifter, mest innehållande ecklesiastika handlingar, skoltal m. m., lämna näppeligen en rättvis bild av hans personlighet men kanske väl av hans administrativa skicklighet och av hans duglighet som kyrkans och skolans befrämjare.

Av den följande brevväxlingen får man knappast någon uppfattning om vare sig den enes eller den andres teologiska grundsyn. Båda hade levat sin ungdom och begynnande mannaålder i neologiens tidevarv, men båda hade tagit starka intryck av sina resp. fäders varma religiositet, och vad Wingård beträffar hade han vid tiden för sitt tillträde av biskopsämbetet i Göteborg genomgått en andlig kris, vars följder starkt kontrasterade mot hans tidigare religiösa indifferentism. Själv skriver han i ett brev till Tegnér: »Ingen har varit mera tvifflare, ja, hånare än jag; men jag har återkommit till min barndoms tro och hvilar vid den lugn för tid och evighet.»³ Men trots den ortodoxa kristendomstyp som han allt mer och mer gled in i, ägde han mer än någon av sina samtida på biskopsstolarna en varm förståelse för den frambrytande frireligiositeten, och med den engelske metodistpastorn George Scott knöt han en varm vänskapsförbindelse.⁴ Däremot hyste han inga sympatier för den schartauanska väckelsen, som snart skulle ge sin markanta prägel åt det

³ Se Elof Tegnér, Ur Esaias Tegnér's papper, s. 404.

⁴ Se härom G. Westin, George Scott och hans verksamhet i Sverige (1929).

västsvenska kyrkolivet. Hans direkta förföljelser av Henric Schartaus lärjungar inom det yngre prästerskapet i Göteborgs stift äro mindre sympatiska drag i hans kyrkogärning.⁵ Och vid prästmötet i Göteborg 1831 kunde han icke underlåta att i sin i kyrkolagen föreskrivna oration i förtäckta ordalag angripa Schartaus tidigare utgivna predikningar. Hans genomskinliga admonition till lärjungarna inom stiftet för deras beundran av den lundensiske kyrkomannen: »Man akte sig för att äfven af välmening falla in i tidens sed, att öfvermåttan prisa menniskor», framkallade en i ordalagen mild men i sak synnerligen skarp gensaga i den recension av prästmöteshandlingarna, vilken teol. adj. B. J. Bergqvist tryckte i Theologisk Quartalskrift 1832.⁶

Faxe, som stod i nära förbindelse med Schartau, då ju denne hade sin verksamhet i Lund, hörde väl icke till hans uppriktiga beundrare men erkände hans välsignelserika prästerliga gärning och förföll aldrig som Wingård till någon hård behandling av Schartaus lärjungar inom prästerskapet. På Faxes bokhyllor saknades icke Schartaus skrifter. Faxe medförde nämligen från sitt hem och sin lärde fader en vidsynt tolerans. Peter Wieselgren har i kanten av ett brev från Faxe, skrivet i dennes höga ålder, antecknat följande: »För väckelser af religiöst lif, särdeles hos menige man, hade han en stor rädsla, viss att det ej kunde slå ut till annat än en sekt — herrnhutisk eller schartauisk var för honom detsamma — men när han såg frukten i tukt, nykterhet, arbetsamhet, så, efter frukten var honom kär, blef trädet som bar den, af honom tolererad; ja han var i nämnde hänseende ibland de tolerantaste prelaterne i sin tid.»

I politiskt hänseende stodo Faxe och Wingård varandra nära. Detta framskymtar gång på gång i brevväxlingen. Men trots deras starkt konservativa inriktning, hade de en utpräglad motvilja mot sin närmaste chef i kyrko- och skolfrågor under åren 1831—1838, statssekreteraren i ecklesiastikexpeditionen August v. Hartmansdorff, som 1831 efterträdde deras gemensamme vän A. C. af Kullberg i konseljen. De i breven talrikt förekommande smädenamnen på denne, vittna

⁵ Fehrman, a. a., s. 95 ff.

⁶ Se Theologisk Quartalskrift, 1832, h. 8, s. 76 ff. — Efter att ha angivit det ovan anförda citatet skriver Bergqvist: »Ref., som ägt tillfälle till den närmaste och förtroligaste bekantskap med den bortgångne under de sista åren af hans jordiska lefnad, kan försäkra, att han sjelf, om han ännu vistats bland de dödliga, skulle varit den förste, som underskrifvit denna mening. Hvarken i enskilda samtal, i bref eller i offentliga föredrag, wille han att den som inhämtat hans undervisning, skulle antaga den såsom *hans*, utan såvida den undervisade kunde öfvertyga sig, att undervisningen var grundad i Guds ord.» — Se även Ölander, A. N. Sundberg före ärkebiskopstiden (1951), s. 26 f., rör. Wingårds inställning till schartauanismen.

om hur illa de fördrogo hans i deras tycke orimliga pedanteri och otaliga remisser. »Den egyptiske arbetsfogden», »Stockhufvud» och »Trähand» äro ganska starka uttryck i biskoplig mun mot en chef, som dock i politiskt avseende tillhörde samma åsiktsriktning som brevskrivarna själva. Det är betecknande, att när v. Hartmansdorff 1838 utträdde ur konseljen och efter en kort sejour som t. f. landshövding i Kalmar blev president i kammarrätten, ungefär samtidigt som Wingård intog ärkebiskopsstolen och därmed den självskrivna talmansposten i prästeståndet, så blevo de båda forna inofficiella motståndarna, som ex officio i sin brevväxling behandlat varandra med utsökt artighet, de ledande inom det ultrakonservativa lägret i riksdagen i den häftiga kampen mot den framträngande liberalismen. Tidigare hade de som medlemmar i den Stora Uppfostringskommittén (1825—1828) intagit högst divergerande ståndpunkter, och enligt ett skämtsamt brev från P. Wieselgren till Faxé (14/3 1828 i det privata faxearkivet) hade v. Hartmansdorff räknats till »de exalterade inom den filosofiska oppositionen», men Wingård till »de moderata inom den historiska contra oppositionen».⁷ I breven från 1820-talet vidröres vid ett par tillfällen uppfostringskommittéens arbete.

Ett deciderat motsatsförhållande till den framstående teologen i Lund J. H. Thomander, en gång Faxes efterträdare i andra hand som biskop över Lunds stift, är värt att lägga märke till. De båda brevskrivarna betrakta tydligen denne som en misstänkt liberal teolog, allt under det de erkänna hans obestriddliga talanger som vetenskaplig författare och andlig talare. Han omnämnes ofta blott med bokstäverna Th.⁸ — Wingård hade ju ingen personlig beröring med Thomander, förrän denne 1840 kom som representant för Lunds stift till riksdagens prästestånd. Faxé däremot kom att få honom som medlem av sitt domkapitel på 1830-talet, och biskopen var, såsom det av breven framgår, icke särdeles glad däröver. Misstron mellan de båda capitularen var ömsesidig. I ett brev till sin vän C. F. Dahlgren, skrivet redan 1825, kallar Thomander biskop Faxé »en menniska sammansatt af idel konsiderationer».⁹

Så mycket större var, såsom av breven framgår, både Faxes och Wingårds beundran för Lundadomprosten, den lärde kyrkohistori-

⁷ Se J. Feuk, *Till Stora Uppfostringskommittéens historia* (Tidskr. för sv. folkhögskolan, 1926).

⁸ I L. Österlins *gradualavh.*, Thomander och hans kyrkogärning (1960), beröres flerstädes motsatsförhållandet mellan å ena sidan Faxé—Wingård och å andra sidan Hartmansdorff—Thomander. Österlin har haft tillfälle taga del av här följande brevväxling, som han citerar vid några tillfällen. — Utförligast skildrar Fehrman, a. a., 1, motsatsförhållandet till v. Hartmansdorff och lika så vänskapförhållandet till Reuterdaahl, a. a., 2, s. 365 f.

⁹ Thomander, *Tankar och löjen* (utg. av A. Ahnfelt, 1876), s. 42.

kern Henrik Reuterdahl. Under Faxes tio sista år som biskop tjänstgjorde denne i själva verket som v. biskop, då den åldrande innehavaren av Absalons stol, som han kom att besitta i 43 år eller längre än någon av sina företrädare efter reformationen, icke förmådde annat än presidera i domkapitlet eller företaga kortare resor inom stiftet. Reuterdahl blev den självskrivne efterträdaren till Faxen, när denne 1854 gick ur tiden, men hans stora anseende i hela Sveriges kyrka förflyttade honom med lika självskrivnenhet till den 1855 ledigblivna ärkebiskopsstolen, som han tillträdde följande år. I biskopshemmet i Lund gick han in och ut som barn i huset, och det är betecknande, att när han vintern 1838—1839 måste vistas i Stockholm för arkivstudier, så känna biskopens barn en oro över hans bortovaro från det dagliga umgänget med den åldrande fadern, och Faxes son Georg, då tjänstgörande vid hovrätten i Kristianstad, skriver beklagande till fadern: »Det oroade mig verkligen att — — — erhålla den underrättelse, att den gode och hederlige vännen Reuterdahl ernar tillbringa hela vintern i Stockholm, ty jag inser huru mycket Pappa och Mamma komma att sakna honom. Någon hans make tör svårliken uppletas i Lund.»¹⁰

Om den motsättning mellan Reuterdahl och Thomander, vilken under 1840-talet ledde till ovänskap dem emellan, har Faxen inte yttrat sig i de bevarade breven, men den framskyntar vid ett par tillfällen i Wingårds brev. Reuterdahl har i sina Memoarer (s. 243 f.) öppenhjärtigt deklarerat anledningen till den rancune Thomander kom att hysa till honom, nämligen hans utnämning till domprost i Lund 1845. Thomander hade själv varit övertygad om att erhålla befattningen som domprost och förste teol. professor och därmed också som v. preses i domkapitlet, och de liberala tidningarna, främst Aftonbladet, hade stärkt honom i hans förhoppningar om denna befordran. Hans besvikelse och därav följande bitterhet mot den forne vännen tog sig därför också osympatiska och för Reuterdahl pinsamma uttryck. Reuterdahl var tvivelsutan den för uppgiften mest meriterade, men hela utnämningsfrågan bör sättas in i ett större, politiskt sammanhang — den häftigt pågående kampen mellan konservatism och liberalism.

Även om av de båda brevskrivarna Faxen ägde den största lärdomen, i någon mån återspeglad i hans för tiden mycket stora bibliotek,¹¹ rikt på inkunabler och med bibeleditioner på alla möjliga språk, sansolikt utan motstycke i något annat privatbibliotek, och även om han

¹⁰ Georg Faxen till fadern d. 19/9 1838 (Privata faxearkivet).

¹¹ Över Faxes bibliotek finns en auktionskatalog, innefattande nära 7 000 nr: *Catalogus librorum, mapparum et picturarum quæ reliquit Wilh. Faxen (1855).*

ägede en ofantlig beläsenhet i teologiska ämnen samt i österländska och klassiska språk, i vilka senare han en gång varit docent, och som han behärskade till fullkomning, samt i vilka hans faders vänner, de båda berömda Lundaprofessorerna latinaren Johan Lundblad¹² och orientalisten Mathias Norberg¹³ varit hans lärare, så stod honom Wingård icke så särdeles mycket efter. Men den skillnaden förefanns, att Faxen redan från barndoms hemmet, där han var sin lärde faders enda barn och helt fick sin skolbildning av honom, också i sina tidigaste studentår specialiserat sig inom teologiens och de orientaliska språkens område — bl. a. fick han lektioner i turkiska av Norberg — samt som blott 16-åring uppträtt som opponent på en avhandling om arabiska hästar, under det att Wingårds akademiska studier i främsta rummet omfattade filosofi, estetik och moderna språk. Hans magisteravhandling »De poetica dictione Platonis», som influerats av moderna tyska idéströmningar, låg ju fjärran från de ämnesområden, som Faxen under sina 15 år tidigare avslutade studier vid akademien i Lund bedrivit. Wingårds teologiska studier påbörjades först, när han nått mogen ålder, och då han efter den genomgångna andliga krisen stod i beredskap att börja sin verksamhet som biskop. Han betygar både i breven härneda och i sin andra korrespondens med sina kyrkliga vänner, att han flitigt söker att fördjupa sig i samtidens teologiska litteratur och härvidlag främst den tyska, som också då utövade det största inflytandet inom etiken, dogmatiken och religionsfilosofien och skulle fortfa-
ra att göra detta flera årtionden framåt. I tidskriftslitteraturen, särskilt under 1830-talet, överflöda recensionerna av tyska teologiska verk, ja, i Svenska litteraturföreningens tidskrift *Skandia* finnes i ett och samma häfte (1836, 2) ej mindre än 14 anmälningar av sådana bokverk. Det är mycket betecknande för den teologiska tidsriktningen. Men Wingård ställde sig skarpt kritisk mot sådan tysk teologi, som han fann icke överensstämma med hans eget med åren alltmera konservativa tänkande i religiösa frågor. När hans vän Tegnér, med vilken han förde en intim och omfattande korrespondens, hade skrivit förordet till den svenska upplagan av den tyska teologen Bretschneiders *Dogmatik*,¹⁴ så sörjde han så djupt däröver, att han icke ville köpa boken.

¹² Johan Lundblad (1753—1820), professor. Se Carlquist, *Lunds stifts herdaminne*, II: 4 med däri angivna litteraturhänvisningar.

¹³ Mathias Norberg (1747—1826), professor, berömd orientalist. — Ett nyanserat omdöme om denne finns hos H. S. Nyberg i hans bok om J. A. Tingstadius (Sv. akad. minnesteckningar 1953, s. 78 ff.). Nyberg påpekar här, att Norbergs tidigare berömmelse grundades på hans edition av den s. k. Adamsboken (*Ginza rabba*), vilken utgåva i verkligheten var förfelad.

¹⁴ *Företalet* är tryckt i *Böck-Wrangel*, *Esaias Tegnér*, Saml. skrifter, 7, s. 168 ff. — Se f. ö. Fehrman, a. a., 2, s. 121, samt i Reuterdahls *Memoarer* brevet från Tegnér till R. 1/12 1834, s. 371 f., även tryckt i E. Tegnér's brev, 7, s. 258.

Sin besvikelse ville han icke direkt framföra till ämbetsbrodern på Östrabo, men när han den 6 sept. 1836 vid sitt tredje prästmöte i Göteborg höll den enligt kyrkolagen föreskrivna biskopsorationen och såsom då ännu sed var på latin: »Oratio quam in conventu cleri synodalis habuit» — en framställning om filosofiens förhållande till uppenbarelsen — så gick han till angrepp mot den tyska teologi, bl. a. Bretschneiders, vars rationalism och bristande tankedjup han icke kunde godkänna. Till både Faxe och Tegnér sände han prästmöteshandlingarna, och om Faxes omdöme som alltid, när det gällde Wingårds litterära alster, var prägladt av älskvärd kritik, så var Tegnérns till formen mycket eleganta men till innehållet vida skarpare svar i brevet till Wingård d. 8 jan. 1837 ett försvar för de synpunkter, han framfört i sitt företal och f. ö. även för dåtida tysk teologi, vars svaga sidor han likväl visst icke förbisåg.¹⁵

Mot slutet av de båda biskoparnas levnad uppträdde på det teologiska firmamentet en ny stjärna, som vandrade sina egna vägar inom teologien, men som likvisst var starkt påverkad av hegeliansk filosofi, nämligen den danske teologen H. L. Martensen,¹⁶ senare biskop över Sjöllands stift. I sitt sista här nedan återgivna brev från Wingård till Faxe förmodar Wingård, att Martensen »mycket har inverkat på Lund». Förmodandet är en antecipation; först de kommande årtiondena skulle Martensens inflytande bli osedvanligt stort inom det etiska och dogmatiska studiet vid de svenska universiteten. Vid tiden för brevets tillkomst hade den danske kyrkomannens huvudverk i dogmatik och etik ännu icke skrivits, men det är icke otroligt, att Wingård vid sitt vistande i sitt gamla stift — brevet är ju daterat i Varberg — både direkt och indirekt konfronterats med Martensens samma år till svenska översatta arbete om Det christliga dopet och med diskussionerna om det första just i Halland bildade svenska baptistsamfundet.¹⁷ Av de yngre Lundateologerna hade vid denna tid sannolikt endast W. Flensburg¹⁸ tagit starkare intryck av Martensen, men han skulle snart i detta hänseende följas av den unge från Uppsala till Lund överflyttade teologen A. N. Sundberg.¹⁹ Det är ganska märkligt, att Marten-

¹⁵ Brevet är tryckt av Elof Tegnér: *Bref från Esaias Tegnér till C. F. af Wingård*, s. 53 f. — Om Tegnér, Bretschneiders teologi samt Wingårds inställning därtill se även dels Th. P:son Wärendh, *Tegnér och politiken* (1939), dels E. Newman, *Tegnér inför teologien och folkfromheten*, i E. Tegnér, *Minnesskrift* utg. av Lunds univ. 2/11 1946, s. 30.

¹⁶ H. L. Martensen (1808—1884), teol. prof. i Köpenhamn, biskop.

¹⁷ Se härom Nordström, *Svenska baptistsamfundets historia*, 1 (1936), s. 68 ff.

¹⁸ W. Flensburg (1819—1897), dv. docent i Lund, sed. professor och biskop i Lund. Om Martensens inflytande på denne se Ölander, a. a., s. 82.

¹⁹ A. N. Sundberg (1818—1900), kom som teol. docent från Uppsala till teol. adjunktur i Lund 1849, sed. biskop i Karlstad samt 1871 Reuterdahls efterträ-

sens namn icke nämnes i Reuterdahls Memoarer eller att något av hans uppseendeväckande teologiska arbeten synes ha recenserats av Thomander eller ens ha influerat dennes kyrkosyn. Både utifrån teologiska och kyrkopolitiska synpunkter ventilerades inte bara i Sverige utan i hela Europa vid mitten av 1800-talet frågan om barndopets bibliska berättigande, och Thomander yttrade sig i denna fråga både vid debatter i riksdagen och vid uppmärksammade diskussionsmöten i Engelska kyrkan i Stockholm den 24 och 29 aug. 1854,²⁰ och han kan knappast ha undgått att sätta sig in i Martensens bok med dess hävdande av barndopets skriftenlighet. Sundbergs professorsspecimen rörde just detta problem. Men det är högst upplysande för den åldrige Lundabiskopen Faxes andliga vitalitet, att han 1850 vid 83 års ålder lägger sig till med Martensens stora verk *Den christelige dogmatik*, såsom det framgår av hans bokauktionskatalog.

Mellan Faxes och Wingårds privata livsföring rådde en avsevärd skillnad, som icke sällan avspeglas i breven. Faxes hemliv var harmoniskt och lyckligt, och han ägde i sin andra högt begåvade maka Helena Billberg en charmant värdinna i biskopshuset. De rikliga inkomsterna från de lundensiska biskopshemmanen tilläto en generös representation, och i de faxeska aftoncirklarna med gamla och unga akademiker och adeln från de kringliggande godsens dröjde sig kvar en efterglans av ett gånget sekels konst att hålla salong. Wingårds äktenskap var djupt olyckligt som följd av makans nervösa lynne, som slutligen övergick till obotlig sinnessjukdom. I ett av breven till Faxe klagar Wingård över att vara »en sinnessvag kvinnas portvakt». Äktenskapet upplöstes väl icke juridiskt men de facto, när maken placerades på ett sjukhem i Åmål, där hon kom att överleva sin make. Fehrman har i sitt ovan angivna disputationarbete om Wingård framställt den åsikten, att de lidanden Wingård hade att bära i sitt hem, även lämnat spår i hans religiösa utveckling. Han menar, att Wingårds diarium lämnar bevis härför. Detta påstående är icke så lätt att verifiera. Diariet med sina otaliga notiser om konsistoriella beslut, prästvigningar och resor i stiftet innehåller därjämte alldeles omotiverat och oväntat filosofiska, politiska och religiösa spekulationer på latin, franska och tyska. Varje månads uppslagsblad börjar med en sentens eller bön. Så skriver Wingård t. ex. 1820: »Den 26 Sept. min 40:de födelsedag börjades detta häfte med en förödmjukad återblick på det ringa

dare som ärkebiskop. Hans professorsspecimen 1851 hade titeln: *De paedobaptismo, commentatio, biblica, historica, dogmatica*. Se Ölander, a. a., s. 82.

²⁰ Om Thomanders deltagande i diskussionen om barndopet vid möten i Engelska kyrkan i Stockholm se *Väktaren* 1854 26/8 och 2/9. Se Selma Colliander, J. H. Thomanders skrifter, Bibliografi (1942), s. 138.

jag hittills kunnat uträtta, med fructan för mina många värfs rätta utförande under sinnets vankelmod och en bräcklig helsa, men dock med en förtröstande förhoppning om Dens hjälp, som är mäktig i de svaga. Skapa i mig Gud ett rent Hjerta etc.!!!»

När Wingård äntligen befriats från att vara sin sjuka hustrus »portvakt», inträder ett lugn i hans sinne, och han ser klarare än förr livets trots allt ljusa sidor. Ett drag av ärelystnad och fåfänga — erkänt av honom själv — går genom hans väsen och framträder väl starkast vid det tillfälle, då han vid ärkebiskopsutnämningen 1837 förbigicks av J. O. Wallin. Han var vid det tillfället uppförd på biskopsförslagets andra rum. I breven till Faxé är den sårade fåfängan mindre markerad än i andra samtida brev från honom.

I konsten att skriva brev råder det, såsom läsaren strax förnimmer, en markant skillnad mellan de båda skribenterna. Faxé tillhörde en äldre generation, i vars stil något av 1700-talets sirlighet spåras. Varken i tal eller skrift var han eljest på något sätt excellent. Han rör sig med tunga och oviga satsbildningar, och i likhet med Wingård blandar han gärna in latinska citat i det skrivna. Hans interpunktering, som icke ändrats, strider väsentligen mot nu gällande regler men har dock en ganska klar konsekvens. Hans brukande till övermått av tankstreck har i det efterföljande i någon mån justerats. Stavningen uppvisar hos båda skribenterna, men främst hos Faxé, en mängd inadvartenser. Främst gäller detta dubbelkonsonantstavningen, och i ett och samma brev kan samma ord stavas på olika sätt.

Wingårds stil är modernare och lättare, stundom en smula uppsluppen och bemängd med nya ordbildningar. Tegnér karakteriserar i sitt ovan citerade brev till Wingård (8/1 1837) sin ämbetsbroders latinska oration vid prästmötet 1836 med orden: »Din latinska stil synes mig ha samma egenskaper som din svenska: tankrik, kort, sammanträngd, stundom litet invecklad saknar han den klassiska lättheten och genomskinligheten men har däremot full klassisk halt, eller rättare den latinska lukt, vilken, likt ångan af gammalt vin, gläder varje kännare.» — Wingård undertecknar ofta sina brev med Wännen eller blott W.

Även om brevväxlingen mellan de båda biskoparna icke äger överväldigande stort värde, dessutom reducerat genom frånvaron av åtskilliga brev, så är den dock för forskare i tidens historia icke utan sin betydelse, liksom den ock för herdaminnena i de berörda stiftet samt för insynen i det akademiska livet, särskilt i Lund, måste anses äga ett ganska stort personhistoriskt intresse.

Vid utgivandet av breven har den normaliseringen skett, att bruket av stora bokstäver likställts, så långt så ansetts böra ske, med nutida

normer. Motsatserna i ortografien få givetvis stå för skribenternas egen räkning. Endast oavsiktligt borttappade ord och bokstäver eller för en nutida läsare icke alltid så lättförståeliga utelämnningar ha av utg. tillfogats inom klammer. Några få i breven omnämnda personer ha icke kunnat identifieras liksom heller icke några få för skribenterna kända men för en nutida läsare obegripliga tidsbilder.

VILHELM FAXES OCH CARL FREDRIK AF WINGÅRDS BREV

1. Faxe till af Wingård 19/2 1818.

Stockh. d. 19 febr. 1818.

Högärevördige och Vidtberömde Herr Professor!

Det är visserl. Herr Professorens vänskap jag har at tacka för kallelsen til ledamot i Göteborgska W. och Witth. Samfundet. Tillåt mig försäkra om min varma och uprigtiga tacksamhet. Jag gifver mig frihet, at innelykt bifoga mit svar til resp. Samfundet. Til Professor Björ[c]k¹ har jag öfversänt deponenda.

Eccles. utskottet har icke erhållit någre anmärkningar öfver förslaget til nya-scholordningen ifrån consistorium i Göteborg. Förmodel. hafva de ingått directe, antingen til Kongl. Majt eller til upfostringscommittéen, och i sådant fall är det osäkert om utskottet får del af dem. Jag har dock mycken anledning tro, at de hvilka från presteståndet aflämnas, blifva i de fleste puncter et slags sammandrag af hela rikets gymnasii och schollärares gemensamma önsknings.

Med fullkomligaste högagtning har jag den äran framlefvat
Högvördige och Vidtberömde Herr Professorens
ödmjuka tjenare
Vilh. Faxe

2. Faxe till af Wingård 14/4 1819.

Lund den 14 april 1819.

S. H. T.

Högtärade K. Bror!

För många angenäma stunder under vårt gemensamma vistande i Stockholm, har jag den äran, at hjertl. och ödmjukt. tacka.

K. Bror var god, att lova mig föranstallta om inköp af de hitintill utkomna Witth. och Wettensk. Sällskapets i Göteborg handlingar. Nu vore tilfälle til deras hitsändande. En skomakare Winberg her ifrån staden har begifvit sig [til] Göteborgs marknad. Täckes K. Bror efterfråga honom, tviflar jag icke, at han medtager dem.

Tillåt mig fråga om ibland cons:ii Gotb. handlingar skulle finnas

¹ E. D. Björck (1775—1827), lektor, tit. professor, synnerligen verksam ledamot av vetenskaps- och vitterhetssällskapet. Se SBL 4, s. 546. — Om hans spända förhållande till biskop af Wingård, se Skarstedt, Göteborgs stifts herdaminne, 1, s. 189 f.

Foto SPA.

Vilhelm Faxe

Målning av J. H. Holmbergsson 1828. Tillhör fil. dr Johan Feuk

något spår efter något arrangement af erkebiskop Birger,² som var född i Lindesberg. Troligt är der intet, att träffa. Jag har corresponderat med doct. Nordvall, men å orten har han ej funnit det minsta om denne pater. Jag hade lust skriva hans biographie något fullständigare, än man har den annorstädes. Med honom slöts den grofvaste hierarchie.

Med tilgifnaste högagtning har jag den äran, att framlefv
 Högtärade k. Brors
 ödmjuke tjenare
 Vilh. Faxe.

² Lunds siste katolske ärkebiskop Birger Gunnersen († 1519), vars bombastiska tumba finnes i Lunds domkyrkas krypta, var född i Lindbergs (ej Lindesbergs) förs. i Göteborgs stift, vilken förs. gränsar till Varberg, där den omnämnde teol. dr J. Nordvall (1748—1834) var kyrkoherde sedan 1812. Han hade tidigare varit khde i Riseberga i Lunds stift. Se om honom dels Cavallin, Lunds stifts herdaminne, 4, s. 215, dels Skarstedt, Göteborgs stifts herdaminne, 2, s. 949. — I det privata faxearkivet finns ett högst intressant svarsbrev från Nordvall till

3. Faxe till af Wingård 6/5 1819.

Lund den 6 maj 1819

S. H. T.

Högtärade K. Bror!

K. Brors angenäma skrifvelse och intressenta sändning voro högst välkomne. Samfundets skrifter innehålla många goda afhandlingar, men min mening var icke att åtkomma dem på det sätt, K. Brors vänskap behagat förklara. På det högsta har jag den äran, att tacka, och är så skyldig, som villig, att tillställa K. Bror utkommande academica. Jag minnes icke, om i Stockholm jag lämnade K. Bror våra program-mata jubilæa. I annat fall skall jag sända dem. Gerna hade jag önskat, att i år få anledning, att utgifva prestmöts-handlingar, men jag förutser, at de kongliges ankomst, och si credere fas est, längre vistande i provincen, hindrar mig uti de præparationer, som et prestmöte fordrar. Om K. Bror icke eger 1795, 1799 och 1814 årens acta synodalia, skola de altför gerna meddelas.

Jag hade bordt besvara K. Brors värda skrifvelse förr än i dag, men med föresats har jag ventat för att med det samma kunna underrätta om gårdags-valet.³ Det utföll så, att biskop:na Tingstadius, v. Rosenstein och Lundensis upfördes på förslaget. Dessutom hade följande hvardera 1 röst, af Wingård, Weidman, Mörner, Eberstein och dr Wallin. K. Bror tackes updraga notarien, at gifva mig någre rader, huru förslaget utfallit i Göteborg. Med förändring af Mörner i stället för Lundensis, förmodar jag, att i allmänhet förslaget blir i likhet med Lunds domcapitels.

För anvisningen rörande pater Birger⁴ tackar jag hjertl. Jag skall begagna den. Nu lär jag väl icke få tid, att tänka på min gubbe förr än til vintren.

Faxe rörande N:s undersökningar om ärkebiskop Birger. Han påpekar i brevet (11/2 1819), att enligt Birgers testamente voro biskoparna i Lund »executores testamenti» med skyldighet att tillse, att Birgers donationer bl. a. till prästen i Lindberg (ad mensam pastoris) icke åsidosattes. Ärkebiskop Birger lät 1504—1505 upprätta en ny »paltebok», en numera förlorad jordebok liksom den tidigare av år 1374, över främst domkyrkans godsinnehav. Se härom C. G. Weibull, Hist. Tidskr. för Skåneland, 4, h. 4—6, (1912) samt även G. Carlsson, Lunds ärkesäte och domkyrkan 1289—1536, kap. IV och VI i samlingsverket Lunds Domkyrkas historia 1145—1945, utg. av E. Newman, 1946.

³ Syftar på röstningen i Lunds domkapitel vid valet av ärkebiskop efter J. A. Lindblom (1746—1819). På förslaget uppsattes alltså i Lund J. A. Tingstadius (1748—1827), biskop i Strängnäs, C. v. Rosenstein (1766—1836), biskop i Linköping och den blivande ärkebiskopen samt Lundensis, Faxe. De övriga, som fingo röster voro (utom adressaten) T. Weidman (1744—1828), biskop i Skara, L. Mörner (1764—1823) biskop i Wäxjö, C. J. Eberstein (1758—1838) biskop i Visby, J. O. Wallin (1779—1839) dv. pastor primarius. Det slutliga ärkebiskopsförslaget blev: v. Rosenstein, Tingstadius, Mörner.

⁴ Se not 2 föreg. brev.

Då fråga är, at hålla efter seminarister, försäkrar jag, att doctor Ahlman⁵ är rätta mannen. Han gör det med fullt besked, och ville göra det änu mer, om han hade större rättighet. Mina S. M. candidater hafva mycket tagit sig, sedan han blef cons: i ledamot. Men huru desse gode herrar behandla sin latin förstår jag icke. Ifrån scholorne, åtminstone från de fläste, komma de försvarlige i språket, men i stilskrifning, som föregår ex. sacerd. utdela de åt gramatican oväntade örffilar. Det händer också icke sällan, at de få återgå.

Det fägnar mig obeskrifvel., att K. Bror var med mig af lika tankar om Sundelius.⁶ Jag förstår icke hvarföre våra äldre camerader tilstyrkt ansökningen, om icke för at göra Upsaliensis och Lincopensis et nöje. Men jag tycker icke om, at jurare in verba. — Huru hade Scarensis yttrat sig?

Förmodligen nalkas K. Bror på visitationer Skåne-gränsen: då är K. Bror icke många mil från Lund. På 8 à 9 timar är man her. Tillåt mig at lägga på K. Brors samvete min hjertliga önskan, at hedras med angenämt besök. Mit boställe är gammalt, men jag har många rum, för att emottaga mina vänner. Var hjertl. välkommen. Deri instämer min k. hustru, som bestämt ålagt mig, at äfven från henne framföra denna supplik.

Med fullkomligaste högagtning har jag den äran, at framlefv

Högtärade K. Brors
ödmjuka tjenare
Vilh. Faxé.

4. Faxé till af Wingård 23/6 1819.

Lund den 23 juni 1819

S. H. T. Högtärade K. Bror!

Pater peccavi! sådan är min bekännelse — och den ganska uprigtig. Mina resor och upvagningar hos Konung och Cronprins hafva hindrat — och hindra mig änu en tid från hvarjehanda göromål, som

⁵ M. E. Ahlman (1773—1844), teol. professor i Lund. Övertog efter Faxé direktoratet för teologiska seminariet. Beteckningen seminarister syftar på deltagarna i detta.

⁶ H. O. Sundelius (1764—1821), komminister i Rök av Linköpings stift, avsatt från ämbetet 1810 på grund av ärekränkning. Var framstående arkivforskare och utgav det värdefulla arbetet »Norrköpings minne». Domkapitlen ha haft att yttra sig om hans ansökan om återinträde i prästtjänst. Se Hähl, Linköpings stifts herdaminne, 3, s. 254, samt Meurling, ny uppl. av samma herdaminne, 5: 2, s. 246 ff., med dess utförliga redogörelse för Sundelii tragiska livsöde.

jag hälldre sköter, än complimenter, men desse få ickeheller uragtlåtas.

Min sändning av acta synodalia och programm misslyckades också genom min frånvaro, då en studerande reste, hvilken jag ernat, att medtaga dem. Nu äro de lämnade til licentiat Waldenström,⁷ som under sin resa til Wermland en af desse dagar, lofvat at i egen person hafva äran öfverlämna dem.

Det angelägnaste, at besvara i K. Brors värda skrifvelse var frågan om nattvardsförhör. Hvarest prest duplicerar kunna de ej med beqvämlighet anställas samma dag communionen sker. Praxis på de fläste ställen her i stiftet är denna: 14 dagar före nattvardsgången pålysas, at de som i dag 14 dagar erna begå nattvarden, låta nästa söndag antekna sig i kyrkan, der de böra vara tilstädes vid då blifvande nvds-förhör. Vid visitationer har jag förklarat, och äfven särskilt tillsagt pastorerna, att ej admittera andre, än de, som äro tilstädes vid förhören. Då är alltid sist gudstjenst. Detta går braf, der pastorerna äro noggrana. — Något förekommer derom i 1814 års synodal acter, men herom har jag ej velat utfärda circulairer, på det icke kitsliga pastorer skulle taga sig anledning, at härom gräla med stånd personer, hvaraf våra församlingar öfverflöda. Et sådant gräl kunde skämma bort hela denna goda sak, som så småningom kommer i god tact öfver allt. — I början gick det trögt med alla slags förhör, men nu börjar det blifva en vana, som allmogen tycker om i samma mohn, presterne göra sin sak med besked.

Hjertlig tack för K. Brors vänsskapsfulla löfte att nästa år hedra oss med et angenämt besök. Var välkommen.

Förlåt mit skyndande: jag står färdig, att resa til lägret, dit äfven mina damer invitando äro befallda. Der skall i morgon blifva en stor fête.

Med tilgifnaste högagtning

K. Brors

ödmjuka tjenare

Vilh. Faxé.

5. Faxé till af Wingård 15/8 1819.

Lund den 15 augusti 1819

S. H. T.

Högtärade K. Bror!

Jag är K. Bror högst förbunden för öfversändandet av de rikhaltige

⁷ J. G. Waldenström (1793—1841), docent i kemi 1816, teol. lic. 1819, teol. dr 1830, lektor i Karlstad, sed. khde i By 1829 och i Nor 1834.

och värdige tal öfver Sal. Biskopp K. Brors vördade Fader.⁸ Med sann tilfredställelse har jag genomläst dem och hjertligen lyckönskar K. Bror til värkställighet af det goda beslut, att sjelf hafva tolkat minnet och saknaden af en så vördad Fader. Sorgliga hafva desse betragtelser varit för K. Brors ömma hjerta. — men huad det tillika måtte vara en liuf känsla, att på et så ömt, sannt och värdigt sätt hafva upfyllt sin pligt mot sin största välgörare i lifvet!!

Länge hafva vi varit bekymrade öfver vår cancellers siukdom.⁹ Någon tid tviflades om hans återställande til helsan. Nu har han hunnit så långt, att han några timmar om dagen kan sitta uppe. Knappt lärer han denna månad kunna resa til Stockholm.

Med tilgifnaste högagtning har jag den äran, att framlefv
Högtärade K. Brors
ödmjuke tjenare
Vilh. Faxé.

6. Faxé till af Wingård 31/10 1819.

Lund d. 31 oct. 1819

S. H. T.

Värdaste K. Broder!

Jag skyndar, att hafva äran underrätta det jag med dagens post både emottagit, och til Kyrkh. Thulin afsändt de 291 RDr b:co, som Engelska ädelmodet samlat, och Brors godhet behagat mig tilställa.¹⁰

⁸ Faxé synes ha erhållit tre minnesteckningar öfver af Wingårds fader. Sonens »Äminnelsetal» var på svenska, men de båda andra av A. Bruhn, teol. lektor i Göteborg, och av J. Thorsander (1777—1851), teol. professor och domprost i Uppsala, på latin.

⁹ Universitetskansler var greve Lars v. Engeström (1751—1826), utrikesstatsminister. Han avgick som kansler 1824, och vid Lunds akademis avskedsuppvaktning för honom avtackades han av prokanslern Faxé. Se Lunds Weckoblad 1824, nr 26 f. samt Elof Tegnér, Minnen och anteckningar af Lars von Engeström, 2, (1876), s. 301.

¹⁰ Gabriel Thulin (1751—1827), khde i Allerum. Om denne märklige präst och hans ställning till herrnhutismen se Pleijel, Herrnhutismen i Sydsvrige (1925), s. 165 f. samt Carlquist, Lunds stifts herdaminne, II: 8, s. 25 ff. — Thulin hade 1819 haft besök av den skotske prästen dr E. Henderson (1784—1858), som 1811 grundade i Göteborg den första kongregationalistiska församlingen. Denne hade i högsta grad imponerats av Thulins energiska arbete för bibelspridning, och när Allerums prästgård några veckor efter besöket brann ner, samlades på H:s och hans makas initiativ i England det angivna penningbeloppet, som han genom Wingård-Faxé skänkte Thulin. I det privata faxearkivet finns en rörande tacksamhetsskrivelse från Thulin till Faxé (8/11 1819). Thulin meddelar däri, att den i London verksamme tyske församlingsföreståndaren K. F. A. Steinkopf (1773—1859), som i samarbete med Londons missionsällskap utövade en synnerligen betydelsefull verksamhet för bildandet av bibelsällskap överallt i Europa, varit själen i hjälparbetet åt Thulin. Det brev S. 11/10 sänt Thulin med meddelande om insamlingen, medsände T. till Faxé, och det finns i det privata faxearkivet.

Jag har gifvit Thulin instruction både om quittencens aflämnande, och om underrättelses införande angående denna märkvärdiga gåfva. För begge K. Brors bref har jag äran, at på det högsta tacka och försäkra om den fullkomliga högagtning hvarmed jag framhårdar

K. Brors
ödmjuke tjenare
Vilh. Faxé.

7. Faxé till af Wingård 6/1 1820.

Lund den 6 januar 1820

S. H. T.

Högtärade K[ära]ste Broder!

På det högsta är jag K. Bror förbunden för de välkomna nyårs-gåfvorna. Editionen af 3 delen af W. och W. Sällskapets handlingar är alldeles ypperlig. Circulairt var högst intressent. Kort för[e] helgen ankommo en mängd exemplar af normal-uplagan. 15 000 exemplar äro requirerade. Detta gaf mig anledning, att i sista cons:io öfverlägga med mine patres om et circulaire i detta ämne, men jag är helt förnöjd, att det icke ännu är expedierat. Det K. Bror sände mig väkte flere ideer, som jag ej fallit på, och dem jag skall söka begagna. Några församlingar hafva begärt, att nyårsdagen få börja med bruket af nya-psalmboken.¹¹

Jag tror säkert, att K. Bror får tilfreds[tä]lelse af sin nation, som her studerar. Sista termin gjorde de sig kände på ganska god sida. Kjellin är både öm och uppmärksam.¹² Ville han, oss emillan sagt, lägga bort litet fiäsk, skulle han värka ännu mer.

K. Brors anmärkning om den gamla stammen är ofelbart ganska välgrundad. Samma erfarenhet har jag haft, men lyckligt vis togs de första åren en mängd dåligheter bort dels af ålder, dels af oförsigtigt lefnadssätt. Lyckligt vis har jag få qvar af canonici irregulares.

Jag har väl också en afhandling, att aflevera, men icke directe till K. Bror, utan til FM:Bröderna,¹³ och icke från mig sielf, men ifrån

¹¹ Om Wingårds och Faxes cirkulär i psalmboksfrågan se H. Wentz, Hur den Wallinska psalmboken mottogs i Sydsverige (i Studier tillägnade E. Liedgren, 1959).

¹² C. E. Kjellin (1776—1844) prof. i matematik i Lund, khde i Kumla 1825. — Om K:s utnämning till kyrkoherde och »Kumlabornas behof af ett Mathematiskt Evangelium» se J. Feuk, En svensk legationspastors brev till sin biskop, J. P. Wählin till V. Faxé (PHT 1927), brev nr. 8.

¹³ Frimurarebröderna. Både Faxé och Wingård voro höga frimurare. Om W:s ställning till FM-orden, se Fehrman, a. a., 2. 42, s. 188 ff.

min embetsbroder i Köpenhamn,¹⁴ som är ganska nitisk för saken. Hammer¹⁵ hade företagit sig, att i sit orientalska verk försmäda orden och för att gifva honom en indirect vederläggning har han författat denna afhandling.

Under det jag skrifver detta, får jag et angenämt besök af hr Sylvander,¹⁶ som anmäler herr Cons. Chauwietys önskan, att få del af våra österländska saker. Huad vi her hafva, skall alt för gerna stå til hans tjänst: men det är icke mycket, sedan Norberg tog sin hand ifrån oss.¹⁷

Jag tackar hjertl. för K. Brors vänskapsfulla välönskningar, och har den äran att dem til alla delar recipocera, samt försäkra om den fullkomliga högagting, hvarmed jag framhärdar

K. Brors
ödmjuke tjänare
Vilh. Faxé.

8. Faxé till af Wingård 27/4 1820.

Lund d. 27 april 1820.

S. H. T.

Högtärade K. Bror!

Jag tackar på det högsta för gunstbenägit lämnad del af det märkvärdiga konunga brefvet om options rätten. K. Bror gjorde mycket väl, som derom påminte. Annars hade det aldrig kommit, ehuru an-

¹⁴ Ämbetsbrodern i Köpenhamn var biskop F. Münter (1761—1830), med vilken Faxé förde en ganska livlig brevväxling. I det privata faxearkivet finnas 20 brev från M. De förenades i gemensamma historiska och arkeologiska intressen. I det här åsyftade brevet, 21/12 1819, skriver Münter: »Mit Program mot Hammer, har De udentvivel modtaget.» M. hade redan 1794 utgivit »Statutenbuch der Tempelherren».

¹⁵ Joseph v. Hammer (1774—1856) österrikisk diplomat och mycket framstående orientalist. Under åren 1810—1819 utgav han ett stort verk i 6 band med titeln: »Fundgruben des Orients». Det följdes av en lång rad vetenskapliga arbeten rörande arabiska, persiska och turkiska litterära, historiska och språkliga förhållanden. Se härom: Encyclopedie der deutschen Nationalliteratur, utg. av O. L. B. Wolff, 3 (Leipzig 1838), samt Wurzbach: Biographisches Lexikon des Kaiserthums Österreich, 7 (Wien 1861). — Hammer hade angripit tempelherrorden och råkade i en häftig polemik med en rad vetenskapsmän. Se nämnda lexikon, s. 279.

¹⁶ Då Faxé icke anger förnamnet på hr Sylvander, torde det icke kunna med säkerhet angivas, vem han åsyftar. Sannolikt var det en i andra sammanhang omtalad köpman från Göteborg. — Konsul Chauwietys okänd.

¹⁷ Mathias Norberg. Se anm. 13 i Inledningen ovan.

gelägit det är både för Göteborgs och Lunds stift. Jag skall införa det i vår Stifts-Tidning.¹⁸

Samma olägenhet med videtur öfver pastoral examen har träffat her. En hade 3 laudatur, 3 approb. cum laude och 3 approbatur. Vi beräkna alltid omdömet öfver theser eller disputationers försvar, så att summan aldrig blir jämn, utan någon besynnerlig händelse, sådan som denna var. Längre delibererade vi, hvad resultatet eller det allmänna betyget skulle blifva. Slutligen stannade man vid det videtur, ordföranden afgifvit. Jag lämnar derhän, huruvida det var alldeles rätt vid ett så beskaffadt mål, men som andra ämnen icke heller skulle blifva afgiorde utan ordförandens decisions-rätt, så tror jag ock, att det kunde försvaras. Presten fick laudatur i följd af mit votum, men orimligheten af författningen visade sig vid samma tillfälle och det fick K. Brors landsman hofpr. Ström¹⁹ oskyldigt-vis pligta före. Han hade 4 laudatur och 5 appr. cum laude — och erhöll således i allmänna betyget appr. c. 1. Så länge författningen är gällande efter bokstafven, ser jag ingen utväg, att komma från paria vota utan på omförmälde sätt. Vid någon riksdag bör den kunna ändras. Då examinanden får bestämt betyg för hvarje theologisk vetenskapsdel, tyckes ett allmänt videtur vara alldeles onödigt. Hvem som behagar kan ju addera sielf! Det enda, som kunde bibehållas vore yttrandet, om han varit så svag, att han icke eger ansöknings-rätt mer än till lägsta classen.²⁰

Alla ledamöters skyldighet, att underskrifva expedition i de mål, hvilka de öfvervarit i cons:io, är efter min öfvertygelse så afgjord genom 1766 års författning, att jag högel. undrar, att någon dristar undandraga sig. Derom har under min embets tid aldrig tvifvel uppstått.

Det är en glad tidning, att höra, det K. Bror nalkas åt södern mot hösten. Då blir det ock högst nödvändigt, att nalkas polen²¹ så långt kontinenten varar. Hjertligen välkomen! K. Bror är väl så god, att framdeles närmare bestämma tiden, så att man kan antingen vara hemma eller från mina minna norra orter få den äran, att ledsaga sin K. embetsbroder til Lund.

Jag har icke annat nytt, att berätta än en i sit slag ovanligt olycklig händelse. Vid en våldelig natten mellan sista tisdag och onsdag i Konga prestgård blef den i allo lagd i aska. Kyrkoherden sielf hofpr.

¹⁸ Se Lunds Stiftstidn. 13/5 1820.

¹⁹ P. S. Ström (1784—1866), hovpred. 1817, khde i Hjärsås, var född i Enslöv i Göteborgs stift.

²⁰ Det erinras om, att pastoraten voro indelade i fyra avlöningsklasser. Icke vilken präst som helst hade ansökningsrätt till 1:sta klassens pastorat. På 4:de klassens pastorat användes skämtsamt benämningen »kalvskinnspastorat».

²¹ Härmed torde avses Lund.

Foto SPA

Carl Fredrik af Wingård
Målning av P. Krafft 1827

Schyttén,²² 2 barn af hans svärson och en piga inbrände. Svärsonen kyrkoherden Roos²³ flyttsaker hade samma öde.

Med tilgifnaste högagtning har äran framlefvat
Högtärade K. Brors ödmjuka tjänare
Vilh. Faxé.

9. af Wingård till Faxé 2/12 1820.

Gunstigaste Broder!

För sista sändningen tackar jag så mycket mera, som det sköna arbetet var af Brors hand.²⁴ I sanning är det ett värdigt åminne af en gammal förtjent embetsbroder; sådant höfdes Biskopen, och visar hvad seminarium hade till föresyn.²⁵ Det rika användandet af bibeln

²² P. Schyttén (1769—1820), khde i Konga. Om eldsvådan i prästgården, se Carlquist, Lunds stifts herdaminne, II: 7, s. 124.

²³ Chr. Roos (1786—1830), khde i Bosarp. Var gift med Schytténs styvdotter Johanna Lovisa Rosqvist (1796—1830).

²⁴ Asyftar »Christelig lik-predikan öfver — — — Contractsprosten Jonas Rafael Rothstein, hållen i Billinge kyrka den 21 Mars 1820». Se även not 31 till brev 10.

²⁵ Faxé hade varit teol. seminariedirektor i Lund 1809—11.

sticker märkvärdigt af mot visse modpredikanter vitterlekar, som lätt-sinnigt prisas. Då jag gifver mig friheten bilägga ett opusculum, är det ock endast såsom minusculum åt en öfverseende vänskap. Den välmening, som föranlett skrifningen, skickar det äfven. Dat exilia dona, qui non habet aurea.

Brors råd, att begagna ordinators större rättigheter vid antagandet af prester, har stärkt min egen föresatts, att icke låta i så vigtig sak examens utslag imponera på mig. Sjelfva påfven Wallqvist²⁶ gör dock allt till collegialt med consistorium, hvilket hos mig är så mycket mera kinkigt, som jag har 10 colleger och bland dem afvundsmän. Jag har icke att förebrå mig försummelse vid prest-candidaternes beredelse. Tidigt anmanas de att inställa sig; och så infinna de sig någre månader före examen; understödjas af gåfvor eller lån, tenteras flitigt, förses med böcker, undervisas och rådaskicks af mig, dels af min skicklige och fromme theologiæ lector Bruhn,²⁷ i min närvaro. Prest eden förklarar jag för dem i en slags andaktsstund aftonen före ordination. Talet innehåller råd och föreskrifter o. s. v. Jag skulle ej så tala i fåvisko, om jag icke vore sorgfällig om min värde Medbroders goda tanka om min tjänstflit, den jag kanske sjelf med mitt förfrågande bref kommit att vackla. Mitt examensämne är moral theologien, casus conscientiæ och ratio adm. muneris.

Jag tillernar prestmöte, sedan jag fullbordat 2 utsatte visitations-curser. Bland ämnen, dem jag ernar bringa å bana, är en kraftigare enkhjelp. Att få någon betydlig gärd af mitt till största delen fattiga presterskap, anser jag icke möjligt. Men om hvarje district slöt sig närmare tillsammans om en inrättning för de sina, vanns troligen ändamålet mera fullständigt. Hvad Hambræi pastoral-curs²⁸

²⁶ O. Wallquist (1755—1800), biskop i Växjö, framstående kyrkopolitiker. Se J. Rosengren, Om Olof Wallquist såsom biskop och eforus (1901); T. Linder, Biskop Olof Wallquists politiska verksamhet till och med riksdagen 1789 (1960).

²⁷ Anders Bruhn (1778—1856), teol. lektor i Göteborg, domprost i Västerås och slutligen Wingårds efterträdare som biskop i Göteborg. — Om prästkandidaternas förberedelse skriver Wingård vid flera tillfällen i sitt Diarium. Så t. ex. 21/3 1819: »Skrefvo prestcandidaterna chrior öfver förut uppgifna ämnen» och 1/4 s. å. »Predikade desamma, och erhöill ingen betyget approbatur utom Hammar. De antogos dock med afseende på sin ålder, behof och goda seder till prester.» Se den utförliga redovisningen hos Fehrman, a. a., I, kap. II. — Om prästbildningen i Lund se av äldre litteratur Kahl, Tegnér och hans samtida i Lund (1851), s. 257 ff., samt f. ö. Österlin, a. a., s. 130 ff., där bl. a. Faxes ställning till prästutbildningen diskuteras.

²⁸ L. Hambræus (1750—1810), khde i Bollnäs. Bokens titel: Pastoral-kurs i hvarjehanda, särdeles till jurisprudentia ecclesiasticæ hörande ämnen, h. 1—6, 1807—09. — Änkehjelp i äldre tider, kallad enkegenante, utgick efter i kungliga brev fastställda normer, men efter 1826 års prästmöte i Lund fastställdes den till minst 2 rdr B:o pr pastorat, utan avseende på dettas storlek. Men i en del härader hade med K.M:ts medgivande annan grund på häraders

har om enke- och pupill cassan i Bjära härad af Lunds stift har således fäst at min uppmärksamhet. Tillåt mig därför att anhålla om underrättelse, huruvida denna inrättning består och förkofrat sig, samt om den väckt efterföljd. Fogades dervid några råd af Experientissimus, blef Ungbror ännu mera förbunden.

Jag anmäler till ProCancellairens ynnest mine studerande landsmän, och mig till fortsatt förtroende, under försäkran om den högaktning, hvarmed jag städe finnes

Min Herr Broders
ödmjuka och tillgifne
C. F. af Wingård.

Göteborg d. 2 dec. 1820.

10. Fax till af Wingård 1/2 1821.

Lund den 1 febr. 1821.

Högtärade K. Bror!

Förlåt vänskapligen mit långa stillatigande och hitintil uteblefna taksamhet för det intressenta försvaret för vår nya psalmbok. Jag har läst det med största tilfredsställelse och skulle önska det kringspirdt öfver allt. Man är kallare för denna goda sak, än tilbörlikt är.²⁹

K. Bror! det var vist icke min mening, att tro det [ej] ju K. Bror kraftligen håller efter sina sacerdotandi men må hända mina ord föllö så, att den slutsats deraf kunde dragas. Min tanka var, att styrka vår episcopal-rätt i afseende på val af ämnen för ståndet.

Icke endast Bjäre-häradscassa, utan i de fleste contract hafva desse inrättningar god både framgång och tilväxt, en del äfven med kongl. stadfästelse. K. Bror skall framdeles få del af de reglementen som efter mit omdöme äro de bästa.

Tillåt mig nu att recomendera: det jag likväl högst nödigt åtager mig. Men denna gång bör jag göra det både för saken och personen. Herrarne behöfva ju en director musices! En af mit stift vid namn Bostedt³⁰ ernar anmäla sig. Han kommer med ganska hedrande

egen begäran bestämts. Se J. J. Malmström, Försök till Pastoral Calender för Lunds stift (1821), och N. Bruzelius, Underrättelse rörande Skånska Presterskapets Löne-Inkomster jemte andra rättigheter och skyldigheter (1832).

²⁹ Wingård utgav av trycket 1820 sitt »Anförande vid kyrko-stämman d. 31 oktober, rörande Nya Psalmbokens antagande vid Götheborgs domkyrko-för-samling».

³⁰ H. R. Boustedt (1792—1854), v. auditör, kantor i Väsby. — Wingårds försäkran i följande brev (nr 11), att han skall göra allt avseende på Faxes förord, stämmer icke med verkligheten. Om tillsättandet av tjänsten utspann sig en långvarig strid, som slutade med nederlag för W. Se Fehrman, a. a., 1, s. 196 f.

och icke öfverdrifna bevis. Både i teori och praxi är han välgrundad. Längre och på flere ställen har han undervisat med bifall och framgång. Infinner sig ingen bättre, derom jag nästan tviflar, torde han få göra sig godt hopp.

Hvad betyda de i Aftonbladet nyligen införda antydningar, om dr Rothstein och något af K. Bror hållit tal eller yttrat omdöme om honom? Man kan ej veta, hvad hermed menas.³¹

Kommer från K. Brors stift någon revisor i Banco-disconten? Herstädes är en prest vid namn Math. Sundius vald.³²

Med tilgifnaste högagtning har jag den äran, att framlefv

Högtårade K. Brors

ödmjuke tjänare

Vilh. Faxé.

11. af Wingård till Faxé 7/2 1821.

Gunstigaste Broder!

På förordet skall jag göra allt möjligt afseende. Denne Bo[u]stedt måste vara synnerligen skicklig, emedan han af så många hedersmän berömmes. Est aliquid laudare a laudatis. Utgången kan jag dock icke förutsäga; ty omkring den lappritjensten är det en symphoni af sökande röster från alla rikets delar, ställets stämmor oberäknade.

Med det i Aftonbladet införda apocryphiska är sammanhanget detta. Jag skulle, såsom W. och W. samhällets sekreterare, i årsberättelsen tala öfver årets döde ledamöter, och emedan dessa blott voro 2, gaf jag mig ut fort, att beskrifva gubben Rothstein såsom en rätt-skaffens prest, hvartill jag af Mästarens likpredikan och den ojemnare talarens personalier hade all anledning och goda subsidier.³³ Götheborg hyser mer än 20 prester, en stor hop studerande uppehåller sig på conditioner, gymnasium har 80 lärjungar, striden är i synnerhet här stark mellan lättsinnighet och falsk andlighet, man skrifer och talar af och an — sålunda syntes det mig icke vara hors de saison, att jag i mitt läge σημειῶν ἀντιλεγόμενον,³⁴ men ock kallad, att utan m[enni]skofrukten säga sanning, talade fullt ut min öfvertygelse om presten i lära och förhållande, och det så att det blef

³¹ J. H. Rothstein (1774—1820), khde i Billinge, professor h. c. — I den i Göteborg utkommande tidn. Aftonbladet finns den äsyftade artikeln den 25/1 1821.

³² Mathias Sundius (1766—1823), khde i Tving i Blekinge, riksdagsman.

³³ Se not 23 till brev nr 9 rörande Faxes (»Mästarens») likpredikan vid Rothsteins begravning. Personalerna voro förf. av khde Jonas Ahnfelt (1765—1846), Gullarp, sed. i Knästorp.

³⁴ De grekiska orden äro hämtade från Lukas Ev., 2: 34 och betyda: »ett tecken som varder motsagt».

allom allehanda. Excursus var lång och utan framställningens värde, men troligen icke utan intryck, åtminstone på den, som i Dagbladet gaf mig en osökt mention honorable.

Hvad vill den omnämnda revisionen säga? Jag erinrar mig icke hafva sedt den annonserad i tidningar, och någon kallelse att välja revisor har jag åtminstone icke fått. Troligen är icke Götheborgs stift i ordningen, eller har jag varit ouppmärksam på dess skyldighet. War god, min Mentor! och upplys mig härom, att jag måtte fatta tröst eller ånger.

Förlåt ett hastadt bref, och låt mig aldrig förverka hedern, att få med upprigtig tillgifvenhet och utmärkt högaktning vara

Min Herr Broders
ödmjuka tjenare och vän
C. F. af Wingård.

Göteborg d. 7 febr. 1821.

12. Faxe till af Wingård 7/2 1822.

Lund den 7 febr. 1822.

S. H. T. Högtärade K. Bror!

Med tilfredställelse gjorde jag tit. Dahls bekantskap.³⁵ Han tyckes vara en beskedlig och stilla yngling. Det blir mig et nöje, om jag kan vara honom til tjenst. Jag skall tala med vederbörande om stipendium. Summan är så liten. För den fattigare gör den dock något och kan åtminstone tjena til upmuntran.

Nationens inspector Florman³⁶ är en i botn hederlig man. Att vara synnerligen driftig och verksam hindrar honom både år och lynne. Men han har den förtjenst som för ungdomsledare icke är den minsta, att alltid vara sig lik och att bibehålla värdighet och agtning. Så som sakerna voro ställda, gjorde antecessor väl, att han retirerade.³⁷ — K. Bror kan med fullt förtroende vända sig til dr Florman i nationens angelägenheter. Längre tror jag icke, att han fortfar med inspectionen och då han har rättighet, att icke deltaga i cons:ii acad:ci sessioner, torde vid flere tilfällen han icke i allo kunna

³⁵ Troligen åsyftas G. L. Dahl (1801—1877), student i Uppsala 1817 men överflyttade till Lund 1822, sed. khde i Krokstad, Göteborgs stift. — Se Skarstedt, a. a., 1, s. 531.

³⁶ A. H. Florman (1761—1840), prof. i anatomi, inspektor för Göteborgs nation 1821—23.

³⁷ Flormans företrädare (antecessor) såsom inspektor var prof. C. E. Kjellin (se not 12, brev 7), som i följd av skiljaktig mening rörande uteslutande av en nationsmedlem avsåde sig inspektoratet. Se Sjöström, Göteborgs nation i Lund 1669—1906, s. 22 ff.

påagta nationalia. Han är dock ibland dem, som hafva alla sina cameraders agtning och vänskap. Honom sker intet något oåtsporadt. Hactenus har det gått braf.

Gerna skall jag biuda til att skaffa afsättning på de öfversände handlingarne. Vi hafva en hel hop naturalhistorici, som ofelbart köpa dem, om de icke äro försedde af förläggaren. De pläga gerna sända hvarandra sina opera. Hjertligen har jag den äran att tacka för det bilagde upmuntrings-talet. Det gaf mig en förnöjsam stund. Måtte deremot de bilagde ecclesiastica³⁸ icke upväcka ledsnad. De innefatta blott frågor. Men Ven.Clerus behöfver allt då och då någon spårre.

Af circulairet ser K. Bror, att jag infordrat alla enkecassa-reglementen. Jag skall sända K. Bror de bästa, om jag ej kommer för sent med min offert.

Jag funderar ock på prestmöte i år. — Om vi lefva til et kommande år, råkas vi förmodligen på et större möte.

I dag hade jag bref från K. Brors landsman i eccl. exp. Ström,³⁹ att vår gamle hedersman Rosenstein⁴⁰ äntl. inlämnat ansökan om tjänstledighet och lärer vid inträdet i sit 71 år den 12 decemb. alldeles lämna expeditionen. Det tros, att statss[ekreteraren] af Kullberg blir successor. Me iudice, vore det et godt val.

Med fullkomligaste högagtning har jag den äran att framlefv

Högtärade K. Brors
ödmjuka tjänare
Vilh. Faxe.

13. Faxe till af Wingård 27/10 1822.

Lund den 27 oct. 1822.

S. H. T. Högtärade Vårdaste K. Bror!

Göteborgs pretsmöts-handlingar voro för mig en högst välkommen gåfva. Jag tackar Gud, att jag uti min närmaste embetskamerad har en så ömsint och nitisk man för den goda sak vi gementsamt söka befrämja. Med den största både tilfredsställelse och uppbyggelse har

³⁸ De av Faxe »bilagde ecclesiastica» hade titeln: Anvisning för h:rr contracts-prostar i Lunds stift rörande de ämnen, som vid visitationer inom församlingarne böra företagas och efterfrågas.

³⁹ P. H:son Ström (1779—1858), protokollsekr. i ecklesiastikexpd. var såsom född i Ölmevalla landsman till Wingård. Det angivna brevet är icke bevarat.

⁴⁰ N. Rosén v. Rosenstein (1752—1824), statssekr. i ecklesiastikexpd. 1809—22, led. av Sv. akademien. Faxes förmodan, att han skulle efterträdas av A. C:son Kullberg (1771—1851) gick icke omedelbart i verkställighet. Först 1826 blev K. statssekr. Senare biskop i Kalmar 1830.

jag genomläst desse handlingar och är förvissad, att vår Öfverherde gifver sin välsignelse för framgången af allt det goda, som å samlingen blifvit beslutit och tilstyrkt.

Jag vet af erfarenhet, huad arbete det kostar, att bereda et sådant opus: ännu mer för K. Bror, som hade för sig en så lång tids period. Denna fullständighet, rikhaltighet, embetsnit och erfarenhet i hufvudsaken afbryter starkt emot det protocoll man förra året fick från Linköping. — Jag just förundrade mig öfver vår Primas.

Det gläder mig, att K. Bror sagt sina tankar rent ut om både höga och låga och i synnerhet, at K. Bror siungit rent ut om den kringfrätande Svedenborgianismen. Den arbetar flitigt, men lömskt. Jag vet mig ej hafva någon egentlig predikant af denna lära — men jag har dock tysta befordrare. K. Bror lärer ock vara besvärad af underliga hufvud i predikstolen, hvartil K. Brors sista tal gifver anledning, men så har ock K. Bror grundligen förkunnat dem sanningen. Jag skulle önska, at detta tal vore särskilt trykt. Det skulle göra godt öfver allt.

Vid stilen må de hafva att påminna som nödvändigt villja hafva något att gräla öfver. Min öfvertygelse är, att då declamationen lämpas derefter, skall just denna stil hafva stark effect.

K. Bror tyckes önska af mig någon anmärkning. Tillåt mig svara lika uprigtigt, att jag har ingen att anföra. Den enda, som fallit mig in, är den, att berättelsen om de offentlige skolorne är nog specifique och i följd deraf väl vidlyftig; men jag har besvarat den sielf. För stiftet til hvilken den är egentl. ernad, var den nödig och skall alltid blifva intressent. Förändringarne dels genom 1809 års hemställan, dels gm interimis-staten voro många. Jag inser nog, huru svårt det är att undvika vidlyftigare detaillier i sådane ämnen. Detta var ock en hufvudorsak, att jag icke medhant, att i år anställa prestmöte. Prostarne skulle visitera öfver allt. Acterne som skola grundlägga en prestmöts-berättelse blefvo så digra på ämnen, att det var omöjligt, att på kort tid göra sammandrag af något över 200 visitations-acter. — Dessutom hade jag väntat, att få från högre ort något bestämdt om 1° vår husesyns förordning, 2° om et blifvande gymnasium, innan jag håller prestmöte; men man lärer up[s]kiuta dermed til vidare öfverläggningar under riksdagen.

Jag lyckönskar K. Bror til et välvilljande presterskap. De lofvade sammanskotten til enkorne och til gymnasii-byggnad vitna derom. Til den sistnämde articlen tviflar jag, att mitt clerus kunnat förstås. Deremot hafva stiftets städer varit mycket beredvillige i frågan om gymnasii-hus. Flere hafva tilbudit det fritt.

Innerligen önskar jag och hoppas, att K. Brors egen prophetie icke måtte fullbordas! Många hafva under sin medelålder varit besvärade af åtskillige kroppssvagheter, som med åren småningom öfvervunnits. Den Högste uppehålle K. Bror!

Med studeranden Lundgrén har jag giordt bekantskap.⁴¹ Det synes vara en ganska hygglig yngling. Allt för gerna skall han få venia concionandi i Båstad och Westra Karup och kan han hämta något biträde genom offer, är det vist icke mig emot.

Tillåt mig, att å profess. Schubert⁴² vägnar anhålla om et exemplar af prestmötes handlingarne. För honom skola de blifva mycket kärkomna, och jag torde få utväg att for[t]ställa dem til honom.

Med fullkomligaste högagtning har jag den äran, att framlefv

Min värdaste K. Brors
troödmjuka tjenare och vän
Vilh. Faxe.

14. Faxe till af Wingård 12/2 1824.

Lund den 12 febr. 1824.

Värdaste, Älskade Broder!

Det var ju lustbart, att andan fallit på oss, att vid samma tid tilskrifva hvarandra. För mig var det så mycket angenämare, som K. Brors vänskapsfulla bref var beledsagadt med Dit sista riksdagsarbete, hvarom jag hvarcken läst eller sport något enda ord. Jag har icke träffat någon riksdagsman, som varit der til mötets slut. Dr Rönbeck är väl anländ til sit Åsum, men kommer icke hit förr än nästa vecka.⁴³

Så snart jag för dagen öpnat min post dröjde ej länge, förr än jag hade nöjet att genomläsa Din predikan, som i sanning förnöjde mig först til det hela och sedan särskilt: bönen och 3:dje delen. Den förra är så innerligen nätt, och efter mit omdöme i riktigt bönformulaire af-

⁴¹ Torde åsyfta Anders Lundgren (1880—1838), som kom till Lund 1822. Han prästvigdes 1828, blev magister 1829, pastorsadj. i Stockholm 1831, e.o. hovpredikant.

⁴² F. W. v. Schubert (1788—1856), professor i Greifswald, företog flera resor till Sverige och stod i nära förbindelse med svenska teologer. Om hans förmedlande av svensk kyrkoritual till den preussiska agendan av år 1822 — »Kirchen-Agende für die Hof- und Domkirche in Berlin» — se Helander, Svenska kyrkohandboken 1811 och den preussiska agendan 1822 (i Studier tillägnade Hj. Holmqvist 1938). — I den privata faxesamlingen finnas 20 brev från v. Schubert, vilka stått till Helanders förfogande.

⁴³ C. S. Rönbeck (1765—1841), khde i N. Åsum, teol. dr, riksdagsman. Med W:s sista riksdagsarbete åsyftas hans »Predikan vid riksdagens slut». Det omtalade brevet från W. är förkommet.

passad: den senare innefattar pro loco et tempore allt huad, som kunde sägas. Epilogerne til K[onun]g och Prins har Du ock lyckligt valt genom anförande af de väl träffade psalmboks-verserne.

Många hafva samma omdöme som Du om Wallenbergs opus.⁴⁴ Gubben Hylander har giordt mig upmärksam på en locution i bönen, som antingen röjer för stor ignorantia theologica eller ock är ren svedenborgianismus.⁴⁵

Tack, Hedersvän, för Dina goda och ömma tänkesätt för mig och mit hus. Det är sant, att jag i visst afseende varit pulchra prole beatus, men denna beatitudo (det må nu vara god eller dålig latin), har någon tid varit i aftagande. Min yngsta doter har allt sedan julhelgen haft svåra siukdoms anfall och lärer beklagl. icke i denna verld, återfå sin helse. — Det var en lycklig Försynens styrelse, att jag kom att resa, när det skedde. Hade jag dröjt til riksdagens slut hade det varit förbi både med familie-fest och hemkomst glädje. Just de sista dagarne af gamla året siuknade min k. doter — och sedan den tiden har jag knapt kunnat se någon främmande vid mit bord.

När Rönbeck varit her, skall jag beskrifva hans personalier. Jag hoppas, att han underrättar mig om högv. ståndets efter min afresa. — Har Göteborgs Discont contoир samma öde, som Malmö: att man i Stockholm gör det tomt på pgr — inan det hinner ner?

I lif och död en troöd[mju]k tjenare och vän
Vilh. Faxé.

15. Faxé till af Wingård 8/4 1824.

Lund den 8 april 1824.

S. H. T. Högtärade K. Bror!

Det fägnar mig hjertligen, att K. Bror varit road af Tegnér's tal, äfven som att grefvarne Platen och Rosen fått deraf del.⁴⁶

Vårt circulaire var kanske fullständigare än behöfts, men det var

⁴⁴ M. Wallenberg (1771—1833), biskop i Linköping. Det enda tryckta opus af honom på 1820-talet är hans riksdagspredikan 1823.

⁴⁵ A. Hylander (1750—1830), teol. professor i Lund. Om denne märklige man och hans ställning till herrnhutismen och indirekt till svedenborgianismen se Pleijel, Herrnhutismen i Sydsverige (1925), s. 229 ff., samt där förekl. litteraturhänvisningar.

⁴⁶ Tegnér's avskedsföreläsning hade tydligen meddelats greve Baltzar v. Platen (1776—1829), den kände kanalbyggaren, ingift i den kända Göteborgssläkten Ekman och tidvis bosatt på sin egendom Frugården ej långt från Göteborg, samt greve A. P. v. Rosen (1773—1834), landshövding i Göteborg.

så godt, att säga på en gång, huad herfarande local och särskilta omständigheter tycktes fordra. Mina klockare-prester utgöra et singulare hominum genus.

Torbjörnssons examens-öden skulle kunna utgöra en hel historia.⁴⁷ Jag skall deraf lämna et kort sammandrag. K. Bror bör känna den. — Deri är faculteten oskyldig, att han erhöill licentiat-examen så hastigt, men förut var saken förfuskad och ledamöterna för rädde, att gifva honom admittitur. Hade jag varit examiner, hade han icke ens fått detta. — Men til historien.

Först kläckte han ur sig under Hylanders præsidium et specimen pro cand. th. så uselt, att vid första åsynen jag privatim erindrade facultetens ledamöter, att de borde underkänna det. Jag ångrar, att jag ej gjorde det officiellt. Men af agtning för gubben Præses ville Wählin och Ahlman⁴⁸ icke göra honom denna chican, utan lämnade honom tilträde til candidat-examen. Ahlman gaf honom deröfver et tvetydigt videtur och han med Wählin läto honom förstå, att innan han anmälte sig til licentiaturen borde han antingen fortsätta sit förra specimen, eller utgifva et nytt värkl. theologisk.⁴⁹ Deröfver begärde han resol. och fick; hvarefter han reser til Upsala och derifrån återvänder han med afslag; återkommer hit i början af förra terminen och inkomer til faculteten med begäran om licent. ex. Han kunde ej få annat svar, än förra gn, då han ej besvärade sig. Nu åter går han på med klagomål hos cancelleren, som icke endast uptagas — utan (huad tycker Du?) ex. incommu[ni]cato afgöras med en slags skrapa för faculteten och förbud för Ahlman, att deltaga i examen, alldenstund han som rector hade vicarius i faculteten. Cancelleren befaller, att han prompt skulle admitteras. Detta kom hit den 8 dec. Sedan faculteten gm cons. deraf fått del, hemställde fac: [en]s pluralitet til procancelleren, huruvida den högsta examen kunde verkställas, utan nödiga tentamina, hvilka för bestämda göromål omöjl. medhunnos. Jag svarade nej — och min Torbjörnsson måste resa. Men när han återkom denna termin, kunde examen ej undvikas. — Den afhöordes med största förargelse. — Han är språkkunnig i huad som rör öfversättning, men har hvarken beläsenhet eller omdöme. Få

⁴⁷ J. Torbjörnsson (1794—1865), teol. lic., khde i Lundby 1850. Se Skarstedt, a. a., 1, s. 568 ff., samt Fehrman, a. a., 1, s. 89 m. fl. Hans specimen hade titeln: »Loci quidam in versione V. T. suecæ minus apte reddit.»

⁴⁸ Torbjörnssons examinerare voro A. Hylander (se föreg. brev, not 45), teol. professor; Chr. Wählin (1761—1829), domprost i Lund. Se om denne Böök, Essayer och kritiker 1917—1918 (1919) samt M. E. Ahlman (se not 6 till brev 3).

⁴⁹ Fakulteten begärde hos kanslern, att Torbjörnsson skulle »utgiva en ny egentligen Theologisk Afhandling».

frågor besvarades bestämt. Jag måtte offentl. erindra om mera bestämda svar under sjelfva Hylanders examen. Somliga frågor voro (unter uns) för mycket lågstämnda af gubben — flere mindre kuninge åhörare förvånades. Han är Torbjörnssons patron, och ehuru jag föreställde W[ählin] och Hellstenius⁵⁰ nödvändigheten, att ej gifva approbatur, voro de nog släpphänste. Wählin af okunnighet om det rätta och Hellstenius såsom vicarius af farhåga. Han examinerade bäst. Samma afton examen afslutades, meddeltes videtur utan justering af protocoll — och han reste. — Jag ernade strax att begära protocollet, för att gifva faculteten mina procancellers-erindringar, men såsom ojusteradt, har det ej hunnit sin behöriga laglighet. Nu har faculteten hitkallat honom, att justera. Det lyster mig se, huad han gör. Men när allt blir erkändt, skall jag både göra mina anmärkningar — och lämna Dig del af sjelfva protocollet. För akademiens heder kan jag ej lämna denna casus obemärkt. — Ahlman har haft den modiga beslutsamhet, att hos Konungen anföra besvär öfver cancellerens bristande formaliteter etc.

Jag fruktar, at jag glömt svara Dig om reg:ts presternes indragning. Vårt yttrande var hufvudsakligast, att väl medgifva projectets värkställande men att visa de dermed följaktige svårigheter, jemte vissa förbehåll för stiftet, ifall det bifalles. Vid stora läger vore det högst besvärligt för stiftets prester.

Ännu har jag ej fått expeditionen om gymnasium. Det är förlagdt af Konungen i Sylvitsborg. Jag får vackert brott om, när expeditionen kommer, ty innan midsommar skall hela förslaget om skolregleringen vara uppe.

Förlåt brådskan.

Nu och alltid
Din troödmjuka tj.
Vilh. Faxé.

16. Faxé till af Wingård 11/4 1824.

Lund d. 11 april 1824.

Värdaste K. Bror!

Morgondagen skola vi fundera ihop något förslag om transport-sökande. Jag vet icke huad mine patres täncka derom, men ifrån början har jag fattat samma omdöme, som K. Bror och bör tro, att

⁵⁰ A. J. Hellstenius (1777—1844), teol. professor i Lund, domprost efter Wählin 1832.

mine capitulares stanna dervid, att visserl. icke sträcka inskränknin-
ningen öfver 5, och förmodel. icke under 3 år, i synnerhet om ter-
minus tages ifrån tilträdes tiden. För mit stift är jag mycket nöjd
med något band på transport-sökare. De hafva mången gång förtre-
tat mig å de obefordrades vägnar.

Förleden fredag hade vi en academisk märkvärdighet. Jag vill icke
omtala, att en biskop läste publice — och en annan var deraf åhö-
rare, men jag hade sällskap af hela studerande corpsen och en mängd
professorer etc. — det var Tegnér's sista lections timma, som han egna-
de åt et särskilt afsked, hvilket innehöll en öfversigt af grekiska språ-
kets och dess vitterhets värde, med slutförmaning och tacksamhet til
studerande ungdomen. — Det var ypperligt. — Ungdomen begärde
det om aftonen, anförd af m[agiste]r Testrup⁵¹ på trycket. Det är mig
sagt, att han vägrade. Men jag tror att jag framdeles skall kunna med-
dela Dig en afskrift. — Bort åt majj reser han til Upsala.

Salutem et officia

Vilh. Faxe.

P. S. Et litet poem af en ung skald bifogas. Bruden, just i dag är
min svågers doter och blir en af Dit stifts fruar, när hon kommer till
Halmstad. Brudgummen heter Stockenberg.⁵²

17. Faxe till af Wingård 15/7 1824.

Lund d. 15 jul. 1824.

Värdaste K. Bror!

Jag hoppas, att vatn-förrådet i Söderköping bekommit min K.
Bror väl. På östgötharne är jag dock jaloux. Då vårt vatn har för
sig gammal häfd — och våra bad för närvarande äro konglige, skulle
väl Hans Högvördighet kunnat hafva så godt förtroende för södern,
att Ramlösa fått äran af et bruns-besök. Men angenämast vore komma
til oss — icke för vatn:s skull. Jag väntar mig den glädjen nästa år,
och [har] redan adresserat mig til Kgens Bef:de i Göteborg för att på-
skynda verkställigheten.

Lundenses hafva ju varit tappre, som tilvunnit sig HKH Cron-
prinsen i egenskap af acad. canceller! Nu sätter man sin näsa lika

⁵¹ G. A. Thestrup (1795—1870), docent, khde i Landskrona 1831. Se om ho-
nom Carlquist, a. a., VII: 2, s. 402 ff., samt om uppvaktningen även Böök,
Esaias Tegnér, I, (1946), s. 385.

⁵² D. F. Stockenberg (1797—1859), gift i Lund (ej å Sparresäter, som uppgi-
ves i Sjöström, Göteborgs Nation i Lund 1669—1906, s. 398) med Christine
Schönherr († 1865) dotter till Faxes svåger kommerserådet C. J. Schönherr
(1772—1848).

så högt som Upsalienses. Men för hufvudsaken tror jag, att det i alla fall var det rätta. Ryktet om vice-canceller var aldeles ogrundadt.

Någre få minuscule academica medfölja. Men det lärer förekomma K. Bror oväntadt, att återse Tegnér's tal. Men allt har sin ratio sufficiens. Min engelska pastor Wählin⁵³ brinner af längtan, att läsa det. I hofföljande bref blott lofvas det men att det medföljer, säges icke. Kan det med paketbåten öfversändas, utan att betalas lodvis på posten, tackes K. bror couvertera det jemte brefvet til Wählin. I annat fall kan man vänta til lägligt tilfälle gifves. Men var god, att säga mig, huru verkliga förhållandet är med minister-posten. Kan man med den skicka paketer? Ifrån Wählin får jag ofta tjocka luntor och förmodligen kan man sama väg återskicka dylika — men quo modo vet jag icke.

Mit prestmöte flög i luften i år. Præses afsade sig sitt officium efter 9 års fundering.

På måndag lära DD Kongl. högheter återvända til Norge. DD M[a]j[st]ärl[er] blifva någre dagar längre i Helsingborg. Jag reser åter dit i morgon.

Med förbindligaste och tilgifnaste högaktning har jag den äran, att framlefva

K. Brors
ödmjuka tjenare
Vilh. Faxé.

18. Faxé till af Wingård 2/1 1825.

Lund d. 2 januari 1825.

Älskade Vän och Broder!

Mit hjerta önskar Dig mera godt, än mina ord kunna uttala. Gud gifve Dig all sällhet och välgång — all nåd och välsignelse för Dit ädla yrke, att i christendomens rena anda befrämja utvidgande af Christi rike på jorden! Jag läser derföre med sannt nöje Dina uppbyggelseskriter. De utgå alla ifrån denna anda, och med den följer allt det goda, som man kan vänta af så god grund. Dit sista tal i Bibelsällskapet och den sist öfversände bön äro mera ledige och lättfattligare, än en och annan af Dina förre skriter: åtminstone efter

⁵³ J. P. Wählin (1786—1861), legationspastor i London 1818—1832, utn. khde i V. Vingåker 1830. Hans brev till Faxé äro tryckta av J. Feuk, En svensk legationspastors brev till sin biskop. J. P. Wählin till V. Faxé (PHT 1927). Se vidare not 58 i nästa brev.

mit omdöme. Monne icke deraf, att Du mindre funderat på dem? Jag har den erfarenheten, att ju mera man skrifver om och biuder til att slipa, ju tvungnare blir stilen.

Jag lyckönskar Dig, att väl hafva genomgått de ovanligt många extra operationer, som under förledne år förekommit. Sådane äro väl besvärliche, men de draga dock från det jemt enahanda, som blir så vanligt. Högtidligheten vid exc. Essens begrafning skulle jag likväl anset betänkligast.⁵⁴ Vid sådane tilfällen vet man icke, om man säger för mycket eller för litet. Jag är glad, att han ej dog inom mit stift. Jag kände honom ifrån den riksdag han var ordförande i const:s-utskottet. Talet blir eller är kanske redan tryckt?

Med det första torde jag få underställa Din pröfning 2:ne af mine opera omnia. Nu kan jag ej hafva den äran. Det ena är väl redan utkomit i Stockholm, men jag har blott erhållit ett nerrägnadt exemplar deraf. Det andra är under trykning: bege obetydlige små ting. Det förra är en liten berättelse om fornlemningarne på Hven,⁵⁵ som jag utgifvit för att tilfredsställa undrares nyfikenhet: det senare är et minne af gubben Thott.⁵⁶

Det var en hederlig räkning öfver Bibel-Sällskapets medel och åtgärder. Sällskapet har varit lyckligt, som vid grundläggningen hade så p[ennin]gedigra ledamöter och från England erhöill betydliga tilskott.⁵⁷

Med Wexionensis noster kommer Du snart til lags. Han är lätt, att vinna bekantskap med. Jag skulle nu kunnat skaffa något godt ifrån honom, om han ej vore cammarherre och således vid dåligt humeur. Han har varit fast för colik.

Tillåt mig fråga, med hvem Du sände til Wählin det paket, som inneslöt Tegnér's tal? Jag fruktar att det ej kommit honom til handa. Sedan augusti månad har jag ej hört ifrån honom.⁵⁸

Vårt gymnasium — quam longe distat a nobis. Sedan det behagades, att förlägga det til Silfvitsborg, drager det långt på tiden. —

⁵⁴ H. H. v. Essen (1755—1824), fältmarskalk, riksståthållare i Norge 1814—1816, riksmarskalk. Wingårds tal vid hans begravning i Uddevalla 1824 är tryckt separat och ingår ej i W:s saml. skrifter.

⁵⁵ Faxé utgav 1824 skriften: »Fornlemningar af Tycho Brahes Stjerneborg och Uranienborg på ön Hven, aftäckte 1823 och 1824.»

⁵⁶ »Tal öfver Landshöfdingen greve Tage Thott, hållit i Skabersjö kyrka den 19 Mars 1824.» T. Thott (1739—1824), greve, landshövding i Malmö.

⁵⁷ Rör. misshälligheterna mellan det engelska och svenska bibelsällskapet 1824 se Feuk, a. a., s. 31 ff.

⁵⁸ Wählin fick talet från sin bror, khde C. L. Wählin i Karlshamn. I sitt brev till Faxé från London 25/2 1825 skriver W.: »Från min bror fick jag Tegnér's tal, men det — — med Hr Doctorns bref, som sändes till Dr Wingård har ej 'made its appearance'. Hans Högvördighet lär vara lika dålig kommissionär som talare.» Se J. Feuk, a. a., s. 41.

Hade platsen blifvit Malmö eller Lund; skulle det snart varit färdigt. Gud vet om jag hinner se dess fullbordan.⁵⁹

Revisionens betänkande var bättre, än jag föreställt mig det blifva, ehuru vederbörande halakat öfver någre viktiga punkter. Jag kan ej förlåta det där sällskapet afslaget på bestämda läroböcker, åtminstone inom vissa läro-ämnen. Efter min erfarenhet blir ingen reda med elementar undervisningen, om icke så sker.

I Ystad har jag fått en wexel-undervisnings skola, som snart skall invigas.

Brunius snodde sig til en profession utan afbidan på förslag⁶⁰ och i förmodan, att komma åt löningsstat framför L. L. O. O. professoren — men det qvistade miste för honom. Jag tror ej, att han får synnerlig trefnad af sit professorat. — Den 5 skall man tala i Konungens namn, såsom välbestäld nordstjerne-ordens promotor. Agardh skall då göra sit knäfall.⁶¹

En af dina judiska landsmän, unge Jacobsson,⁶² har prosten Pettersen⁶³ grundligen undervist — och döpt. Mätte han blifva stadig och jämn! Han tyckes vara något yster. — Det var märkvärdigt, att han sjelf förlorade förtroendet för gubben Schartau⁶⁴ — som börjat hans beredelse. Med Petterson blef han väl belåten.

Med tilgifnaste hierta och sannaste högaktning har jag den äran att framlefvä

K. Brors
troödmjuk[e] wän och tjenare
Vilh. Faxé.

⁵⁹ Beslutet att förlägga stiftets enda gymnasium till Sölvesborg sattes aldrig i verket.

⁶⁰ C. G. Brunius (1792—1869), blev professor i grekiska efter Tegnér liksom denne utan föregående ansökan. Om B. se den utförliga biografien i SBL 6, s. 506 ff. med där upptagna källor.

⁶¹ C. A. Agardh (1785—1859), professor i botanik i Lund 1812, biskop i Karlstad 1835. Dubbades av Faxé till L. N. O. 1825.

⁶² Fritz Chr. Jacobsson (1807—1875), hette urspr. Phais J., av judisk börd, lät vid dopet i domkyrkan i Lund dec. 1824 sig tilldelas namnen ovan. Litteratör i Stockholm, utvandrade till Brasilien och dog där som skollärare. Se Larifari (L. Feuk), Ett akademiskt album, andra gruppen (1889), s. 52 ff. Dennes uppgift, att J. undervisats i kristendom av prof. A. Hylander, är icke riktig.

⁶³ A. Z. Pettersson (1792—1857), domkyrkoadj. i Lund, khde först i V. Kärrstorp och sed. i Landskrona, slutl. pastor primarius i Stockholm. Se bl. a. Hellström, Stockholms stads herdaminne, s. 454, samt Carlquist, a. a., II: 7, s. 400 ff. I det privata faxearkivet finnas 24 brev från honom.

⁶⁴ Henric Schartau (1757—1825), den bekante Lundateologen. Se Inl. s. 8.

19. Faxe till af Wingård odat. (febr. 1825).*

Värdaste K. Bror!

Jemt en månad sedan Du skrifvit Dit sista bref, kom det mig tilhanda. Conversus Jacobsson hade insiuknat, då han skulle resa. Det var i alla fall högst kärkommit, beledsagadt af Dina acta litteraria, för hvilcka jag hjertligen tackar. I Stockholm hade jag väl det nöjet, att raptim läsa Dit tal och vår vän Linderoths predikan.⁶⁵ Nu har jag med mera lugn fått syslosätta mig med dem och det öfriga, som allt hedrar sin tid. Ju mer man läser Dit tal, ju mer finner man att det kostat Dig arbete.

Jag har ej närmare reda på Wallmanska målet⁶⁶ än att han och en vid namn Kinmansson⁶⁷ tvista på et förtvifladt sätt om et lectorat — och att denna sak väkt mycken split i statsrådet, som för någon tid sedan funnit på den högst ovanliga utväg, att äfven höra erkebiskopen. Huad har han att göra med andra consistoriers embetsåtgärd? I anledning deraf yttrar någon att han nu ouvert gått på Kinmanssons sida. Detta synes mig låta något misstänkt. Jag kan ej begripa, hvarföre senatores gräla så mycket i ämnen, som ligga utom deras egentliga krets. De måtte derigenom villja visa sin storhet, den jag dock tror vara den gamla svenska arfsynen — aristocrathie — och jag undrar, att den som öfver dem, låter dem så där rasa, men dertil är förmodl. fransyskan skull.⁶⁸ — De hafva sedan november grälat om et skänst pastorat, som Tegnér haft i egenskap af extra præbende. Min k. måg profess. Engeström hade dertil förslaget och mästa rösterna. Man trodde att det skulle gå af sig sjelf. — Men huad gör icke afvundsuka? Den ostadige Kjellin⁶⁹ och den smålänske Lindfors⁷⁰ anmäla sig, såsom

* Brevet saknar datum men torde vara skrivet i jan. eller febr. 1825. Den i brevet omtalade Dahl utnämndes till khde i Reslöf d. 2/2 1825.

⁶⁵ Chr. Linderot (1763—1847), khde i Qville, sed. i Skepplanda, riksdagsman.

⁶⁶ J. H. Wallman (1792—1853), lektor i Linköping 1829, natur- och fornforskare, khde i Slaka pastorat i Linköpings stift 1836, medlem av Götiska förbundet samt led. av Vetenskapsakademien. I den i brevet omtalade tvisten om lektoratet utgick W. som segrare. Om denne polyhistor, om hans botaniska och arkeologiska arbeten, se dels Wieselgren, Sveriges sköna litteratur, 5, s. 308, dels Westerlund—Setterdahl, Linköpings stifts herdaminne, 1, s. 313 ff. samt R. Hjärne, Götiska Förbundet och dess hufvudmän, 1 (1878), s. 50.

⁶⁷ D. L. Kinmansson (1779—1853), lärare vid apologets skolan i Linköping, gymnasierector 1827, khde i St. Åby, Linköpings stift 1835.

⁶⁸ När Faxe här skyller på fransyskan, d. v. s. franska språket, såsom orsak till att grälet mellan hrr senatores, statsråden, icke avklippes av »den som är öfver dem», Karl XIV Johan, så berör han ett förhållande, som icke var okänt. Konungen talade endast franska och blott få av statsråden behärskade detta språk, vilket vållade onödiga diskussioner i konseljerna. Se härom bl. a. J. Feuk, Carl Axel Löwenhielms »Lefvernesbeskrivning» (Hist. Tidskrift 1925, s. 152), samt Höjers stora monografi över Karl Johan, III, s. 442 m. fl. sid.

⁶⁹ C. E. Kjellin (se not 12 till brev 7). — J. A. Engeström (1787—1846), professor.

⁷⁰ Se nästa sida.

extra-sökande. Då fruktade jag, att de i deras vishet skulle spela det från academien — och det blef et herrligt tråto-äpple för patres conscripti, hvilka slutl. man skall tilåtit votera — och de stannat vid en stall-oxe, som heter Dahl,⁷¹ adjunct med professors titel. Din Brunn-ting bor⁷² hos honom och företog i början af året en fördold resa til Stockholm. Det är ej otroligt, att han haft någre operationer för sig i den vägen. Huad gubben Engeström var blind för hans prat.⁷³

Jag mins ej om jag förut nämt, att Tegnér har sin Frittiof aldeles färdig och nu remitterat den til tryckning i Stockholm. — Nu lærer han hålla på, att samla sine arbeten, men lærer begära subscription för att vara säker på förlagskostnaderne, som visserligen blifva dryga. — Man får se, om han efter sit verkliga tilträde slår sig ut på hufvudsaken, som rätt väl kan behöfvas.

Hela tullvärdet har fått en besynnerlig vändning. Ständernes önskan tyckes ej ha generat. Förmodel. strömmar ut en legion memorialer derom vid nästa riksdag.

Icke förr än i denna vecka erhöj jag någre få exemplar af mina Braheana⁷⁴ och recomenderas til vänskaplig granskning. Ännu mer ber jag för mina biographica Thottiana.⁷⁵ Man är icke altid eller kanske minst uprymd, att skrifva, när det fordras, att man skall inom viss dag vara redo.

Huad skulle det betyda, att vårt årsgamla bref til konungen blef infördt såsom officiell article? Jag trodde, att sådant var et slags förtroende sak.

⁷⁰ A. O. Lindfors (1781—1841), professor i Lund, khde i Bjärshög. Se Carlquist, a. a., II: 5, s. 269 ff. med där angiven litteratur.

⁷¹ P. Dahl (1787—1841), akademiadjunkt, professor h. c., khde i Reslöf 1825. Om intrigerne vid kyrkoherdebefattningens i Reslöf tillsättande se även ett flertal brev från Tegnér till C. I. Heurlin och A. C. af Kullberg i Esaias Tegnér's brev, 3, utg. av N. Palmberg (1954). — I faxearkivet finnas två brev från dv. statssekr. af Kullberg (13/1 och 25/2 1825) rörande utnämningen av Dahl.

⁷² Brunn-ting skämtsamt benämning på prof. C. G. Brunius (se föreg. brev), vilken på 1820-talet bodde i Dahls gård i Lund. Att F. skriver Din B. syftar på att Brunius var född i Tanum i Göteborgs stift.

⁷³ Gubben Engeström var univ.-kanslern L. v. Engeström (se not 9 till brev 5). — Det är obestriddt, att den rike Dahl tillställdes statssekr. af Kullberg ett avsevärt belopp som mutor för att erhålla pastoratet, men att af Kullberg återsänt summan. Utnämningen väckte ett stort upseende, och ryktena om mutförsöket nådde ända till London, därifrån leg. past. Wählin i ett brev till Faxé (29/6 1825, Feuk, a. a., s. 44) skriver: Nyheten om Reslöfs bortgifvande var för mig i högsta grad surprenant, och uppväckte min största förtrytelse. Eberstein hade utan tvifvel rätt, då han påstod, att Dahls goda *gåfvor* (talenta) förskaffat honom pastoratet; men för hvar och en annan, som ej har lyckan att vara lika rikt begåvad, är det högst »provokande» att se Schröderheims ætas aurea eller argentea återkommen. Dahl synes väl ha studerat *psychologia experimentalis*, och tänker med fader Ovid: »Munera, crede mihi, capiunt hominesque Deosque.»

⁷⁴ Braheana åsyftar den förut i brev 18 omnämnda skriften av Faxé.

⁷⁵ Se not 56 till brev 18.

Upriktigt lyckönskar jag Dig, och alla som slippa deltaga i dylika värf, som skolrevisionen. Vanligast har man förargelse til tack.

K. Bror är allt god, att både omtala [och] skrifva om sina tanckar på rikets södra orter — men låt nu icke detta år förbigå, utan värkställighet.

Med tilgifnaste vänskap och högaktning
En troödk tjere
Vilh. Faxe.

P. S. En af mine prester Carl Gust. Elmlund⁷⁶ skall vara i Göteborg. Derifrån har jag af honom haft bref. — Han är anklagad för en stor dårskap — att hafva slagit sin patron, prosten Sjöstedt.⁷⁷ Jag tror, att det har skedt i något slags sinnesförvirring. Men i följe af så groft brott och hans nästan lika obändiga upförande på andra ställen, tilsades han ej kunna få missiv. Han kunde dock tjenstgiort, om någon velat betiena sig av honom. Men han skall begifvit sig til Göteborg och skriver, att han är i nöd. Dels bör jag veta, hvarest han är för ransakningen[s] skull, dels är nödigt att veta, huad han företager sig. Var god att höra efter honom och visa honom barmhärtighet, om han behöfver den. Bäst, att råda honom återvända til stiftet.

20. Faxe till af Wingård 27/10 1825.

Lund den 27 octob. 1825.

S. H. T. Högtärade K. Bror!

Äfven jag har i mit stift kuskat ikring under förledne sommar, ehuru icke på alla de ställen jag önskat. Min k. måg kapten v. Greiffs bröllop med min k. doter och deras resa hindrade mig någon tid.⁷⁸ Kanske ock besöket af prelaterne ifrån Köpenhamn⁷⁹ och Linköping. Löjlig var nyheten om k. Brors härvaro. Men sanning är, att om jag vetat af Münters ankomst förr än 2 dagar förut, skulle jag nedlagt min supplik för min Nordvestra Granne om et angenämt

⁷⁶ C. G. Elmlund (1795—1846), pastor, blev tidigt sinnessjuk och dog på hospital.

⁷⁷ C. J. Sjöstedt (1748—1829), khde i Röke, prost h. c.

⁷⁸ Faxes dotter Lovisa gifte sig d. 7/7 1825 med kapten C. F. S. v. Greiff (1793—1870). Paret avreste kort därefter till Columbia och återvände aldrig. Se: Rosa Nisser, Guld och gröna skogar (1939). Förf. har fått begagna ett antal brev i det privata faxearkivet från vistelsen i Sydamerika.

⁷⁹ Om biskop Münter se not 14 till brev 7. Besökte samman med andra danska prästmän Faxe 1825.

möte, ehuru den kommit post fatalia. Jag kände icke K. Brors resa til Stockholm, förr än K. Bror återkommit.

Ja vist har jag med mycken förargelse läst grälet om Dina kyrkohemman.⁸⁰ Sedan regeringen en gång kommit på den rätta vägen i den fråga, måtte den väl hålla ut. I detta fall är Rosenblad en hufvudkarl. Han har skyddat oss här i stiftet ifrån flere dylika, fast mindre försök.

Uppf[ostrings] com[mit][t[én]s betänckande kom under min frånvaro, hvarom vidare nedanføre. Endast hastl. har jag genomläst det. Nu cirkulerar det emellan mine patres. Huad jag strax anmärkte var den föreslagne friheten för församlingarne, att ej genom något band kunna tilhållas, att inrätta landscholor. Du tyckes vara af samma tanckar, att någon pådrifning behöfves. Jag täncker säga rent ut, att om så icke sker, förfaller all undervisning. — Visserl. kunna klockare göra mycket, men sedan våra stora byalag genom enskiften blifvit skingrade, behöfva vi särskilta scholmästare. Mina klockareprester kunde vara värksamare i detta fall än de äro. Kan jag hinna, att befrämja vixel-undervisningen, skulle desse bättre kunna hållas efter. Små städernes styrelse af undervis[ning]s verk, utan pastors medvärkan och ordförande skulle snart blifva alldeles förvänd.

Jag skall anmoda min beskedlige Chrysander,⁸¹ att lämna en öfversigt af sit behandlings-sätt med hospitals hionen. Det är en ypperlig karl för detta yrke. Säkrast vore om min K. Bror kom in effigie hit, då man kunde snart taga kännedom om inrättningen i Malmö.

Pater Wallenberg skall vara trött af sit möte — och det blir han snart. Han hade utvidgat sin lekamen, sedan jag såg honom vid riksdagen. Men tror K. Bror icke, att ordinarius orator vill hafva sin successor til vicarius, när fråga blir derom? Det har ansets såsom et privilegium ostrogothicum, ehuru baron Mörner bröt isen.⁸² Tempus

⁸⁰ Om de halländska kyrkohemmanen se L. B. Falkman, Utredning om kronans, kyrkornas och presterskapets inkomster af andeligt gods uti Skåne, Halland och Blekinge — — — samt utredning af tvisten om äganderätten till de så kallade halländska kyrkohemmanen, 1—2 (1848), samt om diskussionen i riksdagen 1834 Schinkel-Alin, Minnen ur Sveriges nyare historia, XII: 1, s. 211 f. samt utredningar hos Fehrman, a. a., II, s. 92 ff.

⁸¹ O. Chrysander (1786—1848), tit. häradshövding, hospitalssyssloman i Malmö.

⁸² Biskop Wallenberg i Linköping hade prästmöte 1825. — Faxe förmodar, att ord. orator i prästeståndet, ärkebiskop v. Rosenstein, förut biskop i Linköping, önskade som v. talman sin successor i Linköping Wallenberg, liksom han själv under sin Linköpingstid vid flera tillfällen varit v. talman i ståndet. I det förflutna hade Linköpingsbiskoparna tjänstgjort både som talmän och v. talmän, men vid 1823 års riksdag valdes biskop L. Mörner i Växjö till v. talman.

dabit. Om comitalia vet jag i sanning intet, utom det sqvaller tidningarne förmåla. I Carlsrona träffade jag excell. Cederström.⁸³ Han tycktes ej hafva begrepp om något dylikt. Bibehålles vårt fredliga tillstånd, som jag ock förmodar, tror jag icke heller, att man funderar på riksdag.

I Carlsrona har varit et gement leverne emellan Thys[elius] och hans consistoriales. I julii månad hade jag konungens befallning, att yttra mig om amir[alite]ts Cons:ii uplösning och målens förläggande hit, som tilstyrcktes. Imedlertid hade befälhafvande amiralen rapporterat till Konungen om den fortfarande oenigheten, hvarefter jag befalltes, att derom på stället hålla undersökning. Förra veckan kom jag tillbaka. Jag hant väl, att förena de stridande parterne inom eccles. staten men förmodl. väntar ändå skrapa för dem och sannerl. är den välförtjent — Thys[elius] behöfver allt, huad han får. — Min berättelse til Konungen var 6 ark och undersökningsprotocollet ändå längre. Om Thys[elius] ej varit så krampfull och i mit tycke värkel. kroppssvag, hade jag til på köpet hållit visitation, men jag hade farhåga för att möjligt vis kunna vållat tilökning af hans krämpor, ehuru han är så illparig, at man knapt skulle kunna hafva barmhärtighet med honom.⁸⁴

Tegnér lofvar godt. Länge var han i Småland och är understundom utom godt humeur. Nu har han dock någre veckor varit rask. För sin helse har han ock konsulterat danska medici i Köpenhamn. Men osäkert är, om medicamenter hafva verckan på poeter. — Snart hafva vi väl Sveno Caspari intagen in docto nostro corpore.⁸⁵ Hvem skulle trott, att Wallin försakat en så god ting, som episcopatus aro-siensis: men siuk lærer han vara.

Värdaste K. Bror!

Vale et Faxe.⁸⁶

⁸³ O. R. Cederström (1764—1833), greve, generalamiral, statsråd.

⁸⁴ C. Thyselius (1767—1833), amiralitetssuperintendent i Karlskrona 1819—1826, då efter långa förhandlingar, påkallade av oenighet mellan prästerskapet vid amiralitetet, hans befattning indrogs och amiralitetskonsistoriet upphävdes. T. behöll sin titel men hans ämbetsplikter blevo i stort sett lika med en kontraktsprosts. Se Liedman, Amiralitetskonsistoriet i Karlskrona (1960) samt Cavallin, a. a., 5, s. 393 ff. — En del av Liedman icke kända brev av och om Thyselius och striderna vid amiralitetet finnas i det privata faxearkivet.

⁸⁵ Sven Casparsson-Wijkman (1754—1839) utnämndes till biskop i Västerås vid 71 års ålder, sedan J. O. Wallin, som stod på tredje förslagsrummet avböjt att ifrågakomma.

⁸⁶ Brevskrivaren gör här en vits av sitt namn med begagnande av en arkaistisk futural form av det latinska verbet facio. Vale et faxe torde lämpligen översättas: lev väl och var ärad.

21. Faxe till af Wingård 16/3 1826.

Lund den 16 mars 1826

Värdaste K. Bror!

Förleden månad anmodade jag min k. svåger v. pres. Billberg,⁸⁷ att förnimma om ryktet kunde vara grundadt, att man väntade underd. upvaktning af samtl. chefer, när den lyckliga stunden vore för hand- den.⁸⁸ (Så pratades här, och jag finner af Dit bref, att förhållandet å Din ort varit enahanda). Derpå svarade han, att derom icke hörts et ord. Sedermera frågade han excell. Rosenblad,⁸⁹ som yttrade sig på samma sätt, med tillägg, att sådant icke varit vanligt, och trodde ickeheller, att det fordrades; men skulle minsta vinck förmärkas, lofvade han, att prompt underrätta mig derom directe eller genom min svåger. Vid förlossningen kunde, efter excellensens tancka, aldrig koma ifråga, att vara på stället, då tid och stund är så högst osäker, och blir någon högtidlighet vid k[yr]ko tagningen, väntade han, att derom skulle utgå någon offentlig upmaning, den han likväl ej förmodade. Vid sådant förhållande har jag tagit det parti, att förblifva i allskjöns stillhet til dess någon avis skulle kunna koma. — Jag ville hällre vara den siste, än den förste, hvilcket ickeheller rimligen skulle kunna misstyckas, då jag bor längst borte. — Ärkebiskopen har 3:ne patres nära sig, att assistera — Wi[j]kman, Wallin och Wallenberg.

Hade jag fått se de trykta protokollen om Torbjörnsson så snart de utkommit, hade jag auctoritate procancellana inställt hans examen pro licent., men naturligt vis derom lämnat rapport till cancel- leren, som ofelbart hade godkänt min åtgärd. Jag viste ej derom förr än i maij. Examen anställdes i febr. eller mars. På mit ansvar blef den uppskiuten ifrån december. Faculteten har tillställt så illa för sig, att man nu mera ej lärar kunna något tillgöra. Huad tycker Du? Han får sit ordentliga bevis såsom theol. licentiat, innan protocollet hun-

⁸⁷ J. P. Billberg, adl. af Billbergh (1776—1850), president i kammarrätten, Faxes svåger. Det omtalade svarsbrevet är icke bevarat i den samling billbergska brev, som tillhör det privata faxearkivet. Däremot föreligger ett brev i samma sak från statssekr. af Kullberg, vilken Faxe tydligen tillskrivit. Ur brevet (28/4 1826) citeras följande: »Ännu går H. K. H. Kronprinsessan upprätt och rask. Den medicinska misräkningen lär efter vanligheten blandat sig i æscu- lapernas prognoser. Emellertid fick jag bråttom, att pro baptismo, hitkalla Er- kepater och T[it] Wallenberg att som hans sidokamrat, jemte Wallin, officiera, till d. 10 hujus. Inga deputationer omtalas, och hvarken landshöfdingar eller biskoppar blifva hitkallade.» — Sedan den nyfödde prinsen fått titel hertig av Skåne, bestämdes att en tacksamhetsdeputation skulle avgå från Skåne, men efter något betänkande kontramanderade konungen detta beslut. Statssekr. af Kullberg meddelade Faxe detta i brev d. 19 maj.

⁸⁸ Den väntade födelsen av kronprins Oscars första barn, sed. Karl XV, skedde d. 3/5.

⁸⁹ M. Rosenblad (1758—1847), greve, justitiestatsminister m. m.

nit justeras. Sedermera täcktes Deras Högvördigheter inse, att de förhastat sig. De instämde honom til viss dag, att öfvervara justeringen, men han kom ej. Så snart han fått beviset reste han och gaf protocollet — —. Jag var närvarande vid examen och påminde högliudt om bestämdare svar, då han skenade, men jag vet ej, om desse erindringar blefvo uptagne. Någre svar voro aldeles orimliga. — Jag tviflar att han fått ens admittitur, om jag varit examinerator. Prof. Ahlman besvärade sig hos Konungen öfver cancelleren — och fick rätt.

Du har mycket rätt, att Chrysander glömt sig — men det är ock mit fel, att ej hafva påmint honom. Det kan väl änu hielpas? Han är en ovanlig syssloman.

Upsala boarne hafva hedrat sig i afseende på Norberg.⁹⁰ Både latinske och svenske versarne voro värdiga både författare och ämne. — Om talaren ej varit matt, hade det kanske varit mer underligt. — Tillåt mig, att bifoga et litet specimen af en gammal rector. Det har dock någon förbindelse med K. Bror. Den aflednes fru var Göteborgs-bo.

Pinges-dagen blir en sällsynt jubel-fest i Danmark. Man firar minnet af christendomens införande för 1000:de år sedan.

Med varmaste vänskap och högaktning
Din troödmjuke tjenare
Vilh. Faxé.

22. af Wingård till Faxé 5/7 1826.

Käraste Broder!

Pater peccavi! Jag har varit Dig nära, utan att komma och gästa hos Dig. Stark var trånaden efter det Förlofvade Landet, då jag såg det från åsens Pisga;⁹¹ men jag hade knappt tillskuren tid för täta förrättningar. Wid hemkomsten voro högtidliga tal utsatta till firande af Skåne Hertigens födelse.⁹² Derefter skulle jag åt ett annat håll att installera, och deruppå följde en mängd ephoralia vid gymnasium och skolor. Förr än efter midsommar, då jag ock hade predikat bägge dagarne, hade jag ingen ledighet. Under visitations-resan i söder, sade man ock mig, att Du skulle draga med en deputation till hufvudstaden för att tacka för eder hertigs utnämmande. Först efter hemkomsten fick jag del af Konungens skrifvelse till

⁹⁰ Om Norberg se Inledningen. N. blev jubelmagister i Uppsala 1824 och dog 1826. De här omtalade versarna föredrogos vid minnesfesten över honom.

⁹¹ 5:te Mosebok, kap. 34, v. 1.

⁹² Kronprins Oscars äldste son fick titel hertig av Skåne.

[lands]h[öf]dingarne att avböja sådana caravaner. Du ser således, att jag är ursäktad; och det var i sanning påkostande, att icke få fara in öfver din gräns. Non sic olim!

Ehuru jag brukat ett verbum reciprocum att bestraffa mig, och äfven erhållit dina bannor genom prof. Nilsson,⁹³ är Du dock beskedlig, som skickat mig en paquet lärda saker från din academi. Brunnius⁹⁴ sjunger icke såsom Pan, utan såsom hans bock. Jag såg denne ruskige herre damma ner från åsliderne redan i början af maj, för att vingla i hufvudstaden. (Hvarföre äro dine akademister så mycket schyter och lefva på vagn?).⁹⁵ Rosenskölds⁹⁶ program vid rectorsoombytet var likt honom, besynnerligt, med sökt och otrevlig qvickhet. Det vid högtidligheterna deremot tacksägelse för nordstjernan. Promotions programmet af Agardh det bästa. Af mine fyra promoverade Götheborgsbor anser jag ingen märkvärdig; men nästa gång blir en präktig uppsättning af så många, om icke flera.

Man hör ej af några resor af de kongliga. Utflykten vore ock sorglig genom afbrunna eller snart grusade skördar. Året blir hårdt, om icke Du, en annan Joseph, har i dina kornbodar undsättning. Försynen låter oss känna kortsyntheten af vår fördom, att alldrig brist kunde blifva, bringar till ödmjukhet *den stolthet*, som trodde på en oafbruten årssällhet, och varnar raseriet i brännvin. I moraliskt afseende torde således detta år blifva bördigare. Gifve Gud dock icke tuktan för hårt!

Primas⁹⁷ lärar icke gjort uppseende under sitt långa vistande i hufvudstaden. Kroppslätjan lär taga öfverhanden. Derjemte ond göres han öfver ett mindre inflytande, under det han alldrig vågar stå fram, utan är bidevindseglare och overksam. Wid akademien är man åtminstone gräsligt missnöjd med honom. Allt detta är ledsamt; ty jag ville honom väl och vi behöfva en föreståndare med anseende

⁹³ Sven Nilsson (1787—1883), den berömde zoologen och arkeologen, professor i Lund.

⁹⁴ C. G. Brunius (se not 60 till brev 18), utgav till promotionen 19 juni 1826 ett latinskt kväde. — Att W. här stavar hans namn med dubbelkonsonant kan möjligen tänkas bero på en tankedistraktion. En av hans egna företrädare hette Brunnius (1597—1664), superintendent i Göteborg 1647.

⁹⁵ Den forntida folkstam, som kallades skyter (lat. Schythæ), var till övervägande del ett nomadiserande ryttarfolk, som bodde i av oxar dragna vagnar och det är detta Wingård syftar på. Se Herodotos historia, 4. (Övers. av C. Lindskog, 1920).

⁹⁶ E. Z. Munck af Rosenschöld (1775—1838), med. professor i Lund, dv. rektor. Progr. hade titeln: Bene sine dubio et sapienter...

⁹⁷ Ärkebiskopen C. v. Rosenstein (se not 3 till brev 3). — I ett brev till Faxé (i det privata faxearkivet) skriver v. Rosenstein (17/2 1835) med anl. av att han inte tidigare besvarat ett brev från F.: »Jag kunde visserligen skylla på en ögonfluss, som länge plågat mig; men åberopar häldre min kända lättja.»

i en så vansklig tid. Illa ock, att vi ej sjelfva oss imellan meddela hvarandra åsichter, önskingar och föresattser. Dock hälften af corp-sen är invalid, och Norrskenet⁹⁸ ej stort bättre. Mätte ej Tegnér få ondt i hufvudet af rökelsen! Underlig är han, som icke vill närma sig till andra, och är ohöflig mot egna prester. Kanske har han ej läst språket: *dem högmödigom står Gud emot, men dem ödmjukom gifver Han nåd*. Han ligger nu i Warberg och badar utan att derom under-rättat mig. Ett bref med förtrolighet efter hans utnämning är ännu obesvaradt. Han lär ej känna huru varm jag är i vårt gemensam-ma viktiga kall och huru vänkär jag är mot embetsbröder.

Wallenberg är nedkommen till sitt lugna bo, hjertligen trött af hofverandet.⁹⁹ Det är en ärlig själ med verklig duglighet, om blott icke han tror allt vara braf i hembygden. Detta fel skola vi akta oss för, som äro hemfödingar i våra stift. *Dock vägen går framåt, den går ej tillbaka*, säger Tegnér, och det hoppas vi inbördes. Omdömen om hvarandra vare uppmuntringar för oss sjelfva, och minske alldrig det vänskapsband, som bör förena oss. Oroligt verksam ville jag, såsom mindre betydande genom annat än min hjertlighet, reta cam-raterne till samverkan. Krigsbefälet har ordentliga sammankomster, landshöfdingarne äro ofta tillhopa i hufvudstaden, endast biskopar-ne äro isolerade, och likväl tillhöra de ett högre broderskap än nå-gon annan embetsclass. Dock jag viker ut, och glömmar, att det är från Dig, som *initiativen* i denna del borde komma. Gif dem, och jag är redebogen med godt hjerta, medelmåttigt förstånd, ingen få-fänga.

Från köpstaden bör man icke vänta mycket eller godt litterärt gods; dock skickar jag Dig utan fruktan programmerna vid talen, som höl-los d. 25 maj. Sjelfva talen lyckades ock rätt väl.

Jag har nu fått mig ett litet vackert flaskfoder nära staden,¹ der jag njuter svalkan då jag arbetar. Från detta skriver jag ock detta bref. Skulle det vara osammanhängande, så vet, att det är af en tor-pare, som ock dryckit Pyremonter för några timmar sedan.

Gör icke för långt uppehåll mellan dina bref, och bibehåll alltid för-troligheten och vänskap för

Din wän W.

Gb. d. 5 jului 1826.

⁹⁸ Vem som åsyftas med Norrskenet är ovisst. Möjligen kan det vara biskopen i det nordligaste stiftet E. A. Almquist (1767—1830), Härnösand.

⁹⁹ Marcus Wallenberg (se not 44 till brev 14) hade inkallats till hovet som vittne vid prins Carls födelse och deltagit i festligheterna i samband därmed. Det är detta Wingård avser med »hofverandet». — Rör. hans verksamhet i hemstiftet, se G. Westling, Ur Linköpings stifts historia 1593—1843 (1919).

¹ Wilhelmsberg i Örgryte förs.

23. Faxe till af Wingård 1/2 1827.

Lund den 1 Febr. 1827

Högtärade K. Bror!

Visserl. bör jag säga Pater peccavi! och gör det ock: men då jag hade äran erhålla K. Brors sista bref stod jag på mina skånska berg och skådade Halland. Jag var i mit Karup — såg spåren efter min göteborgska embetskamerad i hans Karup² — alla vändande från Skåne. Jag hade ernat, att på stället författa mina klagovisor och i dem ville prosten Nibelius³ ock instämt. Men K. Brors hederlige sändebud från Östra Karup önskade, att hans gode biskop icke skulle oroas af någon klagolåt från hans gränsor. — Efter hemkomsten skulle således min värde Brors bref besvaras, men i det samma hörde jag, att upbrots-orderne til skol-comittéen voro ankomne och då viste jag, att K. Bror hade mycket, att fundera på. Dertil kom beredelserne til prestmötet, som upptogo all min tid. Sedermera har jag väntat på mit synodal-protocoll, som skulle godtgöra många bref. Det blef längre än jag förmodat och vår syslosatte boktryckare, kungl. academiens välbeställda räntemästare,⁴ har dock ännu ej hunnit til slut. — Disputationen lofvade Hellstenius⁵ att skicka. Har den ej ankomit, skall den medfölja protocollat, när det omsider blir färdigt tryckt.

Mycken heder och tack för de öfversände handlingar. Grundligt är K. Brors tal: ord sagda i rättom tid. Det är mycket tanckdigert och måtte fodrat god tid, att utarbета, för att kunna i sammandrag säga så mycket. Som ledamot i committéen lärar ock på en längre tid betraktelsen öfver undervisnings vercket varit beständigt föremål för K. Brors speculationer. Jag har läst de upkastade frågor, som gifva, jag hade när sagt, oändliga ämnen til de viktigaste öfverläggningar.

Monne man har någon säker grund til ryktet om riksdag innevarande år? Med förra posten hade jag bref från en vän i Stockholm, som säger, att det börjar förnyas.

Jag förmodar, att K. Bror från sal. doct. Palms sterbhus fått prosten Schönbecks tal öfver den hedersmannen och kanske ock mina få

² V. Karup i Lunds stift och Ö. Karup i Göteborgs stift ligga på var sin sida av Hallandsåsen.

³ S. D. Nibelius (1769—1832) khde i V. Karup, prost, riksdagsman. Av ordalagen att döma har det »hederliga sändebudet från Östra Karup» varit kyrkoherden, latinaren E. A. Askman (1772—1859).

⁴ C. F. Berling (1785—1847), akademiräntmästare och innehavare av det berlingska boktryckeriet i Lund.

⁵ J. A. Hellstenius (se not 50 till brev 15) var preses vid prästmötet i Lund 1826.

ord talade vid jordfästningen,⁶ nästan först påtänckte, då den skulle ske. I alla fall skickar jag de sistnämde. —

Med tilgifnaste högaktning och vänskap
en troöd:k tjre
Vilh. Faxe.

24. Faxe till af Wingård 27/4 1827.

Lund d. 27 april 1827.

S. H. T. Högtärade Vårdaste K. Bror!

Dagen efter K. Brors bref ankom, företog jag med min k. Hustru en resa på landet, att skilja från någon del af mina sorgliga betragtelser, niuta några dagars landluft hos en min svåger. Detta är anledningen til dröjsmålet med besvarandet af min K. Brors vänskapsfulla och deltagande skrifvelse. Min förlust var stor. Min älskade Jacob var en sällsynt yngling.⁷ Det var min glädje, mit sällskap, mit stöd. Jag har Gudi Lof! ännu en kär son, men i egenskap av jurist, måste han oftast vara hemifrån. Begge mina äldste k. döttrar äro gifta, den ena i en annan ver[lj]dsdel. Den tredje dotren har i många år varit siuklig. Aftagande kropps- och själskrafter väcka beständiga bekymmer. De skingrades ofta af den bortgångne. Men hvem känner den Allgodes afsigter. Man måste vörda Hans styrelse. Herren gaf och Herren tog. Välsignadt vare Herrens namn. — Jag önskar alla föräldrar så mycken glädje af sine k. barn, som denne k. son gaf mig, den korta tid Herren förunnade mig, att ega honom. — Under mit vistande på landet, skickade mig vår vän Tegnér hosföljande poëm. Kanske, jag är jäfvig. Men jag tycker, att det är ypperligt.⁸

Hosföljande synodalier kunde och borde K. Bror haft förr. Talen hafva dock nyss hunnit tryckas. I alla fall har jag en månads tid icke haft håg, att hvarken täncka på bref eller på trykta handlingar. Mina opuscula recomenderas til det bästa. Bedöm dem, Hedersvän, efter den välmening, hvarmed de äro författade.

K. Brors invignings-tal vid den nya kyrkan gaf mig mycket nöje.⁹

⁶ L. A. Palm (1769—1826), teol. dr. khde i N. Vram. — Chr. Schönbeck (1760—1836), prost och khde i Riseberga höll minnestal vid Palms begravning. Biskop Faxe förrättade jordfästningen. De båda talen trycktes tillsammans i Lund 1826.

⁷ Biskopens äldste son, Jacob Faxe, f. 1796, v. bibliotekarie, avled i Lund den 27/3 1827. Svågern, som Faxe besökte, var kyrkoherden J. Hofverberg (1768—1835), Barsebäck.

⁸ Tegnér's minnesdikt bär överskriften: Jakob Faxe. Se Böök-Wrangel, Es. Tegnér's saml. skr., 6, s. 17 ff.

⁹ Wingård invigde 3/12 1826 en ny kyrka i Göteborg efter sammanslagning av Mariebergs och Gamla Amiralitetskyrkorna, av vilka den senare nedbrunnit. Talet trycktes separat och ingår även i W:s saml. skrifter, I, s. 208 ff.

K. Bror har dugtigt tiltygat separatisterna. — Säg mig vid tillfälle, hurudan Konungens dom blef öfver Torbjörnsson, den narren; jag vet mig ej hafva läst i tidningarna mer än hofrättens advocatür.

Med fullkomligaste högaktning och tilgifvenhet har jag den äran, att framlefvat

Högtärade K. Brors
tro-ödmjuka vän och tjänare
Vilh. Faxé.

25. af Wingård till Faxé 25/7 1827.

Käraste Broder!

Allt för länge har jag varit i brefskuld hos Dig; men min sommar har varit en verklig Odyssé af resor och äfventyr till lands och vatten. Efter ströftåg i maj och juni kom den oförmodade resan hastigt på till Stockholm, och på hemvägen kringdrefs jag under stormarna d. 10—13 dennes på Mälaren, och hälsade mina Lares först d. 16, efter att en hel vecka hafva varit gris i samma skinn. Allt oaktadt mår jag, Gud ske lof! braf och rustar mig snart till nya embetsresor, hvarefter det troligen åter bär af till det ledsamma Stockholm och den tvetydiga committéen.¹⁰ Otium divos rogo; men förgäves. Bland mina fromma önskningar är, att få en gång hälsa på Dig, hvartill Du ock nu med mina gossar inbjudit mig.

Är wännen Tegnér hos Dig, som man sagt mig, så bed honom så ställa sina saker, at han till hösten kan draga till Stockholm, dit han väntas. Han behöfves i committéen och får gifva sig tålmod att i många disputationer utarbета ett betänkande. Detta bör vara färdigt en god tid före riksdagen, på det regeringen må hafva rådru för hvad den kan böra meddela ständerna.

Din prestmöts act var högst interessant. Biskopens och andre wederbörandes tal, predikningar m. m. allt såsom sig borde. Taflan öfver stiftets tillstånd är i statistiskt afseende vigtig. Äfven häruti visar Du Dig såsom den skickligaste administratör bland oss. Jag ville gerna efterföljt och har dertill godt uppsåt; men ledsamheter, sjuklighet, besväret med den stora stadens många inrättningar göra mina åtgärder endast till styckeverk. Glädjen har jag dock stundom öfver en och annan framflyttad nytta, och i synnerhet regen[er]erar sig min kyrkoherdeflock.

¹⁰ Stora Uppfostringskommittéen af vilken W. var ledamot.

Jag ville i dag kunna skrifva utförligare; men consistorium och folk afbryta föresatsen. Mot vänskapen borde jag dock icke längre synas försumlig.

Med broderligt sinne finnes jag städse
Din tillgifne vän
C. F. af Wingård.

Götheborg d. 25 julii 1827.

26. Faxe till af Wingård 15/11 1827.

Lund d. 15 nov. 1827.

S. H. T.
Hedersvän och Broder!

Allt sedan jag i julii-månad hade äran emottaga Dit muntra och intressenta bref, har jag varit et perpetuum mobile, först under resor för Drottningens skull och sedermera nästan oafbrutit på förrättningar, hvarifrån H:nes Maj:ts vistande å orten länge hindrade mig. Förr än sistl. vecka slutades icke mina operationer. Jag har til och med varit hos brodern Tegnér i Växiö. — Heraf tackes K. Bror finna anledningen til min långvariga tystnad. Jag ville ock hafva något, att biuda för mig. Åtskilligt af hosföljande har icke förr än nu varit färdigt. — Förlåt, att jag äfven besvärar med commissioner.

Hjertl. fägna mig K. Brors vänskapsfulla omdömen om mina synodalia. Man gör så godt man kan, men inser sjelf bristerne. Gud låte, åtminstone något godt kunna uträttas. Kunde man få sin lärare-stat något mer fallen för litteratur, öktes hugnaden. Men deras oafbrutna göromål vid församlingarne och deras economie, som ock är en nödvändighet, lägga deremot svåra hinder.

Som jag förut nämt hafva resor och förrättningar uptagit min tid under sommaren äfven för att dissipera tanckan på min oersättliga förlust af min älskade son. Nu kommer den mörka-dystra tiden åter. Til ock med har jag varit i Köpenhamn och i bisk. Münters sällskap 12 mil in på landet i Seland. Denna resa var högst intressent och bör muntl. beskrifvas. Kanske en stor del av Clerus Dan. kan vara för oss i litteratur — men de och deras församlingar äro efter oss i mycket godt.

Tegnér bor väl, men har föga hugnad af sine consistoriales och

prester. Han är rask för ordning och skick, men saknar upriktigt biträde af sine närmaste. Skolvärket går braf, men han har icke mer än 2 att bevaka. Det är synd om honom, att ej hafva kring sig några gamle pålitlige vänner. Han är såsom en ensam fågel på taket. I januari reser han til skolcommittéen och gläder sig, att i K. Bror hafva säkert biträde mot nyhetskrämare. Visserl. har han rätt, att förändringar ej böra brådstöras.

Huad synes K. Bror om revisorerne? De äro ju tappre. Clerus är dock moderat. — Adlersparre skall mycket förlorat i energie.¹¹ Ifrån Stockholm höres intet vidare nytt. Jag har nyss fått 2 pastorer ibland de skickligaste utnämningar: en rector med 37 tjänstår och en pædagog med enhällig kallelse.¹²

Med varmaste hjertliga tilgifvenhet

K. Brors

troödmjuka vän och tjänare

Vilh. Faxé.

27. af Wingård till Faxé 8/12 1827.

Heders Wän och Broder!

Med hjertlig fägnad mottog jag Ditt sista bref, som varit mycket efterlängtadt. Det innelagda rörde mig djupt, eller rättare, det uppreff ett sorgligt minne af den med Dig delade förlusten. Äfven jag var bland magister Jacobs wänner och gladde mig, åt det ålderdomsstöd, Du Dig beredt. I din bittra sorg måtte det dock vara en lättnad, att se den så allmänt delad, så skönt besjungen, så okonstladt tecknad.¹³ Gud gifve Dig den yppersta, *Skriftenes tröst*, nödankaret i det svall, som med olika vågor skakar vår bräckliga farkost. *Non ignarus mali*, vet jag hvad husligt bekymmer vill säga. Mitt fräter långsamt själens innersta merg, utan hopp till lättnad utan genom döden — eller en värre slutning. *Ju större kors, ju bättre christen* etc.

¹¹ G. Adlersparre (1760—1835), general, den kände oppositionsmannen mot G IV A. I den uppmärksammade statsrevisionen 1827, som bl. a. hade att granska skeppshandelsfrågan, nödgades den då gamle Adlersparre att åtaga sig ordförandeskapet. Se G. Rexius, Studier rörande striden om finansmakten under Karl XIV Johan (1917), samt Hildebrand-Stavenow, Sveriges historia till våra dagar, 11, s. 337 f.

¹² De båda äsyftade lärarna voro rektorn vid Ystads skola N. Dunér (1784—1863) och läraren vid pedagogien i Ängelholm P. S. Falck (1788—1849). De utn. 1827 till kyrkoherdar, den förre i Billeberga och den senare i S. Mellby. — Om den lärde och originelle Dunér se Carlquist, a. a., II: 7, s. 501 f.

¹³ Den tryckta minnesteckningen av Jacob Faxé är förf. av hans vän A. Z. Pettersson (se not 63 till brev 18), dikterna av Tegnér, Thomander jämte två anonyma (Lund 1827).

Det var rätt, att Du tog Dig en liten förfriskning hos grannarne.¹⁴ Der är mera sken än hos oss, men ock mera andelös tomhet. Wäl vore dock, såsom Du säger, om våra embetsbröder med deras beskedlighet förenade mera lärdom och lefnadsvett; men dessa kryddor säljas icke i seminarium utan måste plockas under bar himmel i lifvet, och detta se våra prestcandidater sällan i stort. Der *installeras* alltför bittida, vi vocis.

Hälsningen från Tegnér glädde mig mycket, äfvensom att hans tänkesätt satt sig i anseende till reformerne i undervisningsverket. Dvergar ville krypa bakom hans stora namn, för att få fram sitt spel. Nu hoppas jag han senterar hvad den kloka samtiden, ja, eftertiden, väntar af honom och fordrar af oss andra, *minorum gentium*. Jag har härom skrivit till honom, och gläder mig, att vi komma att ro i samma båt, den han må styra, om han icke låter den bortryckas af tidsströmmen. Jag älskar honom upprigtigt och utan afvund.

Vår Herre går märkligen fram med kastskofveln i mitt stift. 6 dåliga prester äro under året döde, i första rummet den diaboliske Björck.¹⁵ Svärmarechefen Joh. Torbjörnsson¹⁶ är dömd till suspension; hans bror,¹⁷ en niding bland skollärare, dömd till afsättning. En liderlig prest afsatt, 2 sub reatu o. s. v. Du ser, att jag förstod den allvarsamma vinken, och vill göra *rent hus*. Det är synnerligast nödigt, innan jag, såsom nu, för längre tid öfvergifver stiftet och lemnar administrationen åt ett småaktigt consistorium, det jag styr i min närvaro, men som upplöser sig i tvister, när jag vändt ryggen. Dessa consistorier med gymnasii lärare, som plåga biskopen, om han såsom ephorus håller efter dem, duga icke. Du skulle hjälpa till att i stället för secularisering de ecclesiasticeras. Härom få vi tala vid riksdagen, vill Gud. Dock dessförinnan vore ett möte angenämt af en trippel-alliance av Dig, T[egnér] och mig.

Bland revisorerne har Du heder af din Hammar,¹⁸ till hälften min, och jag af Grevillius.¹⁹ Sans höfves i allt, synnerligast i grans-

¹⁴ Faxé hade avlagt ett besök hos biskop Münter i Köpenhamn och med honom gjort en rundresa till prästgårdar på Sjöland. Se Feuk, Vilhelm Faxé, SBL 15.

¹⁵ E. D. Björck (se not 1, brev 1), khde i Säve. Om hans förhållande till Wingård, se Skarstedt, a. a., 1, s. 189 f.

¹⁶ Johan Torbjörnsson (se not 47 till brev 15) och Fehrman, a. a., 1, s. 105 ff.

¹⁷ Lars Torbjörnsson (1791—1844), collega i Halmstad, sed. i Göteborg, avsatt 1827 och död i fängelse.

¹⁸ O. Hammar, khde i Jämshög (1784—1864), kontraktsprost, sväger till Faxé. Var stiftsdeputerad vid statsrevisionen i Stockholm 1827.

¹⁹ C. J. Grevillius (1777—1838), khde i Kalf, riksdagsman, revisor. Om denne märklige man, som var född i Finland och som krigsfånge i finska kriget 1808—09 fördes till Jaroslaw och där tjänstgjorde som präst för sina medfångar, skrev Wingård en vacker minnesruna i Göteborgs stiftstidning 1839.

karekallet. Det är en ryslig lära Theorell²⁰ laggt i munnen på Ankar-svärd²¹ och Danielsson.²² *Monstrum horrendum, ingens, cui lumen ademptum.*^{22a}

Jag skickar Dig ett tillfällighetstal, det omständigheterna kallat till tryckning. Döm det blidt. *Petimus hanc veniam, dabimusque vicissim.*²³

Den 14 jan. bör jag vara i Stockholm, och grufvar mig för vin-terresan och dess föremål. Gud hjelpe!

Lycka till slut på det gamla — sorgliga året och till inträde i ett gladare! Du vore god, om Du någon gång med kärkommet bref hedrade

Din tillgifne vän
C. F. af Wingård.

Gborg d. 8 dec. 1827.

28. Faxa till af Wingård 30/12 1827.

Lund den 30 decemb. 1827.

Högtärade Min Värdaste K. Bror!

Någre ord innan K. Bror reser til Stockholm. De första äro up-riktiga önsknings-ord för K. Brors fortfarande sällhet och välgång i det nya år, som ingått, när K. Bror öppnar detta bref — och der-nest varmaste tacksamhets ord för K. Brors bref, för det öfver-sända hjertl. upbyggliga tal, och för K. Brors ömma deltagande i mina under förflutna år sorgliga öden. Jag är glad att snart slippa, att teckna 1827.

Måtte K. Bror och dess värde camerader bereda allt godt för våra undervisnings-verk. 2:ne af mine lärde herrar^{23a} begynna deras

²⁰ J. P. Theorell (1791—1861), red. av Dagligt Allehanda, medarbetare i Af-tonbladet. Se härom Svenska män och kvinnor, 7, s. 503.

²¹ C. H. Anckarsvärd (1782—1865), militär, liberal politiker. Invaldes av op-positionen på riddarhuset till medlem av statsrevisionen 1827, vilken bl. a. ha-de att behandla den beryktade skeppshandelsfrågan. Se SBL 1, s. 634.

²² Anders Danielsson (1784—1839), liberal riksdagsman i bondeståndet. — Åt honom skrev den omnämnde Thorell ofta motioner. Se SBL 10, s. 217 ff. Om statsrevisionen 1827 och Danielssons deltagande däri se ibm, s. 225 ff.

^{22a} Det latinska citatet är från Vergilius.

²³ Tal vid grundstenens läggande till Karl Johans kyrka, 1827. Jfr not 9 till brev 24. Grundläggningstalet från 1824 synes ha tryckts först 1827. Om det är detta tal, som här åsyftas, kan icke med visshet avgöras. Det kan lika väl ha varit »Tal vid Gymnasii- och skolhusets invigning i Götheborg», (10/11 1826). Tryckt 1826. Det latinska citatet är från Horatius: De arte poetica, vers 11.

^{23a} De båda »lärde herrar» voro C. A. Agardh och A. O. Lindfors (se resp. not 61 till brev 18 och not 70 till brev 19). De voro båda medl. av Stora Uppfost-ringskommittéen.

fart nästa vecka för att stanna något i Wexjö hos Tegnér. Jag tror ej, att han ernar resa förr än en månad senare. Dels har han ej varit rask, dels infaller snart en marcknad i staden, som skall vara aldeles afgörande för årets economie och liquider. Något hufvudsakligt lär ej afgöras förr än efter en och annan månad. Det var visserl. Tegnér's föresats, att gå en passande medelväg i frågan om förändringar. Han hade skrifvit hvarjehanda och kommer han ej i händer på för starcka nyhetsälskare, blir han nog fast i sine principer, men varm bör han hållas, och ej för mycket öfvergå på omstöpnings projecter. Jag tror, att Agardh, som aldrig haft erfarenhet af det lägre undervisnings-verckets egentliga beskaffenhet, är mycket fallen för det nymodiga — och Lindfors åter för bibehållande af det gamla. Medium tenuere beati. — K. Bror har visst rätt deri, att et sammanträde med Tegnér skulle vara högst intressent. Hade man tänkt derpå något förr, hade det icke varit omöjligt.

Jag gratulerar K. Bror, som fått rensa ut så många afskrap. I sanning gläder mig Torbjörnssons rättvisa bestraffning.²⁴ Han har alltid förekomit mig odräglig.

När K. Brors tid i Stockholm tillåter, att skrifva någre rader skulle de vara rätt välkomne, som uplysa fortgången af herrarnes arbete, och huad som tillgöres för et klokt förslag til successor efter Tingstadius. Huad Thyselius skall vrida och vändas för att utestänga farliga cumpetitorer. Jag förmodar, att Hedrén måtte få förslaget. Om så sker, stannar nog Thys[elius] på den plats han har.²⁵

Wirsén's bortgång beredde en stor förlust.²⁶ När uppträder i statsrådet något så liust hufvud?

Kommer Erkepater til samlingen, ber jag K. Bror hjertl. helsa Högvördigste Fadren. Jag kan ej tro, att han blir för stora förändringar. Om fråga blir om inskränkning af academiernas jurisdiction, skulle jag villja tilstyrcka dess bibehållande utom blott i det, som hörer til disciplina academica. Det öfriga är en status in statuo.

Omnia fausta atq. felicia!

Med tilgifnaste hjerta K. Brors
troödmjuka tjenare och vän
Vilh. Faxé.

²⁴ Om Torbjörnsson se brev 27.

²⁵ J. A. Tingstadius (se not 3, brev 3). Faxes förmodan att biskop Hedrén skulle komma på förslag gick icke i uppfyllelse. T. fick till efterträdare sin domprost Per Thyselius (1769—1838). Om denne se bl. a. Janson, Tegnér och politiken 1815—1840 (1933), s. 250, not 8.

²⁶ G. F. Wirsén (1779—1827), greve, statsråd. Se Heckscher, Konung och statsråd i 1809 års författning (1933).

29. af Wingård till Faxe 5/7 1828.

Käraste Broder!

I ordning med frågorne. Jag skickade Dig en furste;²⁷ hvad tyckte Du om den? Han syntes intresserad för kyrkans angelägenheter och litteraturen, och var ganska omgängsam. Du har skickat mig en musicus, som kom i oläglig tid för sin afsigt; ty vid midsommar utvandrar allt här till landet, och man hörer häldre fogelsång än pipolek, sedan man af in och utländska virtuoser och ett Harmoniskt sällskap tracterats hvarje vecka under den fula årstiden. Götheborgsborne äro ock icke hogade för musik i kyrkorna; och det var med möda, som Bartels²⁸ fick begagna domkyrkan, hvarvid jag blottställde mig för mobbens illvillja. Att trotsa denna fördom, då något godt ligger till grund, är ej rådligt. *Opinionum commenta delet dies*, och så går det väl här. Med stadens kyrkor har jag ingen närmare befattning, emedan de omvårdas af visa råd, magistraten såsom domkyrkans och tyska kyrkans kyrkråd etc. Hos regerande borgmästaren anmälde jag honom med ditt bref, men *tulit repulsum*. Hos tyska kyrkrådet trodde jag det skulle lyckas bättre, medan prosten Dunckel ritat ut²⁹ för ändamålet; men äfven der lærer pluraliteten vägrat. Medlertid reste jag ut att predika 3 sönd. och midsommardagen och gjorde två visitationer och en installation derefter, så att jag ej kunde vigileras hans sak, hvarom jag ock prevenerat Möller.³⁰ En concert gaf han i Frimuraresalen, endast efter subscription, utan att kungöra den genom tidningar och affischer, hvarföre samlingen var liten. Kännare tyckte om flickans röst men funno intet märkvärdigt hos far och son. Troligen är han missnöjd med Götheborg, hvartill jag icke är skuld. För din skull har jag gjort hvad jag kunnat, och derföre äfven bortklottrat ett par sidor i ett icke viktigt ämne.

²⁷ Göteborg gästades i juni 1828 av den regerande fursten av Schönburg-Waldenburg. Wingård gav honom ett introduktionsbrev till Faxe. Se Fehrman, a. a., 2, s. 177.

²⁸ J. Ch. Bartel (1776—1831), hovorganist i Altenburg. Gjorde 1825 en uppmärksammas konsertresa i Skandinavien. Om hans konsert i Göteborgs domkyrka och oppositionen däremot se Fehrman, I, s. 116, not 7. Det följande lat. citatet är från Cicero.

²⁹ D. W. Dunckel (1793—1851), pastor vid tyska kyrkan i Göteborg, tit. prost. — Uttrycket »rita ut» är känt i betydelsen: i berömmande syfte orda vitt och brett om något. Jfr lexikografen Nordforss (1805): rita ut = faire l'éloge avec profusion. (Enl. benäget meddelande av Sv. akademis ordboks redaktionschef doc. S. Ekbo.)

³⁰ Med sannolikhet var den musicus, som Faxe sänt Wingård, stadsorganisten i Kristianstad Nils Möller (1784—1853). Han gav konserter samman med sin musikaliskt rikt begåvade son Lars Jakob Möller (1810—1868) och sin dotter Henriette Louise (1815—1852), sångerska. Barnen uppträdde redan vid mycket unga år på estraden. Se Kristianstads Weckoblad 1826, nr 36.

Tack för Thomanders arbete.³¹ Den mannen är hvad man nu mest berömmar, originel. I allmänhet har nu Carolina blifvit theologisk; det händer så gamla fruntimmer. Dock är theologien icke gammal, och sjelfve Ahlman synes mig icke så sträng, som jag föreställt mig. Det gifves en fåfänga, att vara lärd, hvaraf jag ock haft anfall, då jag var eller trodde mig vara lärd. Nu är jag enfaldig praktisk prest, men läser dock allt dogmatiskt, jag kan komma öfver. Dock hviskar mig en god genius i örat: *sed cetera tuo judicio*. I den meningarnes strid, som äfven tumlar om i vår kyrka, är sans och allvar af nöden. Jag anser vår dogmatik för ett dyrbart smycke, hvars juveler kunna fattas olika; men man tillse, att de sättas à jour och i guld. Jag följer med uppmärksamhet Englands och Tysklands theol. litteratur och finner i den förra allvar och trohet, i den senare flärd och otrohet till största delen. Hjeltarne Marheinecke, de Wette, Wegscheider³² m. fl. äro icke mine ledare; ty deras systemer hvilat antingen på osäker grund eller omformas tidt och ofta. Dock man tillåter oss intet omdöme, utan förvisar oss till det praktiska. Gifve Gud vi ock der kunde göra en evangel. predikares verk!

Committéens sekreterare, lector Wallin,³³ som nu är här, har lemnat mig luntan av momenterne. Redaktionen af betänkandet är, såsom i stora fabriker, ett på flera personer fördeladt arbete. Man vill hafva oss upp d. 1 sept. men jag far ej förr än till riksdagen. *Tanti poenitere non emo*. Vi råkas i allt fall hos rector.

Sedan jag d. 8 maj hemkom från Stockholm, har jag icke haft en dags ledighet. Under 2 stiftsresor har jag installerat 4 kh. och gjort 6 visitationer. Föröfvrigt hafva ephoralia, prest och pastoral examina m. m. upptagit tiden. Nu är jag trött och behöfde någon vecka hvila i skuggan på landet; men Konungens väntade ankomst gör hinder, och med hvilan ser det illa ut.

Lef väl, älskelige Broder och håll alltid af
Din tillgifne vän
C. F. af Wingård

Gborg d. 5 julii 1828.

³¹ Med Thomanders arbete torde åsyftas hans disp. för pastorexamen 1828: De donis spiritus sancti 1 Cor. XII: 8—10 commemoratis.

³² P. K. Marheineke (1780—1846), tysk lutersk teolog. — W. L. M. De Wette (1780—1849), teol. prof. i Heidelberg, Berlin och Basel, berömd bibelöversättare. — J. A. L. Wegscheider (1771—1849), teol. prof. i Halle. Se Fehrman, a. a., 2, s. 268 ff.

³³ Josef O. Wallin (1786—1863), dv. lektor i Stockholm, sed. khde i Klara förs. i Stockholm samt i Ausås i Skåne, domprost i Skara 1858. W. var medlem av Stora Uppfostringskommittén och tidvis dess sekr. Var just 1828 t. f. rektor vid Stockholms gymnasium, och det var således hos denne Wingård menade, att han skulle råka Faxen.

30. Faxe till af Wingård 13/7 1828.

Lund den 13 julii 1828.

Värdaste K. Bror!

Det var en ovanlig furste Du sände oss. Jag förvånades öfver besöket, sedan jag läst Dit bref. Han var, som Du yttrar både intressent och omgängssam, men han råkade vara här en dag, då jag hade skol-examen och måste til det mästa lemna honom i professorernes hand. Han emottog en biudning af mina 93 militairiska studenter, som slutade sine öfningar med en bal, som han bevistade någre timmar. — Han skall vara mycket förmögen, men det syntes på intet sätt. Öfverste Clairfelt kände hans possessioner och famille förhållanden.³⁴

Förlåt, att jag gjort Dig mer besvär med min musicus än som behöfts. Han kunde gerna varit ifrån Göteborg. Han borde betänkt, att hans talanger icke kunde der göra upseende. Flickan är et sällsynt barn — och kan gå långt, om fadren hushållar med hennes anlag för sång.

Jag föreställde mig, att Thomanders theser³⁵ skulle roa Dig. Det är et värckligt original. Theserne äro i synnerhet ställde mot Bergqvist,³⁶ en man med mycken välmening, men utan värklig fasthet. Han ifrar mot allt, som viker på minsta sätt från linealen. I det hela skulle han göra dogmatiken ganska knapphändig — men styf. Han kan väl i afseende på allmänheten hafva rätt i, att man i synnerhet bör drifva på practisk christendom, men reducerar man all theologie til cateches, vet jag ej huad som blef af läroståndet. Scientifique dogmatik bör vist värddas. Det är ock Ahlmans sats, men han är en sådan speculant och distillateur af finheter att han ofta sjelf är villrådig om credenda. De äro begge två högst besynnerliga varelser, men fridsama i dagligt umgänge. De nämde nutidens hjeltar in theologicis kan ingen värdera, som känner sina theser. För dem, som ej läst theologie, sedan de togo facultets examen torde de, beklagansvärdt, vara välkomne. Herren vet, huru det kommer att stå till om 20 à 30 år, sedan kyrkornes rationalisme — och vår egen svedenborgianisme, hvar på sin sida, hunnit fullborda sina segrar. Vi behöfde en fastare theolog nära thronen — än vi hafva.³⁷

³⁴ M. Clairfelt (1780—1841), öfverste i S. Skånska inf.-reg. 1816, generalmajor 1829, bosatt i Lund.

³⁵ J. H. Thomander (1798—1844), professor, sed. biskop i Lund. Se not 31 föreg. s.

³⁶ B. J. Bergqvist (1785—1844), teol. professor i Lund.

³⁷ Statssekr. i ecklesiastikexpd. var sedan 1826 A. C. af Kullberg (se not 40 till brev 12) f. d. docent i grekiska och icke teolog. Han prästvigdes först se-

Jag har ej hunnit långt med mine operationer i stiftet för desse kongl. besök, som årligen hindra mig. Nu för kort tid sedan jag sagt rent ut, att jag måste på förrättningar, blef jag fast med ena foten af podager: men den är i så måtto öfvervunnen, att jag nästa söndag ernar installera. — Drottningen lär finnas quar i Ramlösa flere veckor änu. Huad den Cronprinsen tiltager i ålder, visdom och behag!

En olycklig hummer historia i synnerhet i Carlshamn. Omkring 70 blefvo siuka d. 4 och 3 afledo sedan de deraf ätit dugtiga portioner. Misstancka är, att utprånglare nyttjat arsenik för att conservera humren desse varma dagar. — Undersökning är befalld. Flere her i staden hafva mått illa af kokt men ej af okokt hummer, som i husen tilreddes. — Något svek har varit. — Drottningen har förbudit allt inköp af denna fisk-sort til sit bord.

Inom husliga kretsen bör jag berätta den nyhet, att jag ifrån d. 28 sistl. Mars har den andre dotersonen på Columbisk jord.³⁸ Nästa år erna mina K. barn vända åter til fäderneslandet.

Agardh är ännu och blir förmodel. krasslig. Han reser ej til riksdagen — och skulle mina podager förvärras, måste jag ock blifva hemma.

Med varmaste tilgifvenhet och högaktning.

Din troödm:ke tjre och vän

Vilh. Faxe.

31. af Wingård till Faxe 16/6 1830.

Käraste Broder!

Det var för mig en stor glädje, att få några rader af din hand, ehuru deras afsigt ej kunde vinnas, emedan jag var borta, då herr Gle[e]rup³⁹ besökte mig. Önskansvärdt vore det visst, att få en solid bokhandel i Götheborg der en sådan ej varit, och der judar och proselyter täfla

dan han utnämnts till biskop i Kalmar 1830. — Till Wingård skriver Tegnér maliciöst (29/12 1830), sedan af Kullberg utnämnts till biskop men likväl en lång tid bibehöll statssekreterarebefattningen: »Det är väl ingen fara med kyrkan, sedan hon fått en sådan pelare som biskop Kullberg. — — — Jag hade trott, att Kullberg skulle behöva sin tid för att genomgå en dogmatisk kurs i catechesen eller en exegetisk i grammatiken; men ingen ting mindre: han räcker till äfven för ecclesiastik-expeditionen. Detta är verkligen olyckligt, ty varje sak förvisnar mellan hans händer, om den icke får tid att förmöglas.» Se Elof Tegnér, a. a., s. 13 samt Palmborg, a. a., 6, s. 106 ff.

³⁸ Faxes i Columbia vistande dotter Lovisa v. Greiff fick d. 28/3 1828 sin andre son.

³⁹ C. W. K. Gleerup (1800—1871), bokhandlare i Lund. — Startade en bokhandel i Göteborg 1830, vilken dock efter fyra år övertogs av dansken N. J. Gumpert. Se E. Wrangel, C. W. K. G. och det gleerupska förlaget (1926). Den i sammanhanget nämnde Bonnier var Adolf Bonnier (1806—1867).

med de tillförlitliga om rofvet. Jag fruktar dock, att denna handels- och conjuncturs-stad icke belönar försöket, händst utländningarne här, hvilka mera läsa än infödingarne, sjelfve förskaffa eller medföra sina böcker, och få lärde finnas, desse äfven fördjupade i näringsom-sorger eller ett onödigt begär att med mig dela stiftsstyrelsen. En dansk jude, Bonnier, som äfven under riksdagen var i Stockholm att försöka sin lycka, påtrugar mig och andra sitt förlag av böcker, och äger sin nations enträgenhet. Jag gör mig således ej stor förhoppning om herr Gle[e]rups etablissement, ehuru jag önskar dess fullbordan. Ärligt har jag bordt säga detta, hvilket Du torde meddela honom, med löfte om all beredvillighet å min sida.

Jag sitter nu sedan 14 dagar fast i trägne examina med lärda och olärda skolor. En vidsträckt embetsresa var förut verkställd, under hvilken jag genomströfvade icke mindre än 60 socknar af stiftet och installerade, visiterade, invigde kyrkor, besåg skolor och predikade. Jag behöfver således snart, sedan jag ock förrättat några arbeten i egna församlingar, hvilat på mitt lilla landtställe, som står härligt af det ymniga regnet. Ställningen i mitt hus gör dock äfven detta svårt, och jag har det sorgliga ödet att vara en sinnessvag hustrus portvakt. Ömheden, och vanan att några och tjugu år tåla hennes oförstånd, hindra mig dock ännu från allvarsamma medel, hvilka dock väl slutligen måste användas. Man har omtalat en pension för sinnessvaga i Roschild, där greve Claes Posse⁴⁰ återvann sitt förnuft. Känner Du den, eller vet Du, som är bekant med Dannmark, någon annan god inrättning derstädes. Nog kan man genom vård och medicine nedbringa våldsamheten till stilla dårskap, men med detsamma förstöres ock den physiska hälsan, utan att den psychiska vinnes åter. Med en stackars qvinna, den man älskat, vill man dock icke göra något, som liknade experimentum in anima vili. Gud hjelpe mig stackars plågade och blödige man! Har Du något råd att gifva mig, så tale en deltagande vänskap!

Jag lyckönskar Dig till segern vid Jemshög;⁴¹ så vann ock jag med sju sorger Morup åt Traneus;⁴² men fick förargelsen af en smålän-

⁴⁰ Claes Carl Henrik Posse (1778—1823), greve, kammarherre. Det efterföljande latinska uttrycket »experimentum in anima vili» är till sin betydelse dunkelt. Det sista ordet är svårläst men torde tolkas som vili. Betydelsen skulle då bli: en ringa själ eller en själ av ringa värde och syfta på makans sinnessjukdom.

⁴¹ Till khde i Jämshög utnämndes Faxes svåger O. Hammar (se not 18 till brev 27), dv. khde i Gammelstorp, i hård konkurrens med ett flertal högt meriterade medsökande, bl. a. legationspastorn i London J. P. Wählin (se not 53 till brev 17).

⁴² A. P. Traneus (1789—1868), lektor, khde i Morup 1830 och i Skee 1843.

nings insmygande i stiftet, hvartill Rosenstein med obehörighet medverkade. Den nationen är såsom vägglössen; kommer en in i springan, så följa de andra efter.⁴³ *Exempla coram te.*

Min väderstinne Bexell hade icke nog av riksdagen utan lade sig efter, för att electrifiera sin arm, att gripa efter doctorshatten, hvilket väl kan ske uti vår charlatanska tid. Han har ock ett stort hufvud.⁴⁴ NB: in capite vacuo laxe habitat superbia.

Om jubelfesten vet jag ännu icke mera, än att Rosenstein, hvars kalfvar blifva för gamla, nu vill hafva den till Michaelis, just under den stillhet, som naturligtvis äger rum under flyttningstiden. Evangelium skall enligt hans tanka vara passande, hvilket jag ej finner. Skada, att man icke genast följde ditt och mitt råd, och firade den vid riksdagen, då flere biskopar voro närvarande, än troligen varit ell. komma att vara på en gång i hufvudstaden. En Konung, omgifven af sitt folks representanter och clerus comitalis, hade med glädje kunnat fira det tusenåriga riket. Nu är det förfeladt och kan blott svagt ersättas.⁴⁵

Får Du hem dina barn från Antipoderne?⁴⁶ Det vore en glädje, den jag äfven på afstånd skulle dela. Huru mår wänner Georg?⁴⁷ Allt, som rör Dig och de dina, intresserar mig. När skall jag få komma och se ditt älskvärda hus och njuta din beprisade gästfrihet? Den glädjen är icke min lott.

Af Tegnér hörer jag intet. Han skrifver endast på Stockholm, der man missbrukar hans upprig[tig]het. Skrifver Du till honom, så banna honom för sin tröghet och förbundsbrott mot wänner.

Riksdagen har jag alldeles glömt, äfvensom jag är glömd. Efterslängarne se vi i de många författningarne. Med det utl. lånet, som vi så väl behöfde i den tryckande penningebristen, lär det icke gå

⁴³ Den åsyftade smålänningen torde ha varit J. G. Bexell (1781—1865), tillhörande den kända småländska prästsläkten. Som hovpredikant ägde han extra ansökningsrätt till regala pastorat och utn. 1830 till khde i Harplinge. Hans broder (se nästa not) var sedan 1812 khde i stiftet. Kanske detta förhållande föranlett Wingårds olämpliga uttalande om smålänningarna. Eftersom Bexell var stendöv och nästan blind, var W. medveten om hans oförmåga att sköta ett pastorat.

⁴⁴ S. P. Bexell (1775—1864), urspr. officer, magister i Lund, khde i Grimeton, riksdagsman, förf. av Göteborgs stifts herdaminne (1835), teol. dr 1830. Om Bexells utnämning till teol. dr mot Wingårds bestämda avstyrkande se Fehrman, a. a., II, s. 32 f.

⁴⁵ Rör. striden om jubelfesten, se Fehrman, a. a., 2, s. 105 f.

⁴⁶ Faxes dotter Lovisa (se not 78 till brev 20) återvände aldrig med sin man från S. Amerika.

⁴⁷ Georg Faxé (1800—1874), biskopens yngre son, hovrättssekr. i Kristianstad, v. härads hövding. E. Wrangels uppgift, Gamla studentminnen från Lund (1918), s. 192, att Faxé blott hade en son, den 1827 bortgångne Jacob F., är felaktig.

lätt. Endast i hufvudstaden har man öfver nog. Här är det nöd och jämmer. Deus meliora!

Dock nu frestar jag Eminentissimi tålomod, och slutar med de hjertligaste välönskningar och vänskapsbetygelser

af Wingård.

Gborg d. 16 junii 1830.

Din c[onsistor]ii notarius ligger efter på 5:te året med collekt och st[am]boks medel till Carl Johans kyrka äfvensom, tiden obekant, för dem till (Carl Gustafs ell.) Skedeskamma kka, och har cons. varit i begrepp att derom erinra, det jag dock genom tillkännagifvandet för Präses vetat förekomma af aktning för Honom och tit. Palm.⁴⁸

32. af Wingård till Faxe 9/10 1830.

Käraste Broder!

På en tid har jag ej haft nöjet brefvexla med Dig. Såväl för att någorlunda det försummade ersätta, som ock drifven af vantrefnad ur eget hus, har jag nu i 8 månader med flere afbrott kringströfvat, och derunder genomrest mitt triangulaira stift och predikat flera gånger i mine församlingar. Nu går jag i winterqvarter för att påtänka ordination, bibelsällskaps möte och jubelfesten, samt derefter förbereda ett prestmöte till nästa år. Jag är således fast vid skrifbordet, och min första skyldighet der, är att tacka Dig för deltagande i min husliga olycka. Den fortfar, tyvärr oförändrad. Sedan jag fruktlöst i eget hus sökt återkalla sans, har jag fått den olyckliga väl men dyrt räddad hos en hennes ungdomsvän i det tysta Åmål. Gud vet dock huru länge!

Inländska statssaker hör jag föga af. Man slumrar troligen efter den långa väckelsen af ständerna. Werldens skick skulle dock gifva tillräckligt att tänka på. Men indolence är svenska lynnet och *ajournons* regeringens walspråk.

Kyrkan synes ock sofva med Primas.⁴⁹ Den hade väl också mycket att tänka på, ty dess horoskop är icke lofvande, och vår plikt är, att *tillse och tillsäga*. Den kalla rationalismens grosmyndighet, äfven vid ditt universitet, gör åtminstone mig förtruten. Denna högfärd och detta skryt öfver förment wishet är icke af christendomens ödmjuka anda, lika litet, som handlingarnes driffjeder, egoismen, är af dess kärlek. Deus meliora!

Bland annat som nedsätter vårt stånd, är dess fattigdom och deraf

⁴⁸ J. J. Palm (1774—1845) konsistorienotarie i Lund. — I det privata faxe-arkivet finnas två brev från ärkebiskop v. Rosenstein 23/4 1832 och 22/3 1836 med likadana anmärkningar mot notarien som här ovan.

⁴⁹ Ärkebiskop v. Rosenstein.

följande snålhet. Jag är således glad, att nu blifvit af med en prest-lägenhet, hvars innehafvare utom egna helgdagar nödvändigt skulle blifva tiggare. Efter många strider har jag fått Sibbarps usla pastorat i Halland hopslaget med Ljungby. Men det är ock ett annat på din gräns, jag ville blifva qvitt, och innan jag rör mig i den saken, anhåller jag om ditt bifall. Hishults pastorat är icke blott dåligt men ock högst besvärligt och oformligt genom dess dubbla lydelse. Liksom Anders Danielsson skänkte bondståndet åt Wijkman,⁵⁰ gifver jag Dig Fagerhults socken, att äga, bruka och använda efter behag. Skulle den icke passa till Örkellunga? Hishult vill jag lägga såsom comministratur till Knäred. Dermed slapp jag all tvist med Primas Gothiæ, i hvilken Absalons, Eskils och Birgers ande kan uppstå. Åsen blef vår gräns, och ratification af fördraget skulle oss imellan utvexlas genom en ny fred i det fula men märkvärdiga Knäred. Gillar Du detta förslag, så gör jag början, och Du med ditt consistorium höres. Nog torde församlingarne motstreta, i synnerhet Hishults; men det gäller att försöka.⁵¹

Huru går det och hvad dömer du om Students Föreningen i Lund? Jag skuldsatt och genom min husliga ställning ytterligare derangerad, ville och kunde ej skyldra med en stor summa på en lista. Bättre har jag trott mig gagna min nation med en årlig gåfva, hvari genom någre medellöse sättas i tillfälle att få deltaga.

När Du fägnar mig med bref, så sänd efter din vanl. godhet prelections catalogen och hvad annat academicum. Af doctorene hörer jag intet. Rosenstein blandar väl bort våra kort,⁵² och vår nye kamrat⁵³ har ej styrka att hålla emot. Han har icke visat mig vänskär-

⁵⁰ Vid 1830 års riksdag uppträdde som en av bondeståndets talangfullaste oppositionstalare Kasper Wijkman (1795—1830), fil. mag., jur. kand., lantbrukare i Uppland och erhöll ett inflytande som tävlade med Anders Danielssons. Det torde vara detta Wingård syftar på. Om Danielsson, se not 22 till brev 27.

⁵¹ Det dröjde mer än 100 år eller ända till 1 jan. 1949, innan skilsmässan mellan Hishult i Göteborgs stift och Fagerhult i Lunds stift kom till stånd. Båda församlingarna bildade då egna pastorat. — Den av W. omtalade sammanläggningen av Sibbarp med Ljungby ägde bestånd blott till 1847, då Sibbarp förenades med Dagsås.

⁵² Rör. biskoparnas förslag till teol. doktorer vid den stundande promotionen i samband med 1 000-årsminnet av Ansgars framträdande i Norden.

⁵³ Den nye statssekreteraren i ecklesiastikexpeditionen blev Jakob August v. Hartmansdorff (1792—1856). Se om honom Inledningen. Han efterträdde af Kullberg, som i brev 18/2 1831 (privata faxearkivet) skriver till Faxe: »Jag tigger och ber om en efterträdare åt mig sjelf. Troligen blir jag i rappet bönhörd, och mannen blir säkerligen Hartmansdorff.» — På Faxes lyckönskan till denne efter utnämningen, svarade H. med ett ytterst älskvärt brev 13/5 (privata faxearkivet).

De två utstiftes, som den nye sekr. begåvat Wingård med torde ha varit khde L. D. Billqvist i Tegneby (1788—1856) f. i Ekeby i Skara stift, samt N. J. Sjöstedt (1788—1859), khde i Tvååker, f. i Eksjö av Linköpings stift. De utnämndes båda detta år.

lek, som skaffat på mig 2 utstiftes till pastoraten. Denna present har jag fått af regeringen på min riksdag. Man kramar citronen och kastar skalet. Den otacksamma werlden börjar högt uppe. Dock icke groll. I vår tid behöfver styrelserna wänner.

Gud med Dig och de Dina, önskar
Wänner.

Gb. d. 9 oct. 1830.

LUB-Fazesamlingen.

33. af Wingård till Faxe nov. (?) 1831.

Käraste Broder!

Till ditt consistorium afgår väl ett exemplar af mina prestmöts-handlingar; men då Du är samlare, torde Du icke miststycka, att ett för enskild räkning härmed öfverlemnas. När Du läst dem, behagade Du gifva mig oförstaldt ditt omdöme. Af Dig, erfarne! har jag alltid något att lära, och skall med tacksamhet mottaga det till användning en annan gång, om Herren behagar förlänga min lefnad så, att jag ännu en gång håller ett möte.

Åter ett schisma magnum bland påfvarne i Lund! Det var ett fasligt gräl om domprost förslaget.⁵⁴ Jag har tagit mig det orådet före att genomläsa dessa antiqvartaliska, antivandaliska, scandaliska etc. luntor, utan annan skörd än människokänedom och öfvertygelse, att odium theologicum är lika varmt som i gamla dagar. *Nascitur ridiculus mus*, om svedenborgaren H[ellstenius] efter *parturiunt montes*, blir domprost; och så lärer nya Secter⁵⁵ i hufvudstaden villa.

Af Quartalskriften för året har jag ej sett mera än 2 häften.⁵⁶ Hafva ej flera kommit? Den är rätt intressant, ehuru jag önskade, att Reuter Dahl icke vore så mycket latitudinarius, och att din snillrike Thomander icke for af med så mycken Derbheit. Onekligen äro de utmärkte män. Den förstnämndes kyrkhistoria har jag med stort intresse läst, och den senare vet att åt sjelfva paradoxerne gifva frisk färg. Det är roligt då det är lif och verksamhet; än bättre om dermed förenas måtta. Dock, man dömer mig såsom en ohjelpig

⁵⁴ Om domproststriden i Lund och alla stridsskrifter, som utkommo se bl. a. Elof Tegnér, *Från farfarsfars och farfars tid* (1900), s. 173, Carlquist, a. a., II: 4, s. 72 ff. samt Algård, J. H. Thomander, s. 60, där ovanstående uttryck från W. till F. är citerat från ett brev till Tegnér (20/10). Det latinska citatet är från Horatius: *De arte poetica*, vers 139.

⁵⁵ Härmed åsyftas den nye statssekr. i ecklesiastikexpd. v. Hartmansdorff. Se föreg. brev.

⁵⁶ Theologisk Quartalskrift började utgivas i Lund 1828 av Reuter Dahl och Thomander.

antiquarius, ehuru jag är det lika litet som neolog. In sacris prudens erit audacia, ne quis offendatur. Ho tror vår predikan?

Jag längtar att få höra något om din familie. Mådde Herrskapet väl efter Eriksgatan? Äro Columbianerne hemkomne?⁵⁷ Huru mår och hvar vistas Brodern Georg?⁵⁸ Afskuren från allt annat i lifvet än vänskap, håller jag mycket om denna dyrbara känsla, och underhåller den sorgfälligt. Gack Du och gör sammaledes i all din rikedom af man, far, morfar etc.

Cura ut valeas! Ego adhuc in hisce temporibus cholericis bene valeo. Med oföränderlig vänskap

Din tillgifne

C. F. af Wingård

Gborg d. (?) nov. 1831.

34. af Wingård till Faxé 21/7 1832.

Älskelige Broder!

Ditt vänskapsfulla deltagande i mitt sorgliga öde sätter pennan i min ännu ej fullt friska hand, på hvilken ock till ökad svårighet tummens nagel bortgår. Ja, min Wän! jag har undergått en lång och svår pröfning. Redan i höstas började reformar på händerna. Stillasittande, förargelse öfver den nye stats sekreterarens oafbrutet visade afvoghet, och dessutom sorger och bekymmer inom hus, förvärrade det onda, mot hvilket oklokt nog, endast yttre medel användes. I sådant skick företog jag i maj min vanliga installations och visitationsresa, hvarunder kyla i luft och rum, samt varma sängar förvärrade det onda, och jag återkom sådan, att jag, en annan Job, slagen med onda sår, måste intaga sängen och der i 3 veckor uthärda de rysligaste qval af hudsjukdomen och de skarpa medel som mot den användes. Jag var i en beständig nerfskakning, emedan hela nerfnätet från hjessan till fotbladet var retadt af utslaget. Sedan allt annat fruktlöst användts, föreskref man svältkurer, och redan på 5 veckan lefver jag af några lod kött och bröd samt dekokt. Ehuru ett benrangel trivdes jag bättre, sedan det onda börjat gifva med sig och affalla; dock har jag ännu icke haft en fullt lugn natt sedan medlet af maj. Gud vare evinnerligen lofvad att icke tålmodet svikit, ehuru det stundom svigtat. Lyckan var, att jag i detta overksammas tillstånd hade en tillflykt i min lilla villa suburbana, som i synnerhet nu är mig dyrbar och treflig, ehuru sommaren är kall.

⁵⁷ Se not 78 till brev 20 och not 46 till brev 31.

⁵⁸ Se not 47 till brev 31.

Då jag nära ett år varit sjuklig och skrifhänden besvärad, ser Du redan ett skäl till försumligheten i brevexling. Ytterligare skäl var misslynthet under arbetet med de många infordrade betänkanden öfver kyrklag, fattigvård, committéens arbete, lönregleringen m. m. Egendomsfolket förtryckes av denne Pharaos fogde⁵⁹ som är lika litet älskvärd som klok. Får han hålla på, så depopulariserar han regeringen och söndrar från den presterskapet. Stackars ock prest-enkorne, som alldrig få nådår.

Äfven jag skickar en klok och bildad man, lector Wadström,⁶⁰ till skolrevision. Flere, äfven kamrater, hafva manat mig att resa upp; men jag ber Gud bevara mig för Stockholm utan nödtvång. Vandalen Brunius blir instar omnium.⁶¹ Huru kunde Lund välja honom till sin representant? Jag beklagar hjertligen Tegnér's sjuklighet; dock skall gallsten icke vara farlig utan gå sin väg a posteriori. Wårre är med Wallin, som tror sig jemte sten hafva ett aneurisma inom sig. Han dricker Sättra och reser sedan till Dalarne. Hvad tycker Du om hans cateches?⁶²

Hjertligen tack för programmerne. Tacka den hedersmannen Lindfors för det sköna arbetet, hvilket både till sak och språk är värdigt.⁶³ Från Upsala får jag årligen disputationerne. De theologiska har jag genomgått utan att deraf lära det ringaste. Kan Du skaffa mig de theol. från Lund?

När Du råkar wårnen Bergqvist, så tacka honom för recensionen af mina Prestmöts handlingar och det lifliga talet i Bibelsällskapet.⁶⁴ Du förklare för honom det nödtvungna skälet till min tystnad. — Lycka om Du kan läsa hvad jag med stor möda rafsar.

Många vördnadsbetygelser för Biskopinnan och välönskningar öfver Eder af

Wårnen.

W[ilhelmsberg] d. 21 juli 1832.

⁵⁹ Statssekr. v. Hartmansdorff.

⁶⁰ B. Wadström (1790—1861), lector i Göteborg, sed. kyrkoherde i Säfve.

⁶¹ C. G. Brunius, professor; se not 60 till brev 18. Valdes 1832 till ledamot av skolrevisionen. Om innebörden i uttrycket »vandalen Brunius» se Carlquist, a. a., II: 4, s. 369. Den latinska termen »instar omnium» bör jämföras med Ciceros: Plato mihi instar omnium est.

⁶² Wallins katekes bar titeln: »Katechesen omarbetad för Nya Elementarskolan» (1831). Ny översedd uppl. utk. 1835.

⁶³ A. O. Lindfors (se not 70 till brev 19). Sannolikt åsyftas L:s disp. »De Alexandro Magno et Romanis», vilken utk. 1832.

⁶⁴ B. J. Bergqvist (se not 36 till brev 30). Den omnämnda rec. var införd i Theologisk Quartalskrift 1832 och talet hållet i Lunds Bibelsällskap s. å. Se i Inledningen om B:s kritik av Wingårds uttalanden om Schartau.

Käraste Broder!

Pater peccavi! sed ignoscus precor. Länge har jag dröjt att skrifva; men jag har icke kunnat taga öfver mitt hjerta, att vederlägga ditt hjertas villfarelse om min förmodade hälsa. Själen är verksam, och de animaliska functionerne gå braf; men huden lider och är på flera ställen oläkt. Man säger, att jag föryngrats, sådant är ock utseendet; men detta envisa onda i ett så viktigt organ som huden, gör mina tankar allvarsamma och beredda på hela stoftshyddans fallfärdighet. Detta föranleder ock att verka medan dag är, och jag har synnerligt ansträngt mig under hösten. Predikade 4 Bönd. i domkyrkan, hade ordinationsbestyren i följande veckan, höll visitation i domprostens præbende d. 1 och 2 nov., predikade den 6, opponerade på min consistorii notarius d. 8 och höll Bibel Sällskapets högtid d. 10. Förr än nu har jag således icke kunnat besvara dina vänskapsexpostulationer; och jag gör det nu med ökad tacksamhet för allt det vackra, Du skickat, rörande d. 6.⁶⁵ Ekborns vackra skaldestycke läste jag upp i ett Prest-Sällskap hos mig d. 12, och det vann allmänt bifall.⁶⁶ Man har ej misstagit sig om hans kallelse till skald. Allt är så osökt och ledigt, och den tekniska färdigheten redan af nybegynnaren vunnen. Oaktadt f. d. poëseos lector, har jag alldrig fått tycke för latinska vers, fabricerade efter Gradus ad Parnassum och med Smetii Prosodia⁶⁷ i hand; sådana synas mig herr Eks.⁶⁸ Bolmé[er]s programm äro i god stil.⁶⁹

Äfven här firades festen värdigt. Jag hade afstått histor. lectorn Godhe,⁷⁰ som ock är god stilist, åt staden, som ville låta tala öfver sin grundläggare. Sjelf predikade jag efter tacksägelsen i domkyrkan för en ofantlig folkmängd. Detta amphibium af predikan och tal har jag måst samla från fint klottrade lappar och aflemna till tryckning. Fru

⁶⁵ Den 6 nov. 1832 — 200-årsminnet av Lützen.

⁶⁶ C. M. Ekbohrn (1807—1881), hette urspr. Ekbohm, magister i Lund 1835, tullinspektör, tillfällighetsskald. Mest bekant för sin bok »Förklaringar öfver 23 000 främmande ord» (1868, 4 uppl. 1904).

⁶⁷ H. De Smet (även kallad Smetius) (1537—1612), utgav 1611 i Frankfurt a. M. »Prosodia quæ syllabarum quantitates sola veterum poetarum auctoritate demonstrat». En mängd nya uppl. utk. ända fram till 1719. — Boken fanns i Faxes bibliotek (Bokauktionskat., s. 152).

⁶⁸ J. G. Ek (1818—1862), docent i Lund, lektor i Göteborg och sed. professor i Lund 1842. Framstående latinare och tillfällighetsskald. Hans latinska kväde vid sekularfesten d. 6/11 bar titeln: »In festum bis-sæculum, postridie nonas novembres anni 1832 celebrandum, nomine Regiæ academïæ Carolinæ.»

⁶⁹ B. M. Bolméer (1785—1849), professor i Lund, nära vän till Tegnér. Hans tal vid sekularfesten hette: »Program vid Gustaf Adolfs fest 1832.»

⁷⁰ A. Godhe (1789—1851), lektor i Göteborg, professor h. c.

Dunckels⁷¹ vackra Minnessång, som utdelades vid Godhes tal, sänder jag. Predikan skall komma (då hon ofärdig blir färdig) med många bugningar om en blid magister. Wid sådana tillfällen är man en offerbock. Jag lät min gymn. och skolungdom illuminera ut och invändigt huset och sjunga fromma sånger. Detta var aftonens ljuspunkt, der man med minnet firade förhoppningen. Allt var värdigt och lugnt. — I parentes, blef jag ej sannspådd, att jubelfesten för X-domen⁷² skulle äta upp den augsburgiska, och att Gustaf Adolph skulle få sin egen?

Det fögnar mig att Rodéhn,⁷³ enl. Terentius en Heautontimorumenos,⁷⁴ blifvit anställd hos Dig. Skaffa honom ock framtidens bärning, han behöfver den och missnöjes hos mig. Från Lindblom⁷⁵ äro vi väl både befriade; han går större öden till mötes i hufvudstaden, och blir väl pipare vid gardet, van som han är att gny i tiggarebref. Fick jag blott taga kappan af honom!

Dock nu ej mera, emedan suum cuique af mine många brefskrifvare. Är Du ej hämndgirig, så fögnar Du mig snart med bref, hvarom icke vet jag min skyldighet och utmanar Dig med andra.

Wördnadsbetygelser för Biskopinnan och välönskningar af
Wännen

Gb. d. 17 nov. 1832.

LUB-Faxearkivet (senare delen av brevet).
36. af Wingård till Faxe 30/3 1833.

Käraste Broder!

Jag är förekommen af den värde ledamoten, säger jag med riksdagen i hufvudet. Då jag började ångra och ämnade bättra min senfärdighet, kom ditt vänkära bref. Ja, min Wän! jag här en tid under den ruskiga vintern legat uti ide, grubblande öfver det sorgliga tillståndet i kyrka och samhälle utom och inom vårt land, och ömtålig i skinnet af oafbrutet oväder. En kurs genom de många utkomna pædagogiska skrifterna har ock sysselsatt mig. Största tid-

⁷¹ Skaldinnan Dorothea Dunckel, f. Altén (1799—1878), gift med den ovan omtalade khde D. W. Dunckel, från vilken hon blev skild (se s. 57 not 29).

⁷² Tusenårsminnet av kristendomens (X-domens) predikande i Sverige.

⁷³ C. L. Rodéhn (1781—1844), khde i Ölmevalla. — Hans vistelse i Lunds stift blev helt kort. Se Bexell a. a., 2, s. 268.

⁷⁴ Eg. *ἑαυτον τιμωροῦμενος*, självplågare. Titel på en komedi av den grekiske lustspelsförf. Menandros (343—293 f. Kr.), efterbildad av den latinske komediförf. Terentius (190—159 f. Kr.). Dennes samtliga komedier äro översatta till svenska av A. F. Wimmercrantz (1896).

⁷⁵ C. G. Lindblom (1792—1844), komminister i Fässberg. Om hans äventyrliga levnadsbana se Skarstedt, a. a., 1, s. 323.

spillan har vållats af kyrkoherdens från Skåne luntor,⁷⁶ i hvilka mig sker den otjensten att citeras. Du ser således anledningen till min brist på med[d]elsamhet. Jag har ej heller velat pjunka för mina vänner, hvartill min fortfarande sjuklighet kunnat förleda. Med våren hoppas jag lindring, hvartill förebuden äro inne. Resa till Carlsbad blir väl icke af för mig, och troligen icke heller för Tegnér, emedan jag intet hör af, ehuru resan skulle anträdas i maj. Jag får väl icke heller denna gång min längtan uppfylld, att besöka ditt gästfria hus och se det bördiga Södern.

Pehr Afzelius⁷⁷ har rådt mig att bebo under sommaren min lilla villa suburbana och der dricka seltzervatten, rida och gräfva etc. Det convenerar mig bättre, än den tyska postvagnen min lekamen och de stora resekostnaderne min klena cassa under låga spannmålspriser. Jag har ock svårt att lemna Götheborg, då H. K. H. tillkännagifvit sitt vistande här i flera dagar af juli månads början, då mönstringen, utfarten till Marstrand och Käsö etc. skola ske. I allmänhet är Götheborg om sommaren besökt af högsta, högre och lägre grader resande, som hålla innevärdarne botäppte.

I förtröstan på hjälp af *Hjelparen i nöd*, har jag utsatt förrättningsresor hela maj, och måste dessförinnan till Uddevalla i en anbefalld kinkig undersökning af det rikt doterade men illa vårdade Gustafsbergs barnhus. Jag har aldrig varit så tveksam om utgången, som nu; men lemna mig i Försynens ledning. Värst är det med den stygga riksdagen, som står i årets bakgrund. Från den får Du icke aflägsna Dig. Vi behövas i de viktiga ämnen för kyrkan (kyrk-lagen?), staten (lagen?) och läroverket (committéens betänkande, löneregleringen etc?), som då förekomma. Financerne förstår jag mig ej på, utan är idiot.

Tegnér, det icke blott älskvärdaste men ock klokaste af våra snillen, uteblifver. Kanske ock en och annan af de äldre mensales. Huru vill då denne Primas upprätta Ståndets anseende, sjelf i kinkig belägenhet. Trodde Du Dig väl, bland allt oförmodadt i vår tid, få upplefva den dag, då Primas Regni, sedan venia Primatis Lundens-

⁷⁶ Under signaturen »En kyrkoherde från Skåne» utgav den för allt nytt ivrande kyrkoherden dr. C. A. Bergman i Vinslöv 1832 en skrift med titel: Om svenska scholväsendet eller elementarscholan: med hänseende till Betänkandet af comitén till öfverseende af rikets allmänna läroverk. En skrift tillägnad Sveriges yngre presterskap. — I ett brev till Wingård (18/4 1833) skriver Tegnér härom: — — — »kyrkoherden från Skåne är under all kritik. Sådan imitativ fänad (servum pecus) skadar mera än den strängaste granskning Agardhs i allmänhet genialiska, ehuru ofta ohållbara och alltid impracticabla idéer.» Se Elof Tegnér, a. a., s. 37 och Esaias Tegnér's brev, utg. av Tegnér'samfundet, 7, (1960), s. 49.

⁷⁷ P. v. Afzelius (1760—1843), med. professor i Uppsala, öfverfältläkare m. m.

sis, skulle vara ställd under administration och hans förbindelser anseas för assignater? O, tempora, o mores! Skuldbeloppet uppgifves olika, från hvad Du säger 105.000 ända till 170.000 RD. Halfva lönen räcker icke ens till ränta. Stackars man, hvarföre sträfvade han till denna plats, och hunnen dit, hvarföre bemödade han sig icke att bibehålla den med värdighet. Jag vill honom väl, mera än han det trodt, men jag kan icke smälta denna skymf, kyrkan ådrages.⁷⁸

I bref på bref bestormar jag v. H[artmansdorff] med påminnelser om lönefrågans afgörande. Förgäfves! man bryr sig icke om de stackars lärarne. Mine skrifva i harmen skarpa tidnings artiklar, det ingen kan förtänka dem. Philos. lectionen är hos mig ledig, och jag har reserverat en löndel för den, hvarom jag gjort anhållan hos regeringen. Oaktadt detta icke inverkar på löningsfrågan, har dock v. H. hänskjutit saken till — mirabile dictu — statskontoret; således skall räknekammaren afgöra, om philosophi skall läsas på Götheborgs gymnasium eller raseras. Hvilken administration! och den likväl högmodig och afgörande, item biskopshatande.

Dock nog af klagovisor. — Hjertlig tacksägelse för det sända. Det är vackert, att Du så der far omkring och stiftar embetsbröders åminnelse.⁷⁹ Witterlek behöfves icke, vore tillochmed opassande, vid sådana tillfällen. Deremot är framställningen uppbyggelsegifvande; jag har erfarit det. För mig var det fägnande, att i Nibelius se en verksam herde; jag kände blott den omgängsamme, vänkäre gästfrie kamraten. Jubelgubben Roos var en verklig patriarch. Huru flitig under en lång lefnad! Min lefnad hinner troligen icke till den tid han var kyrkoherde. Liten och ond är den och räcker ej till Fadrens,⁸⁰ måtte den dock icke blifva onyttig.

Delin har jag med öppna armar mottagit.⁸¹ Just då jag var i begrepp att utsätta dag för hans installation, anmälades besvär mot patronrättighetens utöfvande, och begärdes inhibition i utnämningen. Cons. har ännu icke pröfvat målet, men nog föranleder denna list

⁷⁸ Ärkebiskop v. Rosensteins dåliga affärer, föranledde konkurs 1833, vilket i hög grad skadade hans ställning både inom ståndet och i riksdagen. Tegnér gjorde i sitt i not 76 ovan omtalade brev till Wingård några spetsiga anmärkningar rörande anledningen till fallisemanget.

⁷⁹ Syftar på Faxes »Åminnelsetal öfver kontraktsprosten S. D. Nibelius» (se not 3 till brev 23) d. 4/5 1832 samt över theol. doct. och kontraktsprosten Petrus Roos d. 23/11 1832. Roos (1740—1832) var kyrkoherde i Västerstad och en av Faxes trognaste äldre vänner.

⁸⁰ Troligen åsyftar Wingård, att han icke skulle uppnå sin faders biskop J. Wingårds höga ålder av 80 år. Han blev ej heller mer än 70 år på en vecka när.
⁸¹ P. A. Delin (1793—1871), lärare vid Lunds lyceum, kallades av patronus till Hjertums pastorat till kyrkoherde och måste fördenskull prästvigas och undergå pastoralexamen.

åtminstone uppskof, om ej värre. Delin bibehåller dock sitt goda lynne och lider endast af pastoraalexamens febern, hken är nära sin crisis.

Nu har jag klottrat alltför mycket. Slutar därför med vörnadsbetygelser för Biskopinnan och vänskapsförsäkringar af den upprigtige

Wännen.

Gb. d. 30 mars 1833.

37. af Wingård till Faxé 7/7 1833.

Käraste Broder!

Jag hade föresatt mig att skriva Dig till, sedan Kronprinsen d. 11—17 varit här; men ditt förekommande bref, för hvilket och Bolmériana, jag hjertl. tackar, sätter mig förr pennan i handen.

Hvad synes Dig om Thyselii förslag att göra unge prester till byskolmästare? Jag älskar icke synnerligen denne inbundne, sluge och otreflige kamrat; minst nu då han blifvit lycksökare, dväljes i St[ock]-holm och sopar de höga trapporna.⁸² Förslaget är ock anlagdt på cap-tatio benevolentiae hos de lättsinnige och kejsaren (Romulus) Augustulus.⁸³ Absit omen! Det bär stämpel af tidens tycke, att skolan står högre än kyrkan ell. denna blott är en tjenstepiga hos den förra, och endast så länge tolereras i tjenst, som hon vixelundervisar och gör handräckning i hvardagslifvet.

Der större folkmängd — såsom hos Dig, bor tillsamman på mindre rymd, bör fast skola finnas ell. stiftas, med lärare, som gör jemn tjenst, hvilket icke den i öfrigt sysselsatte presten kan. Der åter folket bor spriddt och på enstaka hemman, såsom flerstädes hos mig, måste lära-ren kringgå, och det kan väl icke presten. Om denne ock hade tillfälle, att samla en flock barn omkring sig, gör detta undervisningsbiträde föga gagn, enär ambulanter icke derigenom blifva öfverflödige.

Att draga, genom retningsmedel, unge prester från sina studier, under det att and[r]a folkklasser stiga i bildning, och anspråken på presten stegras, vore orådligt. Man rifver nog i våra dagar på *φραγμὸν ὄν περιέδοικεν Θεός*,⁸⁴ kyrkan, utan att inom den man skall öka förfallet.

⁸² P. Thyselius (se not 25 till brev 28) var ivrig befrämjare av skolväsendet i Strängnäs stift. Se Hagström, Strängnäs stifts herdaminne, 1, s. 173 ff.

⁸³ Åsyftar Aug. v. Hartmansdorff.

⁸⁴ Mark. Ev. XII, 1. »En man planterade en vingård och satte stängsel omkring» — brefvörf. har alltså med någon ändring av grundtexten gjort en skämtsam travestering av sitt namn.

Dit syftar förslaget, att secularisera presterne, och att låta allt andeligt förflykta.

Hvilket skulle ock måttet blifva och huru graderadt för denna undervisningsskyldighet? Huru osäkert bedömandet af detta större eller mindre, enligt uppgifter af herrar pastorer, sine adjuncters gynnare eller ovänner? Och hvarföre skulle den skicklige presten, som har cura, och således ingen tid öfrig, ell. som tjenstgör i församling, der fast skola finnes och hans biträde icke behöfves, stå tillbaka för en annan, som af tillfällighet ell. eget fläsk⁸⁵ pädagogiserade? Lägg här till en ny sort af bättre tjänstårsberäkning, då man likväl vill med skäl upphäfva den dubbla öfver allt, och förslaget är fulltygadt till oantaglighet. Du har visst flera skäl, än dessa i hast rafsade, för att afstyrka, det jag önskar Du gör masculine, på det att föredragandet som i circuläret redan gifvit på hand glatt bifall, icke må få styrka af consistoriernes tillstyrkan. Till Hedrén⁸⁶ har jag skrifvit. De andra har jag föga communication med, och dessutom hafva de öfverflöd af dagdrifvande prester. Icke så wi!

Jag lefver i min rosengård men njuter ej den ledighet, jag behöfde, emedan göromål och flockar af resande borttaga bonum otium, litteris et valetudini utile. Dock bör jag ej klaga öfver ohälsa, utan finner mig bättre, än jag kunnat vänta efter en oafbruten ansträngning sedan d. 22 april, då jag stack ut ur idet. Genom Guds undransvärda nåd, som varit mäktig i den svage, har jag utom episcopalia och ephoralia intermittent i hemmet, installerat 3 kherdar, bland hvilka den glade och beskedlige Delin,⁸⁷ hållit 6 visitationer, besökt 2 barnhus och flere skolor, hållit en kyrkstämman till 2 kyrkors hopbyggnad och predikat i mina 5 präbende kyrkor. Jag behöfver således nu hvila och hälsovård.

Tidens människoafguderier anstår mig icke. Jag kan således blott beklaga den älskelige Tegnér, som så besökes af dessa oblyga offertjenare. Jag har spått honom, att Tysklands teologer skola befinnas vara narrar. Præsentia minuit famam. Beklagligt, att han icke är renlärig; vi polemiserar härom ofta i långa epistlar.

Dock nu endast välönskningar och vördsamma hälsningar från
Wännen.

Wilhelmsberg d. 7 juli 1833.

⁸⁵ Uttrycket »eget fläsk» torde vara en skämtsam ombildning av tyskans »aus eigenem Fleisch» jfr »aus eigenem Antriebe» = av egen drift. Se även om ordet Fleisch i: Körte, Die Sprichwörter und sprichwörterlichen Redensarten der Deutschen, Leipzig 1837.

⁸⁶ J. J. Hedrén (1775—1861), biskop i Karlstad 1829, i Linköping 1833.

⁸⁷ Se not 70 i föreg. brev.

Käraste Broder!

Du är, såsom alltid, förekommande och vänkär, som fägnat mig med underrättelser från ditt lugna hem. En fridsröst är i synnerhet välkommen i detta missljud af klander, partisteri och afslag.

För din resa i den sena årstiden och på de dåliga vägarne, efter ett längre kammarlif, var jag mycket bekymrad, och hörde med deltagande berättelsen om de många obehagligheterna. Så mycket mera fägnar det mig, att veta Dig nu vara väl hemma *et illudere remis in portu*. Uppehållet hos Tegnér var icke, hvad det borde, trefligt, Stackars den wännen, som illfänas att vara hemma, der han icke trifves, i stället för att vara här, der han firas och är glad, och såsom hederlig man kan göra gagn.⁸⁸ Biskopsstolarne stå tomma och preludera för sitt bortskaffande. Morén⁸⁹ gjorde illskefullt häromdagen en motion om skrifvelse till Konungen att icke tillåta biskoparne hemresa, utan att tillhålla dem, att, såsom andre, söka sitt stånds tillåtelse. Jag lade den på bordet, der den hvilat. Sat sapienti! Dig kan ej hugget gälla, då Du, ehuru den äldste, trälät nära nog ett år ut, men Tegnér, som varit här för att dricka brunn, Kullberg, som skickat hit sin hustru i sitt ställe, och till en del Hedrén, som i otid rest undan banklagsförslaget och voteringarne i förstärkta stats utskottet, der omröstningar vunnos och tappades med 1 à 2 rösters skillnad. De herrarne besinna icke hvad episcopatets och ståndets frid tillhör.

Med f[ri]herre Jacob kom en galen ande in i constitutions utskottet. Han, och ingen annan, är orsaken till det missdådet, som med morgondagens riksrätt, utvecklar sina många sorgliga följder för Sveriges inre och, än mera, yttre förhållanden.⁹⁰ Du ser det af protocollet och reservationerne i Stats Tidningen. Sämre förd och oskickligare

⁸⁸ Faxe reste redan i nov. från riksdagen och besökte på hemvägen Tegnér, som blott två månader deltagit i riksdagen. I brev till sonen Christopher 24/11 1834 skriver Tegnér: »Biskop Faxe — — kom i torsdags och reste i dag. Han har nu snart tillbragt 3 vickor på vägen mellan Stockholm och Skåne. Det är ett grufligt söl. Rätt frisk var han ej heller, och är i allmänhet mycket förslappad och föråldrad.» — Om sin olust att deltaga i riksdagen skriver Tegnér till Wingård 22/3 1835: »Hvad riksdagen angår, så vämjes jag vid både att tänka och skriva derom. Jag beklagar dig uppriktigt som måste stå alltjemt och hänga näsan öfver den intellektuella och moraliska förruttnelsen af detta Statskader.» Se Palmborg, E. Tegnér's brev, VII, 1960.

⁸⁹ Th. Morén (1781—1843), professor h. c., khde i Solna, sed. i Karlskoga, riksdagsman.

⁹⁰ Jacob Cederström (1782—1857), frih., militär, president i kammarkollegium. Om hans medverkan till riksrättsåtalet 1834 och hans idéer om ett nytt »stats-hushållningssystem» se A. Thomson, Jacob Cederström, SBL 8, s. 163 ff., samt Schinkel-Alin, Minnen ur Sveriges nyare historia, 12: 1, s. 167 ff., och Sveriges Riksdag, II: 15, s. 352 ff.

styrd öfverläggning har jag ej deltagit uti. Min första anvisning till ett klokare förfarande möttes af hans upptåg, att förklara sig sjelf för anklagare mot hela stats rådet. Troligen hade han horn i sidan till dem, sedan han risquerade att blifva af med presidenten för sin befängda motion om natura-prestationer. Det är blott list af honom och hans släktingar, att förebära, det han ville sätta saken på spets med 106 § för att hjälpa alltsammans. Sådant gör i allt fall ingen, som icke är tollkühn. Beskedlige män, såsom Brakel,⁹¹ förvillades, för öfrigt känner Du de namngifne Egnell, Nibelius,⁹² och dertill bondhopen äfven inom borgarafdelningen = 10.

Denna af alla ogillade riks rätt och de ursinniga afslagen på allt till försvarsverket, utom gevär, skulle kunna gifva höjning i opinionen åt styrelsen, om den vet att begagna sig af oppositionens förflugenhet. Slöts nu riksdagen med en faderlig admonition och hot af en snart återkommande riksdag, i fall statsmachinen stannar, så vore de nu rådande depopulariserade, och en förändring vid annat tillfälle kunde ske. Men jag fruktar man förhalar och låter occasio calva halka sig ur händerna. Mätte jag hafva orätt!

Det fägnar mig, att opinion blifvit bättre i Lund. Skada blott att den förlupne Westgotha-presten gafflar i Correspondenten.⁹³ I allmänhet hafva dock några provins tidningar börjat ändra ton och blifvit mera loyala. Så synnerligast antipoden i Upsala,⁹⁴ hvilken haft förträffliga artiklar af Hans Järta⁹⁵ mot Crusenstolpes infernaliska nidskrift.⁹⁶ Kan Du icke få några academici att låna ibland sina pennor åt provinsens tidningar? Några af dem äro i öfrigt scribaces, och kunde väl understundom hafva otia politica, dock något grundligare än professor Brings.⁹⁷

⁹¹ G. A. Brakel (1782—1853), bankokommissarie, led. av riddarhuset vid riksdagen 1834.

⁹² C. F. Egnell (1799—1870), dv. rådman, sed. borgm. i Linköping, riksdagsman samt G. Nibelius (1789—1849), dv. khde i Fellingsbro, sed. biskop i Västerås, riksdagsman.

⁹³ Skånska Correspondenten redigerades 1833—38 av västgöten J. Otterström (1806—1892). Han hade prästvigts i Lund 1830. Var sed. förest. för Skara folkskolesem. 1843—49, därefter khde först i Ransberg och sedan i Varola. Riksdagsman såväl i ständriksdagen som i andra kammaren. Tillhörde oppositionen mot regeringen.

⁹⁴ Med antipoden i Upsala menas Upsala Correspondenten.

⁹⁵ Hans Järta (1774—1847), den bekante politikern. Om hans kritik av Crusenstolpe se SBL 9, s. 422.

⁹⁶ M. J. Crusenstolpe (1795—1865), eg. jurist, assessor i Svea hovrätt, men främst känd som litteratör och oppositionsman mot regeringen och konungen. Hans här omnämnda nidskrift bar titeln: »Skildringar ur det inre af dagens historia.» Den utgick i fyra uppl. och på norska anonymt. Se SBL 9, s. 421, f., samt Höjer, Carl XIV Johan, konungatiden, s. 350 f.

⁹⁷ E. S. Bring (1785—1855), professor i Lund, berömd polyhistor, urspr. historiker, därefter medicinare och slutligen jurist. Fick Bjäresjö pastorat som

Aftonen, då jag skrifver detta, har jag tillfredställelsen att hafva aflifvat en galen motion af Afzelius,⁹⁸ att myntverket skulle ställas under bancofullmäktige. Du minnes tuppfäktingen med Hedrén om skrot och korn; nu skulle Konungen icke ens få vara myntmästare, med Almroth⁹⁹ till medregent.

Den berättelse, Du omtalar, att bondeståndet skulle skrapat c[onstitutions]utskottet, är ogrundad. Nog kan det ståndet thy förutan göra dumheter dagligen, illa styrdt som det är och besatt af Anders Danielsson, såsom ett annat sällskap af gergosoner.¹

Jag har nu haft fullt upp att göra, emedan Rosenstein dels haft ondt i ett öga, dels varit i Upsala, så att jag äfven vicarierat för honom vid prestvigning häromdagen. Han är nu åter här. Presterne utvandra, och på 2 à 3 veckor blir intet egentligt arbete. Obekvämligt uppehåll för oss, som icke få komma hem, icke heller göra gagn.

Ännu hafva vi icke haft något plenum plenorum. Konungen älskar icke att se dessa ständer, som alldrig göra honom annat än obekvämligt. Ledsamt, men till en del om icke i allo ursäktligt, är detta förhållande. Gud hjelpe vårt arma fädernesland!

Hälsningarne till Dig äro många, men kunna således icke specificeras. Bland dem från den älskelige kronprinsen, för hvilken jag omtalade, att jag haft bref af Dig och om sinnesstämningen i Lund.

Tillåt mig framföra ödmjuka compliment till Biskopinnan. Jag tycker mig se, huru hon bullar upp för sin Gubbe till julen. Eja! den som hade sådana. Men annat slag der man betalar äfven luften, den man andas.

Gud vare med Dig! önskar brodern

Wingård

Är Du snäll, så skrifver Du snart, mot gengåva.

St[ock]h[olm] d. 16 dec. 1834

ex pleno ordinis eccles.

39. af Wingård till Faxé 20/7 1836.

Käraste Broder!

Jag har länge burit på mitt minne min brefskuld, men jag har också behöft tid, att återhemta mig från förskräckelsen öfver de dryga pap-

prebende. Vilken av hans 292 akademiska disputationer Wingård här åsyftar är icke lätt att avgöra, men sannolikt torde det vara hans 1834 utgivna »Om stat, statsförfattning och representation med afseende på Sverige; en skrift för den större allmänheten». — Se om honom SBL 6, s. 247, samt Carlquist, a. a., II: 5, s. 273 ff.

⁹⁸ L. P. Afzelius (1779—1847), teol. dr, khde i Alingsås, riksdagsman.

⁹⁹ N. W. Almroth (1797—1852), berömd kemist, överdirektör vid mynt- och kontrollverket. — Om striden rör. riksdagens makt över banken se Höjer, a. a., s. 340 ff.

¹ A. Danielsson (se not 22 till brev 27) — Gergosoner=tjuvar.

per, Du skickade mig i våras. Utan tvifvel har Du i din besättning några, som göra ett med kyrkans förstörare. Ond afsigt påbördar jag icke, men falsk åsigt eller för mycken eftergift. Alldrig kunde ett önskligare svar erhållas till Påbudet, som af Augustus utgått;² det var så som hade conceptet legat, skrifvet med sympathetiskt bläck, inuti remissen ofvanefter. Gud tröste presterskapet, om ett sådant machverk skall pågå. Farväl då med det egentliga embetet, men lefve ett ljugande bokhålleri. Lundvall³ kallar prestens seculaira bestyr *Pompa Diaboli*, den man borde afsvärja. Tvärtom hädanefter blifva dessa parerga⁴ just hufvudsaken, och presten upphör att vara prest. Jag har häftigt remonstrerat både i consistorii utl., hvilket jag fick uppsätta, och i ett 10 sidor långt bref till v. H. Dixi et salvavi animam: men väntar också ingen förändring; ty det hör till kyrkans olyckstecken, att den välmenande St[ats] sekr. icke tager skäl utan vill proprio Marte styra och ställa i ämnen, dem han icke kan känna så väl som kyrkans organer. Du och jag äro i synnerhet de, som böra hålla emot presterskapets ytterligare betungande; ty endast hos oss är duplication, sakna ofta äldre pastorer medhjälpare, och hafva kontrakts prostarne genom bona ecclesiæ mera att göra än annorstädes. Låtom oss ock vara enige i motstånd och icke låta några lycköskande consistorialer förvrída våra utlåtanden efter oförståndets eller den kortsynta välmeningens önskningsar.

Jag lyckönskar Dig till ditt blifvande prestmöte. Äfven jag, såsom Du väl sett af den redan sända synodal dissertationen, ämnar ett dylikt d. 6, 7 och 9 sept. Wäl hade jag behöft mera tid på mig för den tillernade berättelsen, men jag vill taga musten af Bruhn,⁵ dompros-

² Såsom i Inl. påpekats saknas helt brev från Faxen för tiden 1828 till slutet av 1836 och vilka »dryga papper» Faxen sändt på våren 1836 är därför okänt. — »Påbudet som af Augustus utgått» — man observere ordlikheten med julevangeliet — gällde ett av v. Hartmansdorff den 30 dec. 1835 utfärdat cirkulär till samtliga domkapitel om utgivande av årliga berättelser angående religionsvården samt undervisningen vid folkskolor och läroverk. En stor del av W:s skarpa brev till v. H. är återgivet av Fehrman, a. a., 2, s. 50 ff. — Hartmansdorff lät sitt förslag förfalla. — Rör. W:s påpekande, att bona ecclesiæ i Lunds och Göteborgs stift förskaffa prostarne mera arbete än i andra stift bör erinras om, att eftersom de båda stiftens landområden icke tillhörde Sverige vid reformationens genomförande, så förskonades de från Gustaf Vasas indragningar av kyrklig jord. Förvaltningen av denna jord ålåg alltså alltså kyrkans tjänare.

³ C. J. Lundvall (1775—1858), teol. dr, prof. i Uppsala, sed. khde i Munktorp.

⁴ Parergon = bisak (eg. i måleriet).

⁵ Anders Bruhn (1778—1856), lektor i Göteborg, domprost i Västerås 1836, Wingårds efterträdare som biskop i Göteborg 1839. Om W:s ständigt vänskapliga förhållande till Bruhn, »Stiftets Melanchton», som han kallade denne, och hans uppskattning av honom som teologisk förf. se Fehrman, a. a., 1 s. 202. Det här i brevet omotiverade frågetecknet efter orden »hedersmannen och theologen» kan således icke vara ironiskt menat.

ten, och Bromander,⁶ Cii notarien, hvilka båda öfvergifva mig. Bruhn är nu och beser sitt domprosteri. Det var ju en värdig befordran för den hedersmannen och theologen?

Öfversättaren till biskop Dräsekes:⁷ *Wägen genom Öknen*, skvadrons och fångpredikanten *Holmgren*⁸ har bedt mig hos Dig recum-mendera denna bok till afsättning i stiftet. Jag gör det så mycket heldre, som jag gjort bekantskap med denne skicklige embetsbroder, och gifvit honom anvisning till dylika öfversättningar, äfvensom emedan boken är ganska god och på ett sinnrikt sätt visar, huru man ur ett enda bibelställe kan framtaga många betraktelser för tron och lefnaden. Cura ut in synodo efficias!

Benevolo lectori öfverlemnas en liten fingerfrukt. Sedan återkomsten från riksdagen hafva händelserna velat, att jag tryckt mycket, *ut quem mala scabies urget*.⁹ I Litteratur Tidningen får Du äfven ofta se mina fingerspår, framdeles äfven i Ecclesiastik Tidningen, stundom i Upsa[la] Correspondenten o. s. v. Saken är den, att jag, så att säga, läser med pennan i handen och således får lust, att af det jag läser göra en liten anrättning.

Större lunta blef prestmöts berättelsen: Monstrum horrendum, informe, ingens, cui lumen ademtum.¹⁰ Bedöm den skonsamt, när Du en gång får den i handen.

Är du nu icke långsinnt, men god och snäll, så skrifver Du mig till om hvarjehanda. I kyrkan och läroverket tryta ej ämnena.

Många complimentier till Biskopinnan och den vackra flickan, äfvensom helsningar till Engeström m. fl. som minnas

Din oföränderlige vän

C. F. af Wingård

Götheborg d. 20 julii 1836.

P. S. Jag bryter förseglingen för att anmäla min notaries yrkan, att din ville redovisa för c[ollect] och st[am]b[oks] medlen till Långhem och Fagered, hvarom löfte längesedan gifvet men ej fullbordadt. D:o till Stammared! — Förlåt besväret, men det behöfves på cunctator Palm.¹¹

⁶ L. M. Bromander (1796—1866), konsistorienoterie i Göteborg 1828, khde i Krokstad 1835.

⁷ J. H. Dräseke (1774—1849), superintendent i Marburg.

⁸ J. N. Holmgren (1802—1874), skvadronspred. vid Livgardet, sed. khde i Hacksta av Uppsala ärkestift. Den nämnda boken översattes 1835.

⁹ Citat från Horatius. De arte poetica, vers 448.

¹⁰ Citat från Virgilius.

¹¹ J. J. Palm, se not 48 till brev 31.

40. af Wingård till Faxe (odat.) okt. 1836.

Käraste Broder!

Den värde Ståndsbrodern har förekommit mig. Jag ämnade skriva Dig till, då jag blifvit underrättad om din sjuklighet; men fick dessförrinnan ditt lugnande bref, hvarföre jag dröjt, upptagen af handlingarnes iordningställande och predikarbete i mitt närmsta præbende, der jag konfirmerade ungdomen och utdelade N. testamenten. En behaglig återhemtning efter allt det föregående slitet.

Jag beundrade din raskhet, som vid de innevarande 70 åren, ville åtaga Dig besväret, som för biskopen är minutligt vid ett prestmöte. Den sena årstiden — hösten är min styggelse — tyckte jag icke heller om. Kanske var det en lycka, att Du slapp att tröttnas dermed; och hoppas jag Du en vackrare årstid kan ersätta det uteblifna.¹² Medlertid gläder det mig hjertligen, att åkomman icke var värre, och att den redan är öfvervunnen. Sådant visar mycken lifskraft i behåll. Fortfare den länge!

Mitt prestmöte var i allo värdigt, och det vackraste jag hållit. Hvad tidningarne förmält, och kanske väckt mine wänners deltagande, har för ingen del oroat mig. Discussionen derom var lugn och för ingen del förödmjukande för ordföranden. Jag kom längre, än jag sjelf förmodade; ty några goda beslut fattades före knuten: om en gemensam cassa och ett öfver hela stiftet jemndelat bidrag. I Halland äro de flesta pastoraten; derföre är participenternes bidrag der mindre. Naturligtvis skulle detta fara upp, om classificationen öfvergick hela stiftet. Man försvarar sin fördel i det längsta, synnerligast i en tid, då pastors inkomster aftaga. Den, som vid en blifvande riksdag rör på denna isoleringsprincip med divisioner, får den förmodligen upphäffen av ståndet. Men icke är jag den, som vill väcka denna oro. Jag fick, hvad jag närmast önskade, halländske pastorerna att morgonen efter prestmötet underteckna en classification för deras län, der ojämnheterna varit störst. Men hvad är det värdt, att upplysa sådant i de oefterrättliga tidningarne, som fara med fals och flärd. — Djupt rörd af Guds nåd, som upprätthöll mig i alla bestyren, har jag tackat: Honom, all god gåfvas gifvare, för detta nya kärleksmöte med mitt presterskap, hvilket skiljdes från mig med ökad aktning och kärlek. *Deus et sic olim!*

Nytt besvär med Hedréno-Agardska dumheten i prestbildningsfrågan! Det skulle skaffa oss prester, knappt handtverkare, blott ger-

¹² Det utlysta prestmötet i Lund sept. 1836 inställdes på grund av Faxes sjukdom. W:s förmodan, att det skulle hållas senare, gick icke i uppfyllelse.

ningsmän. Jag avstyrker i allo, och vill hålla universiteten i anseende, skulle ock professorerne någon gång fela i öfverdrifna fordringar, såsom väl någon gång skett hos Dig. Det skall blifva roligt att få Reuterdahls bok, den Du väl kunde genast skicka mig.¹³ I Agardhska luntan stod ock mitt anförande i ståndet, der jag gäckades med luftseglaren. Det är glupskt hvad han blifvit biskop. Hierarcherne i Lund och Götheborg kunna nu avstå den äran åt Novitius. Man skall se braf mycket i syne för att tro, att tiden gynnar episcopalism. Genom gudsfruktan, lärdom och flit skola vi väl hålla oss uppe; men anspråk och förflugenhet hjelpa icke dertill.

Jag beklagar Dig för din omgifning af intriger. Så gerna ville jag värdera Lund, hvilket i vettenskapligt afseende betydligt stigit de senare åren. Men denna ränkfullhet, och begäret att gå bakvägar, är dess *partie honteuse*. Någon lättnad torde den senaste flyttningen gjort,¹⁴ men många själsfränder till konstmakaren återstå, och den ojemna aflöningen blir, om den ej avhjelpes, en städse ny anledning till intriger och lycksökeri.¹⁵ Af detta onda erfar jag här intet.

Det härliga besöket af de kungliga var för Dig behagligt. Jag saknar att icke hafva fått se den Leuchtenbergska familjen, som att döma efter kronprinsessan och hertig Max är förträfflig.^{15a} Vår gamle Konung behöfde denna hugnad vid sina dagliga förtreter af svenska tidningar och norska storting. Frid öfver hans ålderdom.

Såsom vanligt väntar jag din gåfva af lections katalogen och hvad annat Du har att fägn mig med. Såsom sugpapper till ditt omslutan- de bref sänder jag en stump Stifts tidningar, der jag tecknat Gubben Blomdahl, ett andligt snille, som vid riksdagar minst var på sitt ställe.¹⁶

¹³ Rör. Hedréno-Agardhska aktionen i prestbildningsfrågan bör påpekas, att W:s förmodan om Hedréns medskyldighet i Agardhs förslag knappast är riktig. Agardhs skrift 1836: »Handlingar rörande prestbristen i Lunds stift samt prestbildningen vid rikets akademier» hade utarbetats i samråd med Magnus Bruzelius (1786—1855), khde i Löderup och ledamot av prästeståndet för Lunds stift vid ett flertal riksdagar. (Se vidare not 64 till brev 47). Om dennes memorial i ärendet vid 1834 års riksdag och debatterna då samt Faxes inställning se Österlin, a. a., s. 135 ff. — Reuterdahls granskning av Agardhs skrift följde i Theol. Quartalskrift 1836, varjämte A. E. Knös granskade skriften i Sv. litteratur-fören:s tidning 1837. Se även Reuterdahls Memoarer, s. 150.

¹⁴ Asyftar Agardhs flyttning från Lund till biskopssolen i Karlstad.

¹⁵ Om professorernas bedrövliga avlöningsförhållanden se Weibull, Lunds Universitets Historia 1668—1868, 1.

^{15a} Hertig Max = Maximilian Josef Eugène August Napoleon av Leuchtenberg (1817—1852).

¹⁶ J. U. Blomdahl (1762—1836), khde i Kristine förs. i Göteborg, sed. först i Starrkärr och därefter i Lundby, riksdagsman. Wingårds biografi tryckt i Göteborgs stiftstidning 1836.

Framför min vördnad för Biskopinnan och mina helsingar till den vackra flickan och Engeström.

Med oföränderlig vänskap framlefter
din tillgifne
C. F. af Wingård.

Götheborg d. (?) oct. 1836.¹⁷

41. Faxe till af Wingård 16/10 1836.

Lund d. 16 oct. 1836.

Värdaste K. Bror!

Munera placant diis hominibusque. — Således mycken tack för det uppbyggliga, på så sann andlig erfarenhet grundade minnet af den hederlige och nitiske Blomdahl. Sådant läser jag så gerna. Jag har dröjt någre postdagar, att betala min skulld. Detta sker icke gerna förr än man fått in sina capitaler, och just det hufvudsakliga, hvarmed jag tror göra Dig et nöje, fick jag icke in förr än på morgonstunden och har knapt haft tid, att ögna det igenom d. v. s. dr Reuterdahls vederläggning af Agardhs smörja. Mina korta ord vid orgel-invigningen följa ock med, i sanning obetydligare, än hvarom tidningarne sqvallrat.¹⁸

Just orgel-invigningen var ordsak, att prest-mötet utsattes så sent. Jag ville förenat desse högtidligheter, och tillika önskat fira en half-jubelfest för 1536 års reformation: men väl var det, att mötet icke ägde rum. Det hade inträffat under det svåraste väder och väglag och kunde grundlagt siukdomar hos många. Lefver jag och mår väl, väljer jag midsommars tiden.

Emot förmodan anlände en hel hop prester — så en och annan från XI contracter, til orgel-invigningen. Ibland andre vår gode vän dr Rönbeck.¹⁹ Han var hos mig 10 dagar. Han är något svag til kropp och själ, men kan likväl vara med, och är mellanåt helt tapper. Han bad mig hjertl. helsa.

Det gläder mig, att Du haft nöje af prestmötet. Någre af Dina propositioner hade äfven jag ernat framställa, likgiltig huru de afgjorts, då de ofelbart åsyftade presternas förmån. I Wexiö skall man bifallit förskott till riksdags-arfvode, så påtagligt det rätta.

Vid det hastiga genomläsandet af Reuterdahls opus tycker jag, att han pro auctoritate lagt om corpus dilicti, som sammanrafsat sin

¹⁷ Datum saknas, men av Faxes brev 16/10 framgår, att det måste vara skrivet i början av okt.

¹⁸ »Tal vid invigningen af Lunds domkyrkas nya orgel, sjuttonde söndagen efter Trinit. den 25 September 1836» (1836).

¹⁹ C. S. Rönbeck. Se not 43 till brev 14.

smörja, endast för att ställa sig in hos gymnasiernes voterande lectorer. Han hade lämnat alla stads(!)råden exemplar, innan frågan skulle förekomma: — men icke Hartmansdorff. De höllo på att bita på kroken. Nu får man se huad vederläggningen verckar. Det är allt för väl, att Du försvarar universiteterna. Jag undrar, huad Lundblad²⁰ tager sig för. Såsom academicus vore det skamligt, om han träder in på de bespottares väg.

Ifrån Stockholm har förnumits, att nyl. varit fråga om och så godt, som afgjort, att Schultzenheim²¹ skulle blifva statsråd, Hartmansdorff hofcanceller och Hegardt²² stats:scr, men någon verkställighet har af tidningarne icke kunnat upäckas. Jag undrar, huru förhållandet kan vara. Carolstadiensis skal ånyo försökt, at blifva den andre Wallqvist²³ och det säges äfven, att man haft Gothoburgensis i åtanka.²⁴ Så gerna jag önskade det, ville jag ej tilstyrcka Dig et så gräsligt arbete — och hufvudsakligaste lemnandet af et så herligt fält, där Du är totus in illis.

Med intrighistorierne har jag icke synnerl. att sköta. De äga blott rum i cons:o acad:co, dermed jag undviker så mycket möjl. är all befattning. Professors förslagen är nästan det enda, som ej kan undgås. Det ankommer på utgången af botaniska professionen²⁵ om jag någonsin befattar mig vidare med något dylikt. — Vi hafva fått et annat bekymmer, hvari alla sanna academici deltaga. I går resolverade rådstufvu-rätten til concours för Bergqvist.²⁶ Hans debet lärar gå up

²⁰ Torde åsyfta Sven Lundblad (1776—1837), biskop i Skara, f. d. professor.

²¹ D. v. Schulzenheim (1788—1848), blev hovkansler 1825 och statsråd 1838.

²² Chr. B. Hegardt (1781—1837), kansliråd, diplomat, deltog i kongressen i Wien. Faxes funderingar rör. förändringarna i konseljen besannades icke.

²³ O. Wallqvist (se not 26, s. 23) tidigare chef för ecklesiastikexpd., biskop i Wäxjö. »Carlstadiensis», biskop Agardh, kom icke att inträda i konseljen.

²⁴ Gothoburgensis är brevets adressat, biskopen i Göteborg.

²⁵ Sedan den berömde botanikern C. A. Agardh 1835 utnämns till biskop i Karlstad, uppstod en allvarlig tvist om efterträdare till honom. Huvudkandidater voro universitets sekr. J. W. Zetterstedt (1785—1874), entomolog och botaniker, understödd av bl. a. prokanslern Faxe, samt Agardhs unge son J. G. Agardh (1813—1901), som understöddes av den berömde zoologen Sven Nilsson (1787—1883) samt av Thomander, vilken senare i en osignerad artikel i Gefion 1832, s. 157—159, med rubrik »Lund den 2 Oktober» drivit obarmhärtigt gyckel med Zetterstedt. Se Selma Colliander, a. a., s. 24. — Om motsatsen mellan Zetterstedt och Nilsson se Rektor Gustaf Anderssons brevväxling 1832—1863, 2, s. 15, samt N. P. Osberg, Lundaminnen från 1820-, 30- och 40-talen (utg. av Carlquist, 1927), s. 73. — Zetterstedt utnämndes efter långt dröjsmål 1839.

²⁶ B. J. Bergqvist, (se not 36 till brev 30). Om hans dåliga affärer se Reuterdahls Memoarer, s. 183. I det privata faxearkivet finnas två brev från Hartmansdorff (8/1 och 20/5 1836) rörande Bergqvists trevanden att erhålla Leksands indräktiga pastorat för att såmedelst reparera sina affärer. H. avstyrkte förslaget.

til 30 000 Rd. Bco. Kanske derutöfver. Ingen olycka har träffat honom. Det blir en svår concours, tilkommen endast af slarf och et oförsvarligt förlitande på framtiden.

I går afton tracterade hr Günther med en herlig orgel-musik.²⁷ Min k. son som varit hemma et par veckor, nedlägger sin vörndnad för Vice-Talmannen, deruti Engeström²⁸ också instämmer, fägnande sig såsom decanus öfver göteborgska gymnasisterne.

Med beständig vänskap
Din tilgifnaste
Vilh. Faxé.

42. af Wingård till Faxé 9/11 1836.

Käraste Broder!

Förlåt, att jag dröjt att tacka för det kärkomna brefvet under d. 16 oct. och de sköna vängåfvor, det omslöt. Men jag har utom annat, varit sysselsatt med prestcandidater, dem jag med stort nöje ordinerade d. 4, och med beredelserne till Bibelsällskapets årssammankomst Lutherdagen, då jag alltid infattar förhandlingarne i en prologus och en epilogus.

Ditt tal vid orgelns invigning har jag med mycket nöje läst. Det var ganska passande, och måste hafva gjort intryck i den vackra helgedomen, till hvars prydliga skick jag hjertl. lyckönskar Dig. Det passar Biskopen i Lund, att vara historicus och antiqvarius, emedan der äro så många fornminnen; för min brist i dessa stycken har jag någon ursäkt i min omgifning, der allt är nytt. — Emedan Du är samlare, tar jag fram något lappri i samma väg, hvilket jag ej minnes, om jag pliktskyldigast förut meddelat.

Reuterdahls skrift,²⁹ för hvilken jag redan tackat honom, var ypperlig. Jag undrar hvad skepnad vår Proteus skall antaga, för att komma undan denna jättekramning. Ännu har jag ej låtit afgå cons. utl. i ämnet, men nästa session skall jag för mine kamrater uppläsa hvad jag skrifvit. Det skall blifva factiskt och slående. I det theoretiska yttrade jag mig vid riksdagen. Med hvarje ordination blir jag mera öfvertygad om nya prestbildningens nytta. Dock laga, om Du kan, att

²⁷ F. W. Günther (1785—1853), tysk musiker, organist vid Tyska kyrkan i Göteborg, framstående orgelspelare. Företog vidsträckt konsertresor i Skandinavien.

²⁸ J. A. Engeström, se not 69, s. 40, Faxes svarson.

²⁹ Reuterdahls kritik av Agardhs förslag rörande prästbildningen (se not 13 till brev 40). R. säger i sina Memoarer, att han sänt Wingård ett expl.

i synnerhet den allvarsamme Ahlman icke lägger städse nya läroböcker på ungdomen, såsom nyligen den Bretschneiderska luntan, hvilken Tegnér förordat.³⁰

Jag har haft nöjet, att genom köpmannen Johnsson³¹ och vår brorson Hagberg³² få hälsningar från Dig och underrättelser. Den sistnämnde är en hygglig och bildad ung man, som kommer att upprätthålla namnets anseende.

Ja stats sekreterare! Nog har A[gardh] fikat därefter, och spänningen lär vara stor mellan honom och H[artmansdorf]f. Men hvarföre sätter Du goth. i sista rummet på förslaget, då han likväl af sjelfva oppositionen blifvit anmanad att söka? Jag svarade med min gamla latin: Qui bene latuit, bene vixit et infra fortunam quisque manere suam. På förändringen tror jag icke förr än jag ser den. Konungen håller ut med vanda personer och vi få väl behålla vår kejsare,³³ och kunna få sämre.

Bergqvists öde bedröfvar mig djupt. Jag har haft många communicationer med hans wänner här, och äfven förbundit mig till något. De gifva sig hopp, att han kan räddas, hvilket jag gerna ville dela, men summan är ryslig. Viri mercuriales äro vanl. inga hushållare, och hans långa lönlösa tjenstgöring förklarar något af gåtan. Jag har sjelf varit uppe till hans skuldsumma i riksgäld. *Non ignarus mali, miseri* etc.³⁴

Med detta bref anmäler jag prestmöteshandlingarne, hvilkas correction gjort efterverkan. Läs luntan, då hon kommer, vid spisen; men kasta den icke i elden. De gifvas nog, som skulle bränna ifraren.

Günther måtte ha fastnat i Skåne; åtminstone har jag icke hört af honom. Den väl- ell. ovisa magistraten härstädes har nämnt Bergsten och icke honom till orgelnist.³⁵ På det byket har jag icke haft någon trasa. Biskopen har intet att säga i Götheborgs domkyrka, om han icke vill predika, hvilket jag ock årligen gör för att hålla min talan öppen.

³⁰ K. G. Bretschneider (1776—1848), generalsuperintendent i Gotha, företrädare för rationalismen. Hans här åsyftade verk bär titeln: »Systematische Entwicklung aller in der Dogmatik vorkommende Begriffe.» Utkom i svensk övers. 1834 med företal av Tegnér, (se not 14 i Inledningen).

³¹ Cornelius Johnsson, köpman i Göteborg. Han hade en son vid universitetet i Lund. Se härom längre fram not 63 till brev 46.

³² Härmed torde åsyftas K. A. Hagberg (1810—1864), dv. docent i Lund, sed. professor. Eftersom W. skriver »vår brorson», så torde han mena en son av Faxes och sin egen gode vän och du-broder C. P. Hagberg.

³³ v. Hartsmansdorff.

³⁴ Citatet, som är hämtat från Virgilius (Trojas förstörelse), är här något omändrat och lyder urspr.: »haud ignara mali miseri succurrere disco».

³⁵ Johan Bergsten (1799—1852), hovsekreterare och organist i domkyrkoförsamlingen.

Det fägnar mig, att decanus godkänt mine gossar. Så hafva fyra i Upsala fått utmärkta betyg. Det ligger såsom bomull omkring hjertat på ephorus.

Knappt rum på papperet, men mycket i hjertat, för hälsningar och välönskningar

af Wännen

d. 9. nov. 1836

43. Faxe till af Wingård 18/4 1837.

Lund d. 18 apr. 1837.

Värdaste Bror!

För Din efterfrågan och vänskapsfulla deltagande tackar jag hjertl. Omnia jam fiunt, fieri quae posse negabam.³⁶ Hvem skulle väl här kunna frugta för stenkastning nattetid. Det var dock icke mer än en, men det var en hälft af et murtegel om 3 markers vigt. Kl 1/2 12 om natten, då jag höll på, att inslumra kom den insusandes genom dubbla fenster med den kraft, att den vid passagen öfver hufvudet, sårade den genom nattmössan, så att blodet ymnigt strömade, men genom bad af kallt vatn strax stannade. Såret är redan så godt som läkt. Jag flyttade sängställe til et rum åt gården, insomnade lungt kl. 2, såf någre timar, och utom en ringa mattighet genom den förminskade sömnen, befant mig Gudi Lof! ganska väl. Huad som är märkligast, att jag sedermera mått nästan bättre, än förut. Jag har ingen krämpa, att klaga öfver. Vore luften varm kunde jag gå ut. — Mitt välmående efter illgerningen är en stor Herrans nåd. Min k. hustru och öfrige damer blefvo grufligen förskräkte.

Det besynnerligaste, att jag eller mit hus blef et oskyldigt offer för någre vildsintas yrsel. Den skulle utmärka misnöje för nedrifningen af en gammal otäck mur emellan Lundagård och Lilla torget. Den skall blifva lägre, förses med stenpelare och järnräck — eller rättare sagt, järnkedjor, således prydligare. Genom sin höjd tjente den til skydd för hvarjehanda. Hvarcken kommer uprinnelsen eller utförandet af förändringen från mig. Den är befalld af förra canc. gr. v. Engeström — och då verkställigheten nu påböds, sedan pelarne blifvit huggne och järnkedjorne färdige, viste jag aldeles icke af cons:ii academici beslut derom, förr än det var fattadt. Visserl. var jag af samma tancar, som alla med förstånd och smak, att förändringen var nödvän-

³⁶ Den latinska satsen och den efterföljande svenska bör nog ses mot bakgrunden av pöbeldemonstrationerna i Stockholm under föregående riksdag. Lämpligen bör latinet översättas med: allt händer nu, som man icke trott skola ske.

dig, men hade ej mer del i värkställigheten, som börjats d. 5 och 6, än Du. Illgerningen väkte en rättvis afsky. Flere dagar voro mine dörrar beständigt öppna för deltagande vänner. Förmiddagen infant sig Cons. acad. anfördt af rector, som höllt et vackert tal. Eftermiddagen kl. 6 öppnade en rörande och högtidlig syn. Hela studerande corpsen, jag tror öfver 400 kom tågande från Lund[a]lgård, ställde sig utför mit hus och ropade vivat i 3 omg., hvarefter curatorne insändes som genom ordförande tolkade de värdigaste tänkesätt.

Våldet var finalen på en hop mindre uptåg om aftonen neml. borttagande af arbetarnes verktyg etc. etc. Genom undersökning af desse har man kommit någorlunda på spåren efter våldsvärkaren. Bekännelse har man ännu icke fått — och på personen är man ej säker. Malmros, Hageus och Thomée äro mest graverade.³⁷ Den förstnämnde är illa känd förut. De fleste äro icke fullt studenter h[oc] e[st] icke kunnat ännu taga fullständig student examen utan gå på förbättring, d. v. s. göra ingenting. Det är en orimlig författning, som tillåter dem taga examen plockvis. — Så strängt tiltaget synes, tror jag likväl, att, afsigten endast varit, att skrämma. Stenen har nog tagit något emot fenster posten och derigenom fått en sned riktning mot sängen.

Strax efter återkomsten framförde adj. Ek Dina vänskapsfulla helsingar och berättade med synnerlig förnöjelse den förekommande godhet Du visat honom och det hopp han hade, att blifva götheborgsbo. Det blir i sanning förlust för akademien.

³⁷ Det akademiska konsistoriet ingrep snabbt och allvarligt med anl. av attentatet mot biskopen. Sålunda bestämdes, att ingen studerande utan rektors medgivande fick lämna staden, och alla offentliga examina inställdes. Detta beslut gällde från den 8/4 till den 19/4, då utredningen var klar. Elva studenter dömdes till relegation. Faxes förmodan, att icke-studenter voro de skyldiga, överensstämmer blott rör. en person, med verkligheten. Vem som kastat stenen genom biskopens fönster blev aldrig utrett. De i brevet nämnda tre studenterna voro O. W. Malmros (1817—1865), student av Skånska nationen, O. J. Hageus (1817—1886), idem, och G. O. Thomée (1820—1850), student av Blekingiska nationen. Alla tre kommo från kulturhem. — Om rättsgången se Consistorii Acad. protocoller för 1837, Ser A 1, nr 131, LUB. — I samtida memoarlitteratur omtalas händelsen utförligt. Om benådningen av de straffade se J. Feuk, Biografien över Faxe i SBL 15, samt om attentatet Palmborg, i Lund för 100 år sedan. Sydsv. Dgbl Snällposten 11/6 1949. Om de tre av Faxe nämnda studenterna kan påpekas, att Malmros trots benådningen synes ha lämnat universitetet och blivit jordbrukare; Thomée, som var känd som vältalare utbildade sig till läkare och dog ung i kolera, och Hageus tog juridisk examen, blev v. häradshövding men övergick till att ägna sig åt timmeraffärer och terpentinfabrikation. — Om Thomée har prof. G. Ljunggren kort efter den unge läkarens död skrivit en sympatisk minnesteckning: »Göthe Oscar Thomée. Ett studentminne» (1852). — I det privata faxearkivet finns från kanslerssekr. N. M. af Tannström (1777—1842) ett brev (12/5 37), i vilket han omnämner, att till kanslersexpeditionen inkommit nådeansökningar från 6 av de anklagade.

Hr C. A. A. i C:stad lærer hafva åtskilliga funderingar för sig, men huad det egentl. är, som väckt misnöje hafva vi ingen reda på. Hans tal i Bib.Sällsk. är väl skrivit.³⁸

Ifrån dr Pettersson och fru kan jag helsa.³⁹ De kommo hit fredags afton. Han är vid revisionen i Malmö, men hon med en son och doter äro ännu qvar hos oss. Den nye ärkeb[iskopen] skall vara helt munter. — Minerva tyckes säga det samma.⁴⁰ — Hagberg skall åter hafva lust att flytta till Stockholm.⁴¹

Nu i ögonblicket kom Stockh[olms] posten och medförde et aldeles charmant bref til mig från H. K. H. Cronprinsen — och någre lika herliga ord från Konungen genom Hartmansdorff.

St[or] Mor i Scanum⁴² m. fl. niger diupt för K. Bror.

Tilgifnast

Faxe.

44. af Wingård till Faxe 26/4 1837.

Käraste Broder!

Jag tackar Dig hjertligen för din godhet, att sjelf och omständligen underrätta mig om missdådet. Gud ske lof, att det, i stället för

³⁸ Biskop Agardh i Carlstad. — Talet i Carlstads Bibel-Sällskaps allmänna sammankomst i Carlstads domkyrka d. 17/7 1836 hade titeln: »Om bildningens förhållande till Christendomen.» Tryckt 1837.

³⁹ A. Z. Pettersson (se not 63 till brev 18) var sedan sin Lundatid gammal vän i Faxes hus.

⁴⁰ J. O. Wallin hade utnämmts till ärkebiskop d. 17/3 1837. — Faxes antydan om Minervas inställning är utan tvivel ironiskt menad. Tidskriften Svenska Minerva, som redigerades av den konservative publicisten J. Chr. Askelöf, diskuterar i flera nr utgången av ärkebiskopsvalet i polemik mot det liberala Aftonbladet. Askelöf ville haft Wingård till ärkebiskop och Aftonbladet förordade Wallin. I ett obehärskat utfall mot Wallin skriver Minerva i nr 45 (14/4 1837) bl. a. — — »hvilka förtjenster än måga i ymnigt mått finnas hos J. O. Wallin, så var han dock af alla den minst passande till Erkebiskop, och framför allt vid jemförelse med Biskop af Wingård; samt att, hvad man än må tala om populariteten af den förres utnämmande, så kan det dock icke dröja länge att visa sig, att det vid uppsummeringen af denna popularitet allaredan misräkning ägt rum, och att den, såsom alla andra meteorer, är bestämd att snart försvinna, hvartill de liberala bladen dagligen räcka en hjälpsam hand.» — Det kan i sammanhanget påpekas, att Wingård i gränsen öfver att ha förbigåtts vid utnämningen, då han varit övertygad, att Wallin liksom vid en tidigare biskopsutnämning i Västerås skulle avböja att ifrågakomma, skrev ett bittert brev till Wallin, som besvarade det kärleksfullt. Wingård ångrade senare sitt uppträdande och när han 5/6 1841 invigde minnesstenen på Wallins grav, var hans tal fyllt av vördnad och beundran för »en stor man, en oförgätlig vän». Talet är tryckt i Wingårds Saml. skr., 2, s. 461. Se f. ö. om ärkebiskopsvalet och Minervas artiklar Fehrman, a. a., II, kap. V.

⁴¹ C. P. Hagberg (1778—1841), hade varit professor i Lund, sed. khde i St Clara förs. i Stockholm 1815—25, därefter khde i sin födelseförsamling Rasbo i Uppland. Efterträdde nu Wallin som pastor primarius.

⁴² Smeknamn på biskopinnan Faxe.

att skada Dig, gifvit Dig en raskare stämning! Den kommande våren skall, såsom jag hoppas, fullkomna din tillfriskning.

D. 21 dennes ordinerade jag fyra skickliga prester, två från hvardera universitetet. Därefter dubbades den skicklige f. d. kontraktsprosten Beckeman⁴³ till nordstjerne ledamot, och gaf vid bordet en gulddosa åt kyrkoherden Bromander⁴⁴ med inskrift: *Minne och erkänsla af Göth. Stifts presterskap till Consist. Not L. M. Brom[ander] d. 9 Sept 1837.* (sista prestmötesdagen). War icke det mycket på en gång? Wid skålarne tackades jag.

Adj. Ek tager jag med nöje emot, men det går för långt in på barnens rätt, när nu adj. A. Hallström vill söka grekiska lectionen. Jag har afstyrkt, och ber Dig afråda honom. Hvad vet Du om honom?⁴⁵

I Quartal Skriften har Du sett fortsättningen af Luther, och jag hoppas Du är nöjd med den. Det var min sysselsättning, under det andra spunno sina ränker mot mig till d. 1 mars.

Jag gör, vill Gud! d. 28 en utfart, att installera och visitera på 3 ställen i stiftet, men är åter om 14 dagar, som jag hoppas. Icke är jag frisk; men våren lockar ut.

Jag ber om hjertliga hälsningar till dina Damer, doctorinnan Petersson⁴⁶ inberäknad; och finnes städse

Din tillgifne

C. F. af Wingård.

Gborg d. 26 apr. 1837.

45. Faxe till af Wingård 29/10 1837.

Lund d. 29 oct 1837.

S. H. T. Högtärade K. Bror!

Hjertligen välkommit var Dit bref, och vänskapsfull Din hattlyftning förledne Majj,^{46a} men ehuru allt detta är godt och väl, skulle det varit ännu bättre, om det skedd i Lund. Godt komma kan, och måste komma. Vår universitetsbyggnad blir nog färdig nästa sommar. Den förtjenar att se, när allt deruti blir ordnad.

Gudi Lof! jag har varit utan krämpor sedan början af februari

⁴³ E. M. Beckeman (1771—1848), khde i Morlanda, kontraktsprost.

⁴⁴ L. M. Bromander (se not 6 till brev 39) hade varit konsistorienotarie 1828—1835.

⁴⁵ A. Hallström (1800—1846), docent i grekiska i Lund, adj. vid univ. 1836, khde i Veddige 1842. Erhöll ej lektoratet i grekiska i Göteborg. Förmodligen har W. med orden: det går för långt in på barnens rätt etz. avsett, att då både Ek och Hallström voro smälänningar och universitetslärare i Lund, så skulle, om H. utnämndes, Lund favoriseras för mycket. Wingårds svaghet för uppsalienska sökande var känd. Se Skarstedt, a. a., 1, s. 172 (Ek).

⁴⁶ Agneta Christina Pettersson, f. Rothstein (1794—1876), gift med dv. kyrkoherden i Jakobs förs. i Stockholm, sed. pastor primarius, teol. dr A. Z. Pettersson. Hon vara nära besläktad med Faxe.

^{46a} Faxes födelsedag var 18/5.

månad, men fick ej permission att vistas i fria luften förr än långt in i maj. Någre för[r]ättningar i stiftet företogs i sommar på försök och de bekommo väl. Flere hade skedt om ej Cronprins och Konung väntats. Jag borde vara säker, att vid desse tilfällen kunna vara med. Genom exc. Brahe⁴⁷ hade jag blifvit underrättad, att jag icke behöfde upvakta förr än på Skarhult, der Hans Maj:t förekom mig nästan mer liflig än på Drottningholm 1810. Det är visst både glädjande och högtidligt, att se Honom så rask. Här hade man ock den största tilfredställelse af våra små anstalter til firande af et så högtidligt besök. Konungen syntes icke endast belåten och nöjd, utan skall varit det äfven, som det förliudes, att både Han och gr. Brahe yttrat i Carlstad. Jag tror ock, at mine studenter documenterade sig. Det har ock ingen fara med gåssarne, när de blifva rätt ledde. Mot mig var Konungen obeskrifl. nådig. Han skänkte mig et härligt souvenir til min goda gumma — öronhäng och brosch förträffl. arbetade. — Der han bodde hos baron Gyllenkrok⁴⁸ ihogkoms också friherrinnan. —

Det var rätt, att Du sjelf predikade i Kongelf. Jag hade först ernat, att göra det samma på Skarhult, men der är pastorsledighet och man ville, att en föreslagen conservator skulle profva. Flickan är b[ror] Kullbergs systerdoter.⁴⁹ — Jag skulle gerna önskat se Din första upvaktning, men jag förmodar, att Konungens sätt att behandla Sine vänner, ställde allt snart på gamla foten. Jag hoppas, att Du reser til nästa riksdag.

Äfven härifrån fick Hart[mansdorf]f en betänklig smörja om fattigvården —: jag förmodar, att han ledsnar vid det bråket. Den kan han ej reda. Universal-medicamenter duga ickeheller för detta fall.

Engeström är en mycket rask rector. Vi fundera gemensamt på några högst nödvändiga förändringar för student-examen. — Poikarne — ja til och med somliga professorer hafva oafbrutit så vrängt författningarne, att genom deras förvända tillämpning, det är värre icke bättre med smyg-studenter. Han tackar för och ödmjukl. reciprocera helsningarne.

⁴⁷ Magnus Brahe (1790—1844), excellens, Karl XIV Johans betrodde rådgivare. Se SBL 5, s. 736 ff. — Konungen hade 1826 inköpt Skarhults gods nordöst om Lund och dit befalldes biskopen på uppvaktning.

⁴⁸ A. G. Gyllenkrok (1783—1865), frih., innehade släktfideikommissen Svens-torp och Björnstorp men bodde på äldre dagar i Lund. Känd för sitt frikostiga mecenatskap bl. a. till universitetet.

⁴⁹ Provpredikanten var Severin Schlyter (1802—1871), som kallades av konungen såsom patronus till khde i Ö. Strö och Skarhult 20/1 1838. S. gifte sig s. å. med Aurora Zetterström (1808—1865), företrädarens dotter, systerdotter till biskop af Kullberg, och konserverade så pastoratet. Se L. Feuk, Miniaturbilder af bemärkta prestmän i Lunds stift, s. 113, samt Carlquist, a. a., II: 6, s. 295 f. — Kullberg skrev en tacksamhetsskrivelse till Faxé 12/3 1838 (Privata faxearkivet).

Theol. faculteten har fått från eccl. expeditionen alla consistoriernas yttranden om prestbildningen. Icke flere än Carlstads, Wisby och hvem skulle tro det Wexiö cons.⁵⁰ bestrida theol. faculteternas improbations rätt. Det är obegripligt, att Agardh i denna punct fått makt öfver Tegnér, som i allt det öfriga vederlägger den förres inconsequenser. Wexiö, Göteborgs, Westerås och Strängnäs utlåtanden äro bäst författade. Upsala är visserl. ock grundligt men täml. utsväfvande, författadt af den nuvarande scarensis.⁵¹ — Skara och Wisby usla. —

Ifrån Tegnér höres icke annat, än att hans lög ännu äro gröna och friska: osäkert om de icke gulna längre fram på året.

För huad Reuterdahl företager sig, lärar han sjelf gjort reda. Han h[ar] börjat sit kyrckhistoriska arbete. Thomander samlar för kyrckolags comitéen och har redan undfägnat Hartm[ansdorf]f med någre luntor i den vägen.⁵² Bergqvist skrifver och trycker predikningar til afbetalning på sina stora skulder. Bägge de sistnämde hafva procu-rante Wieselgren ingått m. fl. en täml. absolut nyck[t]erhetsförening. Lagom är bäst, Jag super intet — men behöfver ej låta binda mig. För en sig fyllande allmoge kan sådant vercka til inskränkning — och detta vore et godt steg.

Påminnelsen om collecterna skadade icke för vår gode Palms skull.⁵³ Lenghem bekommer strax — men för de öfrige kan anstånd ej undvikas. Jag förstår ej, huru andre kunna skynda undan med desse upbörder: men de måtte blifva derefter. Antalet är snart legio.

Snart har jag en invigning af Lunds skolhus, derom jag haft mycket bråk med Hartmansdorff. Jag hade nära glömt gratulera Dig til Din plats i Svenska akademien. Lycka til — Du har i Lagerbjelkes⁵⁴ vita et vidsträkt politiskt fält, som ofelbart fordrar mycket arbete. Kan det utföras i Göteborg?

Min lilla Gumma skickar Dig 1000:de vänliga hälsningar.

Vale et fave

Faxe.

⁵⁰ Wäxjö konsistoriums utlåtande i prestbildningsfrågan, vilket är författat av Tegnér, är tryckt i Böök-Wrangel, a. a. 8, s. 191 ff.

⁵¹ J. A. Butsch (1800—1875), biskop i Skara 1/9 1837. Hade som teol. professor och led. av Uppsala domkapitel författat under ärkebiskopsvakansen dess utlåtande.

⁵² Om Thomanders kyrkolagsförslag se Österlin, a. a., s. 164 ff.

⁵³ Se Wingårds P. S. i brev nr 31 och 39.

⁵⁴ Wingård efterträdde i Sv. akademien greve Gustaf Lagerbjelke (1777—1837), diplomat och hovman. — I samband med omnämmandet av W:s minnestal i akademien över L., recenserar H[il]debrand (?) i Svensk Literatur-Tidskrift (1868) Lagerbjelkes aldrig fullbordade självbiografi: Notice biographique sur la carrière politique du comte Gustave Lagerbjelke», vilken biografi Wingård liknar vid en bildhuggares torso.

46. af Wingård till Faxe 5/1 1838.

Käraste Broder!

Wid denna tid hagla årsräkningar, men det gifves hjertats skulder, som icke kunna betalas med penningar. Jag har en sådan till Dig sedan djupa hösten för ett långt, intressant bref, och jag tackar Dig hjertl. för detta vänskapsprof.

Ett nytt år har gått in; måtte det för Dig blifva lyckosamt! Det synes som Du efter våldsgerningen blifvit ung på nytt. Lyckönskar dertill, och till hugnad i embete och hus ännu flera år!

Under hösten har jag intill julen varit oafbrutet sysselsatt med göromål såsom biskop och ephorus. Under wintern ville jag grofhugga min excellens och sedan skicka upp fulingen till bisättning.⁵⁵ Ty resa till Stockholm bär emot, om icke för att träta med Augustulus⁵⁶ öfver alla hans upptåg, af hvilka flera, att förstöra läroverket, äro i beredskap.

Min bror⁵⁷ vill i sommar hafva mig till Wermland, der jag icke på 21 år varit, och min läkare vill hafva mig till Tyskland för att i min hud omklädd warda; intetdera blir dock af; ty stiftet fordrar mig åt skilda håll så snart våren kommer. Ännu vill jag icke låta kontrakts prostarne förvalta mina vices. I denna corps har ock skett många ombyten. Tre nya förordnade jag sistlidna året. Besöket i Lund, det önskade, det efterlängtade får således öfverlemnas bland desideria pia.

På en tid har jag saknat underrättelser från Lund och hvad de lärde der företaga. Den flitige Reuterdahl har bland annat dock fägnat med en barnbok, som vunnit tycke. Det synes, att Ni bor nära Tyskland, ty verksamheten är större än någonstädes norrut.⁵⁸

Wallins expectoration i undervisningsfrågan, beställd af v. H. och proclamerad med de dundrande orden, kommer att göra ondt.⁵⁹ Hvilken vill börja med gr. och lat. grammatiken då man hunnit 13 till 14 år Det blir ogjordt, och dermed också den solidare lärdomen sin kos, och idel Hartmansdorffar skola uppstå. Absit!

Efter en lång tystnad har jag haft bref af Tegnér,⁶⁰ men dystert och grymt, som alltid under wintern. Det har väl dock ingen fara med honom, blott våren kommer. Han lefver för isolerad och har icke tillfälle till utväxling af tankar och känslor.

⁵⁵ Se not 54 föreg. brev.

⁵⁶ Augustulus = Aug. v. Hartmansdorff.

⁵⁷ J. D. af Wingård (1778—1854), biskopens äldre broder, landshövding i Karlstad.

⁵⁸ Se not 64 i följande brev.

⁵⁹ Se följande brev.

⁶⁰ Brevet (30/12 1837) är tryckt av Elof Tegnér, a. a., s. 59. Se Inledningen ovan.

Min hälsa har sedan sommaren varit någorlunda god och bättre än flera föregående vintrar. Det vill således se ut, som jag vid en riksdag drager åstad. Men roligt blir det icke; ty illa är bäddadt i flera afseenden, och prest-ståndet blir visst afvagt, synnerligast för bockens⁶¹ skull. Det får visa sig, om den nye talmannen kan afstyra det ledsamma.⁶² Nog skall jag, om jag kommer dit, söka att hålla jemnan och vårda mitt stånds angelägenheter. Flera äro ock de, som med Dig yrka, att jag skall öfvergifva mitt lugn och min älskade krets, för att kasta mig uti vidlyftigheterna af en riksdag. Styre Gud, så går det väl!

Huru mår Hans Magnificens? Wäl om han och consorter kunde göra student examen rimlig. Nu bråkas med den förfärligt och äfven skickliga gossar få spilla år på beredelserna. Jag har dock icke att klaga öfver bemötandet mot mina gossar. De taga sig ut braf vid båda universiteten. Men svelta få de som örnar, stackars pojkar!

Handla[n]den Johnsson, som har en sjuk Lovelace till son i Lund,⁶³ stod nyss här och bad att få buga sig för Hans Högvördighet i Scanum. Bevilljades. Gör mig påmint förnämligast i ditt hus, och sedan i allt vidare rymder hos mina wänner in loco sedis apostolicæ lundensis.

Gud vare med Dig, gamle wän, önskar broderligen

Din tillgifne

C. F. af Wingård

Gborg d. 5 jan 1838.

Tack för scholastica!

47. Faxe till af Wingård 15/2 1838.

Lund den 15 februar 1838.

Högtärade K. Bror!

Sedan man undanstökat de första veckorne af läs-terminen, då man är sällan ledig för öfverlopp och funderingar med dimissions och icke dimissions bevis, får icke längre dröjas med förklarande af hjertligaste tacksamhet både för Dit k. bref och Dina vänskapsfulla välönsningar. Gud gifve Dig allt det goda jag önskar Dig tillbaka och deri-

⁶¹ Med bocken torde åsyftas v. Hartmansdorff.

⁶² Den nye talmannen var den nyutnämnde ärkebiskopen J. O. Wallin. — Den förmodade riksdagen blev icke av.

⁶³ S. J. Johnsson (1817—1860), son av handlanden Cornelius Johnsson, e. o. kanslist, köpman i London. Se Sjöström, Göteborgs nation i Lund 1669—1906, s. 376. — Lovelac var hjälten i den engelske förf. S. Richardsons (1689—1761) roman Clarissa Harlow, 1—7, 1748, och namnet användes som benämning på en älskvärd men något vidlyftig kvinnoerövrare.

bland såsom en hufvudsak god och stadgad helsa. I sammanhang dermed får Du tillåta mig, att lägga på Dit samvete å kyrckans, ståndets och Dit eget stifts vägnar de nämde läkarnes råd, att i sommar begifva Dig til Tyskland, att nyttja dervarande helsovatt, som återställt så många til helsan. Kostnaderne med anständig hushållning äro icke så stora. I alla fall Du har inga barn, att biträda — men många, att genom Din verksamma och nitiska åtgärd leda och upfostra. Tala ej om någre månaders göromål hemma, som anses nödvändiga. Du har Dit stift i ordning. En så kort tid gör icke betydligt afbrott i ärendernas gång. Nu eller aldrig — nästa sommar behöfver Du, att bereda Dig till riksdagen — comitiis finitis, är Din hemvaro nödvändig — och sedermera blir Du för gammal, för trög, att resa och har emedlertid behållit in corpore det som bör afsköljas och utrensas i Tyskland. Var jag 10 år yngre, än jag är, for jag dit.

Reuterdahl är en arbetsmyra: huad tycks? Han har redan så fulländat 1:sta delen af sin Sveriges K:ko historia intil tiden då Upsala fick ärkebiskop, att tryckning är börjad. Hans lilla barnbok har visserl. vunnit klockas bifall men fått en dum och kitslig recension af en okunnig h[äradshöf]f[din]g Bruzelius. Han har skrifvit en lång slagdänga i et Malmö-blad. I Lund fick han det ej tryckt. Bruz[elie]rne villja sätta ner Reut[er]dahl för komande tider.⁶⁴ Bergqvist predikar i tryck 2 tomer öfver Söndags Evangelier — christligt, något eget, icke synnerligen ovanligt.⁶⁵ Thomander har slagit sig ut på nykterhets-föreningar. Det är visserl. godt och väl. Wieselgren⁶⁶ vill hafva hufvudet genom väggen. Min regel i dylikt är: festina lente.

Til capitlet om recensioner hörer Ge[i]jers i sit nya blad öfver Wal-lins invigningstal. Idéen om Träto-vatnet är lustig och reflexionerne öfver den stormande stilen välgrundade, men huad Ge[i]jer i hufvud-

⁶⁴ Reuterdahl utgav mot slutet av åren 1837 och 1838 Julläsning för barn, huvudsakligen uppbyggda på bröderna Grimms folksagor. De väckte mycken förtjusning i en tid, då barnböcker voro sällsynta, och Reuterdahl säger själv i sina Memoarer (s. 156), att dessa böcker köptes och lästes mer än någon annan av hans skrifter. Auditören N. Bruzelius hårda kritik bör ses mot bakgrunden av brodern Magnus Bruzelius uppträdande vid riksdagen 1834 mot de teologiska examinerarens i Lund påstådda alltför stränga krav på präst-kandidaterna. Reuterdahl säger i Memoarerna (s. 149), att B. vid riksdagen blott var »Agardhs mannequin». Faxe, som mycket misstrodde Bruzelierna, har tvivelsutan rätt däri, att deras önskemål verkligen var att komma åt Reuterdahl. Faxe borde eljest såsom den intresserade arkeolog han var kunnat ha haft mycket gemensamt med kyrkoherdarna Bruzelius, som hörde till den tidens främsta fornforskare i Skåne. M. Bruzelius hade redan 1816 blivit invald i Götiska Förbundet och lämnade bidrag till Iduna, h. 6—9.

⁶⁵ B. J. Bergqvist, Högmässa Predikningar öfver de årliga Sön- och Helgdags-texterna, 1—2 (1838).

⁶⁶ P. Wieselgren (1800—1887), den kände nykterhetsmannen, khde i Västerstad, sed i Hälsingborg, slutl. domprost i Göteborg. Se Carlquist, a. a., II: 8, s. 291 ff. med där angivna biografier öfver W.

saken vill hafva sagt, kan jag knapt utreda. Hr ärkebispens förgyllning på Augusti-sopp-kettil kunde varit onödig. Mig tyckes, att Högvördige Fadren skulle samlat mer erfarenhet in scholasticis, innan han gaf sig ut i träto-vatnet.⁶⁷ Huru går det mig för mit invigningstal, då dess enkelhet jemföres med upsaliensiska dundret? Tyd allt till det bästa. Du borde haft det förr, men jag ville vänta til dess jag hant skrifva et ord: orate pro nobis.

Efter flere års väntan har omsider kommit ifrån Augusti⁶⁸ händer en stat för academien, som är mycket consequent i sine former, men revolutionerar academiens hela economie i framtiden. Blifvande professorer få ej mer än 1 620 Rd lön och på den lefva de icke. All löningssäd skall säljas på auction — et i sanning för stort quantum, att ej betalas med underpris.

Något skall jag väl nämna om mig sjelf? Huru blef jag riddare på gamle dagar. Det är i sanning för mig en gåta. Då utnämningen ej skedde i fjol, kunde man icke tro annat, än decorationen väntade på en blifvande ärkebiskop: men solvisaren vred sig — hvarföre förstår jag ej. Det lilla korset har exc. De la Gardie skickat mig.⁶⁹

Många helsningar från Magnificus.⁷⁰ Han håller god ordning och har mycken aktning. Ifrån Tegnér, som aldrig skrifver, förnimmes, att han understundom är lumpen, men mellanåt mild och blid. När efterhöst och vinter äro förbi, plägar humeuret blifva jemnare.

Agardh har hållit tal i et sällskap, som utsprider böcker ibland allmogen. Detta tal lärer Du så väl som jag finna vara allt för lärdt och skrufvadt.⁷¹ Det förekommer mig, som han velat säga: Sen I hvilcken kaxe I fått. I en lärosal hade det passat — men icke för de vid tillfället närvarande.

Helsningarne til tit. Johnson recipoceras. Sonen står väl hos rector och är rätt hygglig men har svag helsa. Jag fruktar, att han har dåligt bröst.⁷²

⁶⁷ Geijers rec. ingick i Litteratur-bladet 1838. Omtryckt i Saml. skrifter, 8, s. 127 ff. Wallins tal hölls »Vid invigning af nya katedral-skolehuset i Upsala den 21 okt. 1837». Det ingår ej i W:s saml. vitterhetsarbeten men trycktes separat. Se även B. Olsson, Arvet från Wallin, s. 293 ff., och Aquilinius, Svenska folkskolans historia, II, s. 231 ff.

⁶⁸ Augusti = Aug. v. Hartmansdorff.

⁶⁹ J. G. De la Gardie (1768—1842), excellensen på Löberöd, general m. m. — Faxe förde med honom en omfattande korrespondens och hörde till hans umgängesvännar. — Faxe, som 1838 blifvit riddare av Carl XIII:s orden, fick genom denne riddarkorset.

⁷⁰ Rektor magnificus var vid detta tillfälle prof. J. A. Engeström, Faxes svärson.

⁷¹ Agardhs tal hade titeln: »Om de lägre folksklassernas upplysning» och trycktes 1838.

⁷² Se not 63 i föreg. brev. Helsningarne til torde vara en felskrifning för från.

Nu kom händelse-vis dr Reuterdahl och anmäler sin vördnad. I nästa häfte af 4:tal skriften lemnar han en öfversigt af teol[ogien]s behandlande i S[veri]ge de sista 5 åren.

Må väl —
tilgifnast
Vilh. Faxe

48. af Wingård till Faxe 21/2 1838.

Käraste Broder!

Ditt bref af d. 15 dennes var för vackert att lemnas utan en skyndsamtacksägelse. I sanning, då jag såg det, flyttades min tanka några och förti år till baka, då jag såg den vackre Sekreter Faxe på Björkris.⁷³ Sådan är handen och skriftens innehåll ännu hos den sjuttioårige Primas Gothiæ. Men det är icke blott minnet men ock hjertat som upplifvats. Sjelf krönt med lyckan af en grönskande ålderdom, önskar Du mig en lika lycka. Tack för välönskningen, om den också icke uppfylles! Ske Guds vilja!

Ehuru jag denna barska winter suttit mycket inne, och oafbrutet oroas af bekymmer för mitt i alla delar svältande stift, har min helsa varit tämmeligen god, och behofvet af en tysk resa är icke så stort som förr. Jag finner nog gilltigheter af dina skäl till en sådan; men i sommar ryckes jag af för många anspråk inom landet. Blir maj vacker, reser jag väl till Stockholm, för att göra mitt inträde i Sv. akademien, men egentligen för att brumma något om kyrka och läroverk, hvilka synas mig handteras nog besynnerligt. Jag vill åtminstone lära känna ugglorna i måsen, som dölja sig i natten, och på hvilka inga bref få reda. I detta stats råd hafva stats sekreterarne för stort öfvertag, och vår visar mig väl aktning i bref, men gör hvad han vill, hvilket icke alltid är det klokaste, ehuru välment.

Hvad Du är lycklig som lefver bland lärde. Det var detta, som skulle lockat mig till Upsala. I längden bärer detta sig icke för Wallin; och det sista salto mortale i uppfostringsläran var icke lyckligt.⁷⁴ Geijer är alltid förflygen, när han icke skrifver häfder. En ädel man men ojemn och sjelfsvåldig, kanske ock till en del bortskämd af beröm. Dessa båda herrars bravader göra mycket ondt, och jag be-

⁷³ Björkris låg i biskopens i Göteborgs prebende, Tölö förs. Wingård hade ett sommarställe Wilhelmsberg i Örgryte. Se Inledningen om Faxes besök på Björkris.

⁷⁴ Wallin hade i Stora Uppfostringskommittén tillhört den konservativa falangen, men i ett skoltal 1837 (se not 67 föreg. brev) framlade han mera liberala åsikter och förordade en högre skola av modernare typ än den gamla latinskolan. Det är denna omkastning, som Wingård kallar ett salto mortale.

klagar vår gamle Kung, som, bland allt annat ledsamt skall få oro af dessa brushufvuden, som jaga efter tidens gunst. När jag tänker på dessa confratres, skyndar jag till en lugnare betraktelse, om sak icke ord: Ditt invigningstal.⁷⁵ Det är intressant genom sina historiska uppgifter och documenter, hjertligt till lärare och ungdom, i allt afseende värdigt. Sådant består, då de retoriska blomstren redan förvisnat. Tack för gåfvan deraf; jag har läst det med nöje.

Ja, Reuterdahl! Hans arbetsförmåga är undransvärd, och likväl är allt af honom läsvärdt. Han har fägnat mig på nyåret med Quartalskriften; men jag har ej velat besvära honom med ett bref från mig, således utan innehåll. Jag längtar efter hans kyrkhistoria; ty historien är hans lyckligaste fält. Hälsa honom medlertid hjertligen. Thomander är ock en Salto,⁷⁶ som sedan han störtat fram med ett Nytt Testamente, hket oakadt sina egenheter, har mycken fyndighet, nu bryter fram med en hel kyrklag. Den blir väl skolmästrad af bättre karlar än jag är; men märkvärdigt är dock, att sjelf vara en hel kommitté i en person. Bergqvists predikningar skola ock intressera mig, ehuru han arbetar för fort och nog mycket går i Schartaus gångstol. Dock är han vida lifligare än ledaren, och hans dispositioner predikas mycket i mitt stift, ehuru få kunna sätta kött på benbyggnaden. I allmänhet visar Lund, att det ligger i Södern; det alstrar fort och mycket, *et ubi plura nitent, non ego, paucis offendur maculis.*⁷⁷

Stackars Agardh! han är omgifven af kall prosa i Wermland. Likväl bryter han sig ut i blomstrande tal vid alla tillfällen, och talar vid dem alla om sig sjelf. I det Du omnämnt är »Norrskenet» framme, och han famnar allt »i Nordens hjerta», hvilket torde vara så kallt som hans eget.⁷⁸ När skall skenets tid upphöra? Kunde icke åtminstone kyrkan afyttra sin grannlåt, hvarmed Guds rike icke vinnes.

Jag har skrifvit till Björnen på Östrabo, för att väcka honom ur idet. Några slag af hans tassar skulle göra våra läroverks reforma-

⁷⁵ »Tal då Carolinska cathedralskolans nya lärohus invigdes i Lund den 18 Nov. 1837.»

⁷⁶ Se Österlin, a. a., s. 174 ff.

⁷⁷ Citatet är från Horatius: De arte poetica, vers 351.

⁷⁸ Vid sammankomsten 22/7 1837 i Carlstad med »Föreningen till utspridande af nyttig folkläsnings i Carlstads stift» höll biskop Agardh tal »Om de lägre folkklassernas upplysning». Talet avslutas med följande ordalag: »Under medeltidens mörker herskade nära polen litteraturens ljus; liksom äfven norrskenet der gifver dagsljus, när natt hvilar öfver det öfriga Europa. Ännu en gång, säger man, skall en medeltid inträffa, och i detta fall skall det ädla, stora hos människan, ännu en gång irrande och flygtigt, finna en fristad i Nordens hjerta.» — Talet är tryckt 1838.

torer godt. Kom bara vårsolen och lärkorna sjöngo, så blef det väl lif i honom. Det är ändå en karl, om också ännu blott Proselyta portæ. Jag älskar honom hjertligen.

Akademiernes nya stat har jag sett omtalad i tidningarne. Stora välten,⁷⁹ som nedtrycker då den jemnar, har varit framme. Deraf blir obelåtenhet.

Din decoration var väl förtjent, då Du är den äldste i det broderskapet.⁸⁰ Jag skref till Wallin, att han icke skulle taga allt för sig och undanbad mig hos Konungen något, som skulle se ut såsom plåster på det slagna såret. Således allt detta med rätta, och vänskapen alltid rädsam om den aktade Wännen. Lilljevald är blind och dör snart; då kommer väl jag åter ifråga.⁸¹ Må så ske, ehuru uppriktigt sagdt jag icke tycker om ullappen på prestrocken. Hvad Konungen gifver bör dock för handens skull värderas.

Det fägnar mig att Magnificus florerar. Jag menar jag skickat honom några lejonungar. Några kattungar åtföljde dock på släpet.

Jag ber om vördnadsbetygelser för Biskopinnan och dem Du har omkring Dig. Gamle Johnsson har bedt om sin vörnad. Gud väl-signe Dig med allt godt! önskar den oföränderlige

Wännen.

Gb. d. 21 febr. 1838.

49. Faxé till af Wingård 11/3 1838.

Lund d. 11 mars 1838.

Älskade Broder!

Med förra posten hade jag ernat, att tacka Dig för Dit kärkom-na och i så många afseenden interessanta bref, samt hafva äran öfver-sända då nyss utkomna Christianismus in nuce,⁸² men blef hindrad af främmande. Det nämnda är et litet besynnerligt arbete, innehåll-lande mycket vackert — men en del endast antydt och väl kort. Jag längtar, at höra Dit och andre kännares omdöme. Intet viste jag derom, förr än det var färdigt trykt.

⁷⁹ Smädenamn på v. Hartmansdorff.

⁸⁰ Se not 69 till brev 47.

⁸¹ C. Chr. Lilljenwalldh (1769—1845) khde i Maria Magdalena förs. i Stockholm, teol dr, ordenskaplan m. m. Riddare av Carl XIII:s orden 1825. Wingårds förmodan, att han efter L. skulle erhålla orden ifråga, gick icke i uppfyllelse. — Rörande talet om ullappen på prestrocken kan erinras om att erhållna kraschaner ofta ersattes i vardagslag med ett broderi på prästrocken.

⁸² Torde åsyfta Thomanders just då utkomna »Kateches», annonserad första ggn i Lunds Weckoblad d. 14/3.

Det fögnar mig, att mit opusculum anses kunna passera i desse critiska tider.⁸³ Man får likväl se, huru det går, när publicisterne få fatt derpå. Men deras omdöme quittar mig rätt lika.

Dena vinter har visserl. pröfvat helsan. Jag har G[udi] L[of] befunnit mig ganska väl och haft roligt af communicationen med grannriket. Til och med någre af mine bönder med silfverknappar i tröjorna hafva der blifvit väl emottagna och icke fått betala hvarcken förtäring eller [logi].⁸⁴ Studenterne der hafva druckit canzlers och procanzlers skål. Med våra villja de knyta comercium litterarium. Til sommaren går nog dermed smått och in theologicis kan den undvaras. De äro inga orthodoxer.

Fägnesamt, att Din helsa ej lidit af vinter kylan. En Tysklands resa hade varit helsosammare, än den til Stockholm — och kanske icke stort kostsammare. Väl om Du kunde uträtta något i våra viktigare stycken: men så länge Augusti-tider⁸⁵ blomstra, är det osäkert, huru det går. Han gör, som Du skrifver, likväl, huad han vill.

Visserl. är det både godt och väl, att lefva ibland lärdt folk, när allt är lungt, såsom hos oss nu för tiden, men i Upsala lärer vara oroligt och kanske bäst, att vara derifrån. Geijlers ombytlighet skall väckt stor sensation och betydlig söndring.⁸⁶ Han och Atterbom⁸⁷ skola vara hårdt spända mot hvarandra. Dem componerar ej H. H. Archiepiscopus. Det skall vara behovet för Geijler, som satt pennan i handen. För blå boken skall han hafva 600 Rd. och för sin tidning 500 eller tvärtom.⁸⁸

Snart får man et häfte af Quartal skriften, hvarest förekommer en liten nätt öfversigt af vår inhemska theol. litteratur, skrifven af Reuterdaahl. — Men huad tycks om Carlstadiensis, som vil öfversätta Nya Test:t.⁸⁹ Han vil par force visa sig på den theologiska si-

⁸³ Se not 75 till brev 48.

⁸⁴ Ordet är oläsligt men torde vara logi. Lunds Weckoblad skriver: Ingen betalning fick tagas af de svenska studenterne för logi och förtäring under deras vistande i staden.

⁸⁵ Se not 53 till brev 47.

⁸⁶ Äsyftar Geijers övergång till det liberala partiet.

⁸⁷ P. D. A. Atterbom (1790—1855), professor i Uppsala, skald. — Den av Faxe förmodade spänningen i förhållandet till Geijer hade sin upprinnelse i den rec. denne i sitt Litteraturblad ägnade A:s 1837—38 utgivna Samlade dikter. Se Böök, Den romantiska tidsåldern i svensk litteratur (1918), samt Greta Hedin, Arvet från Geijer (1942), s. 243 ff.

⁸⁸ 1837 utgav Geijer Den blå boken, en samling dikter, aforismer och personliga betraktelser. Den nämnda tidningen var det av Geijer startade Litteraturbladet.

⁸⁹ Biskop C. A. Agardh. Han utgav endast: »S. Matthei evangelium, enligt den i svenska kyrkan antagna äldre öfversättningen, öfversedd och med grundtexten ånyo jemförd», h. 1 Karlstad 1838 (utgavs anonymt).

dan. Vår Kahl⁹⁰ lärer hjälpa honom til rätta. — Agardhs bränvins idéer tyckas ej vara så tokiga. Här lofva de fleste församlingar sparsamhet med brännvin och vissa måttlighetsgrunder: få ingå på absolutismen. Wieselgren derimot yrar för starkt.

Björnen i Wexjö⁹¹ har fått annat att sköta, än destillera vintercapricer. Jag beklagar honom och i synnerhet Heurlin, såsom pastor loci utan inkomster.⁹² Insamlingarne tyckas blifva betydliga — och de behöfs.⁹³

Min decoration sitter långt inne.⁹⁴ Til Stockholm kan jag omöjligt komma til den 22, men förmodar, att i sommar få emottaga den i Christianstad.

Magnificus, som var hos mig til middag, anmäler sin vördnad. Han och cameraderna calculera på deras stat, som de befunnit allt för lättan. — Min lilla Gumma niger diupt för Göteborgs vänlige Biskop. Wilhelmina Kinberg⁹⁵ har haft lindriga koppor och förmodl. smittat fästemannen mgr Risberg, men äfven hans äro froma. I Malmö hafva flere dött af denna siukdom.

Cura ut valeas. Valeas et faveas

T.-Ad:smo

Vilh. Faxé

⁹⁰ A. J. Kahl (1794—1888), teol. dr, stadskommisminister i Lund, framstående latinare. En minnesteckning av K. har utgivits 1961 av E. Green i Föreningen det gamla Lunds skriftserie, årsskrift XLII.

⁹¹ Härmed åsyftas Tegnér.

⁹² Chr. I. Heurlin (1786—1860), domprost i Växjö 1829—1838, då han utnämndes till biskop i Visby, vilket ämbete han dock icke tillträdde. Vid utnämningen miste han sin domprostlön, och det är detta Faxé anspelar på. Heurlin utnämndes nästan samtidigt till t. f. statssekreterare med sämre lönevillkor än även det lilla Visby-stiftet kunde bereda honom. Rörande hans avsägelse av episkopatet se B. Lange, Chr. I. Heurlin som politiker (1948). I samma bok redogöres i kap. VI för hans verksamhet som statssekreterare och hans brytning med de hartmansdorffska principerna. Det förefaller som Heurlin till att börja med stått på mycket god fot med Wingård, men däremot kommit i motsatsförhållande till Thomander, som själv önskat intaga hans plats i konseljen. Sålunda ansågs Thomander ha hjälpt Almqvist med skrivningen i Aftonbladet 21/2 1840 av den smädliga artikeln: Hvem är Tegnér's onda genius? varmed avsågs Heurlin. Se härom samt om det intränganta spelet från Wingårds sida mot Heurlin dels: Jansson, Tegnér och politiken (1948), s. 467 ff. — dels Lange, a. a. s. 314. Ett levande porträtt av Heurlin är författat av J. C. Hellberg (Posthumus) i hans bok: Ur minnet och dagboken om mina samtida, 1 (1870), s. 105 ff.

⁹³ Insamlingen gällde hjälpen till de av den stora branden i Växjö drabbade.

⁹⁴ Se not 69 till brev 47.

⁹⁵ Wilhelmina Kinberg (1814—1895), anförvant till Faxé, uppfostrades i biskopshemmet. Hennes här omtalade fästman mag. G. Risberg (1807—1893), med vilken hon icke blev gift, var ävenledes beslätad med biskopen. Han blev tullförvaltare i Halmstad och dog ogift i Göteborg. Wilhelmina Kinberg gifte sig 1842 med prosten Jakob Petersson (1801—1861), khde i Kågeröd och sed. i Ö. Wemmenhög i hans andra gifte. — Om Reuterdahls planer att gifta sig med W. K. se hans Memoarar, s. 181.

50. af Wingård till Faxé 11/4 1838.

Käraste Broder!

Någon tid har jag burit på skulden för ditt sista angenäma och intressanta bref. Men jag har ej velat komma som tomhänt till Primas, utan med en oblatio. Således nu et påskägg: Bibel Berättelsen. Bruhns tal om *Creaturens suckande* är godt,⁹⁶ såsom allt af den handen. Min prologus och epilogus kan icke innehålla något synnerligt, då den så ofta, nu för tjugonde gången, varieras.

Du vet, att jag ämnat uppresas, för att taga mitt inträde i akademien. Men nu har Beskow⁹⁷ begärt min lunta för att ses af den, som skall besvara den, och jag har gerna skickat otyget ifrån mig. Jag kan nu göra huru jag vill med resan. Den enda tid, jag kunde disponera, vore senare hälften af maj, emedan jag måste vara hemma vid ephoralia i början af juni. Men icke hafva vi goda vägar i medlet af maj, då först nu det börjat töa och snömassorna äro ofantliga. I öfra Sverige är ock maj en vintermånad och vanligen otreflig. Jag blir således troligen hemma. Huru förändrade äro också icke tiderna? Förr for jag alltid om Upsala, för att der glädjas med lärare och ungdom. Nu är der schism, och skådespelet mellan Messenius och Rudbeckius recidiverar. Kommer jag till Stockholm, så hafva Trollhättan, creditivlyftningen, nöden i de flesta landskap gjort sinnena dystra i höganloftsburen.⁹⁸ Wallin och v. H[artmansdorff] lofva mig ingen trefnad, och mina wänner i stats rådet äro döde eller annars borta. *Nidum igitur premo*, under väntan på bättre auspici.

Hvad synes Dig om Geijer och hvad ämnar han? Att han blifvit missnöjd med Atterboms ultraism kan jag förstå; men derföre borde väl icke ett utbrott ske, som gör ondt. Genom sitt vistande i Stockholm har han fått tycke för materialism, en Hannibal i Capua. Beklagansvärdt, att äfven han gått öfver i de philistéers läger. Snart får man väl ur det se utfall på vårt läroverk.

Din akademi har fått en ny löningsstat: är man med den nögd? Nog måtte man förut haft mera på några händer. Men kanske nu fördelningen skett jemnare.

Ecclesiastique mål ligga nu efter; är det af hinder från de andre expeditionerne eller emedan Colossen På Rhodus trampar ner två

⁹⁶ A. Bruhn (se not 5 till brev 39) höll tal vid Göteborgs Bibelsällskaps årsmöte d. 31/12 1837. Talet trycktes i sällskapets berättelse 1840.

⁹⁷ B. v. Beskow (1796—1868), Sv. akademis sekr. från 1834.

⁹⁸ Om schismen i Uppsala, se not 87 föreg. brev. Talet om Trollhättan, creditivlyftningen m. m. syftar på debatter i riksdagen.

fält med sina jernfötter. Från honom får jag icke annat än högst sällan något pediscript. Mätte han komma i ro, såsom hållkarlen — bland tidningarne.⁹⁹

Det gör mig bekymmer att kopporne grassera i Lund. Gud bevara ungdomen från inre och yttre smitta! De hafva äfven nu kommit hit, och då jag icke haft dem med besked, låter jag vaccinera mig omigen.

Vi hafva här haft ett spectakel af egen art; expositionen och försäljningen af de arbeten damerna gifvit till de fattige i skärgården. Af courtoisie förm[er]jade man väl betalningen och beloppet blef det utomordentliga af 8.000 Rd Rsg. Mina nödrop i tidningarne hafva gjort sin goda verkan, ehuru Wexiö kom imellan.¹ Det blef uppbyggt åter genom bara gåfvor.

Många vördnadsbetygelser för Biskopinnan! Lycka till god vår och fortsättning af en grönskande ålderdom!!!

Din tillgifne

C. F. af Wingård

Götheborg d. 11 apr. 1838.

51. af Wingård till Faxé 29/6 1838.

Älskade Jubelgubbe!

Med hvilket nöje skulle jag icke varit i Lund, då kransen flätades omkring dina silfverhår?^{2a} Jag vet, att sagan gick derom, att äfven jag skulle infinna mig för att hylla på hedersdagen Primas Gothiæ; men det vardt mig icke beskärdt. Efter återkomsten från Stockholm d. 11 har jag jemnt och samt hållits med examina och sammankomster. Dessutom var thronarvingarnes ankomst utsatt till midsommar, och då borde jag väl vara hemma, helst kronprinsen bedt mig predika midsommardagen, om han dessförinnan hann till Götheborg.

Ehuru frånvarande med kroppen har dock jag med varm själ varit på Lunds parnass och lyckönskat Dig till denna på allt sätt grönskande ålderdom, och sjungit Amen till alla välönskningarne i vers, tal och program.

⁹⁹ Colossen på Rhodus nytt smädenamn på v. Hartmandsdorff. Något maliciöst skriver W., att han sällan får något pediscript (skrivelse med fötterna), vilket uttryck här förklaras av de föregående orden: trampar med sina jernfötter. Vilken betydelse W. inlägger i begreppet hållkarl, eg. den som vid skjutsstationerna hade hand om hästbytena, är svårförståeligt, men när han efter ett tankstreck tillägger »bland tidningarne», så syftar han härmed på att v. H. just blifvit hofkansler och därmed fått ledningen av den förhatliga indragningsmakten över pressen.

¹ Syftar på den stora branden i Växjö.

^{2a} Faxé blev jubelmagister 1838.

Mina erfarenheter i hufvudstaden rymmas icke i ett bref. Dig, som bör få florera åtminstone en smekmånad efter din vigsel med parnassen, bör man icke oroa med politik, hvilken för ingen del är rolig. Jag slog den ock så mycket jag kunde ifrån mig, och vittrade i stället med akademierne, hvilket också i klingande mynt betaltes.

Sent omsider blifva vi af med den egyptiske arbetsfogden;² men ho vet huru länge? Så glad jag är öfver Heurlins förordnande, fruktar jag, att han icke länge trifes *sic stantibus rebus*, om man så kan säga om det som vacklar. Medlertid får man åtminstone draga andan, hvilket icke tillåtes under plågårens staf. Jag sade honom sanningen i tunga ord, och varnade honom för söndring och missnöje bland dem, som vilja vara regeringens wänner. Men han låter icke säga sig, tänker icke heller på följderna, såsom i hans så följd-dryga mandat såsom hofkansler. Se dagens nyheter, hvaraf fortsättning följer en anan gång!³

Prinsarnes besök var rätt angenämt, ehuru det kostade på lätjan i värman. Ryssen⁴ ser öppen och god ut, och var serdeles vår Älskling tillgifven. Han visade sig tacksam för det man gjorde för honom, och hans omgifning, såsom man kunde vänta sig, bestod af bildade och artiga män. Att säga något om vår prins är öfverflödigt; han vinner ju mera man lärar att känna hans milda, fina, tål-samma sinne. Gud beware honom! Man trifes i hans sällskap såsom då aftonen är lugn och sval. På ett annat ställe deremot är Sturm und Drang und nimmer still. Gud gifve friden!

Hvad är det Du säger, att Sotmurren från Wexiö⁵ icke kommer hit. Tvärtom väntar jag honom, ehuru icke säkert. Roligt vore det om han kom; ty jag har mycket förhållet prat; annars brister jag. Hvad den är lycklig, som på sin upphöjda stol sitter och primar, och mottager besök, utan att flytta sig ur fläcken. Stackars jag, som nyss fått resa till hufvudstaden för att prata, och, om icke någon kommer till mig, väl i samma ärende far till Lund eller Wexiö.

Min sommar har fått ett styggt inpass genom Stockholmsresan och sistlidna hofveri. Nu måste jag åter ut i stiftet, och min brunnsdrickning blir sen och kort. Lyckligtvis är jag mindre i behov af den, än förut under sjukligare år. Alldeles försumma den vågar jag dock icke.

² Öknamn på v. Hartmansdorff. Hans efterträdare som statssekr. blev Chr. I. Heurlin (se not 92 till brev 49).

³ Syftar på Hartmansdorffs indragning av Aftonbladet och de pöbelupplopp, som följde.

⁴ Ryssen var storfurst Alexander (1818—1881), som kejsare A. II. Han gästade Sverige i juni 1838.

⁵ Härmed åsyftas Es. Tegnér.

När Du efter alla högtidligheter kommit till ditt hvardagslag, så tänk med ett utförligt bref på hvardagsmenniskan i Götheborg, och säg honom huru Du tillbringar sommaren.

Wörnadsbetygelser för Biskopinnan och helsningar till de lärde! Att Gud måtte välsigna Dig med allt godt önskar med broderligt sinne

Wännen.

Götheborg d. 29 junii 1838.

52. Faxé till af Wingård 9/8 1838.

Lund d. 9 aug. 1838.

Värdaste Vän!

Visserl. är jag Dig skyldig bref, och det hade länge sedan ankommit om jag strax hade haft annat, att säga än förklarande af min tacksamhet för Din muntra skrifvelse och vänskapsfulla yttrande om min jubel-promotion. Jag viste, att Du var öfvertygad om min erkänsla för Din broderliga tilgifvenhet, och behöfde icke derom försäkras. Gerna hade jag önskat samla något, som kunde intressera Dig — men min skjörd har varit mager. — Några veckor har jag varit ur staden, dels i Christianstad, för att behängas med det röda korset,⁶ dels likväl som kortast, i Bleking för att förnimma, huad desse extra-apostlar med Thomander dels vid sidan, dels i spetsen, uträttat eller tilgiort, förståndigt eller oförståndigt för nykterhetssaken. De hafva ock gjort sig kände för begge delarne. Jag är dock nöjd, att man änu icke dermed förenadt något läsare-sällskap, som jag i Bleking fruktade. Med gårdags-posten fick Thomander på Stockholm alfvarsam erindran för sin apostolisering utom stiftet. Saken är god per se, men man måste fara klokt och varsamt fram.⁷

På Tegnér's anmodan genom Reuterdaahl skref jag til exc. Rosenblad⁸ om upskof med skol-regleringen til dess Stockhufvudet⁹ afträdte. Hans svar är följande: »Jag skall af de anförda skälen hindra föredragning af den vigtiga Skolregl:n intil dess en annan StatsSecr.

⁶ Faxé mottog Carl XIII:s orden av konungen vid dennes besök i Kristianstad 1838.

⁷ Om Thomanders intresse för nykterhetssaken och resa till Blekinge, se Österlin, a. a., s. 106 ff.

⁸ Mathias Rosenblad (se not 89 till brev 21). R. hade tidigare varit led. av ecklesiastikberedningen, och det är detta han hänvisar till i sitt svarsbrev till Faxé. Det av Faxé gjorda utdraget är hämtat ur ett brev till F. (28/7 1838) och ingår i den serie av 40 brev från R. till Faxé, vilken finnes i det privata faxearchivet.

⁹ Ett nytt smädenamn på v. Hartmansdorff.

förordnas. Men kan det ej ske, så var öfvertygad, att den nuvarande[s] mening icke verckar på min. Hvarföre ej rätta sig efter erfarne och Rättsinnige Mäns omdöme? Så gjorde jag i min tid och Gudi Lof! emellan Cheferne af alla Stånd och mig rådde harmonie.»

Dompr. Heurlin har varit här några dagar och reser på lördag. Han tror, att H[artmansdor]ff går på regleringen innan d. 1 sept. Han har kommit universiteterna och skolorna på för syndens skuld. Måtte han ej sträcka sit välde längre än hans tjenstetid! — Med Heurlin har jag haft flere interessante öfverläggningar. H[artmansdor]ff har mycket mot sig för en kommande riksdag. Med Heurlin tror jag visserl., att vi blifva synnerligen belåtna. Han har sagt mig, huru illa Primas betedde sig under Dit Stockholms vistande.

Huad tror Du om riksdags ryktet? Heurlin har icke hört det minsta derom. Må hända, att det är tidnings sqvaller.

Tack för helsningarna genom Reuterdahl. Du får, jag är derom förvissad, mycket nöje af hans kyrkohistoria. Nästa månad reser han til Stockholm att samla materialier för fortsättningen.

Jag har nu slutat drickning af helsovatn och funderar på någre utflygter i stiftet. Den 25 skall jag fira min k. Gummas födelse-dag på et bröllop hos svåger Kinberg.¹⁰ Hvad förliudes om brygg. Risberg?¹¹ Här vill någon tro, att affairerne luta. Var god, att derom vänskapligen uplysa mig.

Min k. hustru niger för Biskopen i Göteborg. Hennes väntan, att complimentera honom närvarande lärar aldrig realiseras. Löften och föresatser äro goda men värckställighet bättre.

Högaktning och vänskap
Vilh. Faxé

53. Faxé till af Wingård 25/11 1838.

Lund d. 25/11 1838.

Värdaste K. Bror!

I sanning jag rätt vet, om min plats är i debet eller credit i correspondencvägen, men jag vill icke gerna komma tomhändt. Nu har jag något litet att biuda för mig. Det är väl icke egen product, dock på sätt författaren uttrycker sig af min stam.^{11a} I alla fall har jag

¹⁰ J. H. Kinberg (1782—1853), kontraktsprost, kyrkoherde i Grönby, gift med Lovisa Margareta Schlyter (1813—1880), halvsyster till biskopinnan Faxé.

¹¹ Jöns Risberg (1771—1849) hörde till Faxés jämnåriga universitetskamrater, bryggare i Göteborg.

^{11a} Se not 16, nästa brev.

hvarcken haft eller har något nu intressant, att berätta. In politicus har man länge haft en mörck himmel — och ännu tyckes den ej synnerligen lysna. Nu skall man börja slå ann gemena carricaturer. O! tempora O! mores!

Den största märkvärdigheten är det försvunna Augusti-tidehvarf. Man får nu se, huru det kommer, att se ut i Calmar lähn. Af utspridda rykten om händelsen, skall vara sannt, att då persona questionis icke fick gå på såsom han ernat, var han bestämd att nedlägga all befattning med publiken — och lefva incognito. Han skall ej fordrat Heurlins återgång och icke sjelf tänkt på Calmar. Det skall varit Konungen sjelf, som kommit på den idéen.¹²

Min Reuterdahl är i Stockholm och blir der til våren. Han gräfver i alla MSC-samlingar för att hämta materialier til kyrckhistorien. Han har kommit öfver en synnerligen märkvärdig öfversättning af biblen på 14:de hundradetalet, och derom lemnat beskrifning i inträdes-tal uti Witterh[et]s academien d. 20 dennes.¹³

Thomaeus¹⁴ i Ch[ristian]stad har utgifvit sin andra del af Sv. Kyrckans häfder — et jämmerligt samelsurium, dervid Bexell ofelbart biträdt honom. Han är gemen mot de fleste samtidige biskopar och de som lefvat dem närmast: äfven mot Din sal. Fader är han elak. Om Gust[af] Ad[olf] säger han rent ut, att han är son af Munck.¹⁵ — Han borde hafva en recension af örfilar.

Huad skall man täncka om Hans Maj:ts resa till Norrige, så länge och ofta ajournerad? Man vil påstå, att den dock skall gå för sig. Gud låte den lyckas!!

Högaktningsfullt och tilgifnast
Vilh. Faxe

¹² Syftar på Aug. v. Hartmansdorffs entledigande på egen begäran från hovkanslersförordnandet samt hans förordnande till t. f. landshövding i Kalmar 1838. Faxes spekulationer rörande händelsen stämma icke med verkliga förhållandet. Se Reuterdahls uppfattning av H. i Memoarer, s. 169.

¹³ Reuterdahl invaldes 1838 i Vitterhetsakademien och höll sitt inträdestal där öfver ämnet: »Anmärkningar öfver svensk bibelöfversättning före reformationen.» Se hans Memoarer, s. 173.

¹⁴ J. J. Thomaeus (1786—1845), khde i Kristianstad. — Senare delen av hans Skandinaviska kyrkohäfder utkom 1838. Faxe har tydligen erhållit boken och gjort anmärkningar mot den, ty i det privata faxearkivet finnas ett par brev från Thomaeus med försvar mot Faxes uppfattning. — S. P. Bexell (se not 44 till brev 31), som Faxe anser som medhjälpare åt T., var dennes svärfar. Th. var gift med Hedvig Christina Magdalena Bexell (1806—1879). — Se Wingårds svar i följande brev.

¹⁵ Hänsyftar på det allmänt spridda ryktet, att Gustaf IV Adolf var son till Gustaf III:s hovstallmästare A. F. Munck (1749—1831).

54. af Wingård till Faxe 30/11 1838.

Käraste Broder!

Just som jag började tycka, att det var längesedan vi vexlade bref, fick jag ditt kärkomna af d. 25 dennes. Alltid har Du något godt inlagdt jemte det goda brefvet. Så nu Thomanders program¹⁶ med ett och annat träffande uttryck. En fägnad för Dig bör det vara, att hafva fostrat den utmärkte Schlyter, men icke har Du lärt honom hans bittra polemik, så theolog Du är. Kanske har han i ditt bibliotek fått se gubbarna Calovius, Fechtius etc.¹⁷

Ja Thomæus! Hvarföre gjorde Du honom icke till Inspector scholæ, så hade både levande och döde biskopar fått mera frid? Han skrev till mig om boken och sedan fick jag den, hvarföre jag blef nödsakad att genomläsa den. För några dagar sedan gaf jag ock honom mina anmärkningar med fullt allvar. Men ingen lut hjälper pruritus hos scriblerer. »*Ut mala quem scabies etc. Hor.*¹⁸

Nec semel hoc fecit, nec si retractus erit, jam

Fiet homo, et ponet famosæ mortis amorem. Idem.

För att glömma Th[omæus] har jag börjat Reuterdaahl. Hans starka sida är kritik, hken den förre saknar. Få se, när vi komma längre fram, om den värma saknas, som jag vill se hos kyrkans häfdtecknare.

Hvarföre har Du icke gifvit mig föreläsnings-katalogen, såsom din godhet vanligen varit. Kanske Du vill dölja för mig, att en del af herrarne äro ute på vandringar, akademiens lösören. Felet är väl, att de icke hafva löner eller kolleganter, och icke kunna lefva af bara luften så lärd den än är.

Jag spådde ondt af namnet Augustus. Med Romulus Augustulus upphörde westerländska kejsardömet. Må vi aldrig få igen en dylik; densamme stiger väl icke upp igen. De mortuis nil nisi bene.

Vår kamrat¹⁹ sköter sig flinkt, och är aktad inom och utom embetsrummet. Nog har han fått mycket ondt i arf, och bland det Fattig komitén. Hvad mände väl blifva af parturiunt montes? Troligen

¹⁶ Thomander övertog rektoratet vid universitetet 23/6 1838. Det av honom utfärdade programmet utgör en inbjudan till C. J. Schlyters installation. Det innehåller en utförlig självbiografi av C. J. S. Se härom Sjöbeck, Program utgifna vid Lunds Universitet 1667—1867 (1912—1915).

¹⁷ C. J. Schlyter (1795—1888), professor i juridik, utg. av Sveriges medeltidslagar, var halvbror till biskopinnan Faxe. I Faxes bibliotek funnos mycket riktigt ett flertal verk av de båda omnämnda tyska teologerna A. Calovius (1612—1686) och J. Fechtius (1636—1716), kända för sina polemiska skrifter. Se bokauktionskatalogen efter Faxe, not 11 i Inledningen.

¹⁸ Citatet från Horatius förekommer ovan i brev 39; de två följande versraderna i samma diktverk De arte poetica, verserna 468—69.

¹⁹ Den nye statssekreteraren i ecklesiastikexped. Chr. I. Heurlin (se not 92 till brev 49). Om Wingårds tankar om denne se Fehrman, a. a., 2, s. 67 ff.

en lunta, såsom den vid 1823 års riksdag, att af rikets ständer sönderslitas eller läggas ad acta. Winden på expeditionen hyser rudimaterier, dem Trähand²⁰ samlat; ho vill röra i det skräpet? Och likväl hafva vi med svett och möda dragit till dessa högar våra packor. O vanus hominum spes! O magnum Hartmansdorffium!

Ännu höres ej af dagen för Konungens resa. Måtte Han blifva hemma, och njuta det stormiga årets slut lugnt i sin hufvudstad. I allt vårt elände felades blott gatupplopp, och de kommo, instigerade af pöbelbladen. Du kan vara trygg i Eskils och Absalons armstol; men tänk på den, som skall resa till nästa riksdag, blottställd för oväder öfverallt, från talmansstolen²¹ till gatan. Bed Gud för honom!

Anmäl min vördnad för Stormor i Skanom och helsa dem i Lund, som minnas

Din tillgifne broder
C. F. af Wingård

Götheborg d. 30 nov. 1838.

55. Faxe till af Wingård 22/12 1838.

Lund den 22 dec. 1838.

Värdaste Broder!

Et bref in qvarto från Högvördige Fadren i Göteborg var ganska kärkommit. Hade jag strax haft något, att genmäla, skulle jag icke dröjt med min upvaktnig. Något måste man samla, annars kommer man så tomhändt. Laddningen denna gång är icke stor, men välment. Det lilla opusculum, som har den äran presentera sig, kom mig nyss til handa. Jag skulle önska att det måtte finnas så moget til innehållet, som det är moget til åren. Witt[er]hets academien förhastar sig icke med sina opera omnia.²²

Lästerminernas slut-examina på alla håll och kanter kunna alldeles nedtrycka en gammal lekamen. Jag är glad, att de nu omsider äro fulländade. Af härvarande skola har jag haft mycken hugnad

²⁰ Nytt öknamn på v. Hartmansdorff.

²¹ Wingårds uttalande här är ett nytt uttryck för hans bitterhet över att icke ha blivit ärkebiskop och för motsättningen till den nye ärkebiskopen-talmanen J. O. Wallin. Farhågorna för ovädet voro obefogade. Det blev nämligen ingen riksdag 1839, och när riksdagen följande året sammankallades, var Wallin död och Wingård själv ärkebiskop.

²² Asyftar Faxes inträdestal i Vitterhetsakademien år 1829: »Om sodalitiium clericorum majus i Lund.» Talet inflöt först tio år senare i akademiens handlingar, men Faxe tycks i dec. 1838 ha fått särtryck.

— Herran vet, huad glädje våra efterträdare få, om det går efter huad nu arbetas på, att upskiuta med latinen til dess ingen lærer sig den grundligt. Tegnér skrifver, att Heurlin fruktar för den Ge[i]jerska oppositionen, som förmodl. är biträdd af den i scholasticis högst erfarne ärkebiskopen. Heurlin har dock lofvat strida pro aris et focus. — Det skall ej vara synnerligen väl emellan honom och Wallin. På vist sätt kan detta vara väl likgiltigt — men för en kommande riksdag är det icke så. Vid sådane tillfällen bör allt ecclesiastikt hålla tilsammans. Annars falla hus på hus.

Vår gode Kullberg har ej haft lugnt hos sig. Icke mindre än 3 ggr har sten blifvit slagne genom hans fenster. Intet biträde har han haft af sin landshöfdinge — får se om det blir bättre när Augusti tidevarf ingår.²³

Jag trodde ej på konungens resa förr än jag såg den värkl. vara börjad — Gud låte den lyckas! 76 år äro ej obetydliga. Man vill påstå, att bortovaron skall fortfara länge, men det kan jag ej få i min peruk — eller rättare callot. Helt säkert saknar konungen sin omgifning. Huad kan dissipera honom i Christiania? Blir han der mot våren, gör Du väl en påhelsning der. Jag tror icke, att det skulle skada.

Reuterdahl är mycket väl i Stockholm utom hos exc. Rosenblad, som förmodligen af Agardh nomine conversus hämtat någon miss-täncka om irrlärlighet.²⁴

Du nämnde om Thomæi inspectura. Den kunde ej lemnas honom för hans ovänskap med den snälle rector Böklin.²⁵ Skolan hade derigenom lidit. En hitrest deputation från staden undanbad sig honom til inspector. Men sannt är, att hans bitterhet derefter sväfvat öfver alla gränсор. D:to hans högmod. Han måtte fått för mycket komplimenter för sina förra slarfviga arbeten. — Han tåler icke ens höflighet.²⁶

Läs-terminen har varit lugn. Den stockho[l]mske Almquists dis-

²³ Att biskop af Kullberg i Kalmar fått sina fönster inslagna torde höra till de lösa ryktena. — Landshövdingen, som enl. Faxé, icke skulle ha ingripit, hette G. P. Nordenankar (1771—1839). Uttrycket Augusti tidevarv syftar på att August v. Hartmansdorff 1838 blifvit tillförordnad landshövding i Kalmar (se not 12 till brev 53), då Nordenankar av sjukdom var oförmögen att sköta ämbetet — han dog 3/3 1839.

²⁴ Om Rosenblads missnöje med Reuterdahls inval i Vitterhetsakademien och hans åsikt om denne »som mindre orthodox» se R:s Memoarer, s. 173.

²⁵ P. J. Böklin (1796—1867), rektor vid Kristianstads läroverk, sed. khde i Gärds-Köpinge. Om denne märklige skolman och filosof se SBL 7, s. 135 med där gjorda litteraturhänvisningar.

²⁶ I brev till Faxé 24/2 1838 (Privata faxearchivet) utgjuter Thomæus sin bitterhet öfver den honom tillfogade »skymfen» att icke ha blifvit inspector för läroverket i Kristianstad.

put:s act höll på att blifva något bullersam — men personen är besynnerlig.²⁷ I går speciminerade vår Ry[d]berg.²⁸ Han fick godt vitsord af Gaimard.²⁹ Det olyckligaste under terminen var Dahls oförvarliga skott på studenten Haase, som blir blind för lifstid. Men prof. Dahls från svärfadern penninge guden Bauer erfda pgr komma nog att användas på denne för värksamhet obrukbare ynglings lifsuppehälle.³⁰

Intet holmense³¹ med dagen post. Lycka till glad helg.

Vale et fave

Faxe

56. af Wingård till Faxe 2/1 1839.

Käraste Broder!

Då quartformatet behagat Primas Gothiæ, är det suffraganei skyldighet, att dermed fortsätta; hvilket härmedels sker. Så vidt om formen. Wigtigare är innehållet, att på det nya året tillönska Dig all sällhet under dess och flera följandes förlopp! I sanning hafva vi glädje af vår Seniors viridis senectus. Måtte den fortfara till stiftets och wänners hugnad.

Du var god, som hugnade mig vid årsslutet med ett långt och intressant bref. Jag behöfde denna uppfriskning, uttråkad som jag var af höstens besvär. Den började med trägna ephoralia, bland hvilka gymnasii indelning på 3 auditorier och hvarjehanda ordningsstadgars införande i denna, för själfsvåld benägna tid. Trägna besök fordrades ock, för att tillse verkställigheten; och jag har till en del hållit vigilier på mitt lyckligtvis närbelägna gymnasium. Dertill har prestbristen tvungit mig till täta och ändå otillräckliga ordinationer,

²⁷ Den norbergiska professuren i Lund söktes bl. a. av Carl Jonas Love Almqvist (1793—1866) som disputerade i Lund den 10 nov. 1838. Om den upprörda disputationen se Ahnfelt, Studentminnen, 1, s. 216 ff., samt Algård, J. H. Thomander, s. 86 ff.

²⁸ S. Rydberg (1789—1865), e. o. adjunkt vid Lunds univ. — Han uppfördes av konsistoriet på första förslagsrummet men utnämndes icke. Han disputerade på en avh. med titel: *Traité sur l'origine de la langue Romane en France*, avec des Aphorismes Allemands et Anglais.

²⁹ Den kände franske reseskildraren P. Gaimard (1790—1858), som bl. a. skrivit om sina resor i Norden: »*Voyages de la commission scientifique du Nord*» (1843—49), var närvarande vid disputationen. Se Lunds Weckoblad 19/12 1838 samt Bring, *Itineraria suecana* (1954), nr 605.

³⁰ Lars M. Dahl (1821—1899) student, sed. lantbrukare, son till khde i Reslöv prof. P. Dahl, som var gift med Maria Bauer (1797—1859), dotter till handlanden i Malmö Lars Bauer, † 1829, vilken blivit rik på affärer med England under kontinentalsystemets tid. Se Carlquist, a. a., II: 7, s. 52 och där anförda källor. C. J. Haase (1818—1904), student, utbildade sig till musikärlare.

³¹ Från Stockholm.

och mitt afseende på pastoratssökandes önskingar har föranlett mer än vanligt många pastoral examina. Afgången bland prester har under året varit stor. Icke mindre än 10 pastorater voro på en gång lediga. Seniorerne bland kyrkoherdar och comministrar dogo, märkligt nog, utan att hafva haft medhjälpare. Den förre var din granne i Hishult 83 år gammal, den andre över 80 år.³² Gör mig det efter! Nu har således inträffat hvad den dumme westgöthen i mitt consistorium en gång sade, att senioratet var vacant.

Så sent som d. 21 december vigde jag prester i en kall kyrka, dock Gudi lof! utan menlig påföljd, ehuru jag enligt vanligheten höll tal, kort likväl, för att icke tala ihjäl assistenterne. Förut hade jag mått illa, så att jag icke kunde fara till uppvaktning hos Konungen. Han låg icke heller för mig beqvämligt inom stiftet. Ty på herregårdar må Hin vara med i sviten om vintern. *Tanti poenitere non emo*. Måtte det nu icke tagas illa, sedan Aftonbladet utpekade det. Stöta vill jag för ingen del, ehuru jag icke bjuder mig fram till värfning för riksdagen. Tacka vill jag Agardh, som far till och med utom stiftet. Men han är ock ordensbiskop³³ och har oro i sig för framtiden, h[vil]ken för mig helst är lugnet, i önskan åtminstone.

Ja, läroverksfrågan hotar. Låtom oss då hålla tillsamman, ty enighet är styrka. Tegnér är rättsinnad. Butsch³⁴ skall jag söka spela upp. Lycka, att Heurlin gjort saken till den, med hvilken han står eller faller. Det senare vill man väl icke, ehuru ligan är stark och har fäste högt uppe. Något måste man eftergifva; men hvilket och huru mycket? *Hic Rhodus! Hic salta!* Säg din tancka: Du är mogen och lugn. Olyckligt är, att Primas är ett sådant oklokt brushufvud, och dessutom icke håller jemn kosa. Det är ock märkvärdigt att Ge[i]ljer, som alldrig satt sig till lugn och harmonie, vill spela practicus. Dertill duger han icke, men att utkasta *membra disjecta poetæ*, hvaraf alldrig blir något sammanhang.³⁵ Hans långa vistande i Stockholm har materialiserat honom.

³² Haqvin Friberg (1756—1838), khde i Hishult, vars annex Fagerhult låg i Skåne. — Den 80-årige komministern var B. H. Stenbeck (1758—1838), i Gällstads pastorat.

³³ Titeln ordensbiskop (för serafimerorden) infördes 1783 och upphörde 1883.

³⁴ J. A. Butsch, se not 51 till brev 45.

³⁵ Om statssekr. Heurlins ställning till läroverkens organisation se den utförliga redogörelsen hos B. Lange, a. a. (not 92 till brev 49), s. 272—307 med där gjorda hänvisningar till den omfattande brevväxlingen mellan Heurlin, Hartmansdorff, Tegnér, Wingård, Faxé m. fl. — I brevet ovan lyser fram motsatsen till Primas (ärkebiskopen Wallin) och den till det liberala partiet övergångne Geijer. Den giftiga udden i citatet från Horatius' satirer (Lib. I, Sat. IV) är genomskinlig. — Om Tegnérns inställning till studierna vid läroverken se Alb. Nilsson, Tegnérns uppfattning av de klassiska studiernas bildningsvärde för skolan (i Skrifter tillägnade Pehr Gustaf Eklund, 1911).

Reuterdahls kyrkhistoria är med forskning och kritik skriven, och väcker längtan efter fortsättningen. Han står lugn på reflexionspunkten, som är hans. Men nog kallt har han afskurit hela vår äldsta historia, och troligen var i asarnes uppträde både historia och saga, således myth. Senare forskningar hafva visat, att äfven i Greklands och Roms fabelberättelser ligger ett stort moment af verklighet. Troligen således äfven i Nordens urhistoria. Dock, skomakare blif vid din läst, säger Du kanske.

Tack för wängåvan. Min halländning Birger hedrade sig med sin stiftning för sin tid. I mer än ett afseende slöt han hvad Eskil börjat, och det med ära.³⁶ Det hedrar hans nuvarande efterträdare att arbeta för sitt stifts historia, som är så rik. Stackars jag, som har ett ungt stift, hvilket ock Benzelierna,³⁷ såsom verkliga samlare, hvilket stundom vill säga rånare af handlingar, alldeles utplundrat. Troligen ligger på Linköpings bibliothek mycket af detta tjufgods från mitt stift; men bördanspråk vågar jag icke väcka. Jag sysselsätter mig i stället med allmänna kyrkhistorien, och har för icke längesedan slutat läsningen af 3 band öfver reformationen, af *Hagenbach*,³⁸ en god författare. Jag hade ämnat, men har ej tid, att skrifva något om reformationens förberedelser, liksom jag bearbetat Luthers lefverne. Monographier öfver Wiclif och Huss har jag. Det kunde åtminstone blifva några tafler. Men hvilken läser nu annat än tidningar? Litt. Föreningen har gått under af brist på bidrag. Jag skickade årligen uppsattser och 80 RD B:co i penningar. Nu är jag uppbjuden af Mimer.³⁹ Få se hvad res angusta temporis tillåter. Den som blott slapp riksdagar!

Mitt inträdes tal i Sv. Akademien har ännu icke räckt Lund, och kommer kanske icke dit. Tag derföre emot ett exemplar, och säg mig, om jag kunnat utveckla mig ur svårigheterna af detta kinkiga ämne, hvilket man med flit kastat åt mig i stället för ett lättare öfver god-

³⁶ Se not 2 till brev 2. — Hallänningen ärkebiskopen i Lund Birger Gunner- sen gjorde stora jorrdonationer till domkyrkan i Lund, liksom den av Faxé i hans wängåva, inträdestalet i Vitterhetsakademien, omtalade ärkesbiskopen Eskil († 1182).

³⁷ Erik Benzelius (1675—1743), biskop i Göteborg 1726, i Linköping 1731, utn. ärkebiskop 1742 men dog före tillträdet. Hans broder Jacob Benzelius (1683—1747), efterträdde honom som biskop i Göteborg 1731 och som ärkebiskop 1744. Om de båda brödernas samlingar av manuskript och böcker se SBL 3, s. 242 ff.

³⁸ K. R. Hagenbach (1801—1874), kyrkohistoriker, prof. i Basel.

³⁹ Mimer, litt. tidskrift, började utgivas 1839 under red. av W. F. Palmblad (1788—1852), professor i Uppsala.

männingen⁴⁰ Rosenstein. Men si! jag skulle ingestädes efterträda honom. Lycka ske den okloke, som uppstigit på den blåsiga toppen!

Dock nu skriver jag snart på bordet, derföre ödmjukt, i kanten som sig bör, helsningar till Biskopinnan och välönskningar öfver Eder båda af

Wännen.

Götheborg d. 2 jan. 1839.

57. Faxe till af Wingård 12/1 1839.

Lund d. 12 januar 1839

Värdaste Broder!

Antingen brefven äro in 8:vo eller 4:to från den goda kända handen äro de alltid angenäma och intressanta. Jag tycker likväl bäst om det sistnämnda formatet. I dem rymmes något mer. Det är egentl. disputationer in 8:vo, som jag icke älskar.

Det var i sanning annat tal, som jag hade äran att af K. Bror emottaga, än det jag skickade — men det var ock i Svenska Akademiens, hvarifrån ej får komma annat än det som är perfectum och absolutum. Jag lyckönskar K. Bror, att hafva kommit så väl ifrån Lagerbjelcke.⁴¹ Det var en svår fisk, att fjella. Hans många olika befattningar, så aflägsne från åskådningen och innefattande handlingar, hvartil motiverne äro dolda, gjorde det svårt, att tala öfver honom: men det som kunnat utvecklas, är mäterligen utveckladt. Af någre ställen synes mig, som K. Bror endast antydtt — och det gör somliga perioder icke aldeles klara, åtminstone för mig: men befattningen af Hrr Politici är sådant, att man ej kan säkert veta, huardt man har dem.

Någre vändningar, der K. Bror påpekat tidens af publicisterne

⁴⁰ Benämningen godmänning är enl. benäget meddelande av Sv. akademis ordbokschef, doc. S. Ekbo, belagt i bohuslänsk dialekt. Se Nilén, Ordbok öfver allmogemålet i Sörbygd (1879), s. 44. Wingård hade önskat att i Sv. akademien efterträda sin ämbetsbroder v. Rosenstein och ävenledes velat bli hans efterträdare på ärkebiskopsstolen, men fick stå tillbaka för J. J. Berzelius och J. O. Wallin. Det är den senare, som han bittert kallar här i brevet »den okloke, som uppstigit på den blåsiga toppen». Godmänning torde här betyda: en som intagit ungefär samma levnadsställning som jag.

⁴¹ Se not 54 till brev 45.

beredda fördärf, hafva mycket roat mig. Jag värkl. undrar, att K. Bror i det fallet likväl varit mindre sträng, än jag förmodat. Detta var dock det rätta. Moderata durant. I en note, der K. Bror nämner depechen från exc. Engeström borde kanske tillagts på H. K. H. Cronprinsens befallning — men kanske det hade varit för tydligt.

Antalet af lediga pastorater i Gborgs [stift] var ovanligt stort. I Lunds äro endast 6 khde vacanser under 1838. Vi hafva väl ännu knapp tilgång på adjuncter, men det hjälper sig likväl.

Det var skada — och beklagligt, att ohelsa hindrade Dig, att träffa Konungen. Det skulle varit mera interessant nu, än många gr förut. Nödvändigt måste det ske på återresan. Jag tror icke, att samtal kunde vara kinkigt, såsom Du fruktar, i afseende på den instundande riksdagen. Vanligtvis täncker man icke på huad der skall förehafvas förr än på sin höjd en eller annan månad förut. Vore jag i mine fändriks år, reste jag til Christiania.

Om scholastica hålla vi vist tilsammans. Men på mit medhåll kan aldeles icke räknas. Icke reser jag, om Vår Herre unnar mig lefva, vid 74 år, til riksdag. Det enda jag kan göra, är skriftligt, men det bry talarne sig icke om. Någon mening om reformer kan man ej gerna yttra, förr än man får veta, huad de villja, som yrka dem — och i huad afseende. På Heurlin låter det, som man ville stöpa om alltsammans — men huru? Hvem vet det? Jag vet nog, att en högre ande blåser deruti, men detta är ock förunderligt. Huad erfarenhet har han in hoc genere? Det angår icke militairen — och äfven den är krigs-vana den säkraste läromästaren. De lysande teorierne på nutidens blanka papper slå sällan väl ut vid verkställigheten.⁴²

Jag tror, att Reuterdaahl förbigått sagorne och således ickeheller raisonerat om de gamla mytherne derföre, att han i historien vill hufvudsakligast söka sanningen. Betraktelser öfver myth blir alltid gissning — philosophiska problem — för hvilka den enes skäl, kunna vara lika så goda, som den andres. Mig synes, att de bäste nu tidens historici hafva lagt de der gamla funderingarne ad acta, såsom mest fabulosa. Men han må svara sielf. Nu sitter han 5 månader der vi suttit och det lærer förefalla exc. De la Gardie besynnerligt. Jag

⁴² Faxes antydning, att »en högre ande» motarbetade Heurlin i hans reformförslag i läroverksfrågan är tvivelsutan riktig. Den åsyftade var kronprinsen Oscar, som samman med andra högtstående reformvänner ville gå vida längre i reformväg än Heurlin, som dock icke saknade villighet att till en viss grad tillmötesgå liberala fordringar. Se härom utöver Lange, a. a., s. 303 ff., även G. Sjöberg, Striden mellan det gamla och det nya skolsystemet under förra hälften af detta århundrade (1882), samt Edv. Rodhe, Kyrka och skola i Sverige under 1800-talet (Lunds univ. årsskrift N. F., avd. 1, bd 3, 1908).

skulle nästan tro det af någre uttryck i et bref, som jag nyligen fått ifrån honom.⁴³

Jag har samma klagan på Jacob Benzelius för mit, som Du öfver Dit stift. Han requirerade, fick och tog med sig. I Engeströmska bibliotheket äro blott fragmenter.⁴⁴

Du gör väl, om Du går på med Dina reformations beredelser. Vi hafva ännu många långa vinter-aftnar. Nästa år blir fråga om mindre interessanta reformer.

Lef väl och må väl — så önskar både jag och min Gumma och det ganska

Vän Fast.

P. S. Du skref en gång om min härvarande svågers lynne. Du må tro, att jag också fruktat derföre. Han har något hvasst efter sin far — hactenus bene — men man vet ej huad hända kan.⁴⁵

58. af Wingård till Faxé 2/2 1839.

Käraste Broder!

Förlåt att jag icke förr besvarat ditt senare bref. Men utom någon tid för kunskapande, har jag i januari måst mottaga en snöyra af bref, dertil varit kammarherre med nyckel i disconten,⁴⁶ talat d. 26 och 28, samt slutligen efter föregående föreläsningar, tentamina och examina ordinerat d. 31.

Jag blef förundrad öfver artikeln i Göthen, och fann att ovännen varit framme att så split oss imellan. Direkt förhållande äger naturligtvis icke rum mellan mig och en så beskaffad redaktion. Jag har således på afstånd sonderat, och det tros, att artikeln är tillverkad

⁴³ Reuterdaahl invaldes 1838 i Vitterhetsakademien (se not 13 till brev 53). — Wingård hade invalts 1824 och då varit präses. Faxé blev hedersledamot 1830. Brevet från exc. De la Gardie 4 jan. 1839 (i det privata faxearkivet) har bl. a. följande: »Doctor Reuterdaahl ser jag ofta och såg nu sednast i förgår då invald till Ordförande uti Witterhets Academien. Han är nu där min högste förman.» — De la Gardie hade redan 1811 blivit medlem av akademien. Ordförandeskapet bestämdes genom lottning. Om det här nämnda förhållandet, att den vittberömde exc. De la Gardie vid lottdragningen fick stå tillbaka för Reuterdaahl, har R. i sina Memoarer meddelat följande: »Vid det val, som efter mitt inträde förestod, blefvo hedersledamoten excellensen De la Gardie och jag utsedde. Vid lottningen var De la Gardie olycklig. Han blef endast vicepräses. Det förekom mig och andra, som kunde han icke väl smälta, att han under ett halft år skulle under mig hafva plats.»

⁴⁴ Ärkebiskopen J. Benzelius efterlämnade handlingar finns i Engeströmska samlingen i Kgl. Biblioteket.

⁴⁵ C. J. Schlyter (se not 17 till brev 54).

⁴⁶ Om inträttande av bancodisconten i Göteborg och Wingårds val till prästerskapets repr. däri se Fehrman, a. a., 2, s. 15 f.

här, hvilket väl är möjligt. Det var medlertid roligt, att Du sjelf behagade underrätta mig om personerne i fråga. Poeter äro sällan af-färsmän.⁴⁷

Du har kanske redan hört om den stora middagen härstädes d. 26. Den var lysande och hvad ovanligare är, rolig. Jag presiderade och talade för skålarne till nöjes, lemnande den leda politiken å sido.

I Norrige finner både Konungen och Hans råd sig väl. Hjertlighet, icke blott artighet skall äga rum. Sådant förargar våre philisteer, som väl sett sina vackraste dagar. Måtte man blott i Israels läger förfara med klokhet, så synes mycket ondt vara på återtåg. Det Gud gifve!⁴⁸

Förlusten af den utmärkte Törneros⁴⁹ var bedröflig för Upsala. Derifrån har nu min Ek inbjudningar, och han söker. Ny förlägenhet blir för mig, om denne skicklige man flyttar från mig.

Döden rasar i mitt stift. På en månad har jag förlorat 5 prester, hvilket är mer än under choleran. Jag lider mycken prestbrist, ehuru jag inom 3/4 år ordinerat 4 ggr, sist i jan.kölden d. 31.

Du är samlare och borde således med blidhet mottaga minnes-teckningar öfver 3 mine, under förra året afledne prester. Grevillius och Lundgren kände Du ock väl.⁵⁰

Nu vare Gud med Dig! Så önskar den tillgifne vännen

C. F. af Wingård

Götheborg d. 2 febr. 1839.

LUB-Faxesamlingen.

59. af Wingård till Faxe 18/9 1839.

Käraste Broder!

Ditt vänkära bref af d. 12 dennes* ankom till staden, då jag var på Björkris, för att predika och tala till nattvardsungdomen. Det kunde således icke med omgående besvaras; och är väl nu känt, huru man på de flesta ställen röstat, utmärkelsen, att i Lund och bå-

⁴⁷ Den omtalade artikeln har icke kunnat identifieras. Det brev från Faxe, som berört saken, är förkommet.

⁴⁸ Om Karl XIV Johans vistelse i Norge från dec. 1838 till sommaren 1839 och den här omnämnda hjärtligheten i förhållandet mellan konungen och det norska folket se T. Höjer, Carl XIV Johan, konungatiden, s. 428 ff.

⁴⁹ A. Törneros (1794—1839), professor i latin i Uppsala. — W:s fruktan, att Ek skulle efterträda T. och således avflytta från Göteborg, var obefogad.

⁵⁰ C. J. Grevillius (se not 19 till brev 27); — A. Lundgren (not 41, s. 32), prästvigd för Göteborgs stift, hovpredikant, pastor i Jakobs förs. i Sthlm. — Wingårds minnesteckning finnes i Bihang till Göteborgs Stiftstidningar, nr 1—2, 1939.

* Något brev från Faxe 12/9 1839 till W. finnes icke bevarat.

da consistorierne i Upsala, jag haft enhällig kallelse, gör mig både blyg och tacksam. Jag ber Dig taga din dryga del i min tacksägelse, och äfven med vänkära helsningar kringdela den till dine consistorialer.

Då jag nu börjar detta bref, vet jag, att jag har första rummet på de tre förutnämde förslagen och i Stockholm, Götheborg och Carlstad. Kanske kan jag meddela mera innan jag hopslår brefvet. I Westerås och Skara har Franzén, hvilken liberalisterne skicka fram, tagit lofven af mig med en röst. Jag trodde ej Tegnér skulle komma så långt efter hans sista philippica, som var nog stark.⁵¹

Från maj har jag nästan oafbrutet varit i verksamhet utåt. 5 installationer, 7 visitationer med archivgranskningar, än flere skolförhör och 7 predikningar hafva upptagit tiden. Jag har velat vara flitig, medan nästa år går förloradt i Stockholm. Slutligen har jag ock velat så mycket som möjligt aflägsna tankarne från d. 11 dennes och dess följder. Gud har varit nådig och bistått mig, så att jag gått igenom mina betraktelser.

Jag minnes ej, om jag skickat Dig lektor Wadströms tal. Om ock så är, skadar ej att få ett exemplar till af detta humoristiska tal, som leker med våra skolreformatorer och kittlar dem ansenligt. Det borde blifva allmännare känt, och förtjenar det mera än Almquists smörja i Aftonbladet. Såg Du det sista stycket, som säger, att prelaterne hata folkundervisningen. F[ör]f[attaren] behagade resa till Lunds och Götheborgs stift, och förnimme, om det är biskoparne eller folket, som motstår.⁵²

Wore det en annan årstid, för jag till Lund, för att, en cas que, instrueras i procanslers-bestyren.⁵³ Du kunde väl, om så behöfves, gifva mig en skriftlig anvisning. På ditt afstånd måtte befattningen betyda mera, procul a cancellario, än i det närbelägna Upsala. Der har man sedan gubben Lindblom⁵⁴ icke vetat att man haft någon,

⁵¹ Ärkebiskopsvalet hölls den 11 sept. 1839. Wingård uppfördes på första rummet med 15 röster, d. v. s. enhälligt; F. M. Franzén (1772—1847), biskop i Härnösand, på andra rummet med 10 röster och Esaias Tegnér på tredje rummet med 7 röster. — Den åsyftade dikten av Tegnér var: Georg Adlersparres Skugga till Svenska Folket.

⁵² B. Wadström (se not 60 till brev 34). Här åsyftade tal hade titeln: Tal vid rektorsombytet 1839. Det blev föremål för en hetsig tidningspolemik. — Rörande Almquists åsikter om prästerskapets inställning till folkundervisningen se hans bok: Om svenska uppfostringsväsendet, kap. 11, Om folkskolan (1840). Sidorna 1—178 i denna bok hade ingått som artiklar i Aftonbladet 1839.

⁵³ Faxé hade vid åtskilliga tillfällen varit förordnad som kansler, då kronprins Oscar och sedermera kronprins Karl av utländska resor voro förhindrade att utöva ämbetet.

⁵⁴ J. A. Lindblom, ärkebiskop (se not 3 till brev 3).

ehuru Rosenstein, såsom infödd, borde kunnat gagna mer än någon annan.

Troligen har Du underrättelser från Wexiö och Calmar, dem jag saknar. Kanske var Tegnér ej hemma, annars hade han väl skrivit.⁵⁵ Sista gången jollrade jag med honom, för det att han redan ville nämna min efterträdare. Det är bäst att icke taga af hatten förr än man ser herrn.

Många helsningar till Biskopinnan, och välönskningar öfver
Eder båda!
af Wännen.

Götheborg d. 18 sept. 1839.

LUB-Faxesamlingen.

60. af Wingård till Faxe 12/10 1839.

Käraste Broder!

Tack, hjertlig tacksägelse för allt ditt deltagande i min lifsfråga, och din broderliga lyckönskan till utnämningen!⁵⁶ En välsignelse af Senior Episcoporum bör hafva samma goda följd, som patriarchens, och derföre har den djupt rört mig. Jag ville nu kunna, såsom jag borde, tacka Dig; men utnämningen och thy åtföljande dufslag med vänliga ord under sina älskliga vingar, hafva slagit ner på mig, då jag som bäst hade bestyr med en stor ordination, för att på år och dag fylla stiftets behof af prester. De officiella skrivelserna måste ock för skicklighetens skull besvaras med omgående post. De voro ock rätt vackra, hvilket man ej torde kunna säga om svaren. Åtminstone voro dessa hjertliga och menade.

Om fru Wallins^{56a} privil. nådår förmäler, mig ovetande, Stats Tidningen. Derom är intet annat att säga, än att hon icke behöfde det, såsom gammal och rik. Jag missunnar henne det icke, och slipper under riksdagen anspråk på den från Götheborg illa lönade erke biskopen.⁵⁷ Likväl får jag väl både i Stockholm och Upsala pro forma tillträda hvarjehanda bestyr, och, såsom en fläckt örn dela mig tillsvidare mellan två stift.

Med H. Wederbörande parlementerar jag om några veckors anstånd för att ordna stiftets och mina enskilda angelägenheter för det långa frånvistandet. Egentlig flyttning kan ej komma ifråga förr än

⁵⁵ Tegnér's lyckönskan till ärkebiskopsutnämningen är skriven i början av okt. (saknar datum) och tryckt av E. Tegnér, a. a., s. 81.

⁵⁶ Utnämningen till ärkebiskop.

^{56a} Anna Maria Wallin, f. Dimander (1781—1866).

⁵⁷ Rörande prästeståndets riksdagsledamöters arvoden se: Thomson, Till frågan om 1731 års kyrkoordningsförslag, Lunds univ. årsskrift 1953, s. 11, not. 1.

efter riksdagen. Kom åtminstone under sommaren och helsa på oss! Wi skola bära Senior på guldstol.

Jag har af vår gemensamme vän Reuterdahl fått ett vänkärt bref och det intressanta häftet af Quartal Skriften. När jag skottat mig ur brefdrifvan, som reser sig omkring mig, skall jag förlusta mig med läsningen, och sedan skrifva och tacka. Helsa honom hjertligen och tacka honom för denna godbit, ett ord i sinom tid.

Då jag ej reser förr än i november, får jag väl ännu en gång från det älskade Götheborg säga Dig, med hvilken oföränderlighet jag är

Din tillgifne vän

C. F. af Wingård

Götheborg d. 12 okt. 1839.

P. S. Anmäl mina hjertl. helsningar för Biskopinnan, och tacka Henne i de vackraste ord för Hennes godhet att lyckönska mig.

LUB-Faxesamlingen.

61. af Wingård till Faxe 4/1 1840.

Käraste Broder!

Af allt mitt hjerta tackar jag Dig för det sista vänkära brefvet och dess goda välönskningar. Till den virile Senior skickar jag ock åter många lyckönskningar för det ingångna året och en fortfarande viridis senecta, ja, så blomstrande, att den under högsommaren bär till hufvudstaden.

Jag prisar Gud, som hulptit mig öfver de många nyss aflagda profven: afskedet i Götheborg, det stiftets iordningställande tills vidare, en lång resa i november, introductionen här och de många bestyren i Upsala. Allt har gått, om icke såsom det borde, dock nära nog efter billig väntan. Hvad talet till ungdomen i Upsala vidkommer, så är jag icke i författareansvar för gossarnes annotationer. Bättre var det väl, och än bättre de till consistorierne — afladdade alla på en förmiddag, än relationen. Dock borde jag icke vara missnöjd, minst med Correspondentens variant, som är trognare än den Stats Tidningen följt. Icke ville jag smickra ungdomen, utan sade dem starka sanningar. Men jag ville vinna deras förtroende och draga dem från rabulismen, hken hållit på att få insteg. Med Guds hjälp skall jag gagna dem, om ock i detta fall, som alla, äfven den bästa vilja *magnis excidit ausis*⁵⁸

⁵⁸ Citatet är hämtat från Ovidius.

Svårare blir det prof,⁵⁹ som nu förestår, emedan sinnesstämningen, synnerligast i hufvudstaden, är infam. Här skall således de onda elementerna ännu mera söndras, och en explosion är så mycket mera möjlig, som motståndskraften, om den finnes, åtminstone icke visar sig enig. Dit syftar det uttryck Du af Th[omander] anfört. Och detta förhållande, om det är verkligt, är det olyckligaste af allt, ty det är af ondo, och kan således icke hafva Försynens bifall, sål. icke heller framgång. Man behöfde i sanning att hålla ihop mot demokratien och bakom denna måhända ett protektorat från grannen. Dock Gud afvände det onda från vårt älskade fosterland. Han råde!

Utgången af biskopsvalet i Götheborg var mig oväntad; jag trodde icke Hummel komma i fråga, då han arbetat deremot, icke heller Kamp, i öfrigt en förtjent prestman. Få nu se, huru det går då Hummel afsagt sig förslagsrummet. Då torde främlingar hafva bättre utsigter.⁶⁰

Konungens bref om ditt uteblifvande skall honoris ergo blifva bland de första handlingar, som uppläsas i ståndet.

Du känner, att jag har snälla fingrar, om ock de raspa fort och derföre otydligt. Gör Dig således icke saker för bref under riksdagen. Detta är förstlingen af årets skörd, den Du vänligt mottage!

Min vörndnad för Biskopinnan, och mina hjertliga helsningar till Reuter Dahl, Engeström och andra, som fråga efter mig.

Med oföränderlig vänskap framlefv

Din tillgifne

C. F. af Wingård

Stockholm d. 4 jan. 1840.

62. Faxé till af Wingård 23/11 1841.

Lund d. 23 nov. 1841.

S. H. T.

Högtärade Vårdaste Broder!

För 2:ne bref har jag den äran, att på det högsta hjertligen tacka. Några få ord om det första. Det innehöll balsam både på Gleeurps

⁵⁹ Syftar på den kommande riksdagen, där Wingård nu var självskriven talman i prästeståndet.

⁶⁰ Vid biskopsvalet i Göteborgs stift efter Wingård uppfördes på förslagsrum i följande ordning domprosten i Västerås, förutv. lektorn i Göteborg, Anders Bruhn (se not 27 till brev 9), D. Hummel (1775—1848), domprost i Göteborg, och S. Kamp (1781—1848), teol. dr, khde i Slöinge, en av Wingårds intimare vänner i stiftet. Sedan Hummel av sagt sig förslagsrum och Kamp uppflyttats på andra rummet, uppfördes på tredje rummet B. Wadström (se not 60 till brev 34). — Bruhn utnämndes till biskop 11/5 1840.

och Schlyters hufvud. Et uppenbart tryckfel på sjelfva profbladet för biblen hade varit förkrossande. Det blad, hvar å något fel varit, hade medföljt endast som prof på stilar och förthy ej undergått noggrann correctur i afseende på innehållet. Det var aldeles onödigt, att medsända detta. Emellertid har anmärkningen giort vederbörande ännu mer upmärksamme. — Gleerup tackar ödmjukast för recommendationen i stiftet.⁶¹

Det är i sanning rätt och tilbörlikt, att K. Bror är förnöjd öfver Upsalahögtidligheterna. Denna förnöjelse har icke kunnat vara annat, än allmän. Jag är för min del mycket tilfredställd öfver det allmänna deltagandet i våra, och nöjd, att de äro väl förbi. Ju äldre man blir, desto mer tveksam. Jag funderade ock på d. 10 nov. men vågade icke dröja så länge på året, dels för min ålder, som ej är tracterad af kölld, dels för mina prester, som vid denna tid hafva sina skattskrifningar, utom det, att vägarne här å orten äro vid Mårtensmesso tiden vanligen diupast. Gerna ville jag ock haft en vesper. Den var här 1830, men då hade jag en pålitlig anställare, som jag nu saknade. — Jag tackar för sändningen — något smått återföljer. Ofelbart hafva desse allmänna högtidligheter i och för bibel-ordet haft godt inflytande på allmänheten just i en tid, då den blifvit anntastad af de olycklige otros predikanterna i våra til fördärf ledande tidningar. Det är märkvärdigt, att Aftonbladet icke nämt et ord om jubilæerna.⁶²

Pluraliteten af jury-männen i Straussiska saken måtte icke kunna sin cateches. Innan jury sättes borde ledamöterna undergå prest-förhör, då frågan rörer religions-mål.⁶³

Länge drager det vist med biskops tillsättande i Visby. Besvären äro icke endast comunicerade med consistorium utan ock med vederbörande — det kan vara med hela stiftet, åtminstone med hvart val-district. Skulle nu hafvet tilfrysa, innan acten återkomer til eccles. departementet, kan afgörandet hvila til juni månad. Om det är sannt, att tre voterat på olika ställen, skulle jag tro, att om valet casseras, detta blott bör äga rum för 3:dje man å förslaget, ty Hallströms och Bolméers pluralitet kan ej förändras genom 3 röster. Det vore endast Ödmans rum, som kan anses tvifvelaktigt, enär

⁶¹ Brevet från Wingård, vilket rör bibelutgåvan från Gleerup, är förkommet. C. J. Schlyter (se not 17 till brev 54), som var en trogen lärjunge till Schar-tau, hade av sina religiösa intressen förts till medutgivande på Gleerups förlag av 1834 års uppl. av Karl XII:s bibel.

⁶² De omtalade jubileerna rörde 300-årsminnet av den första svenska bibel-översättningen.

⁶³ Den sv. uppl. av D. F. Strauss, *Das Leben Jesu*, en kompilation av originalet, utkom 1841 på Hjertas förlag och föranledde ett tryckfrihetsåtal.

han hade ej mer än 18 och Gustafsson 16.⁶⁴ Jag kan ej finna, att Bolméer har minsta håg för flyttning, och deröfver undrar jag icke vid hans ålder. Hans fru deremot har mycken lust att blifva biskopinna. Huad åter angår besvären per se betraktade, är företaget såsom de fleste Ebersteins, impertinent. Han är ock så hatad af sine församlingar genom idkliga processer, att han der gör mer skada, än nytta. Han borde blifvit i Wisseltofta. Der var han någorlunda dräglig.⁶⁵

Med vår vän Tegnér är det beklagligt. Hans härvarande son med fru, min k. Hustrus syster doter, kommo ifrån Wexiö förladne vecka. Han är mera slapp både til kropp och själ, än siuk. Han har matlust och såfver kanske för mycket, men kan ej hålla ut något samtal öfver samma ämne 2 minuter — glömsk och på intet upmärksam. Vid embetsmål kan han ej lägga hand. Om restitution är nu mera föga hopp. Hans overksamhets tilstånd kan vara länge, men det kan ock få hastigt slut.

Huru går det med comitéen rörande akademiske constitutionerna? Om 2:ne procancellerer d. v. s. en ärkebiskop och en biskop för ena sig om en kyrckoherde, monne han ej skulle gå fram? Thomæus i Ch[ristian]stad har funnit på det visa beslutet, att söka Åsums pastorat efter dr Rönbeck: har första förslagsrummet jemte rector Berling och mag. docens Mellin, 2:ne unga män. Genom sit sätt, att vara, genom sina iskalla predikningar, genom sit hat til dervarande skol-lärare, genom sit högmod och sin egenkärlek, är han mer skadlig, än nyttig på stället och i huad stad, som hälst. — NB negatift, ty positift gör han intet ondt — har et slags nit — men det användes illa. Jag fruktar, att knapt 10 personer derstädes hafva förtroende för honom. I anexen är det bättre. Det vore den största lycka för staden, om han kom derifrån. Kan och vill K. Bror dervid vara behjälplig, kan mycket uträttas genom

⁶⁴ Några dagar efter det Faxes skrivit brevet, utnämndes den å 1:sta förslagsrummet uppförde kyrckoherden i Ed, teol. dr C. E. Hallström (1786—1861) till biskop i Visby. Han var en högt aktad ledamot av prästeståndet och hade länge spelat en betydande roll i riksdagen. På 2:dra rummet stod professorn i österländska språk vid Lunds univ. B. M. Bolméer (se not 69 till brev 35) och på 3:dje rummet E. S. Ödmann (1786—1845), khde i Vendel, riksdagsman. Den omnämnde Gustafsson var konsistorienotarien i Visby M. Gustafsson (1770—1846) khde i Atlingbo.

⁶⁵ C. Chr. Eberstein (1794—1858), khde i V. Karup, förut i Wisseltofta, var son av förre biskopen i Visby C. J. Eberstein (1758—1838). Han låg i ständiga strider med domkapitlet och var en exalterad person. Kort före Faxes död utgav han en mot denne riktad satir på vers: »Bispen, utkast till en poetisk kalender för år 1853.» Se Inledningen samt SBL 12, s. 8 ff.

muntliga samtal med vederbörande. Förslaget är nyss upsatt. Man har god tid för sig.⁶⁶

Nu måste jag sluta min epistola longa, som jag önskar icke måtte anses för tråksam, att genomögnas.

Högaktningsfullt och tilgifnast

Vilh. Faxe

LUB-Faxesamlingen.

63. af Wingård till Faxe 17/5 1843.

Käraste Broder!

Jag blef skrämd, då jag fick ditt bref af d. 4 dennes, men icke såg din hand. Din egen förmodan, att en snart öfvergående opasslighet för stunden hindrade skrivandet, hoppas jag nu realiserad.⁶⁷

Sammanskotten till medaljen synas närma sig till det önskade, ehuru jag från några stift saknar uppgift. Öfver reaction klagar endels Holmström⁶⁸ och än mera Kullberg. Men i det hela betyder den föga.

Från ett och annat stift hafva penningar ingått utan reversaler; således kan Du göra likaledes. Kanske finnas ock anteckningar, som icke böra gömmas på listorna.

Högtiden d. 11—13 var utmärkt vacker och i alla afseenden, utom väderleken, lyckad. Carolina Rediviva var smakfullt prydd. Talen vänliga och vackra. Måltiderna präktiga, bland hvilka min middag för 80 personer var den kostsammaste, jag gifvit. Schröder⁶⁹ har gått mig i förväg, att skicka progr. och wers. De senare skämmas icke för sig. Talen blifva tryckta. Hvassers var det redan i förväg.⁷⁰

Mitt skollärare möte gick väl. Jag hade sådane på besök från Stockholm, Hernösand, Hudiksvall, Gefle, Westerås, Strengnäs, Lin-

⁶⁶ Om khde J. Thomæus i Kristianstad och dr Rönbeck i N. Åsum se resp. not 14 till brev 53 och not 43 till brev 14. De omnämnda på förslaget till N. Åsums pastorat voro C. G. Berling (1809—1863), dv. rektor i Lund, sed. khde i Höja samt H. M. Melin (1805—1877). dv. docent i Lund, sed. professor och domprost. — Ingen av de på förslaget uppförda erhöi pastoratet utan detta tillföll extra sökanden docenten i historia mag. A. Borgström (1803—1855).

⁶⁷ Brevet av d. 4/5 från Faxe är icke bevarat.

⁶⁸ H. O. Holmström (1784—1855), biskop i Strängnäs 1839, Wingårds efterträdare som ärkebiskop 1852.

⁶⁹ J. H. Schröder (1791—1857), professor i Uppsala.

⁷⁰ Israel Hwasser (1790—1860), med. professor i Uppsala, filosof av den schellingska skolan. Hans tal hölls vid firandet av Karl XIV Johans 25-åriga regeringsjubileum.

köping utom de från landet. Mitt invigningstal i seminarium har jag på begäran lemnat att tryckas.

Tack för minnet af Lindfors. Wieselgren är sig lik; han underhåller uppmärksamheten, men uppgiften tål ibland justering. Så gör han mycket af L. i Stora komitén, der han dock betydde föga.⁷¹

Jag har fått — på hvad sätt vet jag icke, dr Reuterdahls k[yrko]-h[istoria]s andra del, hvars behagliga läsning jag får bespara till en lugnare tid. Helsa medlertid Du och tacka den utmärkte f[ör]f. förbindligast. Jag har nu skolfrågorna före; skall sedan till Stockholm, så till Gefle och Roslagen. Derefter får jag fundera på prest-mötet och skol-revisionen. Gud hjälpe mig!

En lunta har utkommit, hvilken väl ej hunnit till Lund. Ju längre granskningen dröjer, desto bättre för mig. Var oss en blid magister!

Då Du förra gången skref var Biskopinnan sjuk. Jag hoppas att återställningen sedan följt. *Cura ipse ut valeo!*

Jag har vid tillfälle ett egenhändigt bref, icke att fordra, men att önska.

Broderlig trohet af
Wingård.

Upsala d. 17 maj 1843.

LUB-Faxesamlingen.

64. af Wingård till Faxe 2/8 1843.

Käraste Broder!

Längesedan hade jag besvarat ditt sista vänkära bref, om jag icke hört, att Du var sjuk. Lidandet bör ej störas: *res sacra dolor*. Men nu har jag till min fögnad sett, att Du ordfört i Prest Sällskapet, och således är frisk. Skyndar således att tacka Dig för brefvet och den sista remissen till medaljen. Med den hoppas jag det skall gå braf, och at medlen föreslå, att gifva ett exemplar i silfver till gymnasierna och katedralskolorne samt en i bronze till hvarje kontrakt. Förslagen hafva varit besynnerliga, och det vill tålmod och lugn till att genomföra det icke så roliga företagit. Jag har ej lystrat till en offert att taga med oss universiteten. De hafva sina egna fonder,

⁷¹ A. O. Lindfors (se not 70 till brev 19) — Wieselgrens tal öfver Lindfors hölls d. 4/5 1843, då en minnesvård avtäcktes. Se Carlquist, a. a., II: 5, s. 272. — Lindfors hade varit medlem av Stora Uppfostringskommittén. Sex brev rörande arbetet inom kommittén till Faxe äro tryckta av J. Feuk, Tidskr. för sv. folkhögskolan, 1926.

dem de kunna använda. Skulle det ske af lärarne, så hade jag väl fått Upsalienses med mig; men hvilken försäkrar mig, att Lundenses i detta stycke varit enigare än i andra?

Du har sett, att jag vågat mig på författarebanan.⁷² Hittills har jag icke hört ogillande omdömen öfver det ofullkomliga arbetet; ty jag räknar icke dit Reclamanterne,⁷³ hvilka båda huggit i sten, Th. förnämligast. Jag aktade mig för ordkrig med πολύτροπον.

Sedan jag 1839 lämnade Götheborg har jag ej efter förra vanligheten någon del af sommaren fått sköta min helsa. Deraf och stillasittande den smutsiga vintern och kalla våren har jag samlat ohelsa, som förvärrats af en embetsresa i den kalla juni. Jag har nu druckit brunn, som dock hittills mera upprört än helat det onda. Det är således icke utan bekymmer jag tänker på det förestående prestmötet, troligen mitt sista och svagaste. Dock har Gud hittills hulpit mig fram, och Han är *hjelparen i nöd*. Ske Hans vilja!

Under Kronprinsens frånvaro äro vi väl kanslerer, men derom har jag icke haft svart på hvitt. Man aktar sig väl under den korta tiden, att göra det absolut nödvändiga, sål. förordnanden etc. Du, som haft den hedern förut, kan gifva mig anvisning.

Helsa dr Reuter Dahl. Jag har ej vågat skrifva till honom, förr än jag kunnat säga, att jag läst andra delen af kyrkohistorien, hvilken han behagat skicka mig. En oafbrutet bråd årstid i tjensten har ej på några månader medgifvit läsning. Det torde dock blifva bättre på hösten.

Vår revisor, prof. E. A. Schröder,⁷⁴ hvars val jag föranledt, är vän af classiska språken och snäll i pedagogik. Men de många rektorerna?

Man ämnar göra ett anfall på gymnasierne. Men ännu är experimentet för nytt med katedral skolorna. Må de fortfa, der de äro, egentl. blott utvidgningar af förutvarande skolor. Akademiens närhet är dock för dem farlig, åtminstone för disciplinen. Gymnasierne blifva såsom de äro. Gustaf Adolfs och Christinas stiftel-

⁷² Wingård utgav 1843 »Öfversigt af Christna kyrkans senare händelser och nuvarande tillstånd».

⁷³ Vilka Wingård avsett med Reclamanterna är ovisst. Saken torde gälla tidsningsrec. Eftersom W. med förkortningen Th. plägar åsyfta Thomander, vilket skulle kunna passa in på det här angivna grekiska adj. polytropen, den förslagne, så borde rec. ha funnits i Selma Collianders bibliografi öfver Thomanders skrifter, men den finnes icke där. Detta gör det tänkbart att med Th. åsyftas khde Thomæus i Kristianstad (se not 14 till brev 53), vilken var en flitig kyrkohistorisk förf., som åren 1835—38 hade utg. Skandinavien Kyrkohäfder, 1—2. W. hade tidigare erhållit och kommenterat detta verk. Se brev 54.

⁷⁴ E. A. Schröder (1796—1849), prof. i filosofi i Uppsala.

ser ersättas icke lätt af vår tids amphibiska eller Hartmansdorffiska.

Många helsingar till Biskopinnan. Hur mår din Maka? Är Du snäll, så skrifer Du eller låter skriva mig till.

Cura ut valeas et ames

Tuum ex asse amicum

C. F. af Wingård

Sunnersta d. 2 aug. 1843.

LUB-Faxesamlingen.

65. af Wingård till Faxe 27/12 1843.

Käraste Broder!

Ditt bref var så mycket mera välkommet, som det fägnade mig med underrättelsen om din raskhet. Det är icke fallet med mig, som ännu i mitt ömtåliga skinn lider af den äfven i vår Nord fuktiga vintern. *Speramus tamen infestis*, med Lunds förre kansler.⁷⁵

Eks lefnadslopp var enkelt berättadt. Helsa den vännen, då han råkas.⁷⁶ Under de fyra år, jag varit prokansler, äro åtta professorer introducerade, och två till äro i väntan vid den börjande terminen. I sanning ett stort antal.

Wi hafva flitigt stretat i vårt constitutions utskott; men ämnena äro många och ledamöterna utredsalige. Wäl om vi få slut under vårterminen, då betänkandet kan uppsättas under sommaren, och ingå på hösten till regeringen. *Non quam cito, sed quam bene.*

Förslaget till medaljen har måst gå genom W. H. och A. akademien.⁷⁷ Konstnären och konstkännare hafva slagit sina hufvun tillsammans. Färdig blifver han i början af januari och kan aflemnas någon af märkelsedagarne i månadens slut. Jag fruktar att jag icke kan fullgöra min skyldighet med öfverlemnandet, hvarom jag torde få uppmana någon granne. Det är ledsamt efter så mycket besvär. *Sed vos, non vobis.*

Har min *Öfversigt af Kyrkan*⁷⁸ i ditt stift haft någon framgång. Det välvilliga flitprovet vållade genom stillasittande min sjukdom. Hugfallas icke ens presterne att lära känna kyrkans tillstånd? Nå väl, de få då erfara fiendernas anlopp in på lifvet för att vakna ur slumrern. Wännens röst hade kunnat göra det, om den aktats.

⁷⁵ Lars v. Engeström. På hans exlibris står mottot: »Speravit infestis.»

⁷⁶ J. G. Ek (se not 68 till brev 35) hade 1842 blifvit professor i Lund.

⁷⁷ Om medaljen till Karl XIV Johan, se Hildebrand, Om svenska konungahusets minnespenningar, 2, (1875), nr 40.

⁷⁸ Se not 73 i föreg. brev.

Prinsens besök härstädes var rätt behagligt ehuru för sjuklingen äfventyrligt. Jag gjorde då ursäkt för det jag icke kunde bevista prinsarnes examen. Den har varit tillfredställande. Mitt i februari äro de att hitvänta.

Du får detta bref vid årsskiftet och dermed mina varmaste önskingar för din trefnad och sällhet det kommande året.

Gud med oss!

Wänskapligast
af Wingård

Upsala d. 27 dec. 1843.

66. af Wingård till Faxé 4/2 1845.

Älskade Senior!

Vår brevväxling har alltför länge hvilat. Men jag vet, att Du får underrättelser från Reuterdahl och Hallbeck,⁷⁹ hvilka jag alltid anmodat helsa från mig. Nu har ock Berlin⁸⁰ varit sänd af mig såsom *mitt bref, beskrifvet innan och utan*. Med mycken glädje har jag ock af den återkomne mottagit försäkran, att Du är rask och kry, den höga åldern oakadt. Gudi äran!

Ikke heller är något godt att förtälja från den ledsamma riksdagen, der partierna strida och ingen ledning gifves ofvanefter. Man arbetar allt hvad man hinner på det nya Svrge, och reformer hvila på alla de maktägandes tungor, ingens undantagen. Till erfarenheten lyssnar man icke, och den, som förer dess språk, är aflägsnad. Han är en Cassandra, som icke höres, då hon bådär Ilions fall. Hvarje vecka, om icke dag, framför något vidunderligt förslag till omstörtning eller konungamaktens kränkning. De, som försvara denna, gälla dock, löjligt nog, för konungens fiender, då deremot de nya vännerna i borgare och bondståndén vägra anslag och göra städse inkröknings.

Du har troligen sett, att man äfven vill kullkasta läroverket och i stället införa elementar skolans sätt, något som i intet land är gilladt. Tre stånd gå nu in med denna skrifvelse, hvilken med uppräckta händer blir emottagen. Mitt anförande i prest ståndet var skarpt och gjorde derföre stort rumor. Tidningarnes anfall äro dock lika litet farliga för mig, som ormens slickande på filén i fabeln.

⁷⁹ C. Hallbeck (1782—1845), khde i Helsingborg, riksdagsman. Se Carlquist, a. a., II: 8, s. 288 ff.

⁸⁰ Chr. G. Berlin (1800—1863), khde i Balkåkra, riksdagsman. Se Carlquist, a. a., II: 5, s. 405 samt även not 19 till brev 72. — När Wingård i andra stycket talar om reformerna i det nya *Surge*, så är stavningen av ordet sannolikt menad som ironi.

Dock icke längre klagan öfver oefterrättligheten, den var väntad. Du kan ej tro, hur mycket jag saknar den store Gubben och hans ädle vän Brahe.⁸¹ Att jag är tillbakasatt, gör mig ingenting; det gör ett indraget lefnadssätt möjligt, hvilket är nyttigt för själ och kropp.

Jag stökar med mitt universitet, och finner kansleriatet för ingen del lätt. Dock hoppas jag kunna uträtta ett och annat godt innan jag lemnar embetet i yngre händer.

Tack för det dina doctorer icke deltagit i Agardhs upptåg.⁸² Det gör mig ondt, att prosten Petersson icke kom med. 12 utströkos för mig och slutligen äfven Bergvall, så att hela Stockholm har ingen. Bessynnerligt sjelfförtroende hos oerfarne män, att afgöra mot goda råd och erfarenhetens ledning.⁸³

Efter riksdagen, den Gud gifve ett godt slut, behöfver jag sköta min helsa och besöker någon brunn eller badort. Skada, att jubileum i Lund⁸⁴ och prestmötet i Göteborg infalla i september, annars vore jag frestad att få se Carolina och återse Elfmynningen i wester.⁸⁵ *O! qui complexus et gaudia quanta.*⁸⁶

Du är lycklig i din rika och med goda årsvexter välsignade provins. Så är det icke i Upland. Min inkomst blir i år hälften mindre och går med svårighet ut. Jag har ock gjort stora förluster genom bedrägerier och vinglerier af dem, jag velat hjälpa med borgen. Allt hopar sig till mitt förtryck; men Gud håller mig uppe. Han är *Hjelparen i nöd*.

Nu vare Gud med Dig!
önskas broderligen af
Wingård.

Stockholm d. 4 febr. 1845.

67. Faxe till af Wingård 25/11 1845.

Lund. d. 25 nov. 1845.

Högvördigste Fadren

har synnerligen undfågnat sin servus servorum Lundens. med det vänskapsfulla brefvet. — Jag har icke haft under min sorgliga tid

⁸¹ Syftar på Karl Johan och hans gode vän greve Magnus Brahe.

⁸² Teol. doktorspromotion hölls i Uppsala d. 14/6 1845 för dem som utnämnts med anledning av Oscar I:s kröning 1844. Vid detta tillfälle promoverades bl. a. Agardh. Vad som åsyftas med »Agardhs upptåg» är okänt.

⁸³ J. Petersson, se not 95 till brev 49. — M. Chr. Bergvall (1782—1852), känd i Hedvig Eleonora förs. i Stockholm, riksdagsman.

⁸⁴ Se not 89 nästa brev.

⁸⁵ Carolina och Elfmynningen i wester = Lund och Göteborg.

⁸⁶ Citatet från Horatius' Satirer, I. 5, v. 43.

någon håg, att skrifva bref, men man måste dock gripa sig ann.⁸⁷ Det lemnar någon förströelse. Emedlertid har det varit et stort prof på den Högstes nåd, att Han uppehållit mina krafter och tillåtit mig möjligheten, att officiera vid vår jubelfest. Då jag blef anmodad skrifva program, var det icke min tancka, att dermed gå i befattning men updraga det åt den blifvande domprosten, som var egentliga mannen.⁸⁸

Efter riksdagens slut stod utnämningen på samma punct. Högtiden förestod. Jag måste gripa mig an och fick fast på vår gamle Ascer, hvarom jag hade någre annotationer. Jag bäfvade för utgifvandet vid min ålder af något så kalladt lärdt kram. Man har sagt mig, att det går an. Jag und[r]ar huad öfverdomaren Ge[i]ljer kan hafva att derom säga. Talet hade jag i concept författat längre, men fruktade att det för utförandet skulle blifva för långt och afkortade det. Att i min diupa bedröfvelses tid kunna uttala det alta voce var för mig en stor tilfredsställelse vid en så sällsynt högtidlighet. Mine vänner få bedöma den åldrige med mildhet. Jag tror, att det är någorlunda passabelt.⁸⁹

I missväxt olyckan var det en ökad olycka, att den drabbade flere lähn — och att desse lähn icke förenat sig, att tigga i en påse och sedan fördelte sammanskotten efter lähnens olika behof. Jag bör ej tvifla om god insamling. Cons[istorium] började med upmaningar — och landshöfdingarne hafva fortsatt, men jag fruktar, att confusion timar vid utmärkandet til hvilket lähn sammanskotterna böra utgå. Allmänheten kan ej känna, hvarest tyngden trycker hårdast.

Thomanders uptåg, att villja blifva dogmaticus i stället för homilet är en sak för sig och af den märkvärdighet, att om H. K. K. Cronprinsen varit i Stockholm hade jag derå fästat Hans upmärksamhet. Den ene ordsaken dertil är synbar — den andre dold, men vore högst vådlig för academien. Den uppenbara är, att han vill utmärka sin bitterhet för det han icke blef predikare i domkyrkan och vill förmodl. visa, att då man ej satte det värde på hans predikare talanger, att man satte honom til domprost, behöfver han nu ej dana studenter til predikanter (det han likväl aldrig giordt).

⁸⁷ Faxes maka Helena Billberg avled den 27 aug. 1845.

⁸⁸ H. Reuter Dahl utnämndes d. 19 aug. till domprost i Lund.

⁸⁹ Faxes »Tal vid jubelfesten som firades den 1 september 1845 till minne af Lunds domkyrkas invigning den 1 september 1145», trycktes dels i en Inbjudningsskrift och dels separat (1845). Talet handlade om Asker, ärkebiskop i Lund, † 1137. Om festen och Faxes andel däri, se Reuter Dahls memoarer, s. 244 ff.

Den andra hemliga ordsaken, är tanckan på att få Wieselgren til theol. past. professor.⁹⁰ — Det vore den största olycka, som kunde hända academien. Icke nog med att han är i vissa afseenden fanaticus, och såsom sådan högst skadlig vid en academie, är han den störste intrigueur, som man kan täncka sig. Ändamålet helgar medlen. — Här kan vara oroligt nog ändå, men med en sådan mästare i hemliga anläggningar skulle snart blifva uppenbart bellum omnium adversus omnes. Den kanske icke så väl betänkta författningen att inom facultet få byta lectioner gjorde, att faculteten ej kunde vägra Thomanders proposition att föreläsa dogmatik. — Faculteten ville ickeheller bestrida den andra propos. neml. att öfvergå til dogm. professor, ehuru det är den lectionen, som är ledig. Cons. gick naturligtvis samma väg. En § i vår sista stat är sådan, att målet måste underställas Konungen. Hade det berott på canslers embetet, kunde svaret blifvit, att den ledighet bör intimeras, som är för handen — och Thomander oförhindrad att söka, om han så för godt finner. Detta kan Kungl. M:t göra och önskligt om så skedde. Deraf kunde synas, att den herrn så väl som alla andre, bör ställa sig gifne författningar til efterrättelse. Det är orätt — det är synd med Melin,⁹¹ som är den rätta dogmaticus. Skulle Thomanders uptåg lyckas, får Melin gripa sig an med theol. past. professionen, som dock ej är hans hudvudsak, men kunde väl bäst motväga Wieselgren. Bring⁹² passade väl bättre — men då blefve Melin lidande. Jag undrar, om ej Wieselgren söker Örebro. Om han kunde få detta, vore man förmodl. från honom. Sedan Thomander kom hem har han ej varit hos mig mer än dagen efter på 2 minuter. Allt sedan har han ej talat med mig. I cons:o tiger han mest och ser bister ut. Sådan är han äfven mot Reuterdahl och flere.

Jag gratuler[ar] K. Bror och Upsala, att hafva de herlige Prinsarne hos er. Cronprinsen är en ypperlig herre. Nyligen har han vid academien stiftat 2:ne stipendier à 200 Rd. Det har väkt en glädjande både uppmärksamhet och ta[c]ksamhet. Må hända, att något dylikt skedt i Upsala?

Fägnasamt var, att både helsan tillät de nämde operationer i St.

⁹⁰ Faxes tanke om Thomanders önskemål att få Wieselgren till efterträdare som pastoralprofessor, om Th. själv fick övertaga den dogmatiska professionen, är i stort riktig. Men Faxes övriga förmodanden om vad som låg bakom Th:s önskan stämma icke helt med verkligheten. Se Österlin, a. a., s. 127 ff.

⁹¹ H. M. Melin (se not 66 till brev 62), blev professor i pastoralteologi 1847 och domprost efter Bring 1865.

⁹² E. G. Bring (1814—1884), teol. professor i Lund, sed. biskop i Linköping.

Jacob och det befants, att himlen var klar i de högre regioner. Der inses väl så småningom, huad rätt och sannt är.⁹³

Mycket äflas och skrives om representations frågan. Den tyckes blifva hvilande. Man har väl ingen anledning til extra riksdag.

Huad erna Herrarne säga om cateches, hand- och psalmbok? Jag ville hafva de 2 sistnämde orörda. Om den första ville jag yttra, att den hvarcken är felaktig eller kättersk (sådant skulle göra allmogen orolig) men på sina ställen oklar och ej nog fullständig. Et försök må göras på en omarbetning af pra[k]tiska *lärda* lärare, men ej af academici.

Vördnadsfullt och tilgifnast

Vilh. Faxe

S. H. T. Hosföljande 50 Rd Banco tackes K. Bror lägga in uti Upsala länhs understöds cassa för de af missväxt lidande, aflemnade af en Skåning.

68. af Wingård till Faxe 3/12 1845.

Käraste Broder!

Wid den slutande terminen och under prinsarnes fortfarande härvarar har jag brådt om, men kan ej underlåta, att med några ord besvara ditt kärkomna bref. Hjertlig tacksägelse för detta utförliga och så vackra bref af den gamla välkända handen, hvilket verkligt är undersamt. Mycken tacksägelse ock för den hedersamma gåfvan af 50 RD B:co till de nödlidande i Upsala län, hvilken jag genast aflemnade till baron Kræmer⁹⁴ med motto *af en Skåning*, och kommer den att ingå i unds. komiténs redovisning.

Samma afton var jag ock hos prinsarne, och lät Kronprinsen få del af hvad ditt bref innehöll om theol. professionerna i Lund. Han är af vår tanka om Melins nödvändighet för universitetet, från hvilket han icke får släppas. Jag hade förut underrättat honom om tillställningen, och han skrifvit till Stockholm, för att hindra. Men man hade brådskat med beviljandet af flyttningen, och det var för sent att förebygga den. Allt bör göras för att den tungsinte Melin icke

⁹³ »Operationer i St Jacob» ha tydligen avhandlats i ett nu förkommet brev från Wingård. Det torde emellertid vara klart, att saken gällde utnämningen av kyrkoherde där 1845, och att W. förordat den som fjärde provpredikant kallade P. A. Fröst (1802—1853), khde i Arboga, vilken tidigare tjänstgjort i församlingen. Han stod högt i anseende hos Wingård och blev även utnämnd.

⁹⁴ R. F. v Kraemer (1791—1880), landshövding i Uppsala 1830—1862.

i missmod öfvergifver universitetet. Han bör söka pastoral theologien, då väl Proteus,⁹⁵ när intrigen misslyckats, återgår till pastoralen, hvartill det underliga tillståndet om fria valet gifver rättighet. Det går lättare, att i pastoralen prata i soffhörnet, än att tala snicksnack i dogmatiken.

Jag har uppskjutit med utlåtandet öfver Läsarnes petition,⁹⁶ emedan de curranta göromålen borttaga tiden för consistorii sessioner, och Silfverstolpe⁹⁷ sagt mig, att det icke hastar med saken. Gör Du ock så. I hufvudsaken tänker jag såsom Du, att för ingen del i psalmbok och handbok repriminera. Catechesen är sedan länge utställd till prisämne; men något fullt tillfredställande förslag icke vunnet. Ett nytt och utförligt, mera för läraren än barnet, är pastor A. G. Sefströms, som i år utkommit i Gefle.⁹⁸

På komitéer tror jag föga. Jag ser, huru svårt det hafver sig att få mina professorer till att göra något i Bibel Commissionen. Theologerne äro öfverhopade af göromål. Sjelf har jag icke heller Lindbloms nygirighet, icke heller har jag ännu använt hans method, att låta andra författa, och sedan hallstämpla deras arbete med erkebiskopens namn.⁹⁹

Du har all heder af din andel i Jubelhandlingarne. Så kom jag ock skäligen väl från min doktors promotion, med hvilken äfven skåningarna syntes nöjda.

I nästa vecka lemna prinsarne Upsala och det med både deras och vår saknad. Oscarsdagen gaf Wettenskaps Societeten dem midtag, och jag föreslog skålarne.

⁹⁵ Proteus: person som lätt skiftar lynne och väsen, syftar på Thomander.

⁹⁶ 1844 ingingo norrlandsläsarna med petition till K. M:t med anmärkningar mot den nya psalm- och handboken. Se härom Arvastsson, *Den Thomander-Wieselgrenska psalmboken* (1949), s. 9 ff. Om Faxes och Wingårds inställning till petitionen se samma arbete, s. 28 ff. — Se även Österlin, a. a., s. 399 ff. och däri gjorda hänvisningar till andra arbeten.

⁹⁷ F. O. Silfverstolpe (1795—1882), riddarhussekr., major, ecklesiastikminister 1844—1848.

⁹⁸ A. G. Sefström (1790—1861), komminister, en förgrundsgestalt i Norrlands religiösa liv, missions- och nykterhetsivrare, nära förbunden med metodisten G. Scott. — Ägde gott anseende hos Wingård och hedrades 1843 med uppdraget som predikant vid dennes enda prästmöte för ärkestiftet. Hans katekesförslag bar titeln: »Dr Märten Luthers Lilla Cateches och Doct. J. A. Lindbloms Förklaring, med tillägg och utredning vid hvarje förklaringsstycke, samt Biblisk historia. Försök till lärobok i christendom vid folkskolan» (1845). — I den av Wingård utg. *Läsning i andliga ämnen* var Sefström medarbetare. Om Sefström se även Westin, G. Scott och hans verksamhet samt Ekman, *Den inre missionens historia*, 2, s. 693 ff.

⁹⁹ J. A. Lindblom, ärkebiskop 1805—1819, medverkade till en ny katekes 1810, som fick bära hans namn, men som hufvudsakligast var andras verk. Det är detta senare Wingård en smula maliciöst pekar på.

Nu ej mera än hjertliga wälönskningar öfver Senior af paullo post futurus decrepitis.

C. F. af Wingård

Upsala d. 3 dec. 1845.

69. af Wingård till Faxé 28/2 1846.

Käraste Broder!

Det var vänkärt af Dig, att så snart fägna mig med underrättelsen om Luthers dödsdags firande i Lund, och att skicka mig program och sång. Att Reuterdaahl gjort det väl, är jag försäkrad. Den andre herren går sina egna vägar.¹

Så snart underrättelsen om edert beslut blef känt, frågade jag mina theologer, om de ville göra ett likadant; men de ville icke. I allmänhet är man i Folkländerna² icke så talför som i söder, öster och wester. Jag tyckte ock, att Prest Sällskapet var rätta stället, och på det en academicus skulle vara med, valde jag den flinke Knös,³ som ock gjorde det väl. Hans tal är under tryckning, och skall sändas Dig af honom eller mig.

Före Knös tal berättade jag utförligt om Luthers sista dagar och stunder. Emedan detta är författadt i uppbyggelig ton, har jag lemnat det till en *Läsning i andliga ämnen*, hvarom jag förenat mig med några wänner. Desse hafva ännu uteblifvit med bidrag, hvarföre jag trycker i Stockholm första häftet af eget förråd. Företaget anmäles till din ynnest och recommendation hos ditt presterskap. Renlärighet och läsbarhet, äfven för den bildade, utlofvas och hoppas jag skall hållas, emedan jag är utgifvaren och icke skall upptaga annat, än det som är profhaltigt.

Tack för din ömhet för mina nödlidande. Skåne och Götheborgs stad hafva mäst utmärkt sig genom gifmildhet. Den behöfves ock; ty fara är, att hungern infinner sig före ny skörd, Gud hjelpe oss!

Skrytet Du omtalar är värdigt Th-raso. Huru kan man inbilla sig, att någon tror sådant pladder.⁴

¹ 300-årsminnet av Luthers död firades i Lund med tal av Reuterdaahl och Thomander (»den andre herren») d. 18 febr. 1846. Intetdera av talen trycktes. Reuterdaahl, som året förut blifvit domprost i Lund, ansåg det höra till sina skyldigheter att medverka vid högtiden. Hans förhållande till Th. var mycket spånt, och i sina Memoarer kritiserar han såväl sitt eget som framför allt Th:s tal vid festen. Se s. 251, samt Lunds Weckoblad nr 7, 1846.

² Folklanden voro Tiundaland, Attundaland och Fjädrundaland, som tillsammans med Roden utgjorde landskapet Uppland.

³ A. E. Knös (1801—1862), teol. prof. och domprost i Uppsala.

⁴ Th-raso torde åsyfta Thomander och vara en skämtsam latinisering i dativ av hans namn. »Skrytet Du omtalar» torde ha stått i ett numera förkommet brev.

Våra prinsar gå här i läsningarne med böckerna under armen, såsom verkliga studenter, och flitigare än de fleste af dessa.

Ja, väl att vi fingo beröm för vårt vikariat.⁵ Äfven här sade man, att man icke i mannaminne haft så trogen och driftig vård. Min företrädare var på 7 år icke ens här på besök. Han var rädd att visa intresse för *Tingnåstet*, som de stora tidningarne kallade Upsala. Denna m[enni]skofrukta torde nu hafva varat länge nog, och man hoppas, åtminstone önskar något mera afgjordhet. Faxit Deus!

Nu ej mera prat, men ett upprigtigt Salve! et Vale! till Senior
af den trofaste
Wännen.

Upsala d. 28 febr. 1846.

70. af Wingård till Faxe 9/1 1847.

Älskade Senior!

Oaktadt jag icke längesedan skref till Dig, kan jag icke underlåta tacka Dig för det bref, jag erhöll vid ingången af detta år och för dina broderliga välönskningar. Af allt mitt hjerta önskar jag Dig fortsättning af din viridis senecta, och lyckönskar Dig åter till ditt trefliga hem med dotter och barnbarn.

Sedan jag öfver höfvan ansträngt mig till mot julen, har jag krämpat, dock utan minskad verksamhetsförmåga. Kanske är det gubben, som spökar, eller är det den otidiga och uthålliga vintern, som snäst mig, eller är det sorgen öfver vårt fäderneslands stundande öden. Men jag är åtminstone icke upprymd. Kanske kan vår och sommar upplifva lynnet och stärka tålamodet, att det måtte hafva ett fullbordat verk.

Hvad Du skrifver om Th. förundrar mig icke. *Est omnium horarum homo*,⁶ kan således vridas om när som helst. Efter Reuterdaahl längtar jag. Bed honom taga vägen om Upsala, der han har upprig[tig]a vänner och värderare. Det vore ock roligt, att få språka ut med honom, innan han kommer till den bedröfliga hufvudstaden, som är så historisk, att den icke utan tvekan kan resa Birgers stod.^{6a}

Den historiska katalogen mottog jag med nöje och ber Dig tacka

⁵ Såväl Faxe som Wingård hade, såsom förut påpekats, vikarierat som univ.-kanslerer.

⁶ Citat från den romerske retorn Quintillianus († omkr. 96 e. Kr.) — kan översättas med det enda ordet »toujours», vilket kan passa på Thomander. Se brev 67.

^{6a} Först 1854 restes Birger Jarls staty i Stockholm, modellerad av B. E. Fogelberg, samt efter mycken diskussion om det historiskt riktiga häri, eftersom B. J:s grundläggande bestreds.

författaren för den goda gåfvan. Det är roligt, att se huru historia och biographi bearbetas af de unga. Här har under terminen utkommit några goda dithörande disputationer. Fryxell fortsätter ock sin strid mot Geijer, Bergfalk och aristokratfördömare.⁷ Kan man icke väcka någon, att vederlägga hierarchifördömare? Äfven detta är till en del orättvist, och efter hedendomen skall i allt gå igen, prisas äfven vår gamla hedniska tid. *Parcius iste viris cordatis.*

Så Upsaliens jag är, har jag med nöje läst hvad Trias harmonica⁸ utgifvit mot Afzelius.⁹ Jag instämmer med den i aktning för Genberg. Men hertigen af Laske¹⁰ är Afzelii svärfar, och omvärdering kan ske. *Sed res victa placuit Catoni.*

Är Du god, så fägnar Du mig stundom med dina, alltid välkomna bref.

Med oföränderlig vänskap förblifver

Din trogne broder

C. F. af Wingård

Upsala d. 9 jan. 1847.

71. Faxe till af Wingård 13/2 1847.

Lund d. 13 febr. 1847.

S. H. T. Vårdaste Gynnare och Vän!

Et färskt opusculum academicum har jag den äran, att öfversända.¹¹ Hade författaren sagt mig til förut, skulle han fått bestämmande uppgifter om behandlingen af practiske philosophien här vid academien, än dem han så godt som gissningsvis anført. Den professio-

⁷ P. E. Bergfalk (1798—1890), juris prof. i Uppsala; i striden mellan historikern Anders Fryxell (1795—1881) och Geijer om »Aristokratfördömandet i svenska historien jemnte granskning af tvenne blad i prof. Geijers trenne föreläsningar» Uppsala 1845, stod B. på Geijers sida. Hans rec. i tidskr. Frey, 1846, s. 237—265, av Fryxells skrift ledde till en rad av genmälen från ömse håll. — I ett brev till rektor G. Andersson (1812—1864) skriver C. V. Lilliecrona (1794—1856), jurist, red. av Skånska Correspondenten samt medarbetare i Aftonbladet: »Från Wermland skrives, att Erkejesuiten i Uppsala (= Wingård) föranstaltat om anfallet på Geyer.» Se En sydsvensk kulturkrets, Rektor Gustaf Anderssons brevväxling 1832—1863, I, s. 101.

⁸ Trias harmonica (= treklang) syftar på en av professorerna E. G. Bring, C. A. Hagberg och J. G. Ek utgiven vidräkning med Afzelius' ogenerade sätt att utnyttja sina källor.

⁹ F. G. Afzelius (1812—1896) adj. i filosofi i Uppsala, sökte professuren i praktisk filosofi i Lund 1846 samman med P. Genberg (se not 30 till brev 73), om vilken lärostol det uppstod en häftig strid med skrifter och motskrifter. Se härom bl. a. Olsson, Kalmar stifts herdaminne, I, s. 103 f. i biografien öfver P. Genberg.

¹⁰ Syftar på den liberale politikern J. G. Richert (1784—1864), som vid denna tid var häradshövding i Laske m. fl. häraders domsaga. — Det latinska citatet är hämtat från den romerske skalden Lucanus epos »De bello civili».

¹¹ Det opusculum academicum, som Faxe sände, var tydligen professor P. Genbergs arbete: De principio philosophiæ moralis (1846).

nen känner jag täml. säkert. Jag höll på att söka den, då Ceder-schiöld¹² blef dess innehafvare.

Pastoral-professionen kan och bör ej undgå Melin.¹³ Cronprinsen tviflade icke derom, då jag recomenderade honom in optima forma. Nu kunna hans affairer varmt bevakas af den närvarande Reuterdaahl. Han lärer väl snart buga sig för Högvördigste Fadren.

Jag är väl i mine affairer, som nu biträdas af en ende ord. consistorialis och det är den förtrolige och vankäre Thomander,¹⁴ af hvilcken man ibland skall köpa orden. Th. adj. Bring är en ypperlig assessor extraordinarius. Sakerna gå sin jemna gång så länge mit gamla hufvud sitter rätt.

Med politiken befattar jag mig icke mycket. Den tyckes blifva mycket skum. *Ve den sit öde vet: han kan ej hoppas mer,*^{14a} men mone man kan hoppas något? Representationens comitten tyckes köra sakerne ihop så, att deraf ej blir något resultat. Detta med mycket annat bär jag inte. —

Profess. Palmblad är mig en magnus Apollo för sin interessanta teckning af tyska hofven. Med hans egentliga Aurora har jag intet att skaffa.¹⁵ Änu mer har han fägnat mig med sit försvar af Carl XII och hans ovanligen ädla mor.

Jag har tänkt mig i K. Brors nu rangerade husliga krets. Den måtte vara ganska angenäm, då man har en älskad syster och k. släktingar bredvid sig. — Nu tidens ynglingar behöfva vissl. ledas på rätta vägar. De synas villja utgöra en särskilt makt. Få Upsalien-ses et enda härberge, lär det icke blifva så lätt, att styra. Byggnads materialerne til det här tilernade samlas icke hastigt.¹⁶ Det är blott några gråstenar, som så småningom glida fram från sina gamla grufställan å närmaste orten.

Förlåt, att jag besvärar med et exemplar af programmet til doct. Schröder.

Högagtningsfullt och ödmjukast
Vilh. Faxé.

¹² F. J. Cederschiöld (1774—1846), professor i Lund.

¹³ Om Melin och Bring se brev 67. — Reuterdaahl vistades vid riksdagen och kunde bevakas Melins intressen, vilket tydligen var Faxes mening.

¹⁴ De båda adjektiven vid Thomanders namn äro givetvis skrivna i starkt ironisk motsats till varandra.

^{14a} Citatet är från Lidners dikt Året 1783.

¹⁵ W. F. Palmblad, se not 39 till brev 56, professor i grekiska i Uppsala, historieskrivare, novellist. Det här åsyftade verket var den historiska romanen »Aurora Königsmarck och hennes släkt» med bilder av intrigspelet vid tyska furstehov. Det började utkomma 1846.

¹⁶ Åsytat den 1848 påbörjade byggnaden av Akademiska Föreningen i Lund.

72. af Wingård till Faxé 22/7 1847.

Älskade Senior!

Jag kan ej lämna grannstiftet, innan jag hjertligen tackat Dig för de behagliga meddelanden jag erhållit under mitt vistande härstädes. Serskilt förbunden är jag för din godhet att tilldela prest candidaten min gåfva. Gud gifve att han måtte akta på det viktiga embete, i hvilket han nu ämnar ingå.

Första terminen hade jag nästan endast sällskap af besökande presbyter, och jag kände få af badgästerna. Nu åter är samlingen stor från alla orter, äfven Norrland, och det är med viss saknad jag bryter laget. Dock har hemmet gjort sina rättigheter gällande. Wäderleken är ock krånglig och vattensjuk.

Få se, om jag möter de kungliga, som ämna sig till Norge, jag vet icke hvilken väg. Då får jag såsom Mårten Holk visa mig dammig i surtuten.

Jag har läst Brings disputationer, hvilka bevisa lärdom och skarp-sinnighet.¹⁷ Cathederherrarne skola alltid bära den philosophiska modemanteln; men den måste ofta ändras och blir slutligen utsliten af vändningarne. Kyrkan torde slutligen få ut sin rätt. Martensen¹⁸ skall icke längre stå väl hos de nymodige, emedan han närmat sig kyrkan. Troligen har han mycket inverkat på Lund och icke utan skäl.

Från Skara, Calmar o. s. v. komma radikaler till riksdagen. Så mycket viktigare är, att Skåne skickar säkra karlar.¹⁹ Halland påstår sig icke äga mer än den oeffterrättlige Bexell. De vilja ej från knutarne, och han lefver städse på resande fot, såsom de scyter som derföre kallades *ἀμαζόβιοι*.²⁰

Helsa Reuterdahl, Bring etc.

Wälsignelse och trefnad önskas af
Wännen.

Warberg d. 22 juli 1847.

¹⁷ Brings disputationer hade titeln: De principio theologiae practicae.

¹⁸ Om den danske teologen Martensen och hans inflytande i Lund se Inledningen.

¹⁹ Lunds stift sände som representanter i prästeståndet till riksdagen H. Reuterdahl, J. H. Thomander och prostén Chr. G. Berlin (se not 80 till brev 66), alla omvalda, samt kontraktsprosten L. Grönvall (1799—1883), nyvald. — Reuterdahl skriver i sina Memoarer följande rörande valet i Lunds stift: »Hvarken Thomander eller jag förbigicks. — — — Det andra paret, Berlin och Grönvall, drog ej heller alldeles jemt. Den förre var i allt konservativ; den senare vågade visserligen icke att vara liberal, men lusten dertill var stor, hvarjemte han gerna föll undan för dagens vind, och derigenom blef han mycket »grå», s. 264. Se f. ö. om Berlin och Grönvall i Carlquist, a. a. II: 5, resp. s. 405 och 558. — Om S. P. Bexell, se not 44 till brev 31.

²⁰ Det grekiska ordet *ἀμαζόβιοι* betyder levande på vagn, nomad.

73. Faxe till af Wingård 30/9 1849.

Lund d. 30 sept. 1849.

S. H. T.

Vördade Älskade Broder!

Det är en lång tid ifrån d. 1 maj, då sista högtärade skrifvelsen var daterad,²¹ til den sista september. Många bref kunde under tiden varit skrefne. Jag underrättades om K. Brors långa visitationsresa — och kände ej tiden för återkomsten. Under den egentliga sommaren hade jag ej många lediga stunder för resande-främmande och cons:ii göromål, hvartil jag blott hade biträde af Reuterdahl. Bring badade i Helsingborg — Melin hörer ej til det practiska, och min extraordinarius Cedergren²² egentligast til economie- och finance expeditionen; är deri mycket erfaren och förständig. En tung börda ligger på en gammal präses, men må hända, att just detta uppehåller lifskrafterna.

Både Fjellstedt och jag tacka för det frikostigt öfversände bidraget. Våra utsände göteborgska missionärer äro mycket beskedliga, men något enfaldiga, men efter huad jag kunnat förnima upriktige och ärlige och detta är en hufvudsak.²³

Reuterdahl anmäler mycken sann vörndnad. Med sina bidrag til Tidskriften,²⁴ har han sjelf gjort reda för sit updrag i den vägen. Heder och tack för allt det goda upmuntrande för den goda saken och uppbyggliga K. Bror skrifvit. Jag förstår ej huru tiden räcker til. Jag inser väl en omständighet, som dock har sina bekymmer, den, att Du är mera ensam än jag, som ibland annat måste styra en icke så — —.²⁵

K. Bror skrifver om Din och den vördade Fadrens ålder.²⁶ Då Du förer en så exact diæt, kan Herren öfver lif och död länge uppehålla Dig. Du behöfves — och har ännu ingen efterträdare. I afseende på diäten är Din brors reflexion sann: att man ej lefver för att äta,

²¹ Wingårds brev av den 1 maj är förkommet.

²² H. F. Cedergren (1799—1863), khde i St Peters Kloster, kontraktsprost, teol. dr. — C., som åtnjöt Faxes särskilda förtroende, var ofta inkallad som adj. ledamot av domkapitlet. Se Carlquist, a. a., II: 4, s. 415 ff.

²³ P. Fjellstedt (1802—1881), den kände missionären, grundade 1845 Lunds missionssällskap. Se C. Anshelm, Peter Fjellstedt, 1—2 (1930—35).

²⁴ Med Reuterdahls bidrag till tidskriften åsyftas hans uppsats i Tidskrift för svenska kyrkan (1849): Öfversigt af Christna kyrkans senare händelser och nuvarande tillstånd, varom Wingård under samma titel utgivit en skrift 1843. (Se not 72 till brev 64.)

²⁵ Två ord äro oläsliga och kunna möjligen tolkas som »inskränd lundacemie.» såsom felskrifning för inskränkt lunda-academie. Felskrifningen får anses bero på Faxes höga ålder.

²⁶ Wingårds fader levde till 80 års ålder. Se not 1 i Inledningen och not 80 till brev 36.

utan äter för att lefva. Ibland ätare har Thom[an]d[er] varit en hielte — men han har ock haft början til lefver-siukdom. Han är til det mesta ännu kammarherre. Hans homiletiska opus tyckes icke hafva synnerlig afgång.²⁷ En bokhandlare sade mig: Det är nog marknadsarbete. Wieselgren har utgifvit 5:te och sista delen af sin Sköna litteratur,²⁸ en äkta smörja — godbitar der äro ganska få. Han är på visst sätt arbetsam til öfverdrift och derföre blir mycket — mycket slarf. För allmänna ärenden är han ibland de minst practiska jag känner.

Kyrkolags förslaget har cons[istorium] expedierat med anmärkning-
ar på XI ark.²⁹ Det innehåller många dumheter. De herrarnes co-
dex af författningar är det bästa af deras opera omnia. Consistorium
har ej kunnat tilstyrcka *anbefallda* conventioner.

Nu kommer jag til den viktigaste puncten — lärovärks circuläret. Vellem nescire litteras — att hafva et efter egen öfvertygelse och värkl. kännares omdöme väl ordnadt stifts lärovärk — och nu finna det så godt som upplöst och förvirradt är icke hugnande. Då statsr. Genberg var här att gifta sig,³⁰ talade jag med honom om detta hans opus. Han sade, att [det] var till största delen i öfverensstämmelse med förhållandet vid Upsala och Lunds skolor, som han ansåg för de bästa i riket. Emedlertid finnes de fleste skollärare missnöjde. Mina hafva redan inkomit med sine förslager, som jag stadfästat tils vidare. De mindre eller 3 lärare skolor förblifva vid sina classer. De större hafva upgiort sine förslag i öfverensstämmelse med circuläret — får se huru det slår ut. De fleste hafva emottagit den så kallade lön förhöjningen.

Jag tycker mycket om din Sundberg.³¹ I morgon skall han börja sin bestämde tjänstgöring.

Nu måtte H. K. H. Cronprinsen redan vara i Stockholm och vi således snart slippa vårt vice cansleriat. Dena gg har icke varit mycket, att behandla. Uppgiften om vicekonung i Norrige måtte förmodl. höra til sladdret.

²⁷ Thomanders »Predikningar öfver alla årets sön- och högtidsdagars evangelier» utkommo 1849.

²⁸ P. Wieselgrens här åsyftade verk var sista delen av »Sveriges sköna litteratur», 1—5, 1833—1849. Faxes omdöme är mycket orättvist.

²⁹ Se rör. Kyrkolagsförslaget och domkapitlens kritik Österlin, a. a., s. 289 ff.

³⁰ P. Genberg (1811—1875) dv. statsråd, professor, biskop i Kalmar 1852, gifte sig i Lund d. 31/8 med Amelie Charlotta Christina Toll (1821—1912). Det av G. kontrasignerade kungl. cirkuläret om läroverkens organisation var daterat 6/7 1849.

³¹ A. N. Sundberg kom som docent från Uppsala till teol. adjunktur i Lund 1849, se Inl.

Schröder, Knös och Fries³² helsas hiert-innerligen. Förmodl. blir Fahlcrantz³³ snart en biskopsbroder. Jag slutar med taksamhet för helsningen gm Nauman.³⁴ Det är orätt, att han genom min k. svågers förföljelse skall änu vara oviss om sin framtid. Han borde bli juris professor i stället för barnet Humbla.³⁵ Nordström³⁶ bör kunna reda detta ofog.

Högaktningsfullt och ödmjukast
Vilh. Faxé

74. Faxé till af Wingård 26/2 1850.

Lund d. 26 febr. 1850.

S. H. T. Vårdaste, Högtärade Vän och Gynnare!

Det är en vacker poike gamle far i Lund, som lemnar bref så länge obesvarade: så täncker visserligen ÄrkeBiskopen i Upsala. Hans omdöme om den gamle vännens försumelse har goda skäl för sig. Jag vill ej biuda til, att vederlägga dem. Det må stanna vid: Pater peccavi. Någon anledning til dröjsmål ligger däri, att jag gerna önskat, at hafva något, att biuda. Af mig sjelf kan intet väntas. Af andras har jag intet förråd. I dag har det dock liusnat på denna litterära horisont. Jag skickar et berömligt opusculum, som har nära förbindelse med både Upsala och Lund. Förmodligen blir det välkomit både för författarens skull och för den hedersman, som det angår. Vi värdera mycket både Upsala lingvisten och theologen.³⁷ Anse desse väl författade blad såsom ersättning för de af mig uteblefne bref. De äro mer interessante än mine föråldrade idéer.

³² E. M. Fries (1794—1878) professor i Lund och sed. i Uppsala, intern. berömd botanist.

³³ Ch. E. Fahlcrantz (1790—1866) professor i Uppsala, utn. till biskop i Västerås 1849.

³⁴ Chr. Naumann (1810—1888), juris professor i Lund 1852, justitieråd. Ett motsatsförhållande rådde mellan Faxes svåger prof. K. J. Schlyter och Chr. Naumann. Först i början av 1850-talet omreglerades de juridiska professurernas ämnesområden, så att plats kunde beredas åt den framstående juristen Naumann. C. W. Skarstedt (1815—1908), teol. prof. i Lund, skriver (april 1852) till G. Andersson (om Naumanns utnämning): »Underrättelsen kom som ett åkslag. Ingen anade något deråt numera — — — Schlyter måste bestämt ha blifvit 25 % gråhårigare genom det slaget — i hufvudet.» Se Rektor Gustaf Anderssons brevväxling 1832—1863, 1, s. 246.

³⁵ Ph. Humbla (1814—1891), juris professor i Lund 1866.

³⁶ J. J. Nordström (1801—1874), statsvetenskapsman, politiker, riksarkivarie. Var från 1848 kanslerssekr. för Lunds universitet.

³⁷ Härmed avses Lundateologen Reuterdahls program vid installation av Uppsalalingvisten C. J. Tornberg såsom professor i österländska språk 25/2 1850. R:s installationstal handlade om den högstående Västerås-biskopen Israel Erlandsson, som var f. omkr. år 1248 och dog 1328 eller 1329. Se Ekström, Västerås stifts herdaminne, 1, s. 40 ff.

Politician tror jag, att man icke bryr sig om åtminstone dena gång. Det enda jag ville förklara är min glädje öfver Cronprinsens för-mälning. Huad tidningarne förmäla om någon H. K. H:s utresa i mars månad, synes mig alldeles otroligt. Det vore roligt att veta, huru långt den gode Ollden har hunnit med sin höga discipel i svenskan.³⁸

Thomanders och Wies[elgren]s uptåg med omarbetning af psalm-boken kan hafva obehagliga följder.³⁹ Vi hafva en mag[iste]r docens Lysander, som visat deras dåliga poëtiska smak.⁴⁰ De borde dock hafva mer på pelsen. Jag undrar, huad deras medbröder galningarne i Norrland tycka om detta sätt, att inställa sig hos dem. Hvarföre skulle Sv. acad. belöna Thomanderska predikningarne? En del är ju hafs. Något annat lärer ej varit att belöna för året.⁴¹

Tack för mycket godt stycke i Upsala broch[y]ren.⁴² Jag skulle dock önska, att den allmänare lästes.

De fleste af stiftets skol-lärare hafva antagit tilbudet af pge lön.⁴³ Om ämnes läsningen är för tidigt, att ännu kunna derom något säkert bedömma. Det vigtiga capitlet om skolornes organisation återstår. Detta stifts många stads skolor gör det betänkligt.

Här å orten är en högst åstadig vinter: de sista dagarna hafva varit mycket vårlika — men icke äro de, att lita på.

Helsa hiertl. alla vänner och bekante.

Ödmjukast och tilgifnast

Vilh. Faxe

P. S. Acad:s Rector Magnificus⁴⁴ nedlägger sin vördnad för rikets Hr Ärkebiskop. Med nästa post går under couvert til Högv. dom-

³⁸ E. M. Olde (1802—1885), professor, undervisade kronprinsessan Lovisa i svenska språket.

³⁹ Thomander-Wieselgrens utgåva av Wallins psalmbok (1849) var till en del ett försök att mildra de separatistiska norrlandsläsarnas opposition mot den wallinska psalmbokens förmenta rationalism och neologi. Se Arvastsson, a. a., s. 9 ff.

⁴⁰ A. Th. Lysander (1822—1890), dv. docent i latin vid Lunds univ. professor 1864. — Hans rec., som var ganska kritisk och som ansåg de vidtagna ändringarna i 1819 års psalmbok såsom »opoetiska, språkligt mindervärdiga eller onödiga», var tryckt i Lunds Weckoblad 24/1, 31/1 och 7/2 1850.

⁴¹ J. H. Thomander, Predikningar öfver alla årets Sön- och Högtidsdagars Evangelier, 1—2 (1849). — De översattes till danska 1857 av Th. Schorn. — T. erhöill 1849 Sv. akademis stora pris för värtalighet. Faxes omdöme om hans predikningar är mycket orättvist. Om T. som predikant se Algård, J. H. Thomander (1925), samt minnestelet i Sv. akademis handlingar (41) av hans efterträdare i akademien G. Ljunggren.

⁴² Antagligen åsyftas h. 3 av Wingårds Läsning i andliga ämnen, utg. 1849.

⁴³ Om striderna i riksdagen rör. skolläraarnas löneförmåner se Aquilonius, Svenska folkskolans historia, 2, 1809—1860 (1942), s. 302 m. fl. ställen.

⁴⁴ Rektor magnificus var detta år H. Reuter Dahl, och det i P. S. omnämnda programmet R:s i not 37 angivna tal.

capitlet några flere exemplar af programmet, som han anhåller måtte gm vaktmästaren blifva lemnade til några patres conscripti.

75. Faxe till af Wingård 25/10 1850.

Lund d. 25 oktob. 1850.

S. H.T. Högtärade Vårdaste K. Bror!

Vår gode vän hr doctorn och prof. Schröder underrättade mig någon gång i sommar, att K. Bror stod färdig, att företaga en vidsträckt visitations-resa. Detta var anledning til dröjsmålet med hoföljande opus academicum reuterdahlianum. Det beledsagas nu af et annat hans opusculum öfver min gamla K. Svärmor, som i 32 år vistats i mit hus.⁴⁵ Under tiden hade jag bordt upvakta med några rader — men i sanning hafva vi några månader här haft en fruktansvärd tid för cholera farsoten, att man icke varit synnerlig hågad för correspondence. I staden hafva vi G[udi] L[of] varit frie, men ifrån Malmö har man dagl. fruktat, att farsoten skulle inbryta. För närvarande synes faran vara förbi. På flere dagar har derstädes ingen insiuknat. Man tyckes sålunda kunna sätta sig i sin gamle författning.

I följd häraf måste man något täncka på riksdagen, då jag bör hafva äran, att för Högvördigste Talemanen anmäla, att Kongl. Majt har i nåder befriat den snart 84 [år] gamle bispnen från inställelse. Hade den varit möjlig, kunde den i visst afseende varit angenäm och ovanlig. Jag är den ende lefvande pr.stånds-ledamot af 1809 års vigtiga riksmöte. Friskare viljor ankomma. K. Bror känner dem utom Quiding, som ej saknar talanger för yrcket och förtroende af stiftsbröder. Han recommenderas til behörig comital-upfostran.⁴⁶

Reuterdahl medför 3:dje delen af sin kyrko-historia, som nyss är färdig tryckt. Jag har fått läsa den under tryckningen. Efter min öfvertygelse är den et ovanligt grundligt arbete.⁴⁷ Huad Thomander

⁴⁵ Med Reuterdahls opus avses sannolikt det i föreg. brev, not 37 omnämnda installationstalet. Faxe har glömt, att han redan tidigare sänt det. R:s andra opusculum är likpredikningen och minnstalet över Faxes svärmor, Maria Lovisa Schlyter (1754—1850). — Om henne se G. Wallberg, Lovisa Maria Hjelm och hennes ättlingar, Genealogisk Tidskr. 1954.

⁴⁶ J. N. Quiding (1804—1858), khde i Lövestad, riksdagsman.

⁴⁷ Faxes förtjusning över Reuterdahls kyrkohistoria delades icke helt av Geijer, Denne hade redan 1838, då första bandet utkom, recenserat det i sitt Litteraturblad (omtryckt i Geijers samlade skrifter, 8, s. 259 ff.). Han hälsade arbetet med glädje men kritiserade stilen: »Det har bildat sig ett slags sydländskt manér i svenskt skriftställer, utmärkt genom en särdeles lös periodbyggnad, en ledighet, som icke alltid är behag, och ofta förekommande danicism och germanismer; vi önske, att det ej i en man af författarens halt må få ny auktori-

medför utom sin familie vet jag icke.⁴⁸ I går tog han et kort afsked med domcapitlet: jag viste ej förut derom, men sade honom likväl vänligen en hop saker, som han torde minnas. Han erböd särskilt afskeds-besök — får se, huru han gör.

Ifrån Sundberg har Reuterdahl nyss haft et interessant bref. Han är nu i Berlin efter besök på en mängd tyska orter. Han ernar blifva der en längre tid.⁴⁹

I mit domcapitel har jag merändels nya ledamöter. Vice præses blir den hederlige doct. Melin, lyckligare catheder karl och författare, än practicus, men det skall väl gå om Vår Herre förlänar mig samma helsa och styrcka, som mig för närvarande förunnas.⁵⁰

Förlåt, att jag besvärar med innelagde exemplar til tit. Knös och Schröder.

I Skåne lagar det sig til tidig vinter. Vi hafva redan haft snöfall, som här är sällsynt i octob. månad.

Högaktningsfullt och tilgifnast
Vilh. Faxe

*

I breven till Faxe klagar af Wingård stundom över sin vacklande hälsa. Livet igenom plågades han av en ständigt recidiverande hudsjukdom, och de upprepade förslagen från Faxe, att han borde resa till någon av de kända tyska badorterna för att där söka bot för det onda, åttlydde han icke. Den riksdag, som sammanträdde den 15 nov. 1850, blev för hans försvagade hälsa ett övermäktigt kraftprov, och till v. talmannen i prästeståndet, biskopen i Strängnäs H. O. Holmström, hans blivande efterföljare på ärkebiskopsstolen, nödgades han allt som oftast överlämna talmanskapet. Hans sista offentliga framträdande utanför riksdagen ägde rum vid festen för Johan Ludvig Runeberg i Stockholm den 7 juli 1851. I sitt hyllningstal för den store skalden flätade han, såsom så ofta i breven här ovan, in ett stålblankt citat från en av sina romerska älsklingsskalder. Några veckor därefter läm-

tet.» En likartad kritik förekom även i rec. av den av Th. Mayerhoff gjorda övers. till tyska av R:s kyrkohistoria: Geschichte der schwedischen Kirche (Literarischer Zeitung nr 1, 1850). Se även Wieselgren, Sveriges sköna litteratur, 5, s. 519 f.

⁴⁸ Thomander hade 1850 utnämnts till domprost i Göteborg och lämnade därmed sin plats i Lunds domkapitel.

⁴⁹ Om Sundbergs resa i Tyskland se Ölander, a. a., s. 68 ff.

⁵⁰ Om Faxes i följd av ålderdomen oförmåga att leda domkapitlet se Reuterdahls Memoarer, s. 255 f.

nade han riksdagen, övertygad om att han icke skulle återvända, och den 19 sept. gick han ur tiden, på dagen en vecka innan han skulle fyllt 70 år.

Den trogne vännen i Lund, Vilhelm Faxé, med vilken af Wingård växlat så många brev och tankar, och som under sitt långa episkopat fått uppleva förlusten av icke mindre än tjugotvå av sina ämbetsbröder på de svenska biskopsstolarna, därav fyra ärkebiskopar, fick för en sista gång svara för den kondoleansskrivelse, som enligt gammal sed Lunds domkapitel, liksom alla andra ecklesiastiska konsistorier, plägade avlåta till det domkapitel, som mist sin preses. Om Faxé själv i sin höga ålderdom författat skrivelsen, som var undertecknad av samtliga kapitulares, eller om han överlätit detta åt sin närmaste man i kapitlet, Henrik Reuterdaahl, kan väl icke avgöras. Men uttryckssätten äro icke främmande för den ålderdomliga faxeska stilen: »Den hädangångne tillhörde icke blott *ett* Dom Capitel, *ett* Stift, *ett* Universitet. Han tillhörde hela den svenska kyrkan, skolan, staten. Han var en prydnad, ett stöd, en tillförlitlig ledare i dem alla. Han hade blifvit detta genom de lyckligaste naturgåfvor, genom den mångsidigaste utbildning, genom den rikaste och bäst begagnade erfarenhet och äfven genom luttrande pröfningar. Derföre sågo alla upp till honom med vördnad och kärlek. Han fyllde sin plats såsom få hafva gjort det och få skola göra det.»

Nästan på dagen tre år efter af Wingårds död gick den gamle ämbetsbrodern i Lund ur tiden. Även han hade fyllt sin plats med heder inom kyrkan, den högre bildningen och folkskoleväsendet, där han ivrade för idéer, som först långt senare kommo till verklighet. Ingen av de båda ämbetsbröderna har ännu fått sin levnadsgärning vetenskapligt och fullständigt skildrad. Men bäge förtjäna att få det.

PERSONREGISTER

(I registret upptagas ej Vilhelm Faxe och Carl Fredrik af Wingård)

- Absalon, ärkebiskop 10,
 64, 107
 Adlersparre, G. 53
 Afzelius, L. P. 76
 — P. G. 134
 — P. von 70
 Agardh, C. A. 39, 47, 55,
 56, 79, 82, 87, 90, 96,
 98, 99, 108, 110, 127
 — J. G. 82
 Ahlman, M. E. 19, 34,
 58, 59, 84
 Ahnfelt, J. 28
 — P. G. 7
 Alexander (kejsar A. II)
 102
 Almqvist, C. J. L. 99,
 108, 109, 116
 — E. A. 48
 Almroth, N. W. 76
 Altén, Dorotea, se
 Dunckel
 Anckarsvärd, C. H. 55
 Andersson, G. 82, 134
 Askelöf, J. C. 87
 Asker, ärkebiskop 128
 Askman, E. A. 49
 Atterbom, P. D. A. 98

 Barthel, J. C. 57
 Bauer, L. 109
 — Maria, se Dahl
 Beckeman, E. M. 88
 Benzelius, E. 111
 — J. 111, 114
 Bergfalk, P. E. 134
 Bergman, C. A. 70
 Bergqvist, B. J. 8, 59, 67,
 82, 90, 93, 96
 Bergsten, J. 84
 Bergvall, M. C. 127
 Berlin, Chr. G. 126, 136
 Berling, C. F. 49
 — C. G. 121, 122
 Berzelius, J. J. 112
 Beskow, B. von 100
 Bexell, Hedvig, se Tho-
 maeus
 — J. G. 62
 — S. P. 62, 105, 136
 Billberg, Helena, se Faxe
 Billbergh, J. P. af 45
 Billqvist, L. D. 64
 Birger Gunnersen 17, 18,
 64, 111
 Birger Jarl 133

 Björck, E. D. 16, 54
 Blomdahl, J. U. 80
 Bolméer, B. M. 68, 120,
 121
 Bonnier, A. 60
 Borgström, A. 122
 Boustedt, H. R. 27, 28
 Brahe, M. 89, 127
 Brakel, G. A. 75
 Bretschneider, K. G. 12,
 84
 Bring, E. G. 129, 134,
 135, 136, 137
 — E. S. 75
 Bromander, L. M. 78, 88
 Bruhn, A. 21, 26, 77, 100,
 119
 Brunius, C. G. 39, 41, 47,
 67
 Brunnius, E. 47
 Bruzelius, M. 93
 — N. 93
 Butsch, J. A. 90, 110
 Böklin, P. J. 108

 Calovius, A. 106
 Cavallin, S. 6
 Cedergren, H. F. 137
 Cederschiöld, F. J. 135
 Cederström, J. 74
 — O. R. 44
 Chauwiet (N. N.) 23
 Chrysander, O. 43, 46
 Clairfelt, M. 59
 Crusenstolpe, M. J. 75
 Dahl, G. L. 29
 — L. M. 109
 — Maria, f. Bauer 109
 — P. 41, 109
 Dahlgren, C. F. 9
 Danielsson, A. 55, 64, 76
 De la Gardie, J. G. 94,
 113, 114
 Delin, P. A. 71, 72
 De Smet (Smetius), H.
 68
 Dimander, Anna M., se
 Wallin
 Dräseke, J. H. 78
 Dunckel, D. W. 57, 69
 — Dorothea, f. Altén
 69
 Dunér, N. 53
 Eberstein, C. C. 6, 41,
 121

 Eberstein, C. J. 18
 Egnell, G. F. 75
 Ek, J. G. 68, 86, 88, 115,
 125, 134
 Ekborn, C. M. 68
 Elmlund, C. G. 42
 Engeström, Hilma, se
 Osterman
 — J. A. 40, 78, 81, 83,
 89, 94, 119
 — L. von 21, 41, 125
 — Louise 5
 — Margareta, f. Faxe 5
 — Minchen, se Palm
 Eskil, ärkebiskop 64, 107,
 111
 Essen, H. H. von 38
 Fahlerantz, C. E. 139
 Falck, P. S. 53
 Faxe, G. 10, 62, 66
 — J. 50
 — Helena, f. Billberg 13,
 128
 — Lovisa, se von Greiff
 — Margareta, se Enge-
 ström
 Fechtius, J. 106
 Fehrman, D. 4, 13
 Fjellstedt, P. 137
 Flensburg, W. 12
 Florman, A. H. 29
 Franzén, F. M. 116
 Friberg, H. 110
 Fries, E. M. 139
 Fryxell, A. 134
 Fröst, P. A. 130

 Gaimard, P. 109
 Geijer, E. G. 93, 98, 100,
 108, 110, 128, 134,
 141
 Genberg, Amelie C. C., f.
 Toll 138
 — P. 134, 138
 Gleerup, C. W. K. 60,
 119, 120
 Godhe, A. 68, 69
 Greiff, C. F. S. von 42
 — Lovisa von, f. Faxe
 42, 60
 Grevillius, C. J. 54, 115
 Grönvall, L. 136
 Gumpert, N. J. 60
 Gustafsson, M. 121
 Gyllenkrok, A. G. 89
 Günther, F. V. 83, 84

- Haase, C. J. 109
Hagberg, C. A. 84, 134
— C. P. 84, 87
Hagenbach, K. R. 111
Hageus, O. J. 86
Hallbeck, C. 126
Hallström, A. 88
— C. E. 120, 121
Hambræus, L. 26
Hammar, C. J. 26
— O. 54, 61
Hammer, J. von 23
Hartmansdorff, J. A. von
8, 64, 67, 70, 72, 77,
82, 89, 90, 91, 92, 94,
97, 98, 100, 102, 104,
105, 106, 107
Hedrén, J. J. 73, 76, 79
Hegardt, C. B. 82
Hellstenius, A. J. 35, 49,
64
Henderson, E. 21
Heurlin, Chr. J. 41, 99,
102, 104, 105, 106,
108, 110, 113
Hjelm, Lovisa M., se
Schlyter
Hofverberg, J. 50
Holmgren, J. N. 78
Holmström, H. O. 122,
142
Humbla, D. M. 139
Hummel, D. 119
Hwasser, I. 122
Hylander, A. 33, 34, 35,
39
Israel Erlandsson 139
Jacobsson, F. C. 39, 40
Johansson, C. 84, 92, 94,
97
— S. J. 92
Järta, H. 75
Kahl, A. J. 99
Kamp, S. 5, 119
Kinberg, J. H. 104
— Lovisa Margareta, f.
Schlyter 104
— Vilhelmina 99
Kinmansson, D. L. 90
Kjellin, C. E. 22, 29, 40
Knös, A. E. 80, 132, 139,
142
Kræmer, R. F. von 130
Kullberg, A. C. af 8, 9,
30, 41, 45, 59, 89,
108, 122
Lagerbjelke, G. 90, 112
Lilliecrona, C. W. 134
Lilljenwall, C. C. 97
Lindblom, C. G. 69
— J. A. 18, 116, 131
Linderoth, C. 40
Lindfors, A. O. 40, 55,
56, 67, 123
Lundblad, J. 11
— S. 82
Lundgren, A. 32, 115
Lundvall, C. J. 77
Lysander, A. T. 140
Malmros, O. W. 86
Marheinecke, P. K. 58
Martensen, H. L. 12, 13,
136
Maximilian av Leuchten-
berg 80
Melin, H. M. 121, 122,
129, 130, 135, 142
Morén, Th. 74
Munck, A. F. 105
Munck af Rosenschöld,
E. Z. 47
Münter, F. 23, 42, 52
Möller, Henrietta L. 57
— L. J. 57
— N. 57
Mörner, L. 18, 43
Naumann, Chr. 139
Nibelius, G. 49, 75
— S. D. 71
Nilsson, S. 47
Norberg, M. 11, 23, 46
Nordenankar, G. P. 108
Nordström, J. J. 139
Nordvall, J. 17
Olde, E. M. 140
Osterman, Hilma, f.
Engeström 5
— J. 5
Otterström, J. 75
Palm, E. 4
— J. 3
— J. J. 63, 78, 90
— L. A. 49
— München, f. Enge-
ström 5
Palmblad, W. F. 111, 135
Pettersson, J. 99, 127
Pettersson, A. Z. 39, 87,
88
— Agneta, f. Rothstein
87, 88
Platen, B. B. von 33
Posse, C. C. H. 61
Quiding, J. N. 141
Reuter Dahl, H. 7, 10, 65,
80, 81, 83, 90, 91, 93,
95, 96, 98, 99, 103,
104, 105, 108, 113,
118, 119, 123, 126,
129, 132, 133, 135,
136, 137, 139, 140,
141, 142, 143
Richert, J. G. 134
Risberg, G. 99
— J. 104
Rodhén, C. L. 69
Roos, Chr. 25
— P. 71
Rosen, A. P. von 33
Rosenblad, M. 43, 45,
103, 108
Rosenstein, C. von 18,
43, 47, 62, 63, 64,
70, 112, 117
— N. Rosén von 30
Rosqvist, Johanna L. 25
Rothstein, Agneta, se
Pettersson
— J. R. 25, 28
Runeberg, J. L. 142
Rydberg, S. 109
Rönbeck, C. S. 32, 33,
81, 121
Schartau, H. 8, 39
Schlyter, C. J. 106, 114,
120, 139
— Lovisa M., f. Hjelm
141
— Lovisa Margareta, se
Kinberg
— S. 89
Schröder, E. A. 124
— J. H. 122, 139, 141,
142
Schubert, F. W. von 32
Schultzenheim, D. von 82
Schyttén, P. 25
Schönbeck, Chr. 49, 50
— H. 6
Schönburg-Waldenburg,
furste av 57
Schönherr, C. J. 36
— Christine 36
Scott, G. 7, 131
Sefström, A. G. 131
Silfverstolpe, F. O. 131
Sjöstedt, C. J. 42
— N. J. 64
Skarstedt, C. W. 139
Steinkopf, K. F. A. 21
Stenbeck, B. H. 110
Stockenberg, D. F. 36
Strauss, D. F. 120
Ström, P. H. 30
— P. S. 24
Sundberg, A. N. 12, 138,
142

- Sundelius, H. O. 19
 Sundius, M. 28
 Sylvander (N. N.) 23

 Tannström, N. M. af 86
 Tegnér, Elof 6
 — Es. 5, 6, 11, 12, 14, 33, 36, 37, 41, 48, 50, 51, 52, 54, 56, 60, 62, 67, 70, 73, 74, 84, 91, 96, 99, 102, 103, 107, 108, 110, 116, 117, 121
 Testrup, G. A. 36
 Theorell, J. P. 55
 Thomæus, J. J. 105, 106, 108, 121, 124
 — Hedvig, f. Bexell 105
 Thomander, J. H. 9, 10, 13, 58, 59, 65, 82, 83, 90, 93, 96, 97, 103, 106, 119, 124, 128, 129, 131, 132, 133, 135, 136, 138, 140, 141
 Thomée, G. O. 83
 Thomsen, C. J. 6
 Thorsander, J. 21
 Thott, T. 38
 Thulin, G. 21, 22
 Thyselius, C. 44
 — P. 56, 72
 Tingstadius, J. A. 18, 56
 Toll, Amelie C. C., se Genberg
 Torbjörnsson, J. 34, 35, 45, 51, 56
 — L. 54
 Tornberg, C. J. 139
 Tranæus, A. P. 61
 Törneros, A. 115
 Wadström, B. 67, 116, 119
 Waldenström, J. G. 20
 Wallenberg, M. 33, 43, 45, 48
 Wallin, Anna M., f. Di-
 mander 117
 — J. O. 14, 18, 44, 45, 67, 87, 91, 95, 100, 107, 111, 112
 — Josef O. 58
 Wallman, J. H. 40
 Wallqvist, O. 26, 82
 Wegscheider, J. A. L. 58
 Weidman, T. 18
 Wette, W. L. W. de 58
 Wieselgren, P. 8, 9, 90, 123, 129, 138, 140
 Wijkman, C. 64
 Wijkman-Casparsson, S. 44
 Wingård, J. 3, 21, 71, 137
 — J. af 91
 Wirsén, G. F. 56
 Wählin, Chr. 34, 35
 — C. L. 38
 — J. P. 37, 38, 41, 61
 Zetterstedt, J. W. 82
 Zetterström, Aurora 89
 Ödmann, E. S. 120 f.

Pris kr. 9:—